

ÜÇ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. Fiyatı 5 YTL

KIZILCIK

2009 KIŞ

35



**Don Diego Rodriquez de
Silva y Velazquez**
Ayfer Coşkun

Kriz
İzzettin Önder

Katı olan her şey
Yavuz Alogan

Kriz
Hüseyin Hasançebi

Kurucu irade ve Tek'lik manisi
Yalçın Yusifoğlu

Para-Doxa
Orhan H. Aydın

Danko'nun yüreği
Cemal Candaş

Kriz: Çözülme mi, tıkanma mı?
Tevfik Çavdar

Krizi anlarken
E. Ahmet Tonak

Küresel ekonomide tahtakurularının rolü
Mehmet Özgen

Kıbrıs
Yeşim Özakınsel

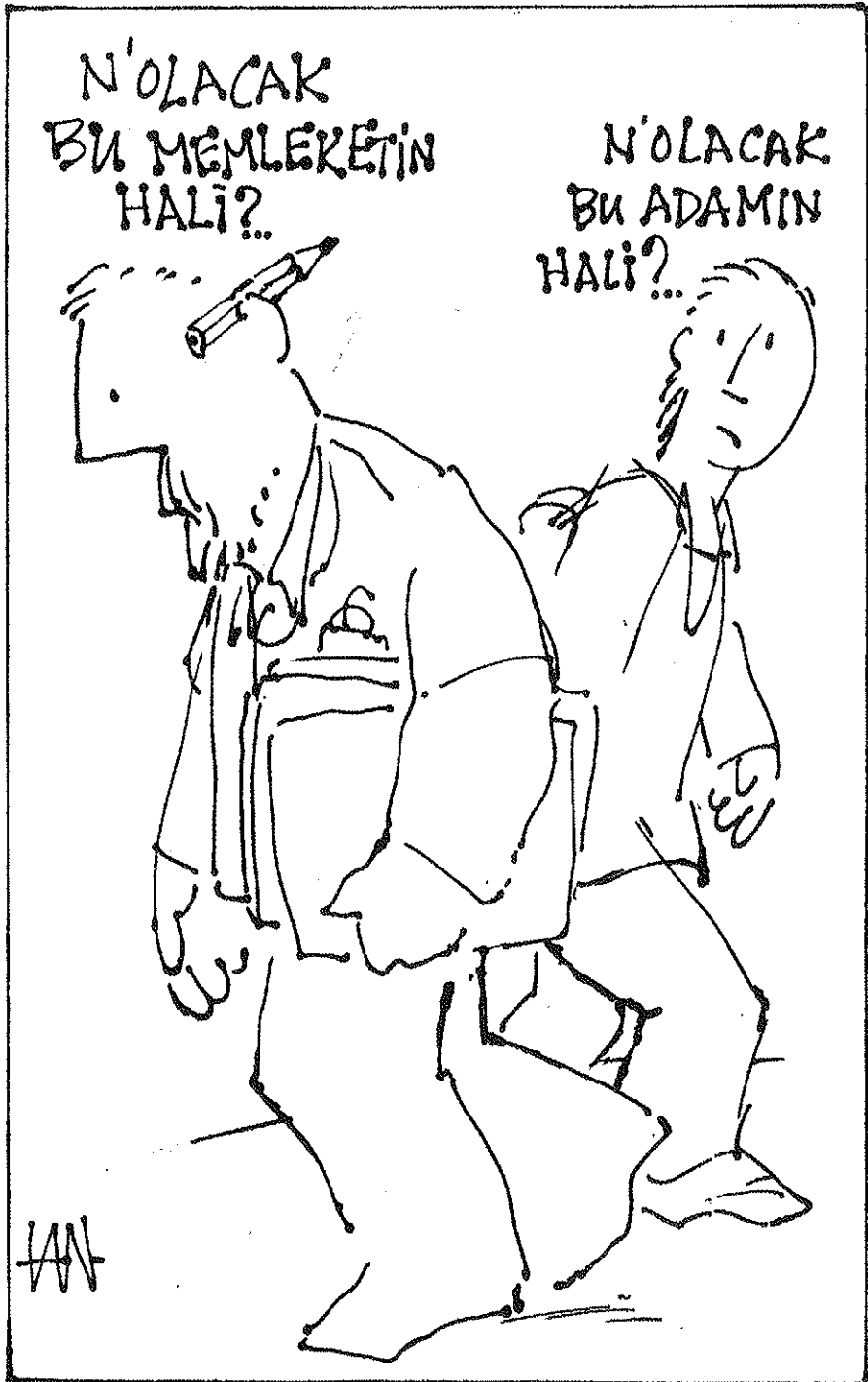
Ya barbarlık ya sosyalizm
Ömer Faruk

Taşeron belli, öbürü kim?
Ö. Bedri Canatan

Siyasetçinin tarihçisi: Berktaş

Fazıl Hüsnü Dağlarca
Konur Ertop

Hüsamettin Bozok'un Yeditepe'si
Ülkü Tamer



Bu sayıda

Kapak ve iç sayfalarda:
Diego Rodríguez de Silva y
Velázquez

3 Kim ne istiyor?

"Kürtlerin ne istediğini sahiden bilmek istiyorsanız, bunu "Kürtler"e sormak işi kolaylaştırmayacaktır."

5 Sol ve seçim

10 Kriz

İzzettin Önder

18 Katı olan her şey

Yavuz Alogan

22 Kriz

Hüseyin Hasançebi

"Marx, Lenin'siz haklı çıkamaz. Çıksa bile bu bugün için hiç bir şey ifade etmez."

26 Kurucu irade ve Tek'lik manisi

Yalçın Yusufoglu

38 Para-Doxa

Orhan H. Aydın

44 Danko'nun yüreği

Cemal Candaş

47 Kriz: çözülme mi, tıkanma mı?

Tevfik Çavdar

50 Krizi anlarken

E. Ahmet Tonak

"Önümüzdeki yıllar sosyalizmin cazibesini arttırabileceği gibi, barbarca düzenlerin de dayatılması ihtimalini besleyebilecek gelişmelere gebe dir."

57 Tahtakurularının küresel ekonomideki yeri

Mehmet Özgen

60 Kıbrıs'ta neler oluyor?

Ya da neler olamıyor?

Yeşim Özakınsel

63 Ya barbarlık ya sosyalizm

Ömer Faruk

69 Taşeron belli, öbürü kim?

Ö. Bedri Canatan

79 Siyasetçinin tarihçisi: Berktaş

84 Don Diego Rodriguez de Silva y Velazquez

Ayfer Coşkun

87 Fazıl Hüsnü Dağlarca: "Aramızdaki

uzaklıklar yok olsun!"

Konur Ertop

91 Mustafa belgeseli tartışmaları üzerine

92 Hüsamettin Bozok'un Yeditepe'si

Ülkü Tamer

BELGE:

Hrant Dink cinayet dâvası basın açıklaması

(13 Ekim 2008, Pazartesi)



Komşuda polis bir genci öldürdü, neler oldu! Bütün dünya gördü. Olur.

Otuz yıl önceki faşist albaylar cuntasının adamları emekliliklerini Ege adalarında tatilde geçirmediler.



Şimdi birçokları –en başta da bizdeki Bush (şimdi artık Obama) muhipleri– Irak'ta büyük çapta Şii-Sünni çatışması çıkacağından "endişe" etmekte ler. Bunu, umuyor ve bekliyorlar dememek için böyle diyelim...

Boşuna endişe. Böyle bir şey olmayacak. Orta vâdede Şiiler arasında bölünme ve çatışma, ondan sonra çok da uzak olmayan bir vâdede Şii-Sünni birliği üzerine kurulu bağımsız bir Irak ortaya çıkacak.

Olamaz mı?

Olsun mu, olmasın mı?



ABD Başkan adayları üç kez karşı karşıya gelip tartıştılar. Amerikan halkının hâli üzerine lâf ederken, dünya ahvâline de uzun uzun değindiler. Bir şey bizim dikkatimizi çekti:

ABD başkanı olacak adamlar, birbirleriyle tartışırken ABD dışında kalan dünyadan sanki babalarının arka bahçesiymiş gibi söz ediyorlardı.

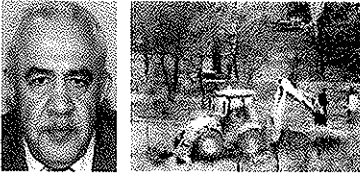
Bunda bir tuhafılık yok mu?

Var!

Ya bu Cain'ler, Obama'lar filan bir tuhaf, ya da dünya!

YAYIN KURULU: Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Turabi Yerli, Hüseyin Hasançebi, Bülent Güner, Kaan Tokat, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Ankel

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Bülent Güner **İrtibat Adresi:** Moda Cad. No:6/57 Kadıköy-İST. Tel: (0216) 418 92 82, Faks: (0212) 245 48 13 **Posta Çeki Hesap No:** 1052647-Züleyha Yıldız. **Kızılçık e-posta:** kizilcik2004@yahoo.com **Basım:** Kiliç Matbaası



Ergenekon ve Silahları

Olay memleketin değişmez, değiştirilemez sahipleri arasında bir iktidar içi çekişme olarak başladı. Giderek, Kürtlere ve olası yeni 15-16 Haziran'lara karşı gizli seferberlik hâlinde nice- dir sürdürülegelen bir resmî organizasyonla bağ- ının ve bağlantısının tüm boyutlarıyla ortaya serileceği bir aşamaya geldi dayandı. Şimdi, bu yolda gerekli adımlar atılacak yerde -o adımları atmaya şimdiki iktidarın ve rejimin ne takati, ne de niyeti elvermediği için- organizasyonun ip- liği pazara çıkmış elemanlarını tasfiye ve devle- tin asker/sivil kadrolarını küresel güç dengeleri bağlamında iç ve dış mihraklar nezdinde can sıkıma başlayan kimi unsurlarından arındırma harekâtına dönüşüyor.

Ergenekon (kontrgerilla, Özel Harp Dairesi, vb., vb..., Türk gladiusu) deri değiştiriyor.



12 Eylül'cü ağzı

Başbakan Diyarbakır'da konuşurken Diyarbakır'a da, Diyarbakır halkına da, "Burası pislikten geçilmiyor!" diyerek kürsüden sövdü. Böyle bir saldırganlıkla Diyarbakır'ın üzerine gidip oradan sözde "seçim zaferi" ile dönmeye hazırlanmanın adı nedir, söyler misiniz?

Dengir Mir M. Fırat'ı bile çileden çıkardığı anlaşılan bu tavır, Başbakan'ın pusulayı tam bulduğunu zannederken hepten şaşırıldığının kanıtı.

Şimdi düşünsün dursun bakalım: Mart'ta Diyarbakır'ı alsa bi türlü, almasa kaç türlü?



Polis devletine doğru...

Evet, öyle! On ay içinde otuzdan fazla yurttaş gözaltında, yollarda, orda burda polis kurşunu ya da polis/gardiyan/jandarma dayağıyla ölüyorsa, her sabah gazeteler, "Dün yine kim öldürülmüş acaba?" denilerek açılıyorsa bu gidişin adını koymak gerekir.

KIZILCIK

İşkence

Niçin hiç bir yurttaş polisler tarafından yoldan, mey- dandan alınıp karakola götürülmemek için canını dişine takıp direnmeden edemiyor? Polisin, jandarmanın, ha- pishane gardiyanlarının işkence, dayak, kötü muamele al- tında öldürdüğü, sakat bıraktığı, hayatını kararttığı yurttaş sayısına bir bakın... Bir de bu suçların failleri oldukları yüzde yüz sabit ve hattâ mahkeme kararına bağlanmış kaç devlet görevlisinin TCY'de yazılı ilgili cezalara çarptırıl- dığına bakın.

Âmirleri tarafından korunup kollanıyor, çoğu kez mah- kemeye çıkmaları bile yasalar gereği (!) engelleniyor. Ya da çıkarıldıkları mahkemelerde hep "beraat" ediyorlar ya da, yıllar boyu süren tutuksuz duruşmalar ardından dâva zaman aşımından düşmemişse, sûretâ bir-iki yıl ceza alı- yorlar, cezalara her seferinde "iyi hal"den indirim uygulan- ıp 3-5 bin YTL. para cezasına çevrilerek dosya kapatılıyor.

Ne bu?

Sıfır tolerans!

Evet, işkenceci polis, âmirleri tarafından -karakol ko- miserinden, emniyet müdürüne, valisine, bakanına, başba- kanına, C. başkanına kadar- korunmakta, kollanmaktadır. Çünkü asayiş görevlisi devlet memurları işledikleri her suçu işlemeye onlar tarafından bilhassa teşvik ve sevk edil- mektedirler. "Münferit olay" tekerlemesi sistematik işken- ceyi örtme kastıyla resmî ağızlara pelesenk olmuştur. İşkencenin fiilî uygulayıcılarını kayırıp kurtarmak farz ol- duğu için.

Adalet bakanı olacak kişi kendi ağzıyla söylüyor: "Bana istifa et diyorlar. Ben istifa edersem olayların ardı kesilecek mi?" Kafa bu. Şahıs adalet bakanı! Üstelik, milletvekili. Seçilmiş de gelmiş, dini bütün Milli Görüşçü. Sözde halk temsilcisi. Sırası geldiğinde "seçilmişler/atanmışlar" çeliş- kisi üzerine ettiği laflardan mangalda kül kalmaz, sonra da atanmış işkencecilere ve âmirlerine kol kanat germenin her türlü yasal mekanizmasını işleme koyar.

Güvenlik kuvvetleri mensuplarınca işlenen her suç, devlet/hükümet politikası gereğidir. Çünkü bu devlet/bu hükümet (ya da bu devlette bir başka hükümet) bu top- lumda -bu toplum yurttaşların hâlinin ve geleceğinin yerli, yabancı harâmilerin eline teslim edildiği koşullarda bunca gelir adaletsizliği ile ve bu adaletsizliği bunca umursa- mazlıkla böyle bir toplum olduğu için ve olduğu sürece- kıyametin kopmasının başka türlü önlenemeyeceğini pe- kalâ bilerek siyasî kariyerlerini de, insanî değerlerini de devlete ve devletin temsil ettiği çıkarlara adanmış insanla- rın elindedir:

İşkenceye sıfır toleransmış!

Siz kim, o ne?

Burası neresi?

Kim ne istiyor?

Kürtler ne istiyor? Bu soruya kendini muhatap sayan Türkler'in kısmi âzâ-misi nedense -sağcısıyla solcusuyla- Kürtler için kendileri ne istiyorlarsa, Kürtlerin de aynısını istemesinden yana.

Bunun çeşitli tezahür biçimleri var. Kürtlüğünü yaşamak ve Kürt kalmak isteyip de salt istemekle kalmayan ve Diyarbakır askeri cezaevinden canını zor kurtaran Kürd'e "terörist" ya da "terörist yordakçısı" demekten, Türk milliyetçiliğinin ve gizli açık Türk milliyetçilerinin kol gezdiği bir ortamda Kürt milliyetçisi olmayı en hafif tâbirle ayıplamaya, ya da "Kürt"le biz kardeşiz, ona babamızın toprağından bir çakıl bile vermem!" demeye kadar. Burdan bakınca Kürt sorununun hem sahiden bir Türk sorunu, hem de nasıl, ne biçim bir Türk sorunu olduğu daha iyi anlaşılır.

Kürtlerin ne istediğini sahiden bilmek mi istiyorsunuz? Bunu "Kürtler"e sormak işi kolaylaştırır sanmayın, kolaylaştırmaz, bilakis yokuşa sürer. Çünkü o zaman "Kürtler" in ne istediğinin altından birtakımı Türkler'in ne istediği çıkar, ya da Kürtler arasında her kafadan bir ses çıktığını görüp hangisine kulak vereceğinizi şaşırırsınız. Tam da Kürt meselesinin bu topraklarda sanki hiç Kürtler yaşamıyormuş gibi "çözülmesini", yani çürümeye bırakılmasını isteyen bazı Türklerin istedikleri şey!

Kürtlerin ne istediği en iyi -dolaylı da olsa- bunca yıldır genel ve yerel seçimlerde kullanılan oylardan bellidir. En son genel seçimde DTP'li bağımsız adaylar toplam 2 milyondan fazla oy aldı. Yüzde on barajı gibi kasıtlı bir ucube ile seçmen iradesine zorba devlet müdahalesi olmasa, DTP'nin ya da ona mümasil başka bir partinin ne kadar oy alacağı bellidir.

DTP için ne deniliyor? En azından, açık konuşmadıkları söyleniyor. Demek ki bunu diyenler, açık konuşulsa ne denileceğini pekâlâ biliyorlar... Tepelerine asılı "terörist"/ "terorist işbirlikçisi" satırı olmasa DTP'liler belki daha açık konuşabilirlerdi ama o da şimdiki "suskunluk"larından daha anlamlı olmazdı.

Eşas olarak Doğu ve Güneydoğu'da ve ülkenin kimi başka yerlerinde yaşayan Kürt ya da Türk yurttaşların oylarıyla seçilip TBMM'ye gönderilen DTP'lilerin "açık konuşmamak"la suçlanmaları bir gerçekliğe işaret ediyor: PKK gerçekliğine. Bu ne demek? Kürtlerin ne istediği sorusuna Kürt sorunu/Türk sorunu bağlamında çözüme götürücü net ve somut bir cevap aranıyorsa, PKK ne istiyor -ya da Kürtlerin talepleri konusunda ne diyor- ona bakmak gerekiyor demek. Bu, PKK ne diyorsa o olur demek değil. Ama eğer çözüm isteniyorsa, onun çö-



zûme dair ne dediğini kaale almak en azından aklı selimin gereğidir. 25 yıldır bu ülkede "Kürtler" ya da "Kürt sorunu" denildiğinde PKK ile yatılıp, PKK ile kalkılmıyor mu? O halde..?

Evet, bu kadar basit.

Basiti karmaşıklığa her katkı -"Kürtlerin gerçek temsilcisi kim?", "DTP'liler kendi içlerinde bölündüler", vb...- çözümü en azından geciktirmeye katkıdır. Ne zaman? İki günde bir kimbilir kaç "teröristin öldürüldüğü", giderek de nerdeyse

bir o kadar "askerin şehit olduğu" çatışma ortamının gitgide bacayı sarmakta olduğu bir sırada...

DTP sözcülerinin sık sık, üzerlerine varıldıkça, "Biz kan dökülmesini istiyoruz," demelerini ciddiye almak gerekir. Bunu ciddiye almayanların dökülen onca kanda - "terörist" kanı olsun, şehit kanı olsun- sorumluluk payı vardır. Kan dökülmesini isteyenler ve u.mursamañanlardan gayri herkes bu söyleme kulak vermeli ve şehit anaları gibi, öldürülenlerin de analarının acılarını ciddiye almalı, bunun hakkını vermek için üzerine düşeni yapmalıdır. Kan dökme üzerinden siyasetle bu sorun çözülmez, sadece kan dökülür. Görüyor musunuz her gün nasıl dökülüyor?

Kürtler ne istiyor sorusunun muhatabı, kim ne derse desin, bugün artık, 25 yıldan sonra, bellidir. Gereğini bir gün dahi geciktirmeden yerine getirmek devletin ve devlet adına iş görenlerle buna talip olanların görevidir. Bunu yapmak yerine, düşük "yoğunluklu çatışma" adı verilen ve giderek bu ad altında müzmin bir iç savaş boyutuna ulaşmakta olan kardeş kavgasını sürdürmenin stratejik ve taktik, diplomatik ve ekonomik, vb... sorunlarıyla uğraşıp durmak, kan dökmekte habire uzmanlaşıp maharet kespemeyi siyaset yerine ikame etmek, her yıl, her ay, her hafta, her gün bunca yurttaşın devlete emanet hayatlarını suistimal etmektir. Bundan ne kadar erken geri dönülürse her'ces için o kadar iyi olur.

Sorun, "şiddetin son bulması" değil, son bulmasını el birliğiyle sağlama sorunudur. Bu bir.

İkincisi, kardeşlik gönüllü birlikte somutlanır. Durmadan birlik, beraberlik sözleri edip sonra da ülkenin halkıyla ve topraklarıyla birliğini "stratejik ortak" ABD'ye rehin veren anlayışlardan ve politikarlardan Kürt sorununun çözümüne de, Türkiye'nin birliğinin korunmasına da hiç bir hayır gelmeyecektir. Kürt sorununun çözümü ülke halkının -Kürdüyle ve Türkiyle- hâline ve geleceğine sahip çıkmasının bir türevidir. Bunun bütün boyutlarıyla bir bağımsızlık sorunu olduğunu, bağımsızlık sorununun da işte asıl bu olduğunu idrak etmenin zamanıdır. Ama bu yetmez: Gereği yapılmalıdır.

Sınıf Mücadelesi

A KP'nin 7 yıllık iktidarı dünyanın paraya boğulduğu bir döneme rastladı. Asalak kapitalist kâr iştahı bu dönemde iyice çı-ğırından çıktı. Tekelci sermaye kesimleri her ül-kede büyük paralar kazandılar. Ülkeden ülkeye, sınıftan sınıfa, kesimden kesime büyük servet transferleri yaşandı. Türkiye'den dışarıya büyük servetler taşındı. Emekten sermayeye büyük değer aktarımı oldu. Kapitalistler için verimlilik görülmedik ölçüde arttı. Bütün bunlar oldu da Türkiye'de kıyamet mi koptu? Hayır. Sarsıcı genel grevler, elli, yüz binlik hak grevleri, yay-gın ve sürekli emekçi eylemleri, hayatı altüst eden dire-nişler, sabotajlar, işgaller yaşanmadı. Hak ve özgürlükleri boğan yasallığın dışına, hükümet ve devlet sık sık hiç bir perva duymadan çıktığı halde, asıl çıkması gerekenlerden çıkan olmadı. Bu çapta bir kapitalist operasyon gerçekle-şirken Türkiye'nin AKP'ye, TUSİAD'a zindan edilmesi gerekirdi, edilmedi. Niçin böyle ve bu kadar kolay ola-bildi? AKP nasıl oldu da, beş yıllık iktidarından sonra, yüzde 35 olan oyuna göre desteğini yüzde 35 daha arttırı-rak iktidarını pekiştirebildi?



Buna cevap olarak deniliyor ki, "Türkiye'de muhale-fet yok!" Kastedilen CHP'dir, Baykal'dır. Baykal görevini yapmış gene olurmuş ama bu kadar da olmamış. CHP'nin böyle suçlanması, bir yandan AKP'ye karşı muhalefeti CHP'ye indirgediği, diğer yandan da CHP'nin muhalefet olabileceğini ima ettiği için kuyruklu bir dema-gojidir. CHP'yi sosyal demokrat varsayan bir yanılgıya dayandığı da söylenemez. CHP diyelim gerçek sosyal de-mokrat parti oldu, yaptığundan fazlasını nasıl yapacak? AKP'nin yedi yıllık iktidarında yaptıklarının aynısının aynı dönemde, aynen yaşandığı Avrupa'da sosyal demokrasi var da ne oldu, ne oluyor? CHP'den fazla yaptıkları nedir?

Kısaca söylersek, Türkiye'de bulunmayan "sınıfsal muhalefet"tir. Sınıfsal muhalefetten kasıt nedir? Bunun önu "kaba", arkası "ince", iki yönlü cevabı vardır. Sınıf-sal muhalefet, sınıf mücadelesidir. Sınıfların çıkarlarını karşı karşıya koymak ve çatıştırmaktır. Çıkarlar kendi kendine çatışmayacağına göre, çatışmaktır. Karşı taraftan zorla kopartarak almaktır. Gerekliyorsa bunu göğüs gö-ğüse yapmaktır. Sınıf muhalefeti sendika, parti, vakıf, dernek kurup levha asmak değil, bunları sınıfın çıkarları için bilfiil kavgaya sürüp, karşı olanları korkutmak, cay-dırmak, istemediklerini yapmaya mecbur etmektir. Sınıf-sal muhalefet, yaptırımı olan muhalefettir. Yaparsın da kazanamazsın, tamam. O da olur. Sınıf mücadelesi, zaten, yeniden teşebbüs edinceye kadar sonucu kabullenmektir.

Sınıfsal muhalefetin, aynı zamanda her boyutunda şiddet içeren bu "kaba" önyüzünün bir de arka yüzü bulu-nur. Önyüzünün reddedilmesi arkayüzünün de reddedil-mesidir. Sınıf mücadelesinin zorunu, "kaba" biçimini reddetmek sınıf mücadelesinin kendisini tümüyle reddet-mektir. Türkiye'de yaygın olan bu reddir. Ortalık "muha-lif"den geçilmez olduğu halde "muhalefet" denebilecek bir şey kalmamış olması, bu nedenledir. Açıkça, asıl ve

sonuç alıcı muhalefet reddedilmekte, yerine "se-rinkanlı", "uzlaşmacı", "diyalogçu", "yasalcı" "sabırcı", "kanaatkâr", "ilkesiz" "ince eleyip sık dokuyan", her hâliyle "dilenci" bir "muhalefet" anlayışı konulmaktadır. Yenilgiyi daha yaşama-dan pısan "hesapçı muhalefet"tir bu. Muhalefet değil, oyalamadır. Bu yanlış, yoz muhalefet an-la-yışı sınıfsal muhalefetin siyasal cephesini tanzim etmekten sorumlu sol siyasî kesimin de önemli bir bölümünü fena halde etkilemiş, çürütmüştür.

Yunanistan'a bakalım. Sokak eylemleri, okul boykotları, kent meydanlarının işgali, polis ve devletle çatışmalar doğru muhalefet değil, "anarşi" imiş, "provokasyon" imiş. Niye? Gerici sağcı Karamanlis hü-kümeti ve onun sosyal demokrat muhalifi ülkeyi senin is-temediğin, en temel çıkarlarına zıt bir yere götürsünler, sen "komünist" ol ama kolunu kıpırdatma. Sınıf mücade-lesinin "kaba" önyüzü elbette zorunlu olarak şiddeti içe-rir, ama ince, estetik, siyasal ve sanatsal arkayüzünde yine "komünizm" vardır. Sınıf muhalefetinin göğüs gö-ğüse çatışma ima eden kaba biçiminin reddi, ideolojik, felsefi, siyasî, kültürel ve sanatsal ince biçimlerinin de reddini getirmektedir. Toplumu her alanda yozlaşmaya götüren de budur.

Aralık 2008 Yunanistan'ı Türkiye'nin durumuna ayna tuttu. Bugünkü dünyayı anlamak aslında daha organik ol-duğu için dünkünden daha kolay. Sadelik, en büyük 300-500 tekelin emperyalist çıkar siyasetinin dünyayı düzenliyor olmasından kaynaklanıyor. Dünyanın bu duru-munun aynı zamanda tek tek ülkelerdeki durumu, olayla-rın ve gelişmenin mantığını, siyasetin önünü-arkasını çözümlemeyi de kolaylaştırması beklenirdi. Ama bu yok. O halde dünyanın bir eksiği var: Komünist düşünce ve eylem! Komünizm şudur, budur, Marx'tır, Lenin'dir, bun-ların sağa sola sapan veya savrulan açılımlarıdır, örgüttür, siyasettir, vb., fakat felsefi imbikten süzülükten sonra görüldüğü şekliyle, insan yaşamının -gene insan olan-özüne ilişkin evrensel bir tavidir. İşte bu yok. Yunanis-tan'da polis "devlet suçu" işledi, genç bir öğrenciyi öl-dürdü, gençlik yakarak, yıkarak itiraz etti. Genç bir insanın ölümüne acıdığı için diye değil, polis genç bir in-sanı öldürmeye cüret etti, kendinde yetki gördü diye çıldırdığından itiraz etti. Fena mı etti? Polisin suçu onca yakıp yıkmaya, vb. değmez miydi? Olaylar, suçun müey-yidesini gösterdi, İşte doğru komünist tutum budur. Dev-rimci, Marksist, Komünist olmayan siyasî tutum da bunu "anarşi" diye karalamak ya da hafife almaktır. Yunanis-tan'daki devlet suçunun çok daha ağırını Türk devleti, kendine dönen hiç bir müeyyidesi olmadığı için her gün işlemektedir. İş dünyasında ise "yasa tanımazlık" zaten temel kuraldır. Niye Yunanistan'da öyle de, burda böyle?

"Yakınma"dan ileri gidilmediği için. Demokrasi "ya-sallık"tan ibaret bir şeymiş gibi algılandığı, ne yapsa dev-letin ve sermayenin yanına kâr kaldığı için. Ankara'ya binlerce kişiyle bağırıp çağırma gidip, sonra kös kös geri dönmek sınıf mücadelesi olmadığı için...

Sol ve Seçim

Türk solu sınıf mücadelesinin parlamententer sistemle ve seçimle diyalektik ilişkisini giderek kavramaktadır. "Demokrasi körü" olmadan bu kavrayışını her seçimde derinleştirmeyi öğrenmelidir. Sol hareketin giderek sınıf temelli devrimci bir siyasal dinamik olabilmesi, "yapmak" durumuna geldiğine alanı boş bırakmaması buna bağlıdır. Seçim başlı başına bir politikadır ama ayrıca bir de "seçim politikası" vardır ve seçimin kendine has özelliklerine göre oluşturulur.

Mart 2009 Yerel Seçiminin bu açıdan ilginç bir özelliği var. Bu seçim adı konmamış "federal" bir ülkede yapılacak. Bu artık öylesine açık bir durum ki, her şeyden önce, devletin ve siyasal sistemin kabulü nedeniyle böyle. Yerel seçimler Türkiye'de genel olarak solu hareketlendirmez sayılır ama bu kez farklı. Mart yerel seçiminde Kürtler kendi seçimlerini yapacaklar, Türkler de. Bu nedenle Türkiye "Türk illeri" ve "Kürt illeri" olarak fiilen iki seçim bölgesine bölündü. Kürt illerinde seçime iki parti katılacak; Kürtler adına DTP ve Türk devleti adına AKP. AKP bu seçimde ayrıca Kürt illerindeki Barzani etkisini de kazanmaya çalışacak. Seçime kadarki dönemde Türk devleti ile Barzani yönetimi arasında uyum sağlamak için diplomasi yapılacak.

Bu şema ezber bozan bir çelişki içeriyor. Ama böyle! "Tarihin cilvesi" denilen böylesi durumlar aslında toplumların, kendi iradelerini ve ana gelişme doğrultularını yitirdikleri zaman bile bile içine düştükleri çelişki tuzaklarıdır. Buradaki esas vahim çelişki, DTP Kürtlerin Türkiye içinde kalma iradesini ifade ederken, AKP-Devlet blokunun Kürtlerdeki ayrılıkçı potansiyele oynamakta olmasıdır. "Anormal" bu durum bir basiret bağlanması değil, Türkiye'nin ABD ve NATO çıkarlarına başını bağlanmış olmasıdır.

Temel politik tutum tayin etmede Türk solu için burada önemli olan, seçime Kürt illerinde Kürtleri temsilen katıldığı devlet-toplum tarafından kabul edilen DTP'den seçim işbirliği çağrısı almış olmasıdır. Yekpare bir Türk solu olmadığına göre DTP'nin çağrısına ortak sol bir yanıt oluşturmak Türk soluna düşüyordu. Bu bağlamda "Türk solu"nun işi kolay değildi. Ancak siyasi refleksi güçlenen ve giderek elini taşın altına sokmaya eğilimi artan bir "sosyalist sol"un varlığından söz edilebilir. Bu soldan, DTP'nin işbirliği çağrısına olumlu yanıt gelmiş ve iyi de olmuştur. Ancak, bundan sonra müşterek ve net bir seçim siyasetinin oluşturulabilmesi bilinçleri bulandıran bazı pürtüzlerin ayıklanmasını gerektirmektedir.

Bunlardan biri, CHP'nin başlattığı ve Türk solunun bir kesiminin de ilgi alanı hâline gelen,



"AKP'ye karşı seçim bloku" tuzagıdır. Baykal ve ekibi bunu, "reddi miras" iması olarak anlaşılmasını istediği bazı "açılımlar"la sağlamaya çalışmaktadır. CHP'nin kafa karıştıran, tartışma yaratan ve AKP karşıtı cephe tesisine hizmet eden "açılım"ları solun değil ama sola oy vermeye temayüllü belli bir seçmen kitlesinin bilincini bulandırıyor. CHP'nin bu "açılımlar"ı, sınıf bilincinin net ve oturmuş olduğu bir toplumda olsak, gülünç olacaktı. Ama Türkiye öyle bir ülke değil.

Aslında yaptığı "açılım"larla CHP Türk siyasal hayatında işlevini tamamlamış, fuzulî hâli gelmiş olduğunu bir kere daha kanıtlamış oluyor.

Çarşaf-şalvar açılımları ile kendini elitist geçmişinden ayırdığının zannedilmesini beklerken halkı budala yerine koyuyor, ki elitizm de zaten bundan başka nedir ki?

Bu partide sosyal demokrat bir misyon görenlerin -sözgelimi, Fuat Keyman, Ercan Karakaş türünden siyaset meraklılarına itibar edebileceklerinkulağına küpe, CHP'nin bir de "proleter açılımı" varmış! CHP'nin sık sık başvurduğu ve bazan da çok başarılı olduğu bir taktiktir bu. Ama CHP bunu, işçi sınıfının taleplerine ve genel sınıf Davaasına sahip çıkarak yapmaz, yapamaz. Aksine, işçi sınıfının ve emekçilerin sola açık politikleşmesinden korktuğu zaman ve önünü kesmek için yapar. CHP'nin Türk solu ile, Kemalizmin Türk sosyalist düşüncesiyle yarıştığı ve çatıştığı asıl toplumsal mücadele alanı burasıdır. Solun bir kesiminin kafa-sını karıştırmayı, düşüncesini bulandırmayı ve peşine takmayı başardığı bu işçi dünyasında CHP'nin her zaman yapısal mütefikleri vardır, ama bugün bunların gücü ve işçiler üzerindeki etkisi neredeyse sıfırlanmıştır. CHP'nin "İşçi işlerine bakan" kapalı bürosunun kapısını DİSK'in kağıt üzerindeki hukuki mirasını yöneten bugünkü zevata açmak "açılımsa", CHP işçilere açılmaktadır! Yani CHP, işçi ve emekçileri de budala yerine koymaktadır. Madem ki "açılım", arkasından da "Kürt açılımı" gelir herhalde...

CHP, siyasetinin temelini değil, temel siyasetini halk yığınlarının çaresizliğine dayandırmıştır. Bu siyasetin hâlâ işlevli olabilmesi Türk sosyalist solunun durumu nedeniyle: sosyalist sol köşeye sıkıştırılmış çaresiz halk yığınlarının önüne bir siyasal seçenek olarak çıkmayı başarınca kadar da işlevli olacaktır.

Sınıf siyasetini buna götürecek yol da, esas itibarıyla, her seçim öncesi sosyalistler için "en yararlı" seçim siyaseti arayışına yeniden çıkmak yerine, temel siyasi bir perspektif doğrultusunda her an her seçime, hazırlıklı olmayı sağlayacak bir örgütlenme ve aktif siyasi faaliyet hâlinde olmalıdır.

Demek ki neymiş?!

Başbakan yine, mutadı vechile, haykırıyor:

"Kimse mahkeme kararlarını etkilemeye kalkmasın..! Mecliste de, mahkemeye intikal etmiş dosyalar üzerine söz söylenemez, soru sorulamaz!"

"Herkes aksi ispat edilene kadar masumdur."

"Bırakın hukuk işlesin!"

"Yargı sürecine siyasî müdahaleye hayır!"

Ama mâsum var, mâsum var... G.K.Başkanı, Başbakanı âcil ziyarete gitti. Hemen ardından Başbakan Adalet ve İçişleri Bakanları'yla âcilen görüştü. Ertesi gün, en son Ergenekon şüphelisi generaller, mahkemede tutuklanmaları beklenirken, serbest bırakıldılar.

Bunlar hep hukukun işlediğinin kanıtı!

Herkes aksi ispat edilene kadar mâsumdur ama, bazıları daha da mâsumdur!

Askerin yargıya müdahalesi, tanım gereği, siyasî değil, bürokratik. Başbakanınki siyasî değil ne?

Özür dilediniz, çok yaşayın!

Afganistan'da –şimdi bir de sık sık Pakistan topraklarında– NATO askerleri durup durup "kazara" insan öldürüyor, ardından özür diliyorlar. Bizde de, anlaşılan, o hesap...

İşiniz, öldürüp öldürüp sonra özür dilemek mi? Öldürmemek. Evet, öldürmemek. Öldürmemeyi beceremiyorsanız, SİZ öldürüyorsunuz demektir!

Eli kolu bağlı yurttaşın üzerine otuz kişi birden çullanıp kapalı kapılar ardında iliklerine işlenmiş resmî kini, nefreti, öfkeyi kusacak, adam içeri canlı girip ölü çıkacak, siz "kovuşturma" açacaksınız! Sonrasında da, özür dileriz diyerek PİAr – PR (halkla ilişkiler)– kampanyası yürüteceksiniz!

İşkenceye sıfır tolerans dediğiniz şey "özür" dilemeyi değil, işkenceyi yok etmeyi gerektirir. Öyleyken, son bir yıl içinde bu ülkede otuza yakın yurttaşın gözaltında ya da cezaevlerinde besbelli işkence, darp, eziyet, kötü muamele nedeniyle hayatını kaybettiği biliniyor. Devletin resmî binalarında dünyanın en hunhar, alçak, bağışlanmaz suçları işleniyor. İşkenceye tolerans sıfır, bu niçün ve nasıl oluyor?

İşkenceci olduğu yüzde yüz ispat edilip de TCK'da bu suçla biçilmiş cezalardan birini alıp sonuna kadar çeken tek bir emniyet görevlisi var mı? Bilen söylesin!

Bu ülkede işkence olaylarına her türlü devlet müdahalesinin (karakol âmirinden olsun, savcıdan/hâkimden, adalet bakanı, içişleri bakanı ya da başbakandan olsun) işkenceye dâvetiye çıkarma olmadığını söyleyen beri gelsin!

Petrol bombası

"İsrail, Gazzede petrol bombası kullandı!"

Kullanır. Her vahşeti işlemeyi kendine hak biliyor. Bu hak ilk kurulduğu günden beri ona tanındı.

Bugün de vahşeti önlemek, vahşete itiraz edenlerin işi. Muttasıl, "Efendim, orantısız güç!" diye haykırmakla hiç bir yere varılmaz. "Güç"ün –yani şiddetin, yani Filistin halkının ölüm kalım mücadelesini ezmenin– orantılısı nedir, ne kadarına tahammül edilebilir? Orantısız şiddetten şikayet, İsrail devletinin suçuna ortak olmaktır.

Herkes ne dediğini bilsin ki, biz ona ne olduğunu söylediğimizde fazla şaşırmasın...

Türk-İsrail Parlamentolar

Arası Dostluk Derneği

Üç yüzden fazla üyesi vardı bizim parlamentodan. Düne kadar. Birçoğu geçende "İsrail vahşeti"ni protesto için istifa etti.

Ne yapıyorlardı peki şimdiye kadar?

Gazze'nin altını üstüne getiren hava saldırılarında görev alan İsraili pilotların, vb. yıllardır Anadolu'nun göbeğinde eğitilip savaşa hazırlandığını bilmiyorlar mıydı, mesela? Siz de bilmiyor muydunuz? Şimdi biliyorsunuz...

Ne yapacaksınız?

Başbakan önümüzdeki seçimde

3-5 fazladan oy uğruna bağırıp dursun, stratejik ortağı İsrail hakkında demediğini bırakmasın, asıl SİZ ne yapacaksınız?

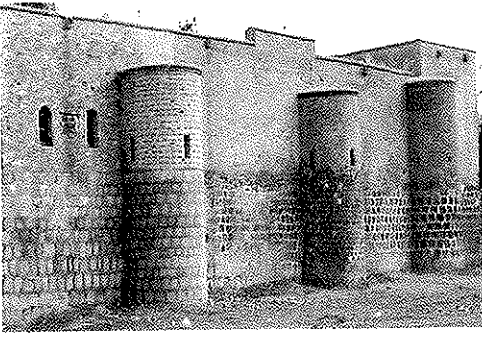
Sanki zembille indiler...

Şu AKP'lilerin sergilediği antikalıklar kimimizi niçün bu kadar çileden çıkarıyor ki?

Yapıp ettikleri hiç bir şeyi –kadro oluşturmaktan, kişiye özel yasa çıkartmaya, yargı kararlarını uygulamamaya, kolluk kuvvetlerini sokak ortasında, "dur!" deyip adam vurma yetkisiyle techiz etmeye kadar– kendileri icad etmediler. Hepsini 1965-2002 arasında geçen 40 yılda bittecrûbe öğrendiler. Nereden ve nasıl mı? O 40 yılda, kendi açık hüviyetleriyle ya da araziye uyarak içinde yer almadıkları ya da hizmetinde saçlarını ağartmadıkları kaç hükümet var, hele bir sayın?

Her yaptıkları, şurasından burasından, eksiğiyle gediğiyle tipik Cumhuriyet Hükümeti icraatı. Yıllanmış devlet âdâbı. Kimilerinin deyip durduğu gibi "dışardan" gelmiş degiller. Bal gibi İÇERDEN geldiler!





Provokasyon

AKP'li zimmamdarlar Mart seçiminde Diyarbakır belediyesini ne yapıp edip ele geçirmeye kararlı görünüyorlar. Başbakan göğsünü şişire şişire, "Orasını istiyorum!" diyormuş.

Kürt seçmenin önceki seçimde oy verip başa geçirdiği belediyesinin Diyarbakır'a çok görüldüğü anlaşıyor. Bu bir.

İkincisi, Kürt meselesinin çözümünü yokuşa sürmek için bundan âlâ bir yol ne kadar istense akla gelmezdi. AKP iktidarı stratejik ortağına güvenerek, onunla kol kola, bölücülük yapıyor. Diyarbakır'ı DTP'lilerin elinden alıp, Barzaniye teslim edeceğinden bihaber...

Söyle ya da böyle AKP'liler emellerine ulaşırlarsa Diyarbakır'da ve bütün Kürt illerinde neler olur ve bunun bütün memleket için sonuçları ne olur, onu hep birlikte görürüz.

Alın size bir YSK gârabeti daha!

"YSK bu seçimde sandık güvenliği konusunda emniyete daha fazla yetki verecek." (*Hürriyet*, 12 Aralık 2008.)

Güneydoğu'da "seçim güvenliği" gerekçesiyle, oy kullanmaya gelenler dışında hiç bir vatandaş sandığa 100 metreden fazla yaklaşılmayacakmış...

Daha neler!

Yani iş (en azından şimdilik, Doğu/Güneydoğu'da) açık oy-gizli sayıma doğru gidiyor. Yüksek Seçim Kurulu'nun himmetiyle! (Bu heyetin davranışlarının hiç de güven telkin etmediğini *Kızılçık*'ta bir kaç kez değinmiştik.)

İrtica diye bir şey varsa, budur. Hem de daniskası. Göz göre göre...

(Hâmiş: Seçime hile karıştırmak "demokrasi" tarihinin en eski ve en müzmin pratiklerinden biridir. İlk doğup büyüdüğü, kitabının yazıldığı yer de, belki inanmayacaksınız ama, işin doğasına ve mantığa pekâlâ uygun olarak, İngiltere'dir.)

Meselâ dedik!

Bir olay var. Yıllardır az az gelişip bir süredir âdeta patlarcasına büyüme istidadı taşıyor.

Hürriyet gazetesinde yayınlanan ölüm ilânları.

İzliyorsanız, belki ilginizi çekmiştir: Bu ilânların boyutları giderek olağanüstü büyüyor. Aralarında tam sayfa olanlar var, gittikçe daha sıklıkla yayınlanıyor. Yarım sayfalıklar da bir hayli. Hepsinde kullanılan hurufat, maşallah, pabuç kadar!

O kadar büyük ilân vermeye mâlî gücü yetmeyenler giderek meydanı terk ediyorlar anlaşılan ki, büyükler için yer darlığı çekilmiyor. Her bir santimi bilmem kaç on milyon eski TL o ilanların. Tuhaf değil mi, ölü ardından yas tutmanın, hayatta kalanların reklamına, giderek toplumda itibar, prestij ve hatta iktidar kıstasına dönüşmesi? Giderek de bu biçimlere bürünüp, bu boyutlara varması?

Hayırlısı deyip geçmeden bir hatırlatma: Eski Roma tarihi uzmanları arasında zaman zaman gündeme gelip tartışılan bir rivayet vardır: Kimilerine göre Roma İmparatorluğu bundan batmış! Yani zengin ve kudretli ailelerin fertlerinden biri ölünce, cenaze alayında sahiplerinin ardından toplu halde hüngür hüngür ağlamaları karşılığında azad edilen kölelerin sayısı giderek artmış ve neredeyse her bir cenazede üç-beş bini bulmuş! İş aileler arası rekabete, yarışa binince...

Köle toplumunun kanı kurumuş!

(Ne de olsa, rivayet! Biz mesela dedik!)

Obama

Kazanması, devraldığının dünyayı cehenneme çeviren iktidar olduğuna bakılmadan, insanlığın kurtuluş müjdesi gibi algılandı. Tanrıdan kurtulmanın eşliğindeki insanlık başka bir "tanrı"ya yakalandı.

İnsan, maddî ve manevî bütün gücü kendinde, ateist olarak doğar. Bu güç onun gücünün kaynağı olan emeğinden, muz ve kabuğu gibi, soyularak alınır. Tanrı olur, devlet olur, siyaset olur, holding olur, Obama olur, karşısına dikilir.

Kendi özüne yabancılaşmış insan kendinden dışlanmış tanrıların esiri olur. Sorun, insanın kendi eylemiyle kendi tanrılarını ortadan kaldırmasıyla çözülür.

Teferruat

Geçen yıl İzmir'de devletin silahlı memurları eliyle vurulup öldürülen yurtaş Baran Tursun'un anası ve babası, oğullarının kaybını acı dozu biraz yüksek bir dille protesto ettiler diye şimdi 301'den niçün yargılanmaktalar?

Türkiye büyük devlettir! Türkiye Cumhuriyeti Devleti hem suçludur, hem güçlüdür.

Gerisi teferruatır.

Çocuk korkusu

Adana vâlisi gösterilere katılıp polis taşıyan Kürt çocukların ailelerine ağır para cezası kesmekten bahsetti. Fırsat elverseydi kimbilir "asmak kesmek" faslından daha neler diyecekti... Bi yerlerden "Sus!" dediler, sustu. Herkes de sustu. Vali yerinde. Devlet yerinde.

Bu, üç şeyi birden gösteriyor:

Birincisi, hepimiz korkağız; çocuklarının hürriyetine sahip çıkmaktan korkan bir halkız. İkincisi, devlet çocuklardan bile korkmaktadır. Üçüncüsü, biz -hepimiz- çocuklardan korkan bir devletten korktuğumuz için bin kere korkağız!

Korkan bir halk, fırsatını bulup devlet olmuş serdengeçtiye karşı emeğini, ekmeğini, ırzını ve namusunu savunamaz. "Sözün bittiği yer"de bile dirilemeyen bir halkın kendine de bir hayrı olmaz.

Kaldı ki, aileler kurtuldu, çocuklara ne oldu? Her biri onar, on beşer yıl hapis isteğiyle yargılanıyordu.

Olacak şey değil ama, öyle.

Burası Türkiye!

Mavi ve temiz kan!

1) Kendisine Ermeni kökenli mi acaba diye sataşılınca C. Başkanının hemen telaşa kapılıp, öyle olmadığını ispata davranması nedendi dersiniz? Ermeni kanını kendine yakıştıramadığından mı? Müslüman/Türk kimliğine leke sürülmesin diye titizlendiğinden mi?

2) Abdullah bey, Canan hanımın tuzağına nasıl düştü? Bilmeden mi, bile bile mi? Daha bu yaşında, devletin en tepesinde, siyasi kariyerinin başında olduğunu düşünüyor olmalı...

3) Kayserili Gül/Satoğlu ailesinin şeceresi, bu ülkede hiç var olmadı denile-gelen bir "aristokrasi"nin varlığına geçerli karine sayılır mı, sayılmaz mı?

Bunlar bir yana, Abdullah bey adıyla sanıyla Cumhurbaşkanlığı. Böyle bir gaf yapmaması gerekirdi. Ne biçim danışmanları varsa, sık sık yapıyor. İstanbul'da 1 Mayıs'ta estirilene devlet terörü karşısında geri çekilen işçilerin de, "aklı selimin yolunu seçtikleri"ni söylemişti.

Gaf yaptıktan sonra, gaf yaptığını idrak ediyor mu acaba?



Biz bize benzeriz

Tam bir (adından başlayıp en sonunda kameraların önünde, "Hadi benim Cuma'ya gitmem lazım!" demesine kadar) PROTOTİP. Ankaralı Melih'in adamı.

"Adamcağız"a eleştiri, hakaret küfür niyetine demediklerini bırakmayanlar neyin nesi peki! Asıl üzerinde durulması gereken beyanı hemen hiç bir yerde yorum konusu olmadı. Buna değer görülmediğinden mi, yoksa o beyanın ifade ettiği anlayış üzerinde genel mutabakat olduğu için mi?

Herifcioğlu, açıkça, herkesin gözünün içine baka baka, "Bu olayı (yedi gencin bir gecede o koşullarda ölüp gitmesini) bu kadar eleştirmeyin. Doğalgaz dağıtım şirketimiz özelleştirilecek mallar listesinde, bu kadar eleştiri şirketin satış değerini düşürür," demiş miydi, dememiş miydi?

Bu sözler ve bu sözlerin arkasındaki kafa, yürek, kan, ciğer..., neyse,) "çocukların belden yukarısı çıplaktı sözünden ya da adamın basının karşısına kıravatsız çıkmasından daha mı önemsizdi.

Böyle adamlarla kadrolaşıp ederek devlet, memleket, millet yönetmeye kalkanların, onları da sözde denetleyecek olan medya denilen illetin ortak cibilliyeti işte!

Aleviler

Hükümet aleviler için "açılım" yapmış ya da yapacakmış. Bu, devletin sünni bir devlet olduğunun doğrudan itirafıdır.

Devlet sünni ama aynı zamanda laik olabilir. Saddam dönemi Irak devleti gibi. Alevilere açılım şimdi yapılıyor ya da yapılacaksa bu da Türk devletinin laik olmadığının kanıtıdır.

Alevilere (ya da bir bölümüne) gelince, devletten "açılım" beklediklerine veya istediklerine göre, kendilerine verilenle yetinmek zorundalar. Oysa Alevi topluluğun kendi açılımı nedir, esas olan bunu ortaya koymaktır. Ezildiğini, dışlandığını hisseden bir kültürün (mezhep veya dinin), kendine kamusal alanda eşitlik istemesi ana sütü gibi hakkıdır. Ama bu özgürleşmek anlamına gelmez. Çünkü devletten gelen eşitlik formeldir; bu özgürlük bile olsa gene formeldir.

Tarihen bu çok geç kalmış "devlet açılımı"nı bir de niçin bu kadar geç kaldığı yönünden sorgulamak gerekiyor. Bir devlet partisinin (CHP) şemsiyesi altında "güvenlik" arayışından, devletten "eşitlik" arayışına gelinmiş. Bir yerden bir yere elbette, ama arpa boyu bile değil...

Chavez



Venezuela'da Kasım'da yapılan vali ve belediye seçimlerini yine Chavez'in başını çektiği halk hareketi kazandı. 22 eyaletten 17'sinde halk Chavez rejimine "evet" derken aslında seçim yapmıyor, bir savunma savaşı veriyordu. İktidarı Chavez'den geri almak için ABD bastırıyor, ülke içindeki emperyalizm işbirlikçisi hâkim sınıflar yine sabotaj siyaseti yürütüyordu. Dört yıl önceki yerel seçimde Chavez 20 eyalette başarı sağlamıştı. Demek ki seçim, salt seçim olmaktan çıkmış, sınıf savaşına dönüşmüştü.

Bu şunu öğretiyor: Halk hareketi örgütlü ve kararlı ise (ve de önünde ve ardında uzun yıllar sınıf siyasetinin çilesini çekmiş birikimli ve fedakâr insanlarla birlikte yürüyorsa) demokrasiye sahip çıkarak da yoluna devam edebiliyor. Bu koşullarda demokrasi düşmanlığı iktidar dışına itilen işbirlikçi hâkim sınıfın işine yarıyor. Onun işi oluyor. Halk hareketi işini her şeye rağmen demokrasiyle görüyor. Demokrasinin soyut olmaktan çıkıp sınıfsallaşması işte budur.

Venezuela demokrasisi halkın karnını doyurduğu, eğitim, sağlık, boş zaman, konut, ulaşım, vb... temel toplum gereksinimlerini karşılamaya yoğunlaştığı, bunun mekanizmalarını yaratıp halkın insiyatifine sunduğu ölçüde "Halk demokrasisi"ne dönüşme yolunda pekâlâ mesafe katedebiliyor.

Bir kazaya uğratılmazsa, haydi hayırlısı...

TRT Şeş...

Menfîlik damarlarına işlemiş huysuz adamlar vardır. Baykal onlardan biri. Hep böyle yapıyor ve sonunda elindeki kozları (neyse ve ne kadarsa) Erdoğan'a hediye edip masadan kalkıyor.

Hiç öyle, onun hesabı başka, başka yere oynuyor filan demeyin. Hiç bir yere oynamıyor. Oynuyorsa, "Aman iktidar benden uzak olsun da, ne olursa olsun!"na oynuyor... Şu sıra, ülkenin ve dünyanın bu hâlinde Ana muhalafet yatağı sıcak ve rahattır. Tam dikensiz gül bahçesi...

Patalojik vak'a

Kırk yılda bir doğru ve haklı bir söz sarfetti, ettiğine edeceğine bin pişman etmek için demediklerini bırakmadılar.

Kimler? İliklerine işlemiş Batı hayranlığı, Avrupailik özentisi ve ABD karşısında güç tapıncı -kısacası, sınıf içgüdücü- ânında nükseden düzen bekçisi kalem efendileri...

Büyük gafmış..!

O gafı yapmak, yıllardır ABD/AB gölgesi altında başımızda hükümet eden bir zât-ı devletliye mi düşmüş?

Böyle demek varken... Ama dedik ya, bu bayların beyin ve yürek damarlarında kan yerine başka bir şey akıyor, besbelli.

Neymiş, Başbakan Amerika'da kendini tutamamış, "İran'a nükleer silah amaçlı araştırma yapma diyenlerin de nükleer silâhlarının olmaması gerekir," diyesiymiş!

Bu sözden çıkarılan anlama bakın siz: "Türkiye'nin yörüngesini değiştirmesi asıl büyük karşı-devrimdir ve sonunda da sadece İran standartları yoktur." (O. Gönensin, *Vatan*, 17 Kasım 2008.)

Leb denilince anladıkları leblebi bu!

Elbette!

Sorun o sözü söyleyende değil, o söze bu tepkiyi verende.

Mehmet Ağar yargılanıyormuş!

Şiddet amaçlı suç örgütü kurup birilerine kanunsuz yeşil pasaport vererek görevi kötüye kullanmaktan...

"Pes!" tabii.

M. Ağar'ın gözü karadır.

Kanunsuz yeşil pasaportu o vermiştir ama daha başka nice suçları işlemek için hiç de kanunsuz örgüt kurmasına gerek olmadığını, o suçları kimlerle birlikte, kimlerin (başbakanlar, c.başkanları, MGK üyesi kumandanlar, vb., vb...) bilgisi ve talimatı dahilinde işlediğini de söyleyecek kadar pervasızdır.

M. Ağar'la başedilmez değil, baş edilir de... kolay iş değildir.

Sınıf meselesidir.

Şiddet ve Celâl

AKP yandaşı cemaat ehli yine celâllendi. İsrail ordusuyla savaşmak için Filistin'e asker gitmekten söz ediliyor. Filistin halkının bu defa da yine başına gelene öfkelenmek iyi de, İsrail askerlerine karşı savaşmak Bosna'da Amerikalı ve NATO mevzilerinden "komonist" Sırplar'a kurşun sıkmaya benzemez.

Bu işe çok kızanlar, yıllardanberi (Erbakan'ın başbakanlığından başlayarak) İsrail ordusuyla niçin o kadar sıkı fıkı ilişkiler içine girilmiş olduğunu sorgulasalar daha iyi olur.

Kriz

İzzettin Önder

Krizler, en keskin hallerde uluslararası çatışmalara da yol açarak kapitalistlerin birbirleriyle boğuşması sonucunu doğurabildiği gibi, olağan hallerde kapitalistlerin emekçilere ve sermayeye karşı güç kazanmasına, bu arada emekçilerin sınıf mücadelesini yükseltmelerine de neden olabilir

Dostlukların en zorlu anlarda gerçek yüzünü göstermesine benzer şekilde, sistemler de en kırılgan dönemlerinde gerçek niteliklerini ortaya koyar. İkinci Paylaşım Savaşı'ndan 1970'lere dek uzanan sürede refah dönemini yaşamış olan kapitalizm, kalkınmakta olan ekonomileri sömürürken, ileri ülke toplumlarının bilincinde oldukça mutlu bir tablo yaratılmıştır. Hatta o kadar ki, aslında merkez ekonomilerin bir tür kriz yönetimi ve çevreye yönelik sömürünün yoğunlaştırılması olarak görülmesi gereken küreselleşme dahî, tüm halklara yeni bir medeniyetin ve/veya çağın açılımı olarak tanıtıldı. Küreselleşme ile emperyalist merkezlerin güçlü vantuzlarına takıldıklarının farkına dahî varamayan çevre konumundaki ülkeler ise, kendilerine uygun görülen "yükselen piyasalar" kavramını, piyasaların kimler için yükseldiğini dahî sorgulamadan, onursuzca kabullenmede bir beis görmediler. Şimdilerde ise, ABD'de finansal alanda başlayıp, reel sektöre yayılma ve tüm ekonomileri kapsamına alma istidadı gösteren bir kriz yaşanmaktadır. Ne ilginçtir ki, bu krizin giderek çevre ekonomilere taşınacak olmasına rağmen, çevre ekonomileri gayet sakin gözükmekte, buna karşın merkez kapitalist ekonomiler tedirgin bir manzara sergilemektedir. Benzer şekilde, herbir ekonomide de kriz sermaye kesiminden daha çok sermaye dışı kesimleri vuracak olduğu halde, sermaye kesimi tedirgin, buna karşın sermaye dışı kesim, özellikle de emekçiler, oldukça derin bir uyku içindeler. Kapitalizmin gerçek yüzü ise, bu krizle yaygınlaşacak ve derinleşecek olan işsizlik, esnek istihdam uygulaması, sömürünün entansif ve ekstansif derinleştirilmesi yanında, ücret ve kıdem tazminatı haklarında kısıntı vb. gibi olumsuzluklarla net olarak görülecektir. Tüm bu oluşumları ele alacağımız krizin anatomisine ve işleyiş mekanizmasına girmeden, başat iktisat kuramında kapitalizm ile ilintilendirilen bazı kavramları kısaca tartışmaya açmak istiyorum.

TARTIŞMALI BAZI TEMEL KAVRAMLAR

Bu bölümde tartışmaya açacağım kavramların ilk üçü sistemle ilgili maddî olgulara ilişkin, diğer üçü ise sistemle ilintilendirilen ideolojiye ilişkin kavramlardır.

◆ **Ekonomi-Devlet İlişkisi:** Keynes teorisine dayalı sosyal devlet politikalarının uygulandığı İkinci Paylaşım Savaşı sonrası dönem dışında kalan neo-klâsik

dönemde ve küreselleşme döneminde devletin ekonomiye müdahale etmemesi, ekonominin kendi sürecinde işlemesine olanak sağlaması önerilmiş ve aksi durumun ekonomik işleyişe zarar vereceği iddia edilmiştir. Oysa, ulus-devletin ortaya çıkma sürecinde olduğu gibi, bu tarihi izleyen tüm dönemlerde de sermayenin her hareketinde devlet erki sermaye yanında yer almıştır. Yasaların ihdas edilip uygulanmasından, emeğin baskılanmasına dek olduğu kadar, son dönemlerde de küreselleşme politikasının yaygınlaştırılmasında hep devlet aygıtı kullanılmıştır. Küreselleşme sürecinde devlet sermayenin önünü açmada işlev görürken, aynı süreçte devlet emekçilerin önünü kapama ve hareketlerini kısıtlama işlevi görmüştür. Günümüzde de krizle savrulan kuruluşlara devlet müdahale etmekte, görece güçlülere destek sağlayarak ekonominin monopolleşmesine hizmet etmektedir. Bu bağlamda devletin ekonomiye müdahalesi, hiçbir tereddüde mahal bırakmayacak şekilde bir kapitalist işlemdir; bu müdahalenin Marksizmle bir ilgisi yoktur. Ancak, son kerte de tüm yaşadıklarımızın Marksizmle ilgisi vardır, o da, kapitalizmin bir dünya sistemi olarak gelişeceği ve çevre halklarını proleterleştirerek zamanla yoksullaştıracığı görüşü yanında, yaşanacak krizlerle sarsılan sistemde devletin emekçileri baskılayıp, güçlülerin yanında yer alacağı görüşüdür. İşte, günümüzde yaşadığımız olgu tam da budur!

◆ **Ekonomi-Piyasa İlişkisi:** Başat iktisat öğretisinde geçerli hakim görüşün temelinde, piyasaların ekonomide tüm işlemleri sıfır maliyetle fevkalade etkin bir biçimde gerçekleştirmeye hizmet edeceği, bunun dışında başka bir dış müdahaleye gerek olmadığı savı yatmaktadır. Sosyal devlet politikalarının reddedilmesinden kamu iktisadî teşebbüslerinin özel sektöre devredilmesine dek bir dizi uygulamanın dayandığı görüşte de, devletin piyasalara müdahale etmemesi ve piyasa işleyişini serbest bırakması mantığı hakim olmuştur. Oysa, gelişmiş merkezlerin dayattığı bu politikalar, eşitler arasında ve eşitleyici ekonomik işlemleri değil, eşitsizler arasında ve eşitsizliği artırıcı işlemleri başat kıldığından, piyasa işlemleri sonucunda güçlüler daha güçlü çıkmışlardır. Tarih boyunca da piyasalar ekonomik güçleri eşitleyici değil, tam tersi, eşitsizlik oluşturucaı biçimde çalışmıştır. Görece rekabetçi piyasalardan monopolist piyasalara geçiş böylesi patolojik oluşumun

tipik sonucudur. Ancak, piyasanın gizemi, oluşum esnasındaki sömürüyü perdelemesi ve tüm tarafları, hiç bir itiraz geliştirmeden oyuna iştirakini sağlamasından kaynaklanmaktadır. Piyasa ilişkisinde başat sermayenin oyununu rahat oynayabilmesi için, siyasal gücü bulunan kamu ajanlarının bu ortamda bulunmaması gerekmektedir. Zira, piyasa güçlerinden arındırılmış bir siyasal erkin piyasalara ve bu yolla sermayenin manevra alanına müdahalesi olamaz ya da çok güç olur. Aksi durumda, elinde ekonomik üretim aracı olan ve piyasada aktif konumda bulunan siyasal erk gerek üretimin ayarlamasında, gerek emekçi haklarının belirlenmesinde sermaye çıkarı aleyhine kararlar oluşturabilir. Sermayenin özelleştirme dayatmasında, sadece kamusal birikimlere el koymak değil, aynı zamanda sermaye çevrelerince kendi çıkarları doğrultusunda alınacak ekonomik kararlarda siyasal erkin elini kolunu bağlamak, tüm karar yetkisini kendi uhdesine almak amaçlanmıştır. Böylece, siyasal erkin politik gerekçelerle de olsa, sermaye-dışı kesimlerin lehine kararlar almaya yetkisinin kısıtlanması sağlanmış olmaktadır. Oysa, son krizde şu görüldü ki, denetimsiz piyasa serbestisi ekonomik krizlerin tetikleyicisi olabilmekte, böylece krize sürüklenen piyasalar, aktif piyasa güçlerince değil, ancak kamusal müdahale ile, bir nebze de olsa, rayına oturtulabilmektedir. Kapitalist mantık çerçevesinde, piyasa süreci, sermayenin güçlü dönemlerinde müdahale dışı kalırken, sermayenin tehlikeye düştüğü durumlarda ise, müdahale edilebilir olmalıdır. Ancak, üretim alanında olmayan devletin ekonomiyi denetleme gücü de olamaz ya da denetim olarak algılanan politika ise sermaye yanlısı olur. Denetimsiz güç güç olmadığı gibi, güçsüz denetim de halkın çıkarları doğrultusunda denetim olamaz!



Infanta Margarita

◆ **Ekonomi-Tüketici Hâkimiyeti İlişkisi:** Klâsik ve neo-klâsik başat ekonomi öğretisinde ekonomilerin sürükleyici gücünün tüketici olduğu vurgusu yapılır. Tüketici piyasa yoluyla başarılı üreticileri mükâfatlandırır, başarısız üreticileri ise cezalandırıp elimine ederek, sistemin etkin çalışmasını sağlar. Tarihsel süreçte "Homo Sapiens" insan tipinden, "Homo-Faber"(üretici) ve "Homo-Consumens"(tüketici) insan tipine geçiş, doğal biyolojik süreci değil, kapitalist işleyiş dinamiğini vurgular. Homo-Sapiens insan türü aklını ve gücünü yaşamda kalabilmek için kullandığı için çevreyi kirletmemiş, tüketici davranışını fetişleştirmemiştir. Oysa günümüz insanı, sürü psikolojisi ile tüketimi fetiş halinde sürdürürken, aslında üretici sermayenin komutu altında olduğunun farkına varamamaktadır. Sermayenin birikim hırsı onu piyasa için üretime ve kâr elde etmeye iterken, bu amacın gerçekleşmesi piyasaların genişletilmesi koşuluna bağlı olduğundan, bireylerin tüketici fetişine itilmeleri kaçınılmaz olmaktadır. Kısacası, günümüz dünyasında üreticileri tüketiciler

değil, tüketicileri üreticiler tetiklemektedir, hatta piyasaları genişletmek amacıyla, sermaye kesimi belirli toplumsal sınıf katmanları oluşturarak, göstermelik tüketim yoluyla, bireyleri amaçladıkları sosyal sınıflara ulaşmaya zorlamaktadır. Örneğin, marka fetiş gibi! Son krizde görülen odur ki, finans kuruluşları tüketici hâkimiyeti ile olağanüstü gelişip günümüzdeki krize sürüklenmedi, tam tersine, üretici firmalar (finans firmaları) kapitalist davranış kalıbı içinde davranarak finansal enstrümanları olağanüstü boyutlarda genişleterek, finans piyasaları ile reel piyasalar arasındaki ilişkinin kopmasına, sektörler arasında dengesizliğin oluşmasına yol açtılar.

◆ **Tarihin Sonu Görüşü:** Öyle anlaşıyor ki, reel sosyalizmin çöküşünden ve kapitalizmin sömürücü vantuzlarını tüm yerküreye yaymasından hoşnut olan ünlü düşünürler(!) artık tarihin sonu geldi demekten kendilerini alamadılar. Oysa, sonu gelmeyen şey bizzat tarihtir; tarihin sonu dünyanın sonlanması ile gelmiş olacaktır. Başka bir deyişle, tarihin sonunun gelmiş olduğuna insanlık, muhtemelen, hiç bir zaman tanık olamayacaktır! Kapitalizmin dönüşümü, sermayenin değişen organik bileşimi tarihi oluşturmaya devam edeceğine göre, tarihin sonu geldi tezi, zavallı bir çarpık ideoloji olabilir, ama hiç bir zaman gerçeği ifade etme gücüne sahip olamaz. Yaşadığımız krizler ve son kriz de şunu gösteriyor ki, kapitalizm dünya sistemi oldu ya da bu süreç tamamlanmak üzere, ama bundan sonra her şeyin aynı şekilde sürüp gideceği yönünde hiç bir garanti söz konusu değildir. Diğer bir deyişle, tarihsel devrimin sonu gelmedi!

◆ **İdeolojilerin Sonu Görüşü:** Sovyetler'in çöküşü ve kapitalizmin yerküreyi kaplaması, ünlü düşünürleri ideolojilerin sonunun geldiği yönünde de fetva vermeye itmiş olmakla beraber, ne acıdır ki, bu ünlüler bizzat ideolojilerin sonu geldi ifadesinin bir ideoloji olduğunu idrak edemediler. Düşünemediler ki, 1917 Devrimi bir erken devrimdi. Günümüzde kapitalizm, küreselleşme ile olgunlaşma sürecinin ileri aşamalarına yürüyor ve yaşamının bitiş noktasına yaklaşıyor! Kapitalizmin küreselleşmesi olarak ifade edilen yanlış kavramın ifade ettiği oluşumda emperyalizmin karar odakları merkezîleşmektedir, küreselleşen ise, merkez emperyalizmin tüm yerküreye yayılan sömürücü vantuzlarıdır. Bu süreç, doğal olarak, çöküş aşamasını tahmin edilmesi oldukça güç bir uzun döneme yaymış olmakla beraber, kader olan kesin sonu engelleme gücüne sahip bulunmamaktadır. Son krizde Marks'ın resimlerinin medyada yansımaları, sistemin bir gecede Marksizme döneceği anlamına gelmemektedir. Keza, günümüzde devletin ekonomilere müdahalesi de, yukarıda işaret edildiği üzere, Marksizme geçiş anlamına gelmemektedir. Ancak, ardarda yaşanan depremlerin binaların temelini sarsmasına benzer şekilde, ardarda

yaşanan krizler de, özellikle gelişmiş merkezlerde sınıf çatışmalarını geliştirip yaygınlaştırarak, sermayeye karşı direnişi ayağa kaldırabilir. Kapitalist krizler, güçlü sermaye kesimleri için emeği baskılamak ve karşıtlarını elimine etmek için bir avantaj olduğu kadar, sınıfsal çatışmalı kesimlerin bilinçlenmesine hizmet ettiği sürece sermaye kesimine karşı emekçileri güçlü ve avantajlı kılabilir.

İdeolojilerin sonunun geldiği savı bir anlamda doğrudur. Şöyle ki, ideoloji kavramı ile, toplumun başat sınıfının düşünce ve çıkarlarını tüm toplumun düşüncesi ve çıkarı olarak yansıtan kılıf olarak tanımlarsak, neo-klasik öğretinin sonuna geldiğimiz doğrudur. Zira, neo-klasik öğretilerde iktisat, dayandırıldığı varsayımlar ve söylemler ile başat sınıfın çıkarları perdelenecek, "bilim" görüntüsü altında topluma enjekte edilmektedir. Buna karşın, Marksizm ise bir ideoloji olmayıp, süreci açıklayan bilimsel bir yöntemdir.

◆ Liberalizm ya da Neoliberalizm Görüşü:

Başat klâsik ve neo-klâsik iktisat öğretisinde, devlet müdahalesi reddedilip yerine piyasa kuralının konulmasının siyasal alt-yapısını Smith ve Mill gibi iktisatçıların geliştirdiği liberal görüş oluşturur. Buna göre, piyasa sinyalleri ile davranan üretici ve tüketiciler, liberal ortamda aldıkları kararlarla sistemin kesintisiz ve etkin işlenmesini sağlarlar. Son krizde, 2002 yılından itibaren ABD'deki liberal ortamda uygulanan kur politikası ve piyasalarda piyasa sinyallerini okumada hiçbir müdahale ile karşı karşıya kalmayan bireysel davranışlar ortamında, finansal kuruluşlar aşırı birikim hırsı ile piyasaları krize sürüklemiş ve bugünkü durumun oluşumuna neden olmuştur. Şimdilerde ise, kamu ajanları ekonomilere çeşitli araçlarla müdahale ederek, sisteme yeniden işlerlik kazandırmaya çalışmaktalar. Kapitalist sistemde, sermayenin giderek az sayıda bireylerin elinde toplanıyor ve başat kararların bu kesim tarafından alınıyor olması durumunda tüm bireyler için liberal davranış kalıplarından söz etmek, zaten, mantıksal olarak olanaklı görülmez.

KRİZİN ANATOMİSİ VE OLUŞUMU

Genel anlamda kriz yaklaşımı başat iktisat öğretisinde bulunmamaktadır. Başat iktisat öğretisinde kriz sözcüğü yerine genellikle "iş çevrimleri" ya da "konjonktür dalgaları" gibi ifadeler kullanılmakta ve bu tür dalgalanmalar daha çok siyasal yanlış kararlar ya da âni dışsal şoklar gibi ârzi nedenlere bağlanmaktadır. Buna karşın, kriz olgusu ve kavramı Marksist öğretilerde, çalışmaların içine serpiştirilmiş olarak yer almaktadır. Marksist yaklaşımda sistemin işleyiş dinamikleri ve sermayenin organik bileşimi ile ilintilendirilen krizler, aşırı birikim, kâr oranlarının gerilemesi, kâr sıkışması ve sektörler arasında dengesizlik gibi sisteme içkin organik dönüşümlerle açıklanır. Sermaye birikimi dürtüsü ile tetiklenen sermayedar piyasa için üretim yaparken, bir yandan sermaye birikimi nedeniyle hızlı ve yüksek miktarda üretim gerçekleştirmekte, diğer

yandan da makinalaşma nedeniyle daha az emek kul-
lanarak işsizlik yaratmakta, böylece artan üretime kar-
şın piyasaların genişlemesini engellemektedir. Üretim
sürecinde istihdam edilen emek ile sermaye arasındaki
gelir bölüşümünün teknoloji düzeyi yükseldikçe emek
aleyhine gelişmesi de piyasaların daralmasında önemli
bir faktördür. Başka bir açıdan bakacak olursak, piya-
saya çıkan ürünün katma değer toplamı, piyasaya satın
alma gücü süren tüketicilerin toplam harcamalarının
gerisinde kalınca, ürünler satılamaz olur ve kriz ortaya
çıkabilir. Bu oluşumun nedeni, sermayedarın sermaye bi-
rikimi hırsı ile giderek artan üretime yönelmesine kar-
şın, yükselen işsizliğe ve katma değer içinde kâr
payının artmasına bağlı olarak, ürün piyasasında işleme
sokulan satın alma değerinin katma değer içinde yer
alan faktör payları toplamının geride kalmasıdır. Bunun
temel nedeni de, emekçilerin tüm gelirlerini tüketime
yönelirken, sermaye sahiplerinin elde ettikleri kârın
bir bölümünü birikim için ayırıp, tüketime sokmama-
ları, böylece toplam faktör payları ile tüketim harca-
maları toplamı arasında tasarruf miktarına eşit bir
farkın ortaya çıkıyor olmasıdır.

Son krizin oluşum çizgisi de buna benzer şekilde
gelişmiştir. Şöyle ki, ABD'de 2002 yılından itibaren
görece düşük saptanan faiz oranları, başta ipotekle ev
alımları olmak üzere genelde tüketimi kamçulamıştır.
Finans kuruluşları piyasalara sürdükleri ipotek, kredi
veya sigorta, vb. gibi finansal ürünleri artırıp, satış
alanlarını genişletmeye yönelince, kredi ile ifade edilen
varlıklara dayalı yeni krediler ve yeni fiktif varlıklar
ortaya çıktı. Batı yazınında "Hedge Fund" olarak isim-
lendirilen yapay fonlarla kredi araçları olağanüstü bo-
yutlarda geliştirildi ve neticede finans kesimi ile reel
kesim arasındaki organik bağ kopmuş oldu. Böylesi
yapay mekanizma sonucunda şişirilen talep, yapay ola-
rak ev ve diğer servet unsurlarının fiktif değerlerini
yükselterek, bireylerde yapay varsıllık algılaması oluş-
turdu. Ancak, ipotekle bağlı kredilerin ya da diğer kre-
dilerin vâdeleri gelip ödenme koşulları oluştuğunda,
bireysel gelirlerle olduğu kadar, bizzat kredili emlak
veya ürünün piyasa değeri ile de ödenemediği, de-
ğerlerin aşırı şişmiş olduğu görüldü. Borçların geri
dönüşünde yaşanan güçlük finansal kurumların çök-
mesi yanında, piyasalarda panik oluşmasına neden
olarak, reel sektörde de talebin gerilemesine yol açtı
ve finansal alandaki krizin reel sektöre yansımaya
neden oldu.

Finansal sektörde baş gösteren krizin reel sektöre
yansımaları, aslında reel sektörün de potansiyel olarak
krize fevkalâde açık olduğunu göstermektedir. İleri ka-
pitalist ekonomilerde tüketicilerin doyum halinde ol-
maları, ortaya çıkan panik sonucunda kısa sürede reel
sektörde aşırı talep kısılanması yaratabildi. Tüketici do-
yumu bu derece yüksek düzeyde olmamış olsa idi, fi-
nansal alanda baş gösteren krizin reel sektöre yansımaları
bu denli kolay, çabuk ve güçlü olmazdı. Bu ilişki bize,
krizin finansal sektörde başlamış olmasına rağmen, tüm

sistemin kronik kriz ortamında olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, ABD’de başlayan krizin diğer Batı ekonomilerine bu denli hızlı sıçraması da, finansal işlemlerin elektronik hızla gerçekleştirilebiliyor olması yanında, tüm gelişmiş ekonomilerde aşırı doygunluk nedeni ile sektörlerin olası kriz tetiklemesine karşı fevkalâde duyarlı olduğunu göstermektedir.

Bu kısa açıklamalar şunu göstermektedir ki, Batı kapitalizmi artık doyum noktasında olup, kâr oranları gerilemektedir. Bu ortamda hızla gelişen finans sektörü reel sektörün alttan kendisini besleme kapasitesini aşmış olduğundan, reel sektör tarafından desteklenemeyince kredilerin dönmesi güçleşmiş ve/veya olanaksızlaşmıştır. Böylece ABD’de finansal sektörde başlayan kriz, yaşanan panikle beklentilerin olumsuzlaşmasına neden olarak, reel sektöre ve diğer ekonomilere yansıma kanalına girmiştir. Hal böyle olunca, yaşadığımız krizi salt ABD’de finans kesiminde ortaya çıkmış bir olgu olarak görmek yanlıştır. Kriz, kapitalizmin krizidir. Kapitalizmin krizinin ABD’de finans kesiminde ortaya çıkmasının nedeni ise, ABD’nin kapitalizmin en olgunlaşmış aşamasında bulunması, finans kesiminin ise en kırılgan kesim olmasıdır.

Son yaşadığımız finans krizinin başgöstermesi 1929 Krizi’ne benzer olduğu halde, doğal olarak, krizin boyutları ve günümüzde alınan önlemler 1929 Krizi’nden ve o dönemde alınmış olan önlemlerden farklı gelişmiştir. 1929 Krizi’nde banka işlemleri durdurulmuş olduğu halde, günümüzde, bunun tam tersine, banka işlemleri durdurulmadığı gibi, devletler mevduata destek sağlama, bankaların bir bölümünü kamu kesimi içine alma ve 850 milyar dolarlık parasal proje oluşturma yoluna gitti. Avrupa Birliği dahilinde ise, tüm bankalar arası işlemlere devlet garantisi sağlandı. 1929 Krizi’nde alınmış olan önlemlerle günümüzde alınan önlemlerin farklı olması, krizlerin farklılıklarından değil (gerçekten iki kriz arasında çok belirgin bir fark söz konusu değildir), kapitalizmin içinde bulunduğu gelişmişlik aşaması ve deneyim gücünden kaynaklanmaktadır. Çok önemli bir fark da, 1929’larda ulus-devlet modelleri hâkim iken, günümüzde küreselleşme yaşanmakta, krizin etkisi ve maliyetleri de küreselleşme yoluyla tüm yerküreye yayılabilmektedir.

Batı dünyasında alınmakta olan önlemlere baktığımızda, geliştirilen ve uygulamaya konulan politikaların, maddî ve ideolojik anlamda kapitalizmin krize yaklaşım mantığına uygun olduğunu görmekteyiz. Devletin öne çıkarak, büyük firmalara destek vermesi, piyasaya para sürerek finansal işlemlerin aksamadan devamını sağlaması ve interbank işlemlerine tam des-



Las Meninas’dan detay



Infanta Margarita (detay)

tek vererek para akımlarının ülkeler arasında aşırı derecede hızlanmasını önlemesi, krizin finansal alanda tutulmasına ve reel alana sıçramasını önlemeye yöneliktir. Eğer günümüzde yaşanan kriz, finansal sektörün reel sektörün alanı ve desteği dışına çıkmış olmasından, yani Marksist ifadeyle sektörlerarası dengesizlikten kaynaklanıyor ise, teknik olarak yapılması gereken, ya reel sektörü büyütmek ya da finansal sektörü daraltmak veya olanaklar çerçevesinde her ikisini de birden gerçekleştirmek olmalıdır. Ancak, reel sektörle finansal sektörün ayrışmasının arkaplanına baktığımızda, sermaye kesiminin üretim ve birikim hırsı yanında, yukarıda sözünü ettiğim gelir dağılımı bozukluğunun da yattığını görmekteyiz. Reel sektörün aşırı derecede sermaye yoğun olması ve tüketim alanının da tam olarak desteklenememesi reel sektörün büyütülmesi yönünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Finansal sektörün daraltılması ise, güçlü finans kuruluş ve ajanlarının çıkarlarına uygun düşmeyeceği gibi, reel sektörün piyasasını da daraltıyor olacağından uygulanamayınca devletin elinde tek silah kalmakta, o da, bazı

finansal kuruluşları desteklemek ve finans köpüğünü (“asit” fonlar ya da bir kısım “hedge” fonlar) kamusallaştırarak, aşırı çöküşü önlemektir. Bunun anlamı şudur: devlet kriz esnasında tüm riskleri ve maliyetleri kamulaştırarak, toplumsal güç dengeleri oranında topluma yaymaya çalışmaktadır. Böylece, krizin olumsuz etkisi, zaman içinde, ağırlıklı olarak toplumdaki güçsüz kesimler üzerine oturtulmuş olacaktır. Ancak bu politik, sermayenin kısa dönemli çıkarına uygun olduğu halde, bizzat kapitalist sistem mantığı ile uyumsuzdur. Zira, kapitalist krizlerin bir ve en önemli nedeni piyasaların sıkışması ise, tüketici piyasaları genişletmenin yolu tüketici gelirini yükseltmektir. Tüketici geliri ise, asgarî ücretin yükseltilmesi, ücret ve düşük gelirliiler üzerindeki verginin hafifletilmesi vb. gibi önlemlerle düşük ve orta gelirli kesimlerin gelir düzeyini yükseltmek olmalıdır. Nitekim, Obama’nın ileri sürdüğü öneriler arasında düşük ve orta gelirli kesimlerin gelirlerinin yükseltilmesi projesi böyle bir amaca yönelik olsa gerek.

Son kriz karşısında geliştirilen ideolojik politikalar ise, fevkalade çirkin bir şekilde, Marksizmin içini boşaltarak değersizleştirmeye yöneliktir. Kimi yayın organlarında devlet müdahaleleri Marksizme geçiş olarak müstehzî bir şekilde verilirken, daha ciddi olarak nitelenebilecek bazı Batılı yayın organlarında ise, krizin kapitalizmin bir kaderi olmadığı ve ABD’nin Çin ve diğer bazı ülkelere karşı uygulamış olduğu korumacı politikaların geri tepmesi olarak ortaya çıkmış olduğu iddiası yer alabilmektedir. Bu görüşün arkaplanında, küreselleşme mutlak olarak uygulanmış olsa idi, böyle

bir sonuç oluşmayacak idi gibi, kapitalizmi aklayan, buna karşı Marksizmi izolasyoncu politikalara mahkûm ve bundan dolayı da kırılğan bir sistem olarak gösterme çabası yatmaktadır. Oysa, merkezî kapitalist ekonomilerin krizini aşma politikası olarak uygulamaya konulmuş olan küreselleşmenin kapitalizmin sonlanmasını kısmen ertelediği doğru olmakla beraber, sistemin kaderini değiştirmede, bizzat son krizle çok açık olarak görülmüştür.

KRİZİN TÜRKİYE'DEKİ ETKİLERİ VE SONUÇLARI

Kriz karşısında Türkiye'de siyaset, sermaye ve emekçi çevrelerinin tepkileri hayli farklı gelişmektedir. Siyaset çevreleri bazı verileri dayanarak, krizin Türkiye'yi fazla etkilemeyeceğini ileri sürerek, piyasaları panik davranıştan uzak tutmaya çalışmaktadır. Siyasîlerin yüzeysel olumlu görüşü, malî disipline sadık kalmış olmalarına, bankacılık sisteminin 2001 kriz döneminden farklı olarak, ciddi boyutta açık pozisyonunun bulunmamasına ve sermaye yapılarının güçlü olmasına, bunların da ötesinde IMF desteğinde bir programın uygulanmasına dayandırılmaktadır.

Siyasî çevrelerin krizle ilgili tavırları, maalesef, 2009 Bütçe Tasarısı'nda da gözükmemektedir. Şöyle ki, tüm kapitalist ekonomileri gerilediği bir dönemde ekonominin % 4 oranında büyüyeceği ve enflasyonun ise % 7,5 düzeyinde kalacağı gerçeğe uygun görülmemektedir. 2008 yılı gerçekleşme verileri de bu tahminleri doğrulamamaktadır. IMF ile yapılması kesin gibi gözüken stand-by çerçevesinde de bütçe gelirlerinin % 17 dolayında artabileceği gerçekçi değildir. Bu durumda, ya millî gelirin % 2,1 oranında tahmin edilen bütçe açığı büyüyecek, ya da kamu harcamalarının tahmini değerlerinde kısıntı yapılacaktır. Her iki halde de krizin ekonomi ve halkımız üzerindeki yıkıcı etkisi büyük olacak ve enflasyon yükselecektir.

Siyasî çevrelerin topluma moral verici açıklamalarına karşın, söz konusu açıklamaların temeli fazla sağlam görünmemektedir. 2000 yılından beri uygulanmış olan yüksek faiz ve baskılı kur programı sanayi üretiminin destek tabanını oluşturan KOBİ'lere büyük zarar vermiş olmakla kalmamış, şimdilerde de büyük sanayi kuruluşlarını "kur riski" altında tutmaktadır. İçeride faizlerin yüksekliği, özel sektör kuruluşlarını dış borçlanmaya yöneltmesi yanında, baskılı kur nedeniyle ihracatın büyük oranının dış girdilerle karşılanıyor olması da cari açığın olağanüstü boyutlarda büyümesine neden olmuştur. Kamu kesimi dış borcunun küçülmesine karşın, özel sektör firmalarının dış borcunun 80 milyar dolar dolayında olduğu da ilgili çevrelerce ifade edilmektedir. Döviz kurunun yükseliyor olması, dış borç itfasında YTL karşılığının yükselmesine bağlı olarak, özel sektör ajanlarının ve kamu bütçesinin sıkışmasını gündeme getirmektedir. Özel kesim dış borç ödemelerinde zaafa düştüğünde, 2001 yılında banka deneyimlerinde görüldüğü üzere, bu borçların Hazine

garantisi altında kamu kesimine ve böylece tüm topluma yıkılması rahatlıkla söz konusu olabilir. Bankalar sisteminin sermaye yapılarının güçlü olduğunu ve aşırı düzeyde açık pozisyonlarının bulunmadığını ileri sürmek, bu sektörün yarısına yakın bölümünün dış sermayenin elinde bulunması bağlamında fazla bir anlam ifade etmemektedir.

Bu nedenlere bağlı olarak, siyasîlerin moral yükseltici açıklamalarının fazla geçerliliği olmadığı ortadadır. Türkiye ihracatının % 50'sine yakın bölümünü AB ülkelerine yapmaktadır. İhraç ürünlerimize olan talebin daralması, içeride üreticileri, yükselen kura rağmen, sıkışık duruma sokacaktır. Yüksek cari açığın dış piyasalarda sıkışan finansal kaynaklara rağmen finansmanı, faiz haddinin yükseltilmesine yol açarken, hem üretim maliyetleri hem de kamu bütçesi üzerinde ek yük oluşturacaktır. Bunların da ötesinde gerileyen gelirlerle bağlı olarak bazı üretim üniteleri değersizleşecek ve kapanacaktır. Bu durumda, dış sermaye ile de bağlantılı olarak, yoğun sermaye el değiştirmeleri ve sermaye yapısında yabancılaşma yaşanabilecektir. Tabii, tüm bu oluşumlar da işsizliğe ve yoksulluğun derinleşmesine neden olacaktır.

Kriz karşısında sermaye çevrelerinin tepkisi ise, farklı sermaye çevrelerinin farklı şekilde olmakla beraber, hükümeti acil önleme itme şeklinde ortaya çıkmaktadır. TUSİAD ve çevresi IMF ile anlaşma yapma ve stand-by imzalamaya görüşü üzerinde yoğunlaşırken, hükümete yakın çevreler ise Arap kökenli sermayenin Türkiye'ye çekilmesi üzerinde durmaktadır. Başbakan'ın olası IMF yaklaşması üzerine derhal "ümük sıkma" edebiyatına sığınması, yandaş sermayeye ağırlık verme sinyalinin taşınmasıdır. Ancak, vatansız ve dinsiz olduğu bazı çevrelerce hâlâ anlaşılmamış olan sermayenin, özellikle de giderek derinleşen kriz ortamında merkez ekonomiler yerine niçin Türkiye'yi tercih edeceği ise anlaşılamamaktadır. Her iki kesim sermaye yapısının da temel talebi sermaye temini olmakla beraber, ayrıştıkları nokta, yandaş ilişkisi, siyaset ve politika üzerinde hâkimiyet kurmada yöntem farklılıklarıdır.

Kriz karşısında emekçiler cephesine baktığımızda ise, krizin mâliyetinin çok büyük bölümünün emekçiler üzerine yıkılıyor ve yıkılacak olmasına karşın, anlaşılmaz bir şekilde, emekçilerin sessiz kaldıklarına tanık olmaktadır. Bunun nedenleri arasında, krizin belirsizliği karşısında bilinç bulanıklığı, parti, cemaat ve/veya tarikat ilişkileri nedeniyle "yanlış bilinç" oluşturma, yoksulluğun bireyleri çaresizliğe itmesi, cemaatlaşmanın bireyleri köleleştirme ve miskinleştirme, örgütlülüğün çözülmesi ve emekçi örgütlerin sisteme uyum göstermesi, vb. gibi, bu yazının boyutlarını aşan ve ayrıca mutlaka ele alınması gereken çok sayıda nedene bağlanabilir. Neden ne olursa olsun, emekçiler açısından durum vahimdir, bu vahamet karşısında emekçilerin, hatta sermaye dışı tüm kesimlerin kriz karşısında sergiledikleri davranış bozukluğu em-

peryalizmin ekmeğine yağ sürerken, yoksulluğun yaygınlaşmasına ve derinleşmesine yol açmaktadır.

Siyasî çevrelerin tüm moral yükseltici açıklamalarına, emekçilerin tüm vurdum duymazlığına karşın, merkez kapitalist ekonomilerde baş göstermiş olan krizin Türkiye'yi farklı açılardan farklı şekillerde vurması beklenmektedir. Batı dünyasında baş göstermiş olan krizin şiddetine ve süresine bağlı olarak, Türkiye'de yaşanacak olumsuzlukların kanalları ve boyutları şu şekilde belirtilebilir.

Bir defa, önemli miktarda carî açık veriyor olan Türkiye'de, finansal piyasaların sıkıştığı ortamda dışarı çıkmaya çalışan finansal olanakların içeride tutulabilmesi ve/veya ekonomiden çıkan finansal kaynakları ikame edebilecek yeni finansal olanakların ekonomiye çekilebilmesi için faiz haddinin yükseltilmesi kaçınılmaz görülmektedir. Faiz haddinin yükselmesi reel sektörde maliyetlerin yükselmesine yol açarken, katma değer içinde emekçilerin payının baskılanmasına neden olacaktır. Yüksek faizler kamu kesiminde de bütçe üzerinde yük oluşturarak kamu personeli özlük haklarının kısıtlanması yanında, kamu hizmetlerinin de geriletilmesi sonucunu doğuracaktır. Kamu hizmetlerinin nicel ve nitel olarak geriletilmesi ekonomide genel verimlilik üzerinde geriletici etki oluşturabileceği gibi, ağırlıklı olarak kamu hizmetlerinden yararlanma durumunda olan düşük ve sabit gelirli bireylerin gelir seviyesini olumsuz yönde etkileyecektir. Faiz haddinin yükselmesi, ekonomide faiz geliri elde edenler lehine gelir dağılımını da bozarak, sosyal huzursuzluk nedeni oluşturabilecektir.

Faiz haddinin şimdiye dek yüksek tutulmasının döviz baskılanması, maalesef, önceleri bir kısım KOBİ'leri çöktürmüştür. Günümüzde faizin yükselmesi ise, büyük firmaları erime noktasına taşımaya başlamıştır. Dövizin baskılanması büyük firmaların girdilerini yurt dışından sağlaması KOBİ'lerin bir bölümünün çökmesine ve işsizliğin artmasına neden olmuştur. Şimdilerde kriz nedeniyle döviz kurunun yükselmesi halinde ise, büyük firmalar girdilerini eskiye göre daha pahalı temin etme durumuyla karşı karşıya gelmiş olduklarından, söz konusu firmaların da değersizleşmesi koşulu ortaya çıkmış olabilir. Kısacası, 2000 yılından beri uygulanmakta olan yüksek faiz baskılı kur politikası Türkiyede sanayi yapısının oluşması açısından fevkalade olumsuz bir politika idi. Bu açıdan bakıldığında, günümüzün kriz ortamında özellikle büyük sermaye tarafından hükümete baskı yapılarak hızla politika oluşturulmasının ve IMF ile anlaşma yoluna gidilmesinin önerilmesi, IMF gölgesinde faizlerin

aşırı yükselmesinin önlenmesine yönelik olarak, rastlantısal değildir.

Krizin Türkiye'yi etkileyebileceği ikinci önemli kanal da dış ülkelerle ticarî ilişkilerdir. İhracatımızın % 50'sine yakın bölümünü Avrupa Birliği ülkelerine yapmaktayız. Bu bölgede yaşanacak ekonomik durgunluk bizim ihracatımızı da olumsuz etkileyebilir. İhracatımızın olumsuz etkilenmesinin carî açık üzerindeki etkisi, ihracata bağlı olarak ithalatın ne derece etkileneceği koşuluna bağlı bulunduğundan, bu konuda etraflı çalışma yapmadan fikir beyanında bulunmak doğru olmaz. Ancak, kriz nedeniyle milli gelirden yaşanacak daralmanın ithalatı da daraltacağından, carî açığın büyüme hızının yavaşlayacağı söylenebilir. İhracatın gerilemesi doğrudan işsizliğe yansiyarak, zaten yüksek olan işsizliğin daha da yükselmesine neden olabilir. Kayıt-dışı istihdam çok yaygın olduğundan kriz nedeniyle işsizliğin artış boyutunun net olarak saptanması olanaklı olmayacaktır.

Kriz nedeninin ötesinde, kriz bahanesiyle büyük sermaye gruplarının hükümete baskı yapmalarının bir amacı da, bir yandan sermayeye yönelik vergi ve sair kamusal destek avantajları sağlamak olduğu gibi, diğer yandan emeğe yönelik olarak da, esnek istihdam kuralının yaygınlaştırılması, işten çıkartmanın kolaylaştırılması, kıdem tazminatından sermayenin varestesinin tutulması vs gibi, emek aleyhine yasal düzenleme ve uygulamaların oluşturulmasına da yöneliktir.

Türkiye, 1923 kuruluşunda, 1960 dönüşümünde ve 1980 döneminde hep elverişsiz koşullarda Batı dünyası ile karşı karşıya gelmiş olduğu gibi, bu krizde de, maalesef, yine fevkalâde elverişsiz koşullar içinde krizin yükünü alma durumundadır. 1923 kuruluş yıllarında, Osmanlı'dan tarımsal bir toplum devralmış olan Türkiye Cumhuriyeti, Batı'nın hemen hemen birinci sanayi aşamasını bitirdiği evre ile karşı karşıya gelmiş idi. 1960 dönüşümünde ticarî liberalizasyon uygulamasına geçmiş olan genç Cumhuriyet, İkinci Paylaşım

Savaşı sonrası fordist üretim aşamasında yaşanan yüksek düzeyde artan üretimine piyasa arayan Batı ile karşılaşmıştır. 1980 politikalarının devreye sokulduğu dönemde de dış açılmaya ve finansal serbesti politikasına geçmeye çalışan Türkiye, bu kez de elverişsiz üretici alt-yapısı ve sığ finansal piyasa koşulları içinde yüzerken, finansal ve reel alanda güçlenen Batı emperyalizminin etkisine girmiştir. Şimdilerde etkilerini almaya başladığımız son küresel kriz de, bizi, verimsiz bir ekonomik alt-yapı üzerinde yükselen birikimsizlik krizi ve bozuk gelir dağılımının körüklediği göstermelik lüks tüketim görgüsüzlüğü



Prens Balthasar-Carlos. 1635-36.

ortamında yakalamış bulunmaktadır. Böylesi bir ortamda, gelişmemişliğin neden olduğu birikimsizlik krizi üzerine, Batı'nın yaşadığı ve çevreye yaydığı aşırı birikim ve sektörel dengesizlikler krizinin yükünü omuzlamaya hazırlanmaktayız. Bu durumda, kısa sürede ekonominin genel verimlilik düzeyi yükseltilemeyeceğine ve gelir dağılımı da düzeltilmeyeceğine göre, sanayi kuruluşlarının ve sermayenin bir bölümünün hızla değersizleşerek, üretim alanından çekilmesi, ya da, büyük bir olasılıkla, yabancı sermaye lehine el değiştirmesi sonuçları yaşanıyor olabilir. Sermayenin yabancı unsurlar lehine el değiştirmesi ileriki dönemlerde, Latin Amerika ülkelerinin yaşadığına benzer şekilde, büyük kâr transferlerine ve yükselen carî açığa yol açabilir. İstihdam açısından bakıldığında ise, yabancı sermayenin sermaye başına yerli emek kullanma katsayısı yerli sermayenininkine oranla çok daha düşük olacağından, sermaye el değiştirme süreci işsizliğe çare olamayacağı gibi, tam tersine, işsizliği artırıyor da olabilir.

İşsizlik sorunu açısından son krizin olası sonuçları, krizin mekanik etkilerini de aşarak, içeride fırsatçı davranışların yanında, dış ekonomilerde de yükselen milliyetçi akımların etkisiyle fevkalade olumsuz gelişebilir. İçeride kâr saiki ile günümüzde de eksik istihdam koşullarında emeği entansif ve ekstansif sömürü altında tutan sermaye, kriz bahanesiyle bu eğilimini şiddetlendiriyor olabilir. Sermayenin emeğe yönelik bu saldırısı, yükselen işsizlik ve sendikaların atâleti karşısında etkili bir şekilde geri püskürtülemez. İleri batılı ülkelerde ise, kriz milliyetçi akımları körükleyebilir ve yerli emek ile yabancı emek arasında ayırıma yol açarak, yoksulluk koşullarında köleleştirilen kaçak emek dışında, yabancı emek iş kaybına uğratılabilir. Küreselleşme ile boy göstermiş olan milliyetçilik akımları krizle daha da şiddetlenerek, yabancı emekçilerin kendi ülkelerine dönmeleri için gelişmiş ekonomilerde fiilî ve siyasi baskı oluşabilir. Küreselleşme ortamında mobilitesine izin verilmemiş olan emek ordusuna, böylesi bir gelişme karşısında kendi ülkesine gönderilme koşulu ile karşı karşıya bırakılmış olan gurbetçi emekçiler de dahil olabilir. Küreselleşmenin hiç bir surette çözemediği, çözme de amaçlamadığı çevre ekonomilerdeki işsizlik sorununun son krizle daha da yükselme eğilimine gireceği açıktır.

Krize karşı alınan önlemler arasında IMF ile yeni stand-by yapılması, banka mevduatına devlet garantisi verilmesi, işsizlik fonundan sermayenin yararlandırılması yolunun açılması ve finansal alanda olduğu kadar, üretim alanında da istihdamda sermayenin yüklendiği vergilerin hafifletilmesi ve bazı sermaye kesimine tanınacağı ifade edilen vergisel avantajların amacı, bir yandan ekonominin finans kaynaklarının kaçışını önleyerek carî açığın sürdürülmesi, diğer yandan da sermayenin önünün açılması ve yabancı yatırımların girişinin aksatılmamasıdır. Tüm bu önlemler sermaye yanlı ve emek karşıtıdır. Sermayenin önünün açılması, ilk anda, istihdam yoluyla, dolaylı olarak, emek-yanlı

politika olarak görülebilir. Ancak, özel sermayenin emeğe uyguladığı entansif ve ekstansif sömürü nedeniyle, sermayeye sağlanan avantajın emek açısından fazla bir önem taşımadığı açıktır.

Küresel kapitalizmin Türkiye gibi çevresel bir ekonomide oluşturduğu emperyalist baskının bir yolu da, hem ekonominin genel verimsizliği, hem de bireysel işletmelerin verimsizliği olgusundan yararlanmaktır. Türkiye genelinde verimsiz olmayan bir işletme, dışa açık piyasa koşullarında gelişmiş ekonomiler ortalamasına göre verimsiz görülerek, üretim dışına atılabilir veya el değiştirebilir. Her iki durumda da emekçiler istihdam kaybına uğrar ve yoksullaşır.

Kapitalizmin küresel krizinin Türkiye gibi çevresel konumlu ekonomilerde emekçiler üzerinde oluşturacak olumsuz etkinin görece hafif oluşturulmasına hizmet edebilecek sistem içi tek politikanın, kamu kesimini sermaye yerine, emeğe yöneltmek olduğu açıktır. Ancak, böyle bir politikanın ekonomide sermaye birikimini zedeleyecek şekilde ve üretimi dikkate almadan salt bölüşüme yönelik olması, uzun dönemli ve kalıcı sonuçlar elde edilmeden, ekonominin çökmesine neden olabilir. Kısacası, kapitalizm içinde meseleyi salt bir bölüşüm meselesi olarak görmek yerine, üretimi yükseltirken, istihdamı yükseltmek ve bölüşümü iyileştirmek olarak ele almak ve buna uygun politikalar üretmek gerekmektedir. Bunun yolu da, kamu kesiminin kaynak kullanarak sermayeye tanıyacağı ekonomik destekleri kamu işletmeleri oluşturulma yönünde kullanarak, emek istihdamının önünü açmak yanında, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi aracı olarak da ekonomiye girmesi olabilir. Bu yolla, hem içte üretim-tüketim ortamı genişletilir, hem üretilen katma değerın kâr transferi yoluyla ekonomi dışına çıkması önlenir, hem üretimde söz sahibi olan siyasal erkin ürün ve faktör piyasasında sermayenin karşısına daha güçlü çıkarak faktör piyasasında emekçi haklarının daha güçle savunulması ve korunması sağlanabilir, hem de kamu kesiminin vergi gelirleri artırılabilir. Kapitalist sistemlerde devletin sınıfsal tabanı sermaye öznakla beraber, kriz dönemlerinde sistemi meşrulaştırma amacı ile politika belirleme durumunda olan siyasal erk üzerinde emekçilerin görece etkili olması, ancak kamu kesiminin üretimde yer alması ile olasıdır. Bu itibarla, kamu kesiminin üretim alanında bulunması, özellikle kriz dönemlerinde emekçilere önemli avantajlar sağlayabilir. Sermayenin özelleştirme üzerinde bu denli ısrarla durmasının çok önemli bir nedeni de, kriz dönemlerinde veya sair siyasal değişim ortamlarında kullanabilecekleri politik fırsatı siyasilerin elinden almaktır. Ancak emekçiler, kapitalizmde devletin sınıfsal tabanı ve işlevi hakkında hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek kesin ve doğru ideolojiye sahip olmak durumundadır.

Emekçilerin sistem içi mücadelelerinde geniş sınıfsal taban oluşturmaları, istihdam içi emeğin işsiz emekle birleşmesini gündeme getirir. Böylesi bir birleşik mücadele ise, sermayeye karşı olduğu gibi, onu da

aşarak kapitalist devlete karşı yürütülen bir mücadeledir. Bu mücadelede, işten çıkarılmayı güçleştirecek, işten çıkarılanları işe geri döndürebilecek, çalışma koşullarını insanileştirecek, ücret ve kıdem tazminatı gibi özlük haklarını iyileştirecek ya da erimesini engelleyecek somut talepler gündeme getirilmelidir. Söz konusu taleplerin dillendirilmesi ve kabul ettirilmesi için de, emekçilerin, iştiham içi ve işsizleştirilmiş kesimlerle bir arada örgütlü ve güçlü taban hareketi zemininde sermayenin ve hükümetin karşısına çıkması gerekmektedir. Emekçilerin kamu-özel ya da farklı konfederasyonlar şeklinde bölünmesi ve sendika liderlerinin çekingen tavırları, doğal olarak, sermayenin ve onun siyasal uzantısı olan siyasal erkin işine yarar. Bu alanda yürütülen mücadelenin kazanımı ne olursa olsun, emeğin sermaye karşısında özgürlüğüne kavuşmasının ancak uzun erimli ve sistem mücadelesi ile olası olduğu bilinci daima uyanık tutulmalıdır!

Sonuç

Marksist çözümlemelerde kapitalist krizler, tarihsel toplumsal koşullara bağlı olarak, sermayeyi güçlendirebileceği gibi, emek hareketinin de önünü açabilir. Yazının formatı çerçevesinde, yaşadığımız krizin gerek oluşumu, gerek etkileri, gerekse krize karşı olası önlemler açısından sistem içi çözümleme üzerinde durulmuştur. Kapitalist sistemlerde sermaye-siyaset ilişkisi çok net olmakla beraber, kapitalizmin çeşitli evrelerinde farklı görüntüler verebilir. Sermayeler arası çatışmalarda olduğu gibi, kriz dönemlerinde emek-sermaye çatışmasında da, devletin temel işlevi değişmemekle beraber, sistemi meşrulaştırmak amacıyla politik manevra alanı farklılaşabilir. Krizlerin emekçiler açısından etkilerinin hiç değilse hafifletilebilmesi açısından sistem içi politik manevra alanlarından yararlanmak gerekli olabilir. Ancak, böylesi manevra alanlarında gezinmek, emekçilerin tarihsel misyonu ile çatışmamalıdır; emekçi kesimler sistemden kısa dönemli çıkar elde etme mücadelelerini yürütürken, aynı zamanda sınıf bilincini de koruyarak, hatta onunla da yetinmeyip, sistem bilinciyle ileri mücadele alanlarına yönelmek zorundadır. Tarihsel süreçte özgürleşme ancak bu şekilde olasıdır.

Krizin emek-sermaye çatışmasında emekçilere özgürlük yolu açması, krizin politika ilişkisi bağlamında ele alınması ile analiz edilebilir. Umutsuzluğa kapılmadan, ancak koşulların elverişli olmadığı durumlarda da enerji tüketimine ve hayal yıkımına yer vermeden, krizlerden emekçi bilincinin yükseltilmesi yönünde yararlanılması politika açısından kaçınılmazdır. Günümüzün dünya koşulları, sendikaların konumları ve yoğun ideolojik ve maddî baskılarına koşullarında emek mücadelesinde kısa dönemde fazla yol almak olası görülemeyebilir. Ancak, emek mücadelesinin tarihi, biz-



Prens Balthasar-Carlos (detay)

lere, özgürlüklerin kazanılmasının pahalı olduğunu, fakat kesinlikle sonuç alınabildiğini de göstermektedir.

Krizler, en keskin hallerde, uluslararası çatışmalara da yol açarak kapitalistlerin birbiri ile boğuşması sonucunu doğurabilmesi yanında, olağan durumlarda kapitalistlerin emekçilere ve karşıt sermayeye karşı güç kazanmasına yol açarak, emekçilerin bilinç düzeyi-

nin ve böylece sermayeye karşı sınıf mücadelesinin yükseltilmesine de neden olabilir. Oluşumun hangi yönde salınacağı, krizin şiddeti, süresi, kriz içinde yaşanan uluslararası ilişkiler ve konjonktür, toplumların içinde bulunduğu tarihsel koşul ve sosyal birikimlerin bileşkesi gibi çok sayıda faktöre bağlıdır. Küreselleşme ortamında, krizin de küreselleşmesi, emek gücünün bilincinin görece yüksek olduğu merkez ekonomilerdeki sosyo-ekonomik çöküşü görece hafifletirken, emekçilerin bilincinin görece zayıf olduğu çevre ekonomilerinde ise sosyo-ekonomik çöküşün daha şiddetli yaşanmasına neden olabilir. Farklı ekonomik çevrelerde krizin oluşturduğu farklı sonuçlar, krizin küresel etkisinin hafifletilmesine ve görece güçlü sermaye kesitlerinin kârlı çıkmasına neden olabilir. Krizin ilk anlarından itibaren, gelişmiş ekonomilerin gelişmekte olan ekonomilere göre daha atak olması, her ülke içinde de sermayenin emek karşısında daha atak olması da, kriz yönetiminde hangi kesimin diğeri üzerinde etkili olacağı ve krizden hangi kesimin görece avantajlı çıkacağı konusunda başat olacağının ilk göstergeleridir.

Yaşanan krizlere varolan ekonomik sistemler içinde çözüm aranması, kapitalist krizlerin genel dinamiklerinde olduğu üzere, genellikle emeğin ve güçsüz sermaye kesimlerinin de çökertilmesine yol açar. Bu durumu önlemeye yönelik emek yanlı politikalar, ilk anda kulağa hoş geliyor olmakla beraber, bu tür politikalar üretimi geriletirerek işsizliğin daha da artmasına ve yoksulluğun büyümesine yol açabileceği gibi, emek güçlerini pasifize edip bölerek, sermaye karşısında mücadele gücünü kırarak, krizin oluşturabileceği toplumsal kalkış dinamiklerini de zayıflatabilir. Özel sermayeye karşıt sermaye birikimi ancak kamu kesiminde oluşturulabilir. Kapitalist sistemlerde özel sermayenin de özel sermayeye rant aktaracağı görüşü geçerli olmakla beraber, artık-değerin kamulaştırılması yanında (bütçede etkin kullanılması umuduyla!), bu sektörde emekçilerin görece daha olumlu iş güvencesine sahip olması ve örgütlenme kolaylığının sağlanması yanında, tarihsel koşulların elverdiği durumda iktidara gelecek olan sermaye karşıtı partilerin siyaset yapma alanlarının genişlemesi olarak da, kamusal girişimcilik sol açısından önemli bir ön-hazırlık ve birikim olanağı olarak görülmelidir.

Katı Olan Her Şey

Yavuz Alogan —

Sosyalistlerin görevi, hiç kuşkusuz, krize çözüm bulmak değil, onun derinleşmesini, emekçi mücadelelerinin yeni siyasal talepler doğrultusunda evrilmesini sağlamaktır

Komünist Parti Manifestosu'nda (1848) Marx ve Engels, katı olan her şeyin buharlaştığını, geçmişten gelen bütün saygıdeğer önyargıların ve kanaatler silsilesinin miadını doldurduğunu, kutsal olan her şeyin dünyevileştiğini ve nihayet insanların kendi hayatlarının gerçek koşullarıyla ve sahici insan ilişkileriyle yüzleşmek zorunda kaldıklarını söylemişlerdi.

Tarihin daha sonraki dönemlerinin belki de en büyük buharlaşması, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1985-1991 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle gerçekleşti. Aslında 1989 yılı bir dönüm noktasıydı. Katı bir devletçi iktisadi politika izleyen ve ülkesini tek kurşun borçlandırmayan Romanya Devlet Başkanı Nikolay Çavuşesku, 1989 Noel'inde karısıyla birlikte kurşuna dizildi ve bu olayı bütün dünya televizyonları defalarca yayımladı. Olayın simgesel değeri çok büyüktü. Sistem, Avrupa'da devlet hâkimiyetinde bir ekonomi istemiyordu. Çavuşesku'yla karısına ateş eden silahların seslerinin ve akan kanın sergilenmesi, bu arada halkın darbecileri alkışlaması, direnenleri bekleyen âkıbeti bütün dünyaya gösterdi. Bu olayın Sovyetler Birliği'nin Gorbachev reformlarını aşamayışında da etkili olduğu söylenebilir.

Gene aynı yıl içinde Beijing'te on binlerce genç ABD'nin simgesi olan Özgürlük Anıtı'nın maketini taşıyarak sokaklara döküldü. Deng Siao-ping'in Çin Komünist Partisi'ni Mao'nun iradeci ideolojisinden arındırmak için söylediği, "Önemli olan kedinin rengi değil, fare yakalamasıdır," sözü tarihin belki de en tuhaf uygulamalarından birini başlattı. Çin Halk Cumhuriyeti, Komünist Partisi'nin hâkim olduğu devlet yapısını değiştirmeden kapitalizme geçti ve dünya kapitalist sistemiyle bütünleşti. Ancak bunu yaparken, Kültür Devrimi taktikleri bir kez daha gündeme geldi. Sistem özgürlüklere açılıyormuş gibi yaparak bütün muhaliflerin ve potansiyel düşmanların açığa çıkmasını sağladı, sonra onları Tienanmen katliamıyla başlayan bir süreç boyunca tasfiye ederek kapitalizme yöneldi ve kendi işçi sınıfını aşırı derecede ezerek, âdeta köle emeğiyle küresel kapitalist rekabetin önemli bir tarafı hâline geldi.

Yugoslav Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin kanlı bir iç savaşla parçalanması (1992-1995) da aynı bağlamda değerlendirilebilir. Neo-liberal kapitalist sis-

tem Avrupa'nın orta yerinde "sosyalist" bir oluşum istemiyordu. Özellikle Almanya'nın çabaları, yatırımları ve yardımlarıyla bölgesel eşitsizliklerin tırmandırılması merkezî devleti çözdü, etnik ve dinsel bir iç savaşa yol açtı. Savaş NATO'nun bölgeye askeri hâkimiyetiyle sonuçlandı.

Bugünün dünyasında geçmişte kalan bu rejimleri savunmak anakronizm olur. Ancak uygulanan hâliyle sosyalizmin kamusal yararı gözetilen uygulamalarını, merkezî plan ekonomilerini, kültür devrimi girişimlerini, içinde yaşamakta olduğumuz serbest piyasa ekonomisinin, anarşik, sosyal Darwinci yapıyla, yol açtığı savaş, tehdit ve açlık ortamlarıyla kıyasladığımızda, birincisinin deneysel niteliğine rağmen çok daha umut verici ve insani olduğunu görebiliriz. Onlarda en azından üretim araçları üzerinde özel mülkiyet, mali piyasalar, meta fetişizmi, piyasa tanrısına tapmanın yol açtığı muazzam kaos, yağmacılık ve bu kadar derin bir yabancılaşma yoktu.

PARÇALANMA VE BUHARLAŞMA

Sosyalist ülkelerde yaşanan şaşırtıcı gelişmeler, 1990'lı yıllardan itibaren sosyalist ideolojiyi ve bütün bir sosyalist fikirler, programlar ve uygulamalar dizisini, insanlığın refahının önüne dikilmiş büyük bir engel gibi gösterdi. İnsanlık sosyalizm ütopyasından vazgeçiyor ve bireylere, onları imkân ve kabiliyetlerine göre ödüllendiren ya da cezalandıran piyasa ilişkileri içinde şanslarını denemekten başka bir yol kalmıyordu. Bu süreç içinde, bilinen hâliyle sosyalizmin neredeyse tamamen buharlaştığını söyleyebiliriz. Avrupa'daki geleneksel komünist partiler buharlaştı; yüz elli yıldır süren sosyalist teori ve program çalışmaları kesintiye uğradı ya da marjinalleşti.

Sosyalistlerin önemli bir kısmı Bernstein'in reformcu/revizyonist görüşlerinin haklı çıktığını düşünmeye; serbest piyasa ve "demokrasi" sayesinde, uzun vadede üretim güçlerinin gelişmesine, refahın artmasına, üretim ilişkilerinin giderek sosyalist ütopyanın hayal ettiği ilişkilere yaklaşmasına ve zamanla servetin dünya çapında daha âdil biçimde paylaşılmasına, insanlığın serbest piyasa ekonomisi yoluyla Marx'ın düşündüğüne benzer bir sosyalizme ulaşacağına inanmaya başladı. O gün bu gündür, sol-liberal görüşlerin tamamı Bernstein'in görüşlerinin farklı

programatik maddelere ağırlık veren türlerinden ibaret olmuştur.

Bu arada Marksizm'in ana akımında bir sapma olarak ortaya çıkıp teorinin doğal evrimini engellediği düşünülen Lenin de buharlaştı; hatta onu Hitler gibi evrensel bir suçlu olarak yargılama girişimleri oldu.

Modernizm buharlaştı; onu pozitivizm izledi. Modernizm, Holocaust'la özdeşlendi. Nazilerin modernist bir disiplin içinde insanları tasnif etmesi ve kapitalist üretim teknolojilerini andıran bir biçimde belirli bir etnik grubu imha etmesi, modernizmin en yüksek uygulaması olarak görüldü. Büyük anlatılar, "makro çözümlemeler" buharlaşmaya yüz tuttu. Derrida her şeyi "yapısökümü"ne uğratmaya başladı. Foucault "bilgi arkeolojisi"ni geliştirerek "iktidarın soykütüğü"nü araştırmaya başladı.

Ulus devlet ve emperyalizm kavramları buharlaşmaya yüz tuttu. Piyasanın bütün yeryüzünü kaplayan yayılımı ulus devlet gibi bir oluşumu gereksiz kılıyordu. Büyük devlet bürokrasileri, devâsâ ordular, ulusal planda uygulanan iktisadi kalkınma programları, piyasanın sınırsız yayılma atılımının, dünya çapında serbest ticaretin önünde önemli bir engel oluşturuyordu. Bütün kurumlarıyla birlikte bölgesel ticaretin ve iktisadi bütünleşmenin gelişmesi, ulus devletin bütünlüklü yapısını sorgulamaya, bu yapı içindeki etnik, dinsel ve kültürel insan topluluklarının bağımsız birer varlık olarak ulus devletten özerkleşmesine, farklı aidiyetlere ve birliklere yönelmesine yol açmaya başladı.

Bu parçalanma fiilen gerçekleşmekte olan bir süreçti. Antonio Negri ve Michael Hardt'ın yeni bir terminolojiyle sürece müdahale etmeleri, sol-liberalizme yabancı kalan sosyalistlerin bir kısmını umutlandırdı. Emperyalizmin yerini alan "İmparatorluk" ve proletaryanın yerini alan "çokluk" gibi kavramların, buharlaşmaların yol açtığı muazzam fiktörel boşluğu doldurduğu düşünüldü. Emperyalizm modern çağın bir ürünüydü. Postmodern çağda bu emperyalizm "merkezsizleşmiş" idi. Egemenliğin "mekân"ı yoktu artık; o her yerdeydi. Hardt ve Negri postmodern bir Marksist yorum getirmişlerdi. Onların görüşleri, Sovyet Sistemi'nin kesin çöküşü ve liberalizmin nihai zaferini ilân edişi ile 11 Eylül'de El-Kaide'nin Dünya Ticaret Merkezi binalarına karşı gerçekleştirdiği saldırı ve Irak'ın işgali arasında geçen dönemin verilerini temel alan bir çözümleme ve yeni kavramlar türeterek mevcut dünyayı açıklama çabasını yansıtıyordu.



Breda 'da anahtar teslimi. Yağlıboya.
(detay)

Özetlemek gerekirse, 1980'li yıllardan itibaren, fiilen var olan sosyalist sistem, Leninist düşünce tarzı, modernizm ve pozitivizm, ulus-devlet ve kültürel alana doğru genişlersek burada sıralayamayacağımız kadar pek çok şey; sırasıyla, serbest piyasa kapitalizmi, Bernstein'cı reformizm/revizyonizm, postmodernizm ve görecelik, uluslararası yönetim eğilimleri ve çok kültürlülük lehine ya tamamen buharlaştı ya da buharlaşmaya yüz tuttu.

Sanayi devrimiyle birlikte feodalizm çözülmeye ve kapitalizm yükselmeye başladığı zaman katı olan her şey nasıl buharlaştıysa (Marksizm bir bakıma bu buharlaşmanın analizidir), kapitalizm-sosyalizm karşıtlığından liberal kapitalizmin tam hegemonyasına doğru geçiş süreciyle birlikte de benzer biçimde muazzam bir buharlaşma başladı.

KATILAŞMA

Kapitalist dünya sistemini saran son krizin bu buharlaşma sürecini tersine çevirmesini, buharlaşan her şeyin katılaşmaya yüz tutmasını bekleyebiliriz. Serbest piyasanın, özellikle değerlerin ticaret ve spekülasyon konusu olduğu mali piyasaların bütünüyle serbest bırakılamayacağı, kamusal denetim ve müdahalenin kaçınılmaz olduğu anlaşıldı. Aslında Keynes, kapitalizmin kendiliğinden ayarlanan bir sistem olmadığını, piyasanın belirlediği her fiyatın ideal fiyatı yansıtmadığını, piyasa serbestisinin işsizlikte muazzam artışlara yol açacağını, sistemin içinden biri olarak, 1936'da söylemişti.

Önümüzdeki dönemde muhasebe yöntemi ve tekniklerinin büyük bir önem kazanması, özel firmaların muhasebe kayıtlarının devletler tarafından yeni denetim kurallarına bağlanması; borçlanma enstrümanlarının azalması; şirket ve devlet bütçelerine ilişkin yeni tekniklerin gündeme gelmesi beklenebilir. "Devletçi kapitalizm" in geri dönüşü, kuşkusuz ulus-devletin piyasa lehine sönümlenmekte olduğuna dair görüşlerin de zayıflamasına yol açacak. Bu da ister istemez "küreselleşme" dedikleri şeyin sonunun başlangıcı anlamına geliyor. İktisadi bütünleşme arayışlarının dağılması, Avrupa Birliği gibi oluşumların üzerinde yükseldiği iktisadi zeminleri kaybetmeleri mümkündür. Bugünkü dünya koşullarında, ABD'nin Ortadoğu'ya saldırdığı, Rusya'yı kuşatmaya başladığı dönemden beri, ama özellikle şu anda yaşanmakta olan III. Buhran koşullarında hiç kimse dünyanın tek bir uluslararası yönetim modeline

doğru ilerlemekte olduğunu iddia edemez. “Küreselleşme”nin bir sonucu olarak zengin ile yoksul arasında küresel çapta açılan muazzam uçurum kısa süre içinde artık hiç gözardı edilemeyecek hâle gelecektir.

UMUTLAR VE BEKLENTİLER

Bu krizin kapitalizmin diğer iki büyük krizinden (birincisi, 1872-1896); ikincisi, 1929-1938) farkı, bilinmezliklerle dolu oluşudur. Bunu sistemin savunucuları da açıkça itiraf ediyorlar. Bazıları, büyük ve yıkıcı depremlerden sonra kent plancılarının özgürleşmelerini hatırlatırcasına, kapitalizmin bu krizden daha sağlam çıkacağını, yeniden kurulacağını, piyasaların bu kez daha serbest ama daha ahlâklılı olacağını öne sürüyorlar. Daha dürüst ve insafli olanlar, kayıt altında olmayan spekülâtif değerlerin, fonların miktarı, türev piyasalarının derinliği bilinmediği için krizin süresi, şiddeti ve muhtemel sonuçları hakkında da bir şey söylenemeyeceğini, sonunda ortaya çıkacak uygulamaların şimdiden bilinmeyeceğini itiraf ediyorlar. Bu ikinci grup, ABD’nin en itibarlı bankalarının ve yatırım kuruluşlarının çöküşünü önceden kimsenin tahmin edemediğini söylüyor. Bunların en ilginç örneği, hiç kuşkusuz, neoliberalizmin hem savunucusu hem de uygulayıcısı olan, sistemin en tepesinde yer almış birinin, Alan Greenspan’ın sözleridir. Eski FED Başkanı şöyle diyor: “Piyasa rekabetinin ve serbest piyasaların bir temel taşı kırıldı. Bunun nasıl olduğunu hâlâ tam olarak anlamıyorum.” Greenspan, kendisinin ekonomiyi algılama modelinde bir “yanlışlık” olduğunu kabul ederek, “Kırk yıldan fazla bir süredir bu sistemin iyi çalıştığını zannediyordum,” diyor.

Bu belirsizlik ve yaşananları algılama sorunu, krizin muhtemel sonuçlarına ilişkin tahminlerde bulunmayı da imkânsız hâle getiriyor. Bu noktada herkesin gözü ister istemez 1929 krizinin yarattığı sonuçlara çevriliyor: artan işsizlik, mülksüzleşen orta sınıfların yükseldiği faşizm, yeni paylaşım savaşları. Aslında bu eski sonuçların yeni versiyonlarını bugünün dünyasında görmek mümkün: kriz üretim sektörlerini vurdukça artacak olan işsizlik; küçük işletmelerin iflası; milliyetçi duygularda patlama (günümüzde buna ek olarak dini örgütlenmelerin küresel çapta artışı); enerji kaynakları ve enerji iletim hatları üzerinde süren işgaller ve sıcak savaşlar; İsrail’in İran’a olası saldırısı, vb...

Kriz aslında kapitalistler için değil sosyalistler için bir fırsattır. Sadece sosyalistler için değil, askeri diktatörlük heveslileri, dinci örgütler, faşist yapılanmalar için de bir fırsattır. Bu krizle birlikte, belki de insanlık “sosyalizm ve barbarlık” ikileminde yeni bir evreye girmektedir.

Sosyalistlerin görevi, hiç kuşkusuz, krize çözüm bulmak değil, onun derinleşmesini, emekçi müca-

delelerinin yeni siyasal talepler doğrultusunda evrilmesini sağlamaktır. Dünya çapında patlak veren iktisadi krizler, yerleşik yargıları yerinden oynatır, ideolojik kalıpları parçalar, ezilen sınıfların gerçekleri görmelerini sağlar ve onları kendi gündelik hayatları içinde yeni taleplerle mücadeleye zorlar. Ancak bu zorlama, öncü ve organik güçlerin var olmadığı koşullarda hiç bir sonuç vermeyebilir. Kriz dönemlerinin ezilen sınıfların mücadelesinde çoğu kez bir yükselişe değil, gerilemeye neden olduğu da unutulmamalıdır.

Birinci Kriz Uluslararası İşçi Birliği’ni ve Anarşist Enternasyonal’i doğurdu. Paris Komünü (1871) bu dönemde yaşandı. İkinci kriz patlak verdiğinde, Komintern aşağı yukarı bütün dünyada örgütlüydü. Bu dönem, İspanya İç Savaşı’ndan (1936-1939), Avrupa çapında Komünistlerin Nazilere karşı direnişine, Moskova Duruşmaları’na ve IV. Enternasyonal’in kuruluşuna, Çin Devrimi’ne kadar pek çok dramatik olaya tanık oldu. Denebilir ki bu dönem, büyük fikirlerin, programların, devrim strateji ve taktiklerinin sıcak savaş koşullarında tartışıldığı, devrimci Marksist ve her türlü düşünce üretiminin küresel çapta gerçekleştiği en bereketli dönemdi. Refah devleti anlayışı, İki Kutuplu Dünya bu dönemin ürünüdür.

Bu seferki krizin nasıl bir dünya yaratacağını bilmiyoruz. Her şeyden önce siyasallaşmış bir özne olarak dünya emekçilerini peşinden sürükleyecek uluslararası etkin bir örgütlenme yok. Kafası karışık olmayan, geç (ya da en geç) kapitalizmin Marksist çözümlemesiyle uğraşan, devrim stratejisine ve bu stratejileri uygulayabilecek anlamlı bir güce sahip ulusal ve uluslararası partiler de yok. İşçi sınıfının sendikal örgütleri kapitalizmin bir parçası oldular ve bu örgütler burjuvazinin kriz koşullarında bütün faturayı emekçilerin omuzlarına yıkması karşısında cephane sağlayabilecekleri siyasal yapılardan/destek güçlerden yoksunlar. Hattâ bu örgütlerin özellikle batı ülkelerinde liberal kapitalist piyasa ekonomisinin bir parçası oldukları söylenebilir. Bazılarının yatırım bankaları, aracı kurumlar gibi iflas etmeleri bile beklenebilir. Kaldı ki işçi sınıfı da uluslararası alanda esnek üretim tekniklerinin bir sonucu olarak, mücadele potansiyeli taşıyan büyük birimlerden, yüksek teknolojiye küçük birimlere doğru evrilmiş ve kapitalizmin saldırısına karşı topluca direnme potansiyelini önemli ölçüde kaybetmiştir. Sermayenin ücretlerin düşük olduğu bölgelere kayma eğiliminin, kriz koşullarında, çevre ülkelerin pek çoğunda askerî yönetimlere ya da baskıcı rejimlere yol açacağı söylenebilir.

İnsanlar medya aracılığıyla yayılan bir kültürel yanıltma ve yoğun bir kültürsüzleştirme sayesinde, içinde yaşamakta oldukları topluma ilişkin olumsuz düşünme yeteneğini önemli ölçüde kaybettiler.

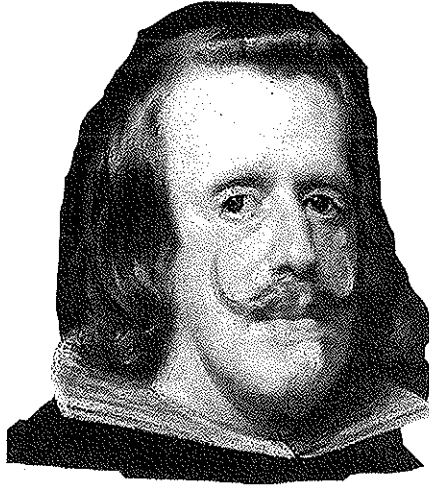
Olumsuz düşünme yeteneği mevcut paradigmanın dışına çıkmayı sağlar ve değişim potansiyeli yaratır. Olumlu düşünme alışkanlığı yöneticilerin ve patronların er geç uygun çözümler bulacağı inancını yerleştirmektedir. Krizin bu buharlaşmayı da katılaştıracak ölçüde gelişmesini ancak umabiliriz.

Sosyalistlerin önlerinde bugünün dünyasına ait yol gösterici bir teorik perspektif bulunmamaktadır. Geçmişten gelen çözümler, önermeler, strateji ve taktikler kuşkusuz önemli. Söz gelimi Marx'a artan rağbeti, Lenin'in yeniden

keşfinin izlemesini bekleyebiliriz. Leninizm'in iki kolunu oluşturan Stalinizm ve Troçkizm'in de günahları ve sevaplarıyla bize anlatacakları olumlu ve olumsuz pek çok şey var kuşkusuz. Rosa Luxemburg'un, Gramsci'nin, hattâ Mao Zedung'un Halk Savaşı strateji ve taktiklerinin, Che Guevara'nın öncü savaşla başlayan kıtasal devrim teorilerinin, bugünün genç devrimcilerine, yaşamakta olan kriz ve emperyalist saldırı ortamında çok farklı bir ışıktadır, daha yakın ve daha anlamlı görüneceği kuşku götürmez. Ancak bunların bugünün dünyasında ayrı örgütlenmelere, birbirinden kopuk âlemler inşa etmeye yol açmaması gerekir. Bütün bu farklı yaklaşımlar ve deneyimlerle yaşadığımız dönem arasında çok uzun bir zamansal mesafe olduğu, kültürel yapının değiştiği, araya muazzam bir enformasyon ve iletişim devriminin girdiği, herkesin, en sıradan insanın bile kullanabileceği ve kullandığı muazzam bir iletişim araçları patlamasının yaşandığı ve bunun pek çok yeni imkân sağladığı, yanı sıra büyük engeller de oluşturduğu, inkâr edilemez. Bütün sınıflardan bütün insanların gündelik hayatın içinde karşılaştıkları kültürel/ideolojik uyarıların sıklığı, yoğunluğu ve niteliği 1920'ler ve 1940'larla kıyaslanamaz.

Geçmiş bu günün sosyalistlerine ancak felsefi ve ideolojik olarak, ilkesel anlamda yol gösterebilir. Geçen yüzyılın başından ortalarına kadar oluşturulmuş programlar ve taktikler bugünün dünyasını tam olarak kavramaktan ve kapsamaktan oldukça uzaktır. Yaratıcı olmaktan başka çare yoktur. Tarih yol göstermeye devam etmektedir, fakat sunabileceği bir reçete yoktur.

Bu noktada Leninizm'in önemi ortaya çıkıyor. II. Enternasyonal'in terk edilerek Komintern'in kurulmasından bu yana, devrimci Marksist mücadeleler tarihindeki bütün farklı görüşler, Leninizm'i temel referans noktası olarak benimsemişlerdir. Aslında



İspanya Kralı IV. Filip, Portre (detay)

Leninizm ve Ekim Devrimi olmasaydı, II. Enternasyonal'le birlikte siyasal yanı sönmünecek olan Marksizm'in bugünlere ancak iktisadi bir doktrin olarak ulaşabileceğini söylemek mümkündür. Yakın çağların, emperyalizm çağının devrimci ruhunu ve mücadele yöntemlerini ona aşıl原因 Leninizm'dir.

PARADİGMA

Eski Yunanca'da model ya da örnek anlamına gelen *paradeigma*'dan türetilen paradigma sözcüğü yakın zamanlarda Thomas Kuhn tarafından bilimsel devrimlerin yapısını açıklamak için

kullanılmış ve dilimize de oradan yerleşmiştir.

Paradigma yeni ve benzersiz bir düşünsel çerçevedir; olguların ve olayların geleceğe yönelik olarak incelenmesi bu düşünsel çerçeve içinde mümkün olur. Ancak paradigmlar kendi içlerinde sorunsuz değildirler. Hattâ, tam aksine, sürekli sorun üretirler ve bu sorunların hepsini çözmek, doğal olarak mümkün olmaz. Paradigmanın varlığını sürdürmek için bu sorunlarla uğraşmaktan bir şekilde kaçınmak, onları geleceğe havâ le etmek gerekir. Ancak sorunların unutulması ya da yok sayılması paradigmayı zayıflatacağı için, bunların varlığı inkâr edilmez; paradigmayı bozmadıkları, onun düşünsel çerçevesini dağıtmadıkları sürece bir kenarda sessizce durmaları ve paradigmanın içinde yer alan insanları tedirgin etmeleri ve çözüme zorlamaları beklenir. Ancak bu gerilim durumu sonsuza kadar sürmez. Sorunlar birikmeye başlar ve giderek paradigmanın kendisine yönelik bir tehdit oluşur. Bu bir kriz durumudur ve kriz durumlarında olağanüstü paradigmlar, büyük paradigma değişiklikleri gerekli olur. Yerleşik bir paradigmadan kopmak ve yeni bir paradigmaya geçmek gerilimli bir süreçtir.

Bugünkü iktisadi krizin bir dizi yeni paradigmaya yol açmasını ancak umabiliriz. Serbest piyasa kapitalizmi neo-Keynesçi bir paradigmaya dönüşebilir ve Marksizm yeni örgütlenme ve mücadele biçimleriyle yenilenebilir. İkincisi için önemli olan sadece kitlelerin devrimci eylemidir. Eylem daima teoriden önce gelir. Yeni bir durum yeni bir eylemi gerektirir. Her yeni duruma uygulanacak eski teoriler yoktur. "Somut durumun somut tahlili," teorik değil, pratik bir önermedir. Teori bu pratiğin sonuçlarından çıkar ve yeni paradigma ya da paradigmlar oluşur. Bu süreç içinde insanlar, Marx ve Engels'in sözleriyle "kendi hayatlarının gerçek koşullarıyla ve sahici insan ilişkileriyle yüzleşmek zorunda" kalırlar.

Kriz

Hüseyin Hasançebi

“Toplumsal barış” önermek kendi ayağına kurşun sıkmaktır. Kriz derinleştikçe, emekçileri ve yoksulları vurdukça, bıçak kemiğe dayandığı yerde emekçiler sokakları tuttukça kapitalistlerden en çok duyacağımız çağrı, “Toplumsal barış!” olacaktır

Dünya ve Türkiye “yeni bir durum”u konuşmaya başladı. Yirmi yıldır, yani reel sosyalizmin ortadan kalktığı günden beri işleri fevkalâde iyi giden kapitalizme bir şeyler oldu.

Gerçekten de işler iyi gidiyordu. 1990’ların başında, GATT’ın DTÖ’ye dönüşmesinden ve dünya ticaretinin önündeki bütün “millî” engellerin kaldırılmasından sonra, üretim bir artıyorsa ticaret beş artıyordu. Sermaye herhangi bir sınır olmaksızın dünyayı fırladık hızıyla dolaşıyor, muazzam paralar kazanıyordu. Çin, Hindistan, Türkiye, Meksika gibi ülkeler yüzde 8-10, ABD ve Avrupa ekonomileri de yüzde 3-5 gibi görülmemiş büyüme hızlarına ulaşıyordu. Dünyada paradan çok bir şey yoktu!

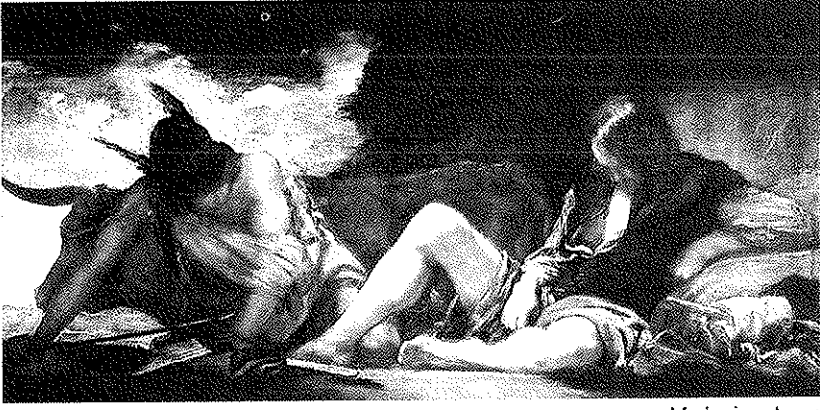
2007 yılı ortasında ABD ekonomisi ilk sinyali verdi. 1.2 milyon kişi konut kredi taksitlerini ödeme güçlüğüne düşmüştü. Süreç izlemeye alındı. 2008 Ekimi’nde finansal sistem krize girdi. Ardından kriz Avrupa’ya sıçradı. Sadece ABD’de 19 büyük banka iflas etti, devlet bu bankalara el koydu. ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İspanya hükümetleri finansal sistemi toplamı 10 trilyon doları bulan paketlerle desteklediler. Ama finansal sistem olumlu yanıt vermedi, krediler açılmadı, piyasalar canlanmadı. 2008’in sonuna doğru, ne olacağını kimsenin bilmediği bir noktada, dünya nefesini tutmuş, bekliyordu.

Krizi herkes başka türlü tanımlardı. Kapitalizmi yöneten, girdisini çıktısını bizden iyi bilen kapitalistlerin kriz tanımını şöyleydi: Bankalar milyonlarca insana sözgelimi 50 bin dolar konut kredisi verdiler. İkinci yıl ona, konutunun değeri 80 bin dolardır dediler ve al sana, 30 bin dolar araba kredisi verdiler. Üçüncü yıl konuta 130 bin dolar değer biçtiler ve 50 bin dolar daha verdiler, ev eşyaları yenilendi, tatil, eğlence, çocukların eğitimi, vb. ihtiyaçlar giderildi. Ve nihayet dördüncü yılda bankalar konuta 70 bin dolar değer biçtiler, her şey tersine döndü. Ver evini, ver arabanı, ver mobilyanı!

Veren verse ne olur, alan alsa ne olur artık? Bankacılık bankacılıktır! Kapitalistler “yalan” söylerler. Peki, doğrusu nedir? Bu noktada görüşler dağılıyor. İngiliz Anglikan kiliseler birliğinden Centerbury papazı, üstelik bir hafta önce Darwin’den özür dilemişken, bu kez, “Marx’ın kapitalizm eleştirisi ve kapitalist sistemin âkıbeti hakkındaki öngörülerini doğru çıktı,” demez mi! Nobel ödüllü pek çok saygın iktisatçı, krizi 1929 yılında yaşanan kapitalizmin genel buhranına benzettiler, bu ondan da büyük olacak diye uyardılar. Serbest piyasa çöktü, devletçiliğe dönülmeli diyenler de oldu. Türkiye’de liberal iktisatçılar, kapitalizmin çöpe atılacak bir sistem olmadığını söyleyerek bu duruma gelinmesini “kötü finans yönetim”leriyle açıkladılar. Oysa aynı yönetim ve yöntem muazzam bir kâr sağlarken tam tersini söylüyorlardı. Demek ki onlar da tıpkı kapitalistler gibi yalan söylüyorlar. Marksist iktisatçılarımızın bu konuda ne düşündüklerini ise, yazacaklarından öğrenelimiz.

Kanımcı, “Marx haklı çıktı, işte kapitalizm çöküyor” görüşüne, bu görüş papaz olmayanlardan da gelse, kuşkuyla bakmak lâzım. Kilise papazları kapitalist şerait kötüleştiğinde hiç durmaz, bunu yüksek sesle ilan eder, ahâliyi kilisenin çatısı altında toplanmaya çağırırlardı. Tolstoy da böylesi fetret dönemlerinde, ileriye gideceği yerde, geriye, masum dindar insana dönerdi. Bize göre, “Marx, Lenin’siz haklı çıkamaz!” Çıksa bile bu bugün için hiç bir şey ifade etmez. Çünkü Marx, tarihen, yüzyıldan beri haklı çıkmıştır.

Bu kriz kapitalizmin genel krizi değil. ABD ve Batı Avrupa’nın dışına taşarak dünyaya yayılsa bile değil. Kapitalistler yalan söylemiyorlar. Kriz tam da onların özetlediği nedenlere bağlı olarak ortaya çıktı. Tıpkı Marksist veya değil, tüm iktisatçıların söylediği gibi, “Köpük şişiyor, çok şişti, bir gün patlayacak!” diye onlar da söylenip duruyorlardı. Ne olup bittiğini birazcık bilenler için kriz sürpriz olmadı. Peki, kapitalistler madem işin farkındaydı-



Merkuri ve Argus

lar, niçin önlem almadılar gibi saçma bir sorunun burda yeri yoktur. Büyük kârlar ve servetler edindikleri bir “işleyiş” için niçin önlem alacaklarmış? Sen olsan alır mısın? Kapitalistler kapitalizmi, ne yaptıklarını bilerek yönetirler ve böyle, anarşik üretim yapısıyla, rekabetiyle, riskleriyle, krizleriyle birlikte yönetirler. Kapitalizmi yönetmek bir iktisat öğrencisinin defterindeki ders notları kadar basit ve kolay olsaydı onca kanunları yapar, onca polisi ve orduları besler miydi kapitalistler? Kapitalizm yalan söyleyemez. Kriz Marx’ı az çok bilenlerin de bildiği ve beklediği bir şeydi. Ama Marx’ın genel kriz kuramıyla bağlantısı yoktu. Bu krizi Marx’ın kapitalizm hakkındaki bir diğer çözümlemesinden bakarak açıklamak daha kolay ve inandırıcı geliyordu.

Marx, değerın üretim sürecinde oluştuğunu, kapitalist piyasada bize “fiyat” olarak göründüğünü ve “satış ânı”nda gerçekleştiğini söylemişti. Mallar için “satış ânı”nı aynı zamanda bir “ölüm, kalım ânı” olarak göstermesi, değer sadece burada gerçekleştiği içindi. Değerin oluştuğu –göründüğü– gerçekleştiği bu sürecin işleyebilmesi bir dizi canbazlığı ve sihirbazlığı gerekli kılar. “Kredi-para” ve bütün finansal sistem bu canbazlığı örgütlemiş ve akıl almaz biçimde geliştirmiştir. Mali sermaye üretimden ve ticaretten özerkleştikçe canbazlık bağımsız bir sistem hâline gelmiştir. Gerçek değere tekabül eden gerçek fiyatın yerini “temsili” fiyat almıştır. 1970’lerden sonra bu tür kapitalist ilişkiler alanı dünya çapında hâkimiyet kazanmıştır. Marx, hâkim biçim olmadığı zamanda bile temsili fiyatın farkındaydı ve nereye götürebileceğini az çok kestiriyordu. Bu nedenle değer-fiyat ilişkisini sapabilen, bozulabilen bir ilişki olarak kuruyordu. Marx’a göre değer-fiyat eşitti, aynı şey idi ama günübirlik işlemlerde çok sayıda sapma görülürdü. Değer-fiyat eşitliği ancak yıllık toplamda dengeye gelirdi.

Değer-fiyat ilişkisinin böyle kurulması doğrudu, fakat günümüzdeki krize uyarlığında yanlışmış gibi görünüyordu. Çünkü Marx, “Yıllık toplamda eşitirler,” diyordu. Ama Marx’ın burada kullandığı “yıl” kavramı, çözümlemesi için vazgeçilmez değildir. “Toplam” a gidebilmek için soyutlamadır. Marx’ın söylediğinden çıkarak bugüne bakılırsa şu görünüyor:

Dünyada toplam 60 trilyon dolar “değer”i olan mal ve hizmet üretiliyor. Toplam dünya ticareti ise 120 trilyon dolar fiyatla gerçekleşiyor. Burada bir “şişme” var. Bunu herkes görüyordu. 1990’lardan bu yana hızla büyüyen bir şişmedir bu. Şişkinlik “finansal türev”ler denilen kâğıtlar aracılığıyla yaratılıyordu. Bir yerde mutlaka patlayacağı bilinmekte, ne zaman patlayacağı ise sadece tahmin edilmekteydi. Kısmet bugüneymiş! Bundan sonra ne olacağını kimse bilmiyor, bilemez de. Kapitalizmi kapitalistler yönettikleri, diyalektiğini de bizden iyi bildikleri için bir çaresini mutlaka bulacaklardır. “Hayır, bulamazlar, kapitalizmin çaresi olmayan bir derdidir bu,” diye söylenip durmak, işte asıl çaresizlik budur. Krizin ABD finans sistemindeki hasarını gidermek için, sistemden nemalanan bütün ülkeler “fedakârlık” yapacaklar. Başka çareleri yok. Fedakârlık yapmaya başladılar bile. Peki, imkânları var mı? O da var. Nedir bu “imkân”, ona bakalım:

Kapitalistler yönünden kriz için fedakârlık, ülke toplamında büyüme hızının küçülmesidir. Bu kapitalistlerin sermaye ve servetlerinin küçüleceği, kârlarının düşeceği demek değildir. Hatta, deneylerden de bilindiği üzere, kapitalistlerin kârları ve “toplamda” da sermaye ve servetlerinin toplamı artacaktır. Bundan bazı kapitalistler zararlı çıkacaktır ki, bu zaten kriz olmasa da olan bir şeydir. Bu durumda “fedakârlık” yapan gene kapitalistlerdir, diye düşünmek gerekir. Yatırımlar duracak, işçiler

işten atılacak, yoksulluk diz boyu olacak, piyasa daralacak, vb. Bunlar elbette olacak ama, bunların hepsi zaten kapitalistlere ait olan şeyler değil mi? İşçi nedir? Kapitalist için emekçi ne anlama gelir? "Toplam" içinde bunlar "insan" değildirler. Canlı değildirler. Cetvelle ölçülebilir, tartılabilir, toplanıp çıkarılabilir şeylerdir hepsi. Üretimin taş-toprak-kömür-yağ-gaz vb. tüm girdileri gibi. Kapitalistler krizden niye çıkamamışlar ki? Şu anda dünyada ve elbette Türkiye'de de, hâkim bilincin, "Kapitalistler bu vartayı bir an önce atlatsınlar da, korktuğumuz başımıza gelmesin!" olduğuna yemin edenin başı ağrımaz.

"Marx Leninsiz haklı çıkamaz," demiştik. Bu ne demektir? Kapitalistlerin kriz için fedakârlığının, toplumun tüm diğer kesimlerinin felâketi olacağını gördük. Kapitalistler, uzmanlarıyla birlikte oturmuş, gece gündüz hesaplıyorlar: Otuz ton kömür, 60 ton bakır, 9 konteyner yassı demir alsam, 270 işçiyi ücretsiz izine çıkarıp 130 işçinin işine son versem, 50'sini de "esnek çalış"tırsam, hesap tutuyor! Ha, demek ki işçi burada "insan" değil. O halde insan olmak lazım. İşçinin insan olabilmesi patronun yaptığı hesabın dışına çıkmasıyla, kendini bu hesaptan kurtarmasıyla mümkündür. Kriz ancak o zaman kapitalistlerin ve kapitalizmin sırtına yıkılmış olur. Kapitalizmin asıl krizi budur.

Kapitalizmin kendini toparlamasının iki-üç yıl alabileceği söyleniyor. Bu zaman, işçi ve emekçiler yönünden, krizden kurtulmaları için kapitalistlere duacı olmakla geçerse boşa geçmiş olmaz. Öldürücü olur. Tahminler doğru çıkacak. Kapitalistler çalışan kesimlere karşı çok ağır bir saldırı başlatacaklar. Aralık ayı başında Anadolu'nun dört bir yanından fabrikaların beşer onar kapatıldığı, işçilerin beşer onar bin işsiz kaldığı haberleri geliyordu. Bu süreç devam edecek. Krizin faturasını çalışanlara ve toplamda yoksul halk yığınlarının sırtına yıkmakta en ısrarcı davranan kesim tekeli sermayedir. TÜSİAD bastırmaktadır. Devletin elindeki ve yaratabileceği bütün kaynakları kendisine istemektedir. 190 milyar doları aşkın dış borç TÜSİAD'çı holdinglerindir ve hükümetten bunun ödeme garantisini istemektedirler. IMF ile yeni bir anlaşma imzalanmasında aşırı ısrarcıdırlar. İşsizlik sigortasında birikmiş 35 milyar doların tamamını, yarısı GAP bölgesine verilecekse eğer, kalan yarısını istemektedirler. Zordaki küçük imalatçıya kuruş kredi verilmesin diye bastırmaktadırlar. Hükümetin aklından zerresi bile geçmiyor ama ya geçerse korkusu ile, sosyal amaçlı fonlar kurulmasından nefret ettiklerini açıkça söylüyorlar. Hükümet yerel seçimlere doğru elinin serbest bırakılması için yal-

varıyor ama TÜSİAD'çıların gözü alabildiğine kara.

Kapitalistler kendileri yönünden, çıkarları bakımından haklıdırlar. Ellerinde ne kadar araç varsa, emekçilere saldırmak için kullanacakları açıkça anlaşılıyor. Emekçiler adına onlarla uzlaşmaya, onlardan insaf dilemeye, onlara yalvarmaya dönük her emekçi politikası bugünkü koşullarda emekçilerin çıkarlarına ihanet etmektir. Hepimiz aynı gemideyiz yalanı ile, "toplumsal uzlaşma" politikası önereceklerdir. Buna kanmak körlükten, ahmaklıktan başka bir şey değildir. Değildir ama, ne yazık ki bu ahmaklık işçi ve emekçi örgütlerinde potansiyel olarak zaten vardı, şimdi nüksetmeye başlamıştır. Tekelci kapitalistlere, "Tamam, sizin de işiniz zor, farkındayız, ama bizi de biraz düşünün," diye yaklaşan emekçi sınıfı adına politikalar ortaya çıkmaya başlamıştır. Külliye sakat bir hesaptır, boynunu giyotine uzatmaktadır. "Krizin sorumlusu bizim kapitalistlerimiz değildir, dünyanın en büyük zalim kapitalistleridir. 'Türkiye' olarak, biz toplum ve ulus olarak hiç hak etmediğimiz halde krizle yüzyüze kaldık. Krizin faturasını bütün toplum kesimleri birlikte, adaletli biçimde ödemeliyiz," denilecektir. Denilmektedir. Buna, emekçiler için, delilik derler. Hiç bir şeyin farkında olmamaktır bu. Kapitalist sınıfın kapitalist krizlerde kriz yükünden kendine bir pay çıkarıp ödediği ne görülmüş, ne de işitilmiştir. "Ulus", "millet", "toplum" gibi kavramların böylesi durumlarda hiç bir kıymeti ve işlevi olmaz. Kapitalist kriz dönemleri sınıfsal boğazlaşma dönemleridir. Kapitalistlerin bir şey ödemeye niyetleri yok ama eğer güçleri varsa, onlara bunu ancak emekçiler, kendi mücadeleleriyle ödetirler. Bu kadar keskin mi? Bu kadar siyah beyaz mı? İşte bu soru korkunun sorusudur. Niyetsizliğin, boyun eğmeye hazır oluşun sorusudur. Kapitalist kriz dönemleri her şeyin, düşüncelerin de siyah-beyaz iki zıt renk hâline geldiği dönemlerdir. Ya kapitalistler kendilerini kurtaracaklar, ya da işçiler ve emekçiler ve diğer yoksul toplum kesimleri. İkisinin birden ve birlikte kurtulduğuna veya ikisinin birden ve birlikte battığına şahit olunmamıştır.

Bu noktada hâla ve hep, anlaşılmadık bir şey kalıyor. İşçilere, emekçilere, "Devrim yapın!", "İktidarı alın!" mı diyoruz veya demiş oluyoruz? Bu, tilki kurnazlığıyla sorulur hep. "İşçileri görüyorsun," denir, "ayağa kalkacak ve duruma el koyacak halleri mi var?" diye sorulur. "Yoktur". "Otursunlar". "Krizin geçmesini beklesinler!" gibi cevaplar verilir. Kapitalistlerin krizi kendi lehlerine ve çalışanların zararına yönetmeleri için bundan daha

uygun bilinç bulunamaz. Ama ne yazık ki bu bilinç, sadece Türkiye’de değil, bütün dünyada ne zamandır yaygın bir bilinç oluvermiştir. Yok ama, hayır! İşçilerden devrim yapmalarını bekleyen yok. Nefs-i müdâfaa’dır işçilerden beklenen. Ağır zamlarla, vergilerle, dondurulmuş –hattâ çoğu zaman düşürülmüş– ücret paketleriyle geleceklerdir, gelmeye başlamışlardır devlet ve kapitalist sermaye sınıfı çalışanların üstüne üstüne. “Uzlaşalım!”, “İnsaf edin!” feryatları yükseldikçe kapitalistlerin saldırısı daha da artar. Eğitim, sağlık harcamaları kamuda ve özel sektörde daraltılacak, bütün bunlar çalışan sınıflara ve bütün halka biraz daha yoksullaşma olarak yansıyacaktır. Hep böyle olmuştur, gene böyle olacaktır. Burada sınıf savaşı ister istemez nefis-i müdâfaa savaşına dönüşecektir. Bunun “hayalcilik”le ilgisi nedir? Hiç bir ilgisi yoktur! Emek sermaye savaşının kızışması, had safhalara ulaşması, boğazlaşmaya dönüşmesi başka şeydir ve tümüyle doğal-toplumsaldır; bir siyasî iktidar mücadelesine çevrilmesi “siyasal”dır.

KESK ve DİSK birlikte, TMMOB, ÇİFTÇİSEN ve TTB’nin de desteklediklerini bildirdikleri bir “Krizle Karşı Sosyal Dayanışma Programı” (28 Ekim 2008) açıkladılar. Krizle birlikte tüm dünyada neo-liberalizmin iflas ettiğine dikkat çektiler. Krizden özelleştirmecileri, piyasacıları sorumlu tuttular. “Bugüne kadar yaşadığımız tüm krizlerin en büyük mağduru olan ücretliler, üretici köylüler ve yoksullar ise bir kez daha görmezden geliniyor,” diyerek yakındılar. “Yaşadığımız deneyimler göstermiştir ki, geniş toplumsal kesimlerin talepleri dışlanarak, sermaye kesimlerinin çıkarları doğrultusunda hazırlanan kriz reçeteleri”ne karşı çıkarak, “Siyasal iktidarlara, artık emekçilerin ve yoksulların seslerine kulak vermelidir,” dediler. Ayrıca, “Hızla demokratikleşme yolunda adımlar” atılmasını istediler. İşte işin piif noktası burdadır: Geniş toplumsal kesimin talepleri dışlanmasın! Oysa, tam aksine, geniş toplumsal kesimlerin taleplerini özellikle dışlamalıdır ki kapitalistler krizi aşabilsinler! Bunu yapmazlarsa kriz en başta onları boğar.

İktidar emekçilerin, yoksulların sesine “kulak



Merkuri ve Argus (detaylar)

versin”miş. Niye? Bir sesleri mi var emekçilerin? Ne kadar çıkıyor? Kapitalistler krizden çıkmak için, emekçilerin taleplerini dışlamak için, eğer varsa zerresi demokrasinin, ondan da kurtulmak isterler. Aksi halde yükselmesi muhakkak olan emekçi sınıf hareketinin önünü alamazlar, başlarına daha büyük belalar gelir.

Nitekim rejimin ve siyasî iktidarın böyle bir duruma karşı ne zamandır hazırlık içerisinde olduğu şimdiden görünüyor. AKP iktidarıyla ordu arasında yakınlaşma budur. 2007 seçiminin hemen arifesinde parlamentoda sessiz sedasız çıkarılan değiştirilmiş Polis Vazife ve Selahiyetleri Kanunu çerçevesinde uygulamalar, son bir yıldır vatandaşların sokaklarda vurulup öldürülmesi olaylarının artarak tekrarlanması gibi gelişmeler budur... Oysa bizde emekçi mü-

cadelesini yükseltmesi beklenen emek örgütleri, o mücadeleyle ancak sağlanabilecek kazanımları siyasî iktidardan bekleyerek kaydırmaktadırlar. Kurtuluşu can düşmanlarından beklemektedirler. Daha kötüsü, “Toplumsal barış ve hoşgörü içerisinde birarada kardeşçe yaşamın desteklenmesi yolunda kamu otoritesi tarafından adımlar atılmalıdır,” diyen görüşleri var. Kendi ayağına kurşun sıkmaktır “toplumsal barış” önermek. Kriz derinleştikçe, emekçileri ve yoksulları vurdukça, bıçak kemiğe dayandığı yerde emekçiler sokakları tuttukça kapitalistlerden en çok duyacağımız çağrı “toplumsal barış!” olacaktır. Uyanık olmak, bu tuzaktan uzak durmak şarttır. Kapitalistler krizlerden “politika” yaparak çıkmaya çalışırlar. Onların bu politikasının karşısına konulacak bir işçi-emekçi politikası olmalıdır. Bu yoksa, bunu yapacak siyasal bir irade ortaya konulmamışsa, tuzaklara düşülecektir. İşçiler ve emekçiler ve onların zaten âhı gitmiş, vâhı kalmış örgütleri politik mücadelenin stratejik ek-seni ve ince taktiklerini kimlerden öğrenecektir? Neyin, ne zaman, nerde ve nasıl yapılacağının işaretini kimden alacaklardır? Sıra bu soruya gelince suskunluk başlamaktadır. Çünkü bu noktada konuşacak olan sosyalistlerin örgütlü siyasî gücünden başkası değildir. Türkiye’de sosyalistlerin şu kriz günlerinde ne ile uğraştıkları, neye kafa yordukları ise, belli bile değildir.

Kurucu İrade ve Tek'lik manisi

Yalçın Yusufoğlu

Kurucu İrade bugün, 80 sene sonra, ettiklerini biçiyor. Türkleştirmenin çimentosu olarak İslamlaştırma/Sünnileştirme politikasının ceremesini hepimize ödetiyor



İspanya Kralı IV. Filip. At üstünde portre

Milli Savunma Bakanı: "İzmir Ticaret Odası'nda görev almıştım. Bu odanın kurucuları arasında bir tek Müslüman yoktu. Tamamı levantenlerden müteşekkildi. Cumhuriyetin kuruluş öncesinde Ankara'da Ermenilere, Rumlara, Musevilere ve Müslümanlara ait dört mahalle bulunurdu. Ege'de verimli topraklar azınlıkların elindeydi. Ulus oluşturma sürecinde en önemli adım Mübadele olmuştur. Düşünün, Ege'de Rumlar ve Türkiye'nin pek çok yerinde Ermeniler devam etseydi bugün acaba böyle bir millî devlet olabilir miydik? Güneydoğu'da verilen mücadelede tehcir sebebiyle kendisini mağdur sayanların katkısı hep biliyoruz." [Arat Dink cümle düşüklüğü yapan devam etseydi sözündeki eksik sözcüğü tamamladı ve 'Rumlar, Ermeniler yaşamaya devam etseydi' diye düzeltti. (Taraf, 13. 11. 2008)]

Açık konuştuğu için bakana elbette teşekkür etmeyeceğiz. Sözleri aynı zamanda bir itiraftır, ama bu ülkenin demokrasiye, çoğulculuğa, insan haklarına bağlı insanları için utanma vesilesidir.

Bazı sözcükler terimleşince anlam kaymasına uğrar. Mübadele siyasi bir terim olarak kulağımıza olağan (alışılmış) geliyor, ama dilde değiş-tokuş demektir. İnsanlar emtia mıdır ki değiş-tokuş edilsinler? İki devlet, "Ben bendekini vereyim, sen sendekini ver," demişler diye olanı olağan mı karşılayacağız? Ülkeler arasında savaş esirlerinin, mahkûmların mübadele edilmeleri o insanların isteklerine, tercihlerine uygundur. Ayrıca o şekilde

değiş-tokuş edilen insanlar hür değildirler, tutsaktırlar. Oysa Mübadele'de menkul mal gibi değiş tokuş edilen yüz binlerce insan tutsak veya tutuklu muydular ki devletler onları verdiler, aldılar?

İMAM, MÜEZZİN, HAFIZ

Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra çağdaş bir ülke için asla kabul edilemeyecek bu lafları eden zât 1999 Anap'ından kalma parlamenterdir, 2002'den beri bakanıdır. Milli Savunma Bakanlığı gibi, hükümeti kuran siyasetçinin atamada özen göstereceği, zira askerin kabul edeceği birisidir.

Dahası da, 10. C. Başkanı Sezer'in görev süresi dolarken devletin Kemalist ortaklarının AKP'den birisi seçilecekse kendisini kabul edeceklerini söyledikleri mutemet adamdır.

Erdoğan-Gül-Arınç anlaşsalar! Vecdi Gönül bugün Türkiye'nin C. Başkanıydı. O takdirde ihtilaf doğmayacağı için anayasa değişmeyecek, Tehcirci, Mübadeleci Vecdi Bey Türkiye'yi 7 yıllığına temsil ediyor olacaktı. [Erdoğan, Gönül'ün adaylığını kabul etmeye razıydı, ama Arınç, "Gül dışında birisini aday gösterirseniz ben de adaylığımı açıklarım," dediği ve partide belli bir tabanı temsil ettiği için Erdoğan dayatmaya karşı çıkamayınca Gönül de devletin en yüksek temsil makamına çıkmadı.]

Bakanın bu kimliğini yazmamız başka devletlülünün böyle düşünmediği, anlamına gelmez. Tam tersine, o anlama gelir. Yaklaşım dün de, bugün de devleti yöneten veya teşkil eden kadroların hakiki ve samimi kanaatidir.

Öyle bir rejim düşündünüz ki, başbakan, siyasal ve kültürel haklarını isteyen milyonlarca Kürt yurttaş, "Çekin gidin!" der, Savunma Bakanı, "İyi ki, Ermenileri, Rumları göndermişiz," diye fikir serdeder, Gen. Kur. Bşk. kimi yurttaşları "sözde vatandaş" diye niteler, (DTP'li parlamenterlerin "Dur-Vur yasası" dedikleri) polis vazife ve yetkileri kanunu görüşülürken, polis adam vurmasından zevk duyan afili milletvekili başbakanının pompalı tüfek teşvikinden aşka gelip, "Devlete karşı çıkamı vururum," diye gürlür.

Daha ilginç olanı şu ki, birileri devletin tepesindeki AKP'lilere eşlerinin başörtüsünden dolayı, "Suudi Arabistan'a git!" demişlerdi. "Git," diyenler de, denilenler de şimdi hep beraber Kürtlere, "Git" diyorlar. Memleketi babasının çiftliği, yurttaş ağasının marabası sayıp önüne geleni gönderen gönderene.

ÖNCE ERMENİLER

Ermenileri Osmanlı Hükümeti tasfiye etmiştir, ama Türkiye Cumhuriyeti de bu faciayı benimsemiş, onayla-

mıştır. Hiç bir şekilde, “Osmanlı ayrı devletti, Monarşiydi, biz Cumhuriyetiz, yeni ve başka bir devletiz,” dememiştir. [Bakanın, “Mübadele gibi Tehciri de Atatürk planladı,” dediğini de hatırlatalım.]

Cumhuriyeti kuranlar Tehcirden siyasi mevkilerde olmasalar bile askeri veya sivil makamlardaydılar. Kadın, erkek, yaşlı çocuk 1,5 milyon Ermeniye göç ettirmek ve bu coğrafyadan silmek konusunda 90 yıl sonraki halefleri Vecdi Gönül gibi düşünmüşlerdir.

Daha önemlisi, yeni rejimi kuran da, 1915-18 Tehcirini planlayan, organize ve icra eden de aynı kuruluştur, Teşkilat-ı Mahsusa’yıdır. Almanya Doğu’da Ruslara karşı espionaj amacıyla kurulmasını istemişti, ama MAH devletin değil, İttihat ve Terakki’nin teşkilatı oldu. Tepesinde İttihatçı Merkez-i Umumi âzâsı Dr. Bahattin Şâkir vardı. İlk önemli işlevini de Ermeni Tehcirden yerine getirdi. Sadece Ermeni katliamında değil, Karadeniz Rumlarına karşı da aktif oldu. MAH’çı Osman Ağa çeteleri binlerce Rumu öldürdüler.

İsmet Paşa riyasetindeki delegasyon Lozan’a giderken Gazi’den aldığı talimat, “Ermeni konusu getirilecek olursa, asla görüşmeyeceksiniz, bana sormadan masayı terkedip döneceksiniz,” olmuştur.

LOZAN’DA AZINLIK HAKLARI

Demek ki, bakan beyin söyledikleri devletin resmi politikasıdır, dile getirdiği husus uluslararası literatürde etnik arındırmadır.

Ayrıca geçmişte yapılmış olanın bugün savunulması Türkiye’nin taraf olduğu 1945 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1960 Roma Sözleşmesi, 1976 Arupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı Nihai Senedi ve 1990 Paris Şartı (BM, Avrupa Konseyi, AGİK ve AB) ilkeleleriyle bağdaşmaz.

Bu yaklaşım sadece 1945 sonrası temel uluslararası belgelere aykırı değildir, 1923 Lozan Muahedesi’nde “Gayrimüslim” diye nitelenen ekalliyetin (azınlıkların) hakları güvence altına alındığı için o toplulukları alenen dışlayıcı niteliktedir, onları rencide edicidir.

Antlaşmanın azınlıkları korumaya ilişkin hükümleri III. Kısım’ın 37. ila 44. maddelerinde zikredilir. 37. madde bu bölümdeki hükümlerin temel kanun olarak kabul edilmesini öngörür. 38: onlara yaşama, din, seyahat ve göç hürriyetini, 39: medeni ve siyasi hakları ve mahkemelerde ana dillerini kullanma hakkını, 40: okul ve benzer kurumlar açma, yönetme, anadilden eğitim yaptırma ve buralarda dini törenler düzenleme hakkını, 41: okullarda anadilde eğitimi kolaylaştırma amacıyla devletin o eğitim kurumlarına maddi yardım sağlamasını, 42: aile kurumu haklarının, örf ve ananelerin, din serbestliğinin teminat altına alınmasını, 43: din ve vicdan hürriyetini vurgular, 44. madde ise bu anılan hükümlerin Cemiyet-i Akvam’ın (Milletler Birliği’nin) güvencesi altında bulunduğunu ve Birlik Konseyi’nin ekseriyet kararı olmadan değiştirilemeyeceğini söyler.

Ermeni Tehciri denilen olay deportasyon (zorla hicret ettirme) şekli altında fiili ve fiziki likidasyondur. Resmi görüş kabul etmese de çeşitli ülkelerin nazarında

—literatüre sonradan girmiş— jenosit bağlamında etnik temizlemedir. İcra için hapisanelerdeki kaatiller, sair sabıkaklılar, eski Hamidiye’li Kürtler, o yıllarda askerlik hizmeti diye yıllarca yapılan, âdetâ bir meslek hâline gelmiş sayısız jandarmalar infazcı olarak kullanılmışlardır. Geçtikleri yollarda yağma, cinayet ve tecavüz için saldıran mahalli çeteler ve çapulcular da cabası. Sadece güneydoğu Anadolu’dan değil, Samsun, Karesi (Balıkesir), İzmit, Muğla dahil tüm Anadolu’dan.

Tehcirse, Türk-Yunan Mübadelesi tehcidir, etnik arındırmadır, çünkü göç ne Yunanistan’daki, ne de Türkiye’deki etnik toplulukların rızasıdır, gönüllü tercihidir.

Mübadele karşılıklı iki devletin anlaşmasıyla yapıldığına göre ortada hukuki bir sorun yoktu. Yani Ermenilerin etnik temizliği türünden bir yok ediş değildi. Ama Türkiye ve Yunanistan’ın yaptıkları, uluslararası hukuka uydurulmuş zorla göçtürmedir. Lozan’da azınlık haklarını karşılıklı tanımalarına rağmen, ulus devlet kurmak için Anadolu yarımadasını Rum ve Ortodokslardan, Yunanistan yarımadasını Türk ve Müslümanlardan arındırmayı öngören rejimlerin marifetidir. Her ikisi de uyruklarındaki etnik azınlıkları gönderirken onlara asla danışmamışlardır, itiraz hakkı da bırakmamışlardır.

GÂVUR İZMİR’İN YAKILMASI

Batı Anadolu’daki arındırmanın savaş sonrası evresi 9 Eylül 1922 günü Gâvur İzmir’de gâvurların öldürülmesiyle, evlerinin, işyerlerinin yağmalanmasıyla başlamıştır. İlk bir kaç haftada 30 bin kadar Rum ve Ermeni öldürüldü. Binlercesi limana götürülerek gemilere, teknelere bindirildi. 13 Eylül’de Rum ve Ermeni semtleri ateşe verildi, yangın İzmir’in yarısından çoğunun yıkılmasını demekti. İzmir’i yakma emrini verenlerin, sigaralarını yakıp keyifle yangını seyrettikleri belirtilir.

İzmir’i bilenler için söyleyelim: Kentin imalat sanayii bölgesi olan Basmane’nin, Türk mahallesi Kadifekale’nin, kozmopolit iş ve çarşı merkezi Konak yöresinin kuzeyinden, bugünkü Büyük Efes Otelinin bulunduğu mevkiden başlayıp şimdiki Alsancak (tarihsel adıyla Punta) yöresine, tren istasyonuna ve iskelesine kadar uzanan geniş alan —şehir merkezinin yarısından fazlası— tamamıyla yakıldı. Enkaz temizlendikten sonra boş kalan alana 1935’te ilk Fuar kuruldu, sonra Kültürpark inşa edildi. Alsancak’ta ise yepyeni bir semt kuruldu.

İzmir’in nüfusu savaştan önce 250.000-300.000 kaddı, sürgün ve Mübadeleden sonra 100.000’e düştü. Cumhuriyette yeni nüfus kaydırıldığı halde, 1927 sayımına göre 134.000 insan vardı. Demek ki, şehrin ahalsinin neredeyse üçte ikisi gönderilmişti. Böylece Gâvur İzmir Gâvur’dan temizlenmişti. [Aradan neredeyse 90 yıl geçti, İzmir hâlâ halk dilinde Gâvur İzmir’dir. Hatta bir defasında başbakanın bile dili sürçmüş, böyle bir telmihte bulunmuştur.]

Mübadele dediğimiz kitlelerin hangi dramları yaşadıklarına ait belgeler, hattâ hatırat, hikâye, roman gibi eserler Türkçede maalesef az. [Şu anda aklıma Yaşar Kemal’in *Ada* üçlemesinin ilk kitabı *Fırat Suyu Kan Akı-*

yor Baksana (Yapı Kredi, 1997), Dido Sotiriyu'nun *Ben-den Selam Olsun Anadolu'ya* (Can Yayınları, 2003), Louis de Bernières'in *Kanatsız Kuşlar* (Altın Kitaplar, Aralık 2007) geliyor.]

Bilgiler yaşanmışların kuşaktan kuşağa, dilden dile aktarılmasında kalmış. Bu konudaki ilk akademik araştırma 1996'da tamamlanan, Kemal Arın'ın doktora tezidir. Azınlıklar üzerine çalışan Ayhan Aktar olmasaydı o çalışma üniversite kütüphanelerinde kalacak, Mübadele'nin veya azınlık sorunlarının değişik tarihsel veçhelerinden haberimiz olmayacaktı.

Bir toplum belleğini bu kadar yadsıyamaz, iki milyon insanın dramını bu denli unutamaz, unutturamaz, tarihini yeni kuşaklardan böylesine kaçırılmaz. Ve gençlik tarih diye 10 Kasım'lardaki, "Atam sen kalk da ben yatam" a, okul kitaplarındaki hamasiyata, ulusçu mitinglerde başkası söylenmeyen Onuncu Yıl Marşı'na bırakılmaz.

İnsanlar zor, baskı, korku olmadan soyunun, sopunun, ailesinin yüzyıllardır yaşadığı, çocukluğunu gençlik yıllarını geçirdiği, ölümlerini gömdüğü toprakları, sahip olduğu malı, mülkü, araziye, dükkânı, işyerini gönül rızasıyla terketmezler. Gidecekleri yerdeki insanlarla olan dil birliği, soy birliği ya da din/mezhep birliği o ülkeyi kendi yurtları gibi görmeleri ve isteyerek maceraya girmeleri için yeterli neden değildir.

Balkanlarda ulus devletlerin kurulma evresinde ve özellikle Balkan Savaşları sırasında Türk ve Müslümanların kitle halinde göçmeleri baskılardan kaçmak içindi. Türkiye ve Yunanistan mübadilleriyse karşılıklı devlet zoruyla göçtürülmüşlerdir. 85-90 yıl geçtiği halde mübadillerin çocukları, torunları hâlâ ailelerinin terkettikleri kasabaları ziyarete gelmektedirler, gitmektedirler. Türkiye'den gidenlerin ayrı futbol takımları bile var. Atina'da, Selanik'te yeni kuşaklardan Türkçe bilen ne kadar çok Yunanlı yaşıyor. Birçok, Anadolu Mübadili ana dilleri olmayan (ama anayurtlarından kalan) Türkçe'yi ailelerinde kuşaktan kuşağa yaşatmışlar. [Gönül'ün o lafları ettiği hafta Selanik'te verilen Klasik Türk Müziği konserini izlemeye gelen o torunların sevinçleri, hasretleri bakını utandırmalıdır.]

RUM TEHCİRİ 1914'TE BAŞLAMIŞTI

Rum tehciri Cumhuriyet'le başlamadı. 1910 başlarında böyle bir plan vardı. Balkan Savaşı'nda Anadolu'ya kaçan Türk ve Müslümanlar MAH tarafından silahlandırılıp çeteler halinde Ege'ye gönderildiler. Rumlar korkutuldu. İttihatçı Halil Bey (Menteşe), "Talat Bey, Balkan Harbinde hiyanetleri tebarüz eden anasından (un-surlardan) memleketi temizlemeyi ön safa koymuştu... Fakat bunu yapmak çok ihtiyat isteyen bir işti. Zira yeni bir harbe yol açabilirdi. Alınan tedbir şu oldu: Valiler ve diğer memurin resmen bu işe müdahale eder görünmeyecek... Cemiyet'in Teşkilatı (Teşkilat-ı Mahsusa) işleri idare edecek...Rumlar ürkütülecek..." demiştir. Yine Mentese, bu şekilde Trakya'da 100 bin Rum Yunanistan'a, "çekilip gittiler", İzmir ve civarında ise 200.000 [Celal Bayar'a göre Bergama, Dikili, Foça, Karaburun

ve Çeşme'de 130 bin] Rum Adalar'a, Yunanistan'a göçtüler, aynı yol Karadeniz'de de uygulandı, der. (Ahmet İnsel, *Radikal*, 29. 05. 2005.)

Demek ki, Yunanistan orduları Ege'ye girmeden 5 yıl kadar önce Rumları kitle halinde kaçırma başlamıştır. Ve Doğan Avcıoğlu'nun da belirttiği gibi esas neden güvenlik değildir, üretim ve ticaret hayatında Rum ve Ermeni iş adamlarının yerine Türk ve Müslüman iş adamını geçirmektir: "1910'dan itibaren Genç Türkler İmparatorlukta Rum avı ve Rum tüccarı avına başladılar... Komiteler Rum mal ve tüccarlarına karşı, açıkça belirtilen ve onları tamamen kovma azmiyle inatçı bir savaş yürüttüler. Bütün doğuyu alt üst eden milliyetçi ateş içinde, bu eylem kısa sürede büyük bir gelişme gösterdi. Rum reayayı ezmek ve bütün İmparatorlukta Rum ticaretini öldürmek söz konusuydu."

Mübadele sürgün operasyonunun tamamlanmasıdır. Yeni göç dalgası fiilen 1922 Eylülüyle başlamış ve 1924'e kadar sürmüştür. Mübadelenin 1924 tarihiyle anılması Yunanistan'daki Türklerin gönderildiği tarih olması nedeniyledir. Mübadeleyle gelenlerin sayısı 400.000'dir.

Sonuç olarak (Ayhan Aktar'a göre) Ege, Trakya ve Karadeniz'den 1.200.000 Rum gönderilmiştir. Harb-i Umumi'den önce gidenlerle birlikte bu rakam 1,5 milyon insandır. Bir o kadar da Ermeninin sürüldüğünü veya fiziken likide edildiğini düşünürsek 3 milyon insanın ülkeden silinmesinin insanî dramatik boyutlarının yanı sıra, "Milli İktisat" denilen ülke ekonomisi açısından da olay kalifiye işgücünün ve -sermaye biriktiren- burjuvazinin tasfiye edilmesidir. 1923 Kongresi'yle Kapitalist yola girmiş Türkiye'de onların yerine esnaf, zanaatkar ve burjuva yetiştirilmesi uzunca zaman almıştır.

TEK DİN, TEK MEZHEP

Tehcir ve Mübadeleyle yapılanın etnik temizleme olduğunu sadece ben söylemiyorum, Vecdî Gönül'de öyle düşünüyor: "Türkiye Cumhuriyeti'nin, ulus-devlet kurma gayesi icabı, dünün Osmanlı sonrasının Türkiye toplumunu oluşturan Ermeni, Rumlar başta, bazı kimlikleri etnik temizlemeden geçirme sonucu kurulduğunu" söylüyor.

Ermeni ve Rumlardan BAŞKA temizlenen etnik kimlikler' acaba kimlerdi? Yanıtı bilmiyorum, ama onca kıyıma, kırma, olanca zor'a rağmen bir türlü temizlenemeyenin Kürt kimliği olduğunu biliyorum. Kürtlüğü ne Türkçülük asimile edebildi, ne İslamlık, ne Sünnilik, ne de yüzyıllardır sürüp gelen Nakşi'lik.

Savunma Bakanı'nın andığımız 10 Kasım toplantısında Tehcir ve Mübadeleyi övmesiyle Başbakan'ın "Tek Bayrak, Tek Devlet, Tek Millet" yüceltmesi uyum teşkil etmektedir, Kurucu İrade'yle Milli İrade Tek'lik konusunda hemfikirdir. Türk ve Müslüman olmayanların gönderilmesini, yerlerine Türk ve Müslümanların getirilmesini bugün bile savunmak Tek'leştirme manisinin ve çoğulculuk fobisinin devam ettiğini göstermektedir.

Ne var ki başbakan Tek'leri eksik saymış: Tek'lik onun saydığı üç Tek'ten ibaret değil. Kendisi de iyi bilir

ki, Müslümanlık da o Tek'lere dahildir. İslamiyete ilaveten mezhep olarak Tek'lik de vardır.

Laik Kurucu İrade dini Diyanet İşleri Başkanlığı aracılığıyla devlet kontrolüne almak isterken amacı sadece Müslümanlık değildi, Sünni Tek'leştirmeydi de. Gayrimüslimleri göndererek toplumu Müslümanlaştırmak, Alevi-Bektaşileri dışlayarak Sünnileştirme amacıyla tamamlanmıştır.

Bugün türban konusunda Millî İrade'cilerle takışan Kurucu İrade, kadınlarının asla türban takmadığı Alevi ve Bektaşileri dışlamak konusunda Milli İradeyi temsil ederiz diyen Sünni/Nakşi/Nurcu siyasilerle ahenk ve birlik içindedir.

ALEVİ AYIRIMCILIĞI

Kurucu İrade o kadar laiktir ki, namazsız, camisiz, Cumasız Alevi nüfuslu köylere, "Cami yaptır!" der. Tıpkı imamsız Kürt köylerine bir an önce imam atanmasını istemesi gibi.

Demek ki, Kurucu İradenin asıl derdi laiklik değil. Onun istediği devlette, millette, etnide, dinde, mezhepte monolitik bir Türkiye. Her şeyiyle Tek ve emsalsiz, tıpkı Tanrı gibi. İşte kutsallık budur, Tek'leştirme Tektanrılı inanç sisteminde kutsallaştırma demektir. Çok Tanrılılıkta ise tabulaştırmaktır.

Aksi halde Cumhuriyet tarihi boyunca Cumhuriyeti ve laikliği desteklemiş ve dinsel gericiğe hep karşı durmuş Aleviler Kurucu İrade tarafından sürekli ayırmacılığa uğratılmazlardı. Kürtlerin siyasi özgürlükleri tabu olmazdı.

Çeşitli Alevi-Bektaşî kuruluşlarının başkentte düzenledikleri mitingi yadırgadılar. *Zaman* gazetesi mitingin öncesinde, sonrasında bir hafta yayın yaptı. *Zaman*, *Yeni Şafak*, *Vakit* gibi gazetelere ilaveten kamuoyunun tanıdığı bazı Alevi simalar –bu arada o camianın mensubudur diye AKP'den mebusluk almış zât– Alevilerin alanlara çıkmasından hoşlanmadılar. Eyleme 135.000 kişinin katılmasından rahatsız olmuşlardır. Konjonktür, zamanlama, vb. gibi kelimeleri geveleyerek, "Başımızda bu kadar dert varken, bir de sen çıkma," der gibidirler.

Yöneticiler toplumun her kesiminin uslu çocuk olmasını isterler. İtaat beklerler. Çünkü siyasi anlayışlarında otorite mutlaktır. Yönetmek hükmetmektir. Yönetilen ne kadar boyun eğerse, yöneten daha çok hükmeder.

Halkımız söylemiş: Ağlamayan çocuğa meme verilmez, demiş. Alevi-Bektaşîlerin (etnik nitelik taşıyan Koçgiri ve Dersim sayılmazsa) kültürel ve siyasal hakları konusunda edilgen durmaları bugüne dek ne getirdi? Üvey çocuk olmalarını sona mı erdirdi? Yoksa Malatya, K. Maraş, Çorum, Sivas, Madımak, Gazi katliamlarını mı önledi? Ya da faillerin, kaatillerin yaptıklarını ödemelerini mi sağladı? İlk günden beri destekledikleri, kendilerini ait gördükleri Kurucu İrade'nin Tek Mezhepçiliğini mi değiştirdi?

Tam tersine, "tarihte ilk kez miting yapmaları" ka-



İspanya Kralı IV. Filip. (detay)

bahat oldu. Seksen yıldır Mezhepçilik yapanların şimdi Alevileri mezhepçilikle suçlamaları yavuz hırsız misalidir. Tıpkı TBMM kurulurken milliyetler sorununda verilmiş sözlerin üstüne yatıp, seksen senedir ayırmacılık yapıp, sonra da Kürtleri bölücülükle itham etmeleri gibi.

TEKLEŞTİRMENİN EKONOMİK BEDELİ

İttihat ve Terakki'den beri süregelen

bütün o Tek'leştirme gayretleri bugün Kürt sorununun vardığı boyutların da, Alevi-Bektaşî topluluklarına huzur vermemenin de sebebidir. Milyonlarca insanımızın temel haklarını ilgilendiren hususların, ölümlerin, kederlerin yanı sıra, Bakan Gönül'ün milli ekonomi dediği ekonomik çıkarlar açısından da sonuç vahim olmuştur.

Cemil Çiçek, Kürt sorunu nedeniyle son 25 yılda bin milyar dolar harcadığını ikrar etmiştir. O ulu Tek'lik adına havaya savrulan, sadece savrulmayan, daha da kötüsü 40 bin insanın hayatına, 3200 köy ve mezranın boşaltılmasına, o köylerden veya başka kırsal bölgelerden 2 milyon kişinin yerlerinden yurtlarından edilmesine, dağın taşın yakılmasına, o topraklarda otun bile bitmemesine, insanlarla birlikte hayvanların, bitkilerin, doğanın da zarar görmesine neden olmuştur.

Diyanet'in olağanüstü bütçesi de savrulan paralaradır. Camilere bakınız, Cuma namazları dışında bomboştur. Buna rağmen Cumadan Cumaya bile camiye gitmeyen on milyonlarca insanın parası imamlara, müezzinelere, Diyanet personeline gitmektedir. Din adamı ancak laik olmayan rejimlerde devletten maaş alır.

Laiklik inanç sahiplerinin kendi din adamlarını kendilerinin finanse etmelerini gerektirir. Bugüne değin, halkın Diyanete savrulan parası sağlığa, eğitime, sosyal kurumlara, bilimsel araştırmalara, alt yapının gelişmesine harcarsaydı toplumumuz sosyal devlette, bilimde, eğitimde kim bilir ne denli ileri gitmiş olurdu.

İşte size Türkleştirmenin çimentosu olan dinsel Tek'leştirmenin ve ibadet masraflarını devlete ödettirmenin bu ülkeye kaybettirdikleri. Hatta camilerde Cuma namazı kılanlara da kaybettirdikleri. Türkiye'de 70 bin cami var. Her camide imam yok ama Diyanet personeli 100.000'i aşıyor. Diyanet bütçesi her yıl arttırılıyor. (2009 bütçesinde % 23.5 artış öngörülmüş.) Devletin camilere yapacağı yardım sadece eski eser niteliği taşıyan cami ve külliyelerin bakım ve onarımına hasredilmelidir.

Kurucu İrade laik davranıp Diyanet İşleri'ni kurmasaydı da Cuma namazı kılacak mümin Müslümanlar imamlarını, müezzînlerini kendileri temin ederlerdi.

Laiklik iddiasındaki Kemalistler "Batı, Batı" derler, "muasır medeniyetler"i dillerinden eksik etmezler, ama muasır medeniyetlerdeki laisizmi Türkiye'de öngörmezler, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın lağvedilmesini, dinin inanç sahiplerine (ehl-i iman'a) terk edilmesini tasavvur bile edemezler. Onlar için laisizmin güvencesi

Diyanet İşleri Başkanlığı'dır, genç kızların üniversite binasına başı açık girmeleridir.

TEK PARTİ, TEK ŞEF

Kurucu İrade kendisi kurulurken ve devleti kurarken başka Tek'ler de vardı. Günümüz başbakanının saydığı Tek'leri Kurucu'nun yaşadığı ekstra Tek'lerle tamamlayalım: Kurucu İrade'nin parolası Tek Bayrak, Tek Millet, Tek Devlet, Tek Din, Tek Mezhep'in yanı sıra, Tek Parti ve Tek Şef'ti. Hattâ başta sayılan ilk Tek'leri sağlamamanın yolu bu siyasi Tek'likten geçiyordu.

Kurucu İrade İstiklal Harbi yıllarında Meclis'teki muhalefetin (İkinci Grubun) lideri Ali Şükrü Bey'i Mah'çı eşkiya Osman Ağa'ya temizletmişti. Aynı şâki, yakını Yahya Kâhya ve adamları vasıtasıyla Türkiye Komünist Fırkası kurucusu 15 siyasiyi de öldürtmüştü.

Milli Tek'lik için Karadeniz'de Rum ve Ermeni temizliğinde MAH'ta görev yapan, Koçgiri olayında (Şubat-Haziran 1921) Kürt ve Alevileri temizlemek için, zalimliğiyle tanınan ve ileride Gâvur İzmir'i de yaka-cak olan Sakallı Nureddin Paşa'nın emrine koşan Osman Ağa, Halk Fırkası için de temizlik yapmıştır. Ama ona siyasetçi temizletenler sonunda onu da temizletmişlerdir.

Derken 1925 Kürt isyanı geldi, ana muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası başta olmak üzere siyasi partiler, sendikalar ve -devletinkiler hariç- bütün cemiyetler yasaklandı. Ertesi yılki İzmir Suikasti fırsat bilinerek potansiyel muhalifler veya hoşlanılmayan şahsiyetler temizlendi. Tek'leştirme kaçınılmaz olarak Tek Parti ve Tek Şef'le tamamlandı.

Bir süre için Fethi Bey'e (Okyar) Serbest Fırka denemesi yaptırıldı, Halk Fırkası'ndan 36 kişi istifa ettirilip bu partiye geçirildi, hatta Reiscumhurun kız kardeşi Makbule Hanım da âzâ kaydedildi. Yeni fırkanın devlet partisi olduğu bilindiği halde seçimlerde gördüğü büyük ilgi hoş gitmedi, 'kapat' denildi, kapatıldı. Kurucusunun Türkiye'de kalması doğru bulunmadı Londra'ya gönderildi. Kurucu İrade halkın henüz demokrasiyi hazmetmediği, çok partili sisteme hazır olmadığı sonucuna vardı.

Reiscumhur ölünce Kurucu İrade adına ordunun başı Mareşal Fevzi Paşa Meclis'i tanklara kuşattırıp -1,5 yıl önce bütün aktif görevlerinden alınmış, İstanbul'a gidip hasta yatağında ziyarete çekinecek kadar Reiscumhur'la ilişkisi kalmamış, Ankara'da atla gezileri halktan tezahürat gördüğü için yöneticileri rahatsız eder hale gelmiş, Meclis oturumlarına bile katılmaz olmuş-İsmet Paşa'yı o makama seçirdi.

Birincisi Ebedi Şef'ti, ikinciye Milli Şef denildi. Milli Şef paraların üzerinden Ebedi Şef'in resimlerini kaldırttı, kendininkini koydurttu, fotoğraflarından boy boy on binlerce bastırarak Devlet dairelerine, mekteplere göndertti.

2. Savaş bitiminde 1945'te BM kurulurken ABD Tek Parti rejimine, "Batı'yla bütünleşmek istiyorsan çok partili olmalısın, en azından görüntüsünü edinmelisin," dediği için başka partilerinin kurulmasına izin verildi ve 1950'de DP olağanüstü bir oy patlamasıyla iktidara

geldi. Böylece Tek Parti, Tek Şef dönemi bitecek, ama diğer Tek'ler devam edecek, engelli bir demokrasi 60 yıldır sürüp gelecekti.

TEK MİLLET, TEK BAYRAK

Demek ki, Tek-Tek-Tek diye tekbenciliklerini kutsallaştıranlar çeyrek asır boyunca o Tek'lerin tamamlayıcısının Tek Parti ve Tek Şef olduğunu hatırlarlarsa iyi olur.

O kadar çok Tek ve Tek'çilik hangi rejimde vardı diye düşününce, akla Franco geliyor. Rejim Katalonya'nın, Bask'ın, Andorra'nın, vb. federatif bir sistemde kendi kendilerini yönetme talebini reddediyordu. Dindardı, Hristiyanlıktan başka din, Katoliklikten başka mezhep tanımıyordu. Siyasi yaşamda çok partili demokrasi değil Tek parti Falanj düzeni hâkimdi. Faşist diktatörlüğün tepesinde ise Generalissimo (En Büyük General Franco) oturuyordu.

Tek Şef 1975'te öldükten sonra ancak o zaman demokrasi geldi, 1978 Anayasası siyasi ve etnik çoğulculuğu tanıdı. Siyasi haklar arasında özerklik de vardı. Bir bölgeyi oluşturan belediyelerin üçte ikisi birleşerek özerklik ilan edebileceklerdi. Yani mevcut özerk birimleri tek tek adı konmuş olarak tanımakla kalmıyor, federatif bir yapı içinde yer alacak yeni özerk birimlerin oluşturulmasına da özgürlük tanıyordu. Özerk bölgeler kendi yerel parlamentolarını oluşturdular, seçimle gelen bu kurumlar aracılığıyla kendi kendilerini yönetir oldular.

Özerklik hakkı 1992'de daha da genişletildi. Bugün İspanya'da 17 özerk bölge bulunmaktadır. Özerk bölgeler (ve Adalar) nüfuslarına veya yüzölçümlerine bakılmaksızın senatoda eşit üye sayısı (4'er senatörle) temsil edilirler.

Bayrak meselesine gelince: 1992 Barcelona Olimpiyatları'nda Olimpiyat Köyü'nün ana girişinde üç ana bayrak gönderi vardı. Ortadaki en yüksek bayrak Katalonya Bayrağıydı, solunda bildiğimiz sarı-kırmızılı İspanya bayrağı, sağında beş kıtayı temsil eden beş halkalı Olimpiyat bayrağı asılıydı. Hiç bir İspanyol, Katalan bayrağına gösterilen ayrıcalığı Tek Vatan'a ihanet saymadı. Bütün dünyadan gelmiş sporcular, izleyiciler, devlet adamları da şaşırmadılar.

Demek ki, "dostum" dediğiniz Zapatero'nun dostluğunu hak etmek için önce onun devletin demokrasi-sini kavramanız lâzım, Katalonya, Bask, Andorra ya da diğer özerk bölge halklarının haklarına da, bayraklarına da nasıl saygı gösterdiğini kavramak, örneğin, "Ben İspanyaltıyım ama İspanyol değilim, Katalanıyım," diyene, "Çek git!" demeyen yurttaşlık ve çağdaşlık bilincini tanımak lazım.

Veya İngiltere bayrağı diye bildiğimiz üç renkli, ortada haç üzerine çapraz çubuklu bayrak İngiliz bayrağı değildir, Birleşik Krallık bayrağıdır. İngiltere'nin bayrağı beyaz zemin üzerine kırmızı haçtır. İngiltere gibi İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'nın da bayrakları vardır. Futbolda Avrupa Uluslar Kupası veya Dünya Kupası maçlarını izlemiş olanlar burada saydıklarımızın ayrı milli takımlarla ve bayraklarla turnuvaya katıldıklarını bilirler.

MÜŞTEREK HAYAT MÜMKÜNDÜ

Türk -Yunan Harbi 4 muharebe-lik ve 2 yıllık bir savaştı, büyük orduların savaşı değildi. Asıl zorluğu 1. Dünya Savaşından büyük yıkımlarla çıkmış, bitap düşmüş, toprakları işgal edilmiş ve savaşmak için askere vereceği silahı, yiyeceği, giysisi nerdeyse kalmamış bir toplumun olağanüstü zor koşullarda bu savaşı vermesiydi. Türk ordusunun İstiklal Harbi'ndeki can zayıyatı hayli azdır. Buna karşılık 1. Dünya Savaşı'nda 1 milyonu asker, bir o kadarı da, Ermeni veya diğer sivil, 2 milyon insanın öldüğünü söylersek "Harb-i Umumi" (Genel Savaş) ile "İstiklal Harbi" arasındaki can kaybı farkı ortaya çıkar. Kaldı ki, 1. Dünya Savaşı Rumların yoğun olduğu İzmir ve havalisinde ya da Ege'de cereyan etmemişti.

Savaş devam ederken ortak yaşamı sürdürmüş olan insanların tanıklıklarını okuyalım, Gayrimüslim ve Müslim çatışması halk arasında değildi.

Balkan Harbi'nde Anadolu'ya göçen insanlardan veya başkalarından MAH nezaretinde kurulan çeteler veya Osmanlı döneminde dağa çıkmış eşkiyalar olan Efeler, Rum ağırlıklı köylere saldırıyorlardı. Rum Çeteleri de aynı şeyi Türklere, Müslümanlara yapıyorlardı. Ama İzmir'in içindeki Rum-Ermeni-Levanten ağırlığı sayılmazsa, Gayrimüslimler Türklere nazaran 5'te 1 azınlıktaydılar. Saldırlardan esas zararlı çıkanlar azınlıklar oluyordu.

Savaşın seyrine, git-gellerine göre bazen Türk çeteleri, bazen Rum çeteleri saldırganlaşıyorlardı. İlginç olan şu ki, bu çeteler birbirlerine karşı savaşmıyorlar, silahsız halka saldırıyorlardı, çünkü yaptıkları yağma çapul ve sindirme, kaçtırmaydı. Gene ilginç olan diğer bir husus, Güney Ege'de çetelerin şerrinden kaçan Rumların da, Türklerin de güvenlik için İtalya işgalindeki bölgeye sığınmalarıydı.

Bu nedenle devletlerin siyasetleri ve içteki propagandaları halkın hissiyatını belirler. Yukarı'dan neyin empoze edildiği önemlidir. Savaştan sonra resmî politikanın yurttaşlığı vurgulaması, etnik kültürel çoğulluğun devamını işlemesi, "Hep beraber yeni bir ülke kuracağız, Türkiye'yi yoksulluktan, geri kalmışlıktan birlikte kurtaracağız," diye Türk-Rum, Müslim-Gayrimüslim birliğini, birlikteliğini vurgulaması hâlinde süreç çok farklı gelişirdi. Ankara tam tersini yaptı. Vecdî Bey'in övündüğü yolu izledi, ırkçı politikalar güttü. Esenliğin yolunu İzmir'i yakmakta ve Mübadelede, etnik temizlemede buldu.



İspanya Kralı
IV. Filip. (detaylar)

Aksinin mümkün olduğunu Türk-Yunan Harbine ve sonraki ırkçılıklara rağmen 1955'e kadar İstanbullu Türklerin hemşehri azınlıklarla kavga etmeden, yaşamalarında görürüz. [Fakat onlara da sıra gelecekti. Bir kez daha Yukarı'dan gelecekti, 6-7 Eylül'le gelecekti.]

YUKARIDAN NE VERİLİRSE

1914'te Rumların 300.000'den fazlası sürüldüğü halde, Türk-Yunan Harbi'nin Ege'de açtığı yaraları sarmak gene de mümkündü. Mübadelenin ileri sürülen gerekçesi bahaneydi, ekonomik Türk-İstiklalinin resmî kılıfıydı.

Ayrıca, Lozan Antlaşması karşılıklı olarak azınlıklara haklar ve güvenceler getirmekteydi. Rumlar ve Ermeniler Türklerle İstanbul'da birlikte yaşamaya devam etmişlerken, Ege'de de yüzyıllardır bir arada yaşamış olanlar niçin beraber yaşamasınlardı?

Ve nihayet Türkiye ile Yunanistan arasındaki düşmanlık savaşta gibi kalmadı. 1950'lerde Kıbrıs gündeme gelinceye değin iki devlet de ihtilafsız yaşadılar, 12 Ada'nın İtalyanlardan Yunanistan'a geçmesi de Ege'de barışı bozmadı.

Türk-Yunan Harbi yıllarının başbakanı Venizelos bir kaç kez devriliş Liberal Parti başkanı olarak tekrar başbakanlığa seçildikten sonra Mustafa Kemal Paşa'nın davetlisi olarak 1930'da Ankara'yı ziyaret etti. 8-9 yıl öncesinin iki düşman devleti dostluk paktı imzaladılar. Her iki yönetimin de yarattığı yakınlaşma atmosferi Yukarı'dan gelen dostluk ve barış politikasının (veya aksinin) dostluklarda da, düşmanlıklarda da ne denli önemli ve etkili olduğunu göstermiştir.

Yunanistan Kralı Paulos ve Kraliçe Frederica'nın 1952'de uzun süren Türkiye ziyaretleri vardır. Konuklar günlerce manşetlerden, radyo haber bültenlerinden düşmediler. Hiç kimse, "30 yıl evvel denize döktüğümüz Yunanlıların Türkiye'de ne işi var?" demiyordu. Radyo, basın Türk-Yunan dostluğundan söz ediyor, resmî propagandanın da etkisiyle halk konuklara sevgi gösterisinde bulunuyordu.

Ama ne zaman ki Kıbrıs ihtilafı çıktı, içeride ekonomik sorunlarla sıkışmış DP hükümeti dikkatleri dışa çekmek için Kıbrıs Türktür propagandasına sarıldı, sonra "kahpe Yunan, alçak palıkarya" lumpenliği başımıza hela edildi. Derken Özel Harp Dairesinin utanç verici 6-7 Eylül operasyonu geldi. Kıbrıs için devlet mitinglerinde Kıbrıs Rumlarıyla birlikte Yunanistan'a da küfredildi. Komünistlere dinsiz-imansız diye söven halk bir papazın nasıl komünist olacağını düşünmeden mitinglerde "Kızıl Papaz" Makarios'u lanetliyor, Moskova'ya gönderiyordu.

İSTANBUL'UN ESKİ ÇOĞULLUĞU

Sait Faik'in hikâyeleri o dönemin İstanbul yaşamından röportajlara benzer: Rum ve Türk balıkçılar beraber çalışırlar: İbrahim, İstelyo, Muharrem, Koço, Barba, Hüseyin, Hristo, Karavokoni, Ahmet, Niko. Veya Kör Mustafa, yaşlı Apostol Efendi, Papaz Aleksandros, dondurmacı çırağı İmrozlu Todori, Çankırılı amele Mehmet oğlu Mehmet, ihtiyar duvarcı Antimos, Kumarbaz Hayri Efendi, berber Dimitro, Stelyanos Hrisopolus ile torunu Trifon, Bakırköylü Ermeni Mercan Usta, Arabacı Bayram, Bulgar sütçü Pandeli, Madam Eleni, genç sevgili Aleksandra... günlük yaşamın insanlarından bazılarıdır.

Türk ve Müslüman emekçilerle kâhvede, meyhanede, muhallebicide, çarşıda-pazarda, mahallede, kadın hamamında, kabul günlerinde iç içe, yan yanaydılar. Paskalya'larını, Hamursuz'larını, 10 Muharrem Aşure Günleri'ni, kandillerini, yortularını, bayramlarını karşılıklı kutluyorlardı; komşular çörek, un helvası, haşlanmış boyalı yumurta, aşure, bayram yemeği, kandil simidi, iftar sofrasından özel yiyecekler veriyorlardı. Yardımlaşarak turşu, sirke kuruyorlar, reçel, ev salçası yapıyorlardı, ilh...

İlk buzdolapları azınlıklarda olduğundan yaz günlerinde konu komşuya kâse içinde buz yolluyorlardı, birbirlerinin cenaze törenlerine, taziyet ziyaretlerine gidiyorlardı. Hattâ Müslümanlar kiliselerde Hristiyan azizlere, Hristiyanlar Müslüman yatırlara mum yakıyorlar, nezir (adak) adıyorlardı.

Çocuklar okulda, mahallede arkadaşları, arsada top koşturduklarında hiç de dinlerine göre takımlara ayrılmıyorlardı. O yıllarda ilk ve orta öğrenimdeki Türk öğrencilerin azınlıklardan arkadaşları vardı.

Beyoğluspor, Taksim gibi futbol takımlarının oyuncularını Rum ağırlıklıydı, ama statta karşı takım taraftarı onlara gâvur diye sövmüyor, taraftarlarına bugün Diyarbakırspora yaptıkları gibi, "Kansızlar Dışarı!" diye bağırıyordu.

Bu ülkenin yetiştirdiği en büyük futbolcu, 16 yaşında 1. Küme'de oynamış, Fiorentina, Nice takımlarına transfer olmuş, 50 kez millî formayı giyerek Şeref Madalyalı ilk futbolcu olmuş, millî takımdaki gol krallığını 30 yılı aşkın elinde tutmuş, kaptanlık yapmış, adı Fenerbahçe ve Türk futboluyla özdeşleşmiş, Profesör lakabını kazanmış, "Ver Lefter'e yaz deftere" sözüyle popülerleşmiş, yediden yetmişe futbolla hiç ilgisi olmayan insanların bile tanıdığı, Büyükadalı balıkçı çocuğu Lefter Küçükandoniadis herkesin Rum zannettiği bir Arnavut Ortodoks'uydu.

Diğer millî takım futbolcularından Buduri, Sofyanidis, Yordan, Kasapoğlu Rum, Garbis Ermeni, Rober Yahudiydi. Statlarda onlar için tek bir aşağılayıcı kelime duymazdınız. Basketbol, voleybol takımlarında azınlıklardan oyuncular daha da fazlaydı.

Avrupa Şampiyonu olan Cemal Kamacı çıkıncaya dek uzun süre Türkiye'nin uluslararası ringlerdeki tek millî profesyonel boksörünün adı Garbis Zaharyan'dı. İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'ndaki maçları radyodan

naklen yayınlanır, bütün Türkler dünya çapındaki güreşçilerini alkışladıkları gibi Ermeni boksörün başarılarıyla gönenirlerdi.

O dönemin en ünlü aktörü Ayhan Işık, komedyen Aziz Basmacı, 'Horoz Nuri' Vahi Öz, kötü adam rolüyle Kenan Pars, Turgut Özatay, sevilen tip Sami Hazinses sinemanın popüler Ermenileriydi.

İMROZ VE BOZCAADA

Metropol İstanbul'u bırakalım: Mübadele dışında tutulan İmroz (1960 ortalarında resmi adı Gökçeada yapıldı, Yunancası İmbros'tu) ve Bozcaada'da (Tenedos) Türkler'le Rumlar bir kaç on yıl birlikte ve eskisi gibi uyum içinde yaşadılar. Devlet Fas kökenli Ticani tarikatının Türkiye liderini Bozcaada'ya sürgün edince, Ada bereeli, çember sakallı, 99 tespihli müritlerle, mürtecilerle doldu, Rumlar rahatsız oldular, üçer beşer ayrıldılar.

İmroz'a gelince, bu ada çok daha ünlüydü. Orada yarı açık cezaevi kuruldu, ama Ada halkı tarımda, hayvancılıkta, marangozlukta çalışan, balık tutan, serbestçe dolaşan, yerli nüfusun içine karışan hükümlülerle iyi ilişkiler kurdu. İmrozlu Rumların konukseverliği dillere destandı. İç turizm ve yazlıkçılar henüz olmadığından, oteli, pansiyonu çok yoktu. İmroz halkının ününü ve şaraplarının lezzetini duyarak Ada'yı ziyaret eden meraklı aydınları ya da mahkûm ziyaretçilerini evlerinde konuk ederler, sizi balığa, şaraba, çiroza, ev havvarına, taramaya boğarlardı.

İmroz zamanla Kara'dan göç aldı, Rum nüfus ölerek veya göçerek azaldı, sifıra yaklaştı. Sonra yazlıklar yapıldı, güzelim bağlar söküldü, çok beğenilen şaraplar kalmadı, sosyal dokusu, doğası, hattâ mimarisi değişti ve bugünkü yazlıkçılar adası Gökçeada ortaya çıktı.

PRUSYA MİLİTARİZMİ DE İSTEMİŞTİ

Balkan Savaşı sonrasında 14 Ekim 1913'te Osmanlı Hükümeti'yle Almanya arasında gizli bir ittifak imzalanır. Her iki devlet de savaş halinde birlikte davranmaya karar verirler. Daha doğrusu, Almanya savaşa girdiği takdirde Osmanlı da onun yanında savaşa katılmayı taahhüt eder.

Almanya Gen. Kur. Bşk. Moltke ertesi ay General Liman von Sanders'i ve yardımcısı General Bronsart'ı kalabalık bir askerî heyetle islahat yapmak gerekçisiyle İstanbul'a gönderir. "Liman Paşa" ve -Harbiye Nazırı ve Erkân-ı Harbiye Reisi Enver Paşa'nın yanına verilen-"Bronsart Paşa" aracılığıyla Osmanlı Hariciyesi ve Genel Kurmayı tamamen Alman Genel Kurmayı'nın emrine girer.

Son yıllarda hortlatılan, Ergenekoncularla tırmandırılan ve Ermeni düşmanlığı nedeniyle inadına artırılan İttihat ve Terakki muhipliği Türkçülük iddiasındaki İttihatçıların 1. Dünya Savaşı arifesinde ne ölçüde gayrimillî olduklarını, ülkeyi Alman emperyalizminin sultasına nasıl terkettiklerini düşünmez.

İttihatçıların, ipleri Alman militarizminin eline nasıl verdiklerini biz söylesek sözlerimiz önemli sayılmayabilirdi. Ama kendisi onların içinden çıkıp gelmiş İsmet İnönü o durumu yeterince açıklıkla vurguluyor: "Bir

devletin orduda, siyasette, memleket idaresinde sır denilebilecek nesi varsa hepsi yabancı devlet memurlarına emanet edilmişti. Bu devlet müttefik de değildi, dünya siyasetinde ikiye ayrılmış saflardan birisini yönetiyordu. Alman İslah Heyeti memleketin içinde olup bitenleri günü gününe izler durumdaydı.”

Bu kadar da değil: Almanya Türkçü Osmanlı hükümetine, “Birlikte harbetmemiz için ‘arkanı temizlemen’ lâzım, Batı’yu Rumlardan, Doğu’yu Ermenilerden temizle,” diyecekti. Yunanistan’ın Britanya’ya yakınlığı nedeniyle Anadolu Rumlarını Britanya’nın, Doğu’daki Ermenileri ise Rusya’nın müttefiki sayıyordu. Kısacası, çıkacak savaştaki taraflar (İtilaf ve İttifak saflaşması) bir yıl öncesinden bu kadar kesindi.

Alman Genel Kurmayı’nın istediği etnik temizlik İttihatçı hükümetin planlarına uyuyordu. Yukarıda anlatığımız gibi, Ege ve Trakya Rumlarının göçtürülmesi 1914’te (harp patlak vermeden önce) başlamıştı. Onu 1915’te Ermeni Tehciri izledi. Savaşın bitimiyle de Mübadele geldi.

Sonuç olarak, Prusya militarizminin 1913’te kendi emperyal (sömürge paylaşımı) emelleri için öngördüğü Ermeni ve Rum temizliği 10 yıl sonra Türkiye’nin milli devlet kurması için tamamlanmış oluyordu. Gerisi Türk ırkçılığıyla gelecekti.

İZMİR İKTİSAT KONGRESİ

Vecdi Gönül, “Cumhuriyet’in kuruluşunda ulus devletten başka önemli olan diğer hususun İzmir İktisat Kongresi ile şekillenen millî ekonomi politikası” olduğunu söylüyor.

Kongre toplanırken (Şubat 1923) önemli amaçlardan birisi Ankara yönetiminin İstanbul ve İzmir’in Türk ve Müslüman burjuvazisiyle olmayan ilişkilerini başlatmaktı. Yönetici bürokrasi Türkiye’nin yalnızca siyasi yöneticisi olmadığını, ekonomik temsilcisi ve yöneticisi de olduğunu göstermek istiyordu. O sırada İktisat Vekilliği yapan ve ırkçı görüşleriyle sonradan tarihe geçecek olan Mahmut Esat Bey’in Ankara adına organize ettiği Kongre, Osmanlıdan devralınan liberal politikaların değişmeyeceğini, yabancı sermayeye olumsuz davranılmayacağını göstermek, Düvel-i Muazzama denilen büyük devletlere güvence vermek de istiyordu.

Genç Türkiye, Cumhuriyet ilan etmeden önce liberal iktisat kararı almış, yüzünü Batı’ya ve kapitalizme dönmüş, devletin özel sektör yetiştirmesini, burjuvazi yaratmasını öngörmüştü, ama bunu sağlayacak sermaye, eleman ve tecrübe neredeydi?

1914-24 arasında Doğu’dan Ermeni, Batı’dan Rum kitlelerin gönderilmesi Cumhuri-

yet’in milli bir ekonomi inşa etmesini (bakanın iddiasının aksine) geciktirmiştir. Bu ülkenin yarısı Ermeni, yarısı Rum 3 milyon insanı kalifiye işgücüydü ve sermaye birikiminin nüvesiydi. Türk ve Müslümanlar uzun süre ne ticarette, ne zanaatte, ne imalatla boşluğu doldurabildiler. Türkiye kolay burjuva yetiştiremedi.

Vehbi Koç, Sadun Tanju’ya yazdıkları anılarında, o yılların Ankara’sında bağ evlerinin hep azınlıklara ait olduğunu yazar ve onların eğlenceli yaşam tarzlarına imrenir. Ama Başkent Ankara uzun yıllar bürokrasinin kenti olarak kalır, Vehbi Koç gibi başka bir burjuva yetiştiremez. Koç da ancak 2.Dünya Savaşı yıllarında Koç olmaya başlar.

BURJUVA YARATMAK

Zaten asker--sivil zümre namevcut bir burjuvazinin burjuva devrim misyonunu üstlenmişti, bu durum o üç milyon insanın yokluğunda daha da olumsuzlaştı. Kemalist bürokrasi devlet memurları içinden aferist yetiştirmeye çalıştı. Anadolu’da ticaret Dr. Hikmet Kıvılcımlı’nın “antika tefeci-bezirgân” (modern ticarete uzak) dediği Müslümanlara kaldı.

Oysa genç Türkiye’nin üretimi hızla arttırmaya ve ekonomiyi büyük ölçeklerde büyütme ihtiyacı vardı. Aktar’ın belirttiğine göre beş yıl süreyle ihracat önceki yıllara göre geriledi. Arkasından gelen 1929-32 dünya bunalımı bu gelişmeye bir başka darbe vurdu.

Üretim bilgi ve tecrübesi ve kalifiye işgücünün yetiştirilmesi açısından (meslek okulları olmadığından) tek eğitim yöntemi çıraklık, kalfalıktı. Herkes bilir ki aileler çocuklarını Ermeni, Rum ustaların (terzi, marangoz, kalaycı, demirci, fırıncı, tamirci, motorcu, kunduracı, kuyumcu, hattâ berber, vb...) yanına çırak verirdiler, hesap kitap bilen gençler ticarethaneye kâtip ya da ambar memuru olarak girerlerdi. Çocuklar okuyorlarsa bile yaz tatlillerinde bir zanaat öğrenirlerdi. Küçük yaştan meslek öğrenmeğe başlayan genç ileride kendi dükkânını açardı. Rumların Ermenilerin bu coğrafyadan silinmesi Türk, Kürt veya etnisitesi ne olursa olsun Müslüman gençlerin yetişmesine de ket vurdu

Feodal üretim ilişkilerinin güçlü olduğu bir toplumda kapitalist ekonomi emirle, kararla kurulmaz. Burjuva devletin yapacağı asıl iş feodaliteyi tasfiye etmektir. Yapılacak en yâşamsal dönüşüm toprak reformudur ve topraklandırılan köylünün diğer küçük üreticilerle birlikte ekonomik bakımdan örgütlenmesinin yolunu açmaktır. Cumhuriyet yönetimi bunu yapamamış veya yapmamıştır. Çünkü siyasi iktidarını feodallerle işbirliği yaparak sürdürmüştür. Feodalitenin çözülmesi yol yapımıyla kırın kente



İspanya Kralı IV. Filip. (detay)

açıldığı, makineli tarıma başlandığı 1950'li yıllara kalmıştır, Prusya modeli denilen kapitalistleşmeyle mümkün olmuştur.

SOSYAL ETKİ NE OLDU?

Ekonomik etmenleri bir yana koyalım, 3 milyon insanın gönderilmesinin veya yok edilmesinin sosyal etkileri de oldu? Gerek maddi olanaklarıyla, gerekse kozmopolit kültürleriyle azınlıkların yaşam tarzları o dönemlerin dinsel ve geleneksel tutuculuklarının ilerisindeydi, Batı'lıydı, köhnemiş bir toplumda çağdaşlığı temsil ediyordu. İlerici atılımlar yaparsanız onların enerjisine, modernliğine ihtiyacınız olacaktı. Hem irticaa karşı mücadele edeceksiniz, hem de toplumun modern kesimlerini Mübadeleyle, sindirmeyle tasfiye edeceksiniz. Sonra da memurları her ilde Vilayet ve Garnizon nezaretinde tertiplenen Cumhuriyet Balolarına gitmeye zorlayacaksınız, geleneksel toplumun bürokrasisine valsi, tangoyu, operayı, baleyi öğreteceksiniz!

Cumhuriyet'e başlarken dinsel irticadan uzak 1,5 milyon Rumun Anadolu'dan gönderilmesiyle, onların kasaba ve köylerde iç içe yaşadıkları Müslümanlarla ilişkileri ve pozitif etkileri kaldırılmış oldu.

Yani Kemalist burjuvazi millî devlet, millî ekonomi için toplumu Türkleştirmek ve Türkçileştirmek isterken ve Türkleştirmenin çimentosunu İslamlaştırmakta bulurken -Alevileri de dışlayınca- rejim büyük kentlerin az çok öğrenimli kesimine ve esas olarak bürokrasiye yaslanıyordu. Taşrada dayanak bulamadı.

Ülkenin en geri yörelerini ise feodalite terketti. Oralarda otoriteyi kendine bağladığı aşiretlere bıraktı. Böyle bir burjuvazi elbette toprak reformu yapmazdı, dinci bağınazlık büyük kentlere gelmediği, daha doğrusu su yüzüne çıkmadığı, gizlilikle kaldığı müddetçe halk hacı hocalara, şıhlara terkedilmiş, pek de önemli değildi. Yeter ki asayiş berkemal olsun. Tepedeki yöneticiler öyle düşünmeseler bile, altlarındaki bürokrat hiyerarşinin huyudur: Çöpler halının altına süpürülür.

Kurucu İrade bugün, seksen sene sonra etkilerini biçiyor. Türkleştirmenin çimentosu olarak İslamlaştırma/Sünnileştirme politikasının ceremesini hepimize ödetiyor. Danıştay provokasyonları, 28 Şubat'lar, 27 Nisan'lar, parti kapatma dâvaları, Anayasa Mahkemesi kararları gibi demokrasi ve hukuk deformasyonlarıyla toplumu sarsıyor.

Ülkenin düşünsel gücü Avrupa'nın 200-250 yıl önce aşkıllarıyla meşgul. Yerli gündem çağın gerisinde kalmaya, günümüzün geleceğe dönük konularıyla asla ilgilenmemeye devam ediyor. Bakınız, Türkiye 25 yıldır Kürt sorunundan, irtica tehlikesinden, hatta kadın baskını örtmeli mi örtmemeli mi geriliğinden başka bir şey tartışmıyor. TV programları, gazeteler, ev, işyeri, kırıathane, berber dükkânı konuşmaları bu iki konuyla doldu. Geri kalanı da diziler, futbol, magazin.

Mesela ilkokullara din dersi Kurucu İrade'nin Millî Şefi zamanında konulmuş, ilk ve orta öğretimde Din Kültürü ve Ahlâk Dersi adı altında Kurucu İrade'nin Kenan Evren diktası zamanında 1982 anayasasıyla zo-

runlu kılınmıştı. Devlet okullarında din dersi ister mecburi, ister seçmeli olsun laiklikle bağdaşmaz. Ve o din derslerinde din olarak İslamiyet, mezhep olarak Sünnilik öğretilir.

Sonuç olarak, Batı'dan özce pek farklı olmayan bir yerli İslamofobi geldi. Baykal'a ve yüksek makam Kemalistlerine baksanıza: C. Başkanının eşi başörtülü diye resepsiyonlarına gitmiyorlar, resmi karşılama-uğurlama törenlerinde giyimlerinden ötürü kadınları yok sayıyorlar. Devlet insanüstü ve kutsal olduğu için başı örtülü kadınları Yüce Devlet'e yakıştırmıyorlar. Kanlarına dokunuyor.

TÜRK İRKİNİN VATANI ANADOLU

Türkiye'yi Türkleştirmek ve Türkçileştirmek politikası sürüp gitti. Bu konudaki yaklaşımı dönemin önce İktisat sonra Adliye Vekili olan Mahmut Esat (Bozkurt) Ağrı isyanından sonra sarahaten ifade ve itiraf etmiştir: "Türk bu milletin yegâne efendisi, yegâne sahibidir. Saf Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakları vardır, hizmetçi olma hakkı, köle olma hakkı. Dost ve düşman, hattâ dağlar bu hakikati böyle bilsinler!" (19 Eylül 1930.)

Dağlar taşlar o hakikati bilsinler diye, Bozkurt'tan seksen sene sonra bile, bu memleketin iki yüz bin genci dağlarda hizmetçi, köle avına çıkmışlar. Kendilerinin de onlarla aynı sınıftan olduklarını bilmeden, önemsemeden.

Kemal Atatürk'ün evlâtlıklarından Afet İnan'ın Cenevre'deki doktoraşi kafatasıydı. Tezinin adı "Türk Irkının Vatanı Anadolu"ydı. Yatıp kalkıp "Atam sen kalk, ben yatam!" diye tapınanlar, tapındıranlar 64 bin yurttaşın kafatasının devlet eliyle kumpasta ölçüldüğü (antropo-matriks yapıldığı) bu tezi bugün yüz binlerce basıp niçin okutmazlar, bilemem, oysa tam zamanıdır. (Afet İnan. l'Anatolie, le pays de la race turque, Cenevre, 1939.) İnan tarih profesörüydü, arkasında hangi birikimi bıraktı, bugün onun görüşleri hakkında 3 dakika konuşabilecek 33 kişi var mıdır, merak ediyorum. [Diğer manevi evlâtlardan Sabiha Gökçen, Dersim İsyanına gittiği için dünyanın ilk kadın savaş pilotu diye ün yaptığından, bir hava limanına adı verildiğinden biliniyor, ama Afet İnan'ı bugün kim ne kadar tanıyor bilemem.]

Buna karşılık İnan tezinden daha da irkiltici bir şey yapmış: Çılgın Türkler'in yazarı Kemalist Turgut Özakman'ın da ikrar ettiği gibi (Kanal D, 32. Gün, 13. 11. 2008), Prof. Afet İnan Türk Kurumu'ndayken Kemal Atatürk'ün bazı görüşlerini, hangi cüretle bilinmez, sansürlemiş. Onun tarafından evlât edinilmiş olmak bu sahtekârlığı yapma hakkını İnan'a nasıl verebilir? Ne adına, kimin adına Kemal Atatürk'ü sansürlemişti? Düşüncenin sınırlarını çizerek devletin aslı sahibi biziz diyenler adına mı öyle yapmıştır?

Hem, "Ah Atam, Vah Atam!" diye Ata'na tapıncaksın, hem de tapındığın kişinin sana uygun gelmeyen fikirlerini sansürleyeceksin. Demek ki, senin ona tapınman bile sahte. Kendinde ondan üstün gördüğün yanlar ve kanılar var ki beğenmediğin, sakıncalı bulduğun sözlerini sansürlüyorsun.

Yani mesele tapınmak değil, tapındırmak. Ülkeye vesayet koymuşların itaat beklentilerine uygun olarak tapındırmak.

Siz olsanız babalığını yasaklayan, görüşlerine sınır koyan, ona hem Türk'ün Atası deyip, hem de Atası'nı Türk'ten saklayan bu kadına Hayırsız Evlât demez miydiniz? Sıkı Kemalistseniz, demezdiniz. Halk Atatürk'ü babası bilsin, ama görüşlerini babasının ağzından değil, devlet biziz diyenlerin ağzından, onların müsaade ettikleri kadar öğrensin, başkasını bilmesin.

Örneğin biz bu ülkede Kemal Atatürk'ün ölümünden otuz yıl sonra bile onun ünlü Bursa Nutku'nu yayınlayan dergiyi toplayan, yayıncıya ağır hapis cezası veren mahkemeler olduğunu hatırlarız.

KENDİLERİ GİTTİ, İSİMLERİ KALDI

Türk ırkının vatanı Anadolu nasıl olur, bilmiyorum, ama 64 bin kafatası tetkikinin o sonucu verdiğini hiç zannetmiyorum: Kanıtım, binlercesi kendiliğinden veya resmen Türkçeleştiği halde Anadolu'da şehir, kasaba, dağ, tepe, dere, bel, yalı, yar, bük, boyun, hatta kayalık gibi doğadaki mevki isimlerinden hâlâ arta kalmış o kadar Türk öncesi isim var ki.

Hangi birisini sayalım: Yunanca 'polis' (kent) kelimesinden kalma Bolu, Gelibolu, Safranbolu, Tirebolu, İnebolu, Hayrabolu. Smyrna/İzmir, İmparator Kenti Caesarea/Kayseri, Herakleia'dan Karadeniz, Marmara, Konya'da üç adet Ereğli (bir tane de Bafa Gölü kıyısında Herakleia antik kenti) var, Hereke ve Erbaa'nın da aynı kökenden geldiğini söyleyen kaynaklar bulunuyor.

Aynı adı taşıyan birden fazla yerleşimleri sayarken birisi Ege'de Adramittium Thebe, diğeri Van Gölü kıyısında kurulmuş iki Edremit kasabası olduğunu hatırlayalım.

Osmanlı'nın ilk iki başkenti Prusa Bursa, Adrianopolis Edirne olmuş. Amastris Amasra, Antigoneia/Nikaia İznik, Bitinya Kralının isminden kalma Nikomedia İzmit, Amisos Samsun, Amesiea Amasya, Zela Zile, Kerasoios Giresun, Kotyora Ordu, Trapezus Trabzon, Komana Pontika Tokat, Hyspiratis İspir, Kemacha Kemah, Melitene Malatya, Antiokheia Antakya, Ane Mourion Anamur, Magnesia Manisa, Kotiaion Kütahya, Amorion Emirdağ, Sagalassos Ağlusun, Ksentos Kınık, Abydos Biga, Astha Akçay, Pergamon Bergama, Tyrrha Tire, Pyrgion Birgi, Dadia Datça, Keramikhos Gökova, Dydimia Didim, ilh...

Ya da Anadolu'da bir Sivas, Kuzey Karadeniz'de bir Sivastopol (Sebastopol) var: Bizdekinin adı Sebasteia, oradaki Sebastopolis imiş. Anadolu'da İskenderun, Mısır'da İskenderiye Aleksandrea'dan kalma. (Antakya ve İskenderun'dan başka Hatay bölgesinin adı Aleksandretta idi.)

Türkçülüğün, ülkücülüğün medarı ıftiharı Erzurum kelimesindeki "Rum" acaba nereden geliyor: İmparator II. Theodosios'un adını almış bir şehirken, yakınındaki



İspanya Kralı IV. Filip. (detay)

Arzen şehri Türkmenlere geçince kaçan halk Theodosios'a sığınmış, Türkmenler de oraya Arzen Rum demişler. Erzincan'ın ismi Eriza'dan Arzingân'a dönüşmüş.

Bugün Türkiye'nin en dindar şehirlerinden Konya İkonion ile başlamış, Bizans'ta Likonya Eyaleti olmuş. Ama Konyalı çocuklara okullarda, "Filânca göçebe Türk boyunun reisi, 'Buraya kon!' dedi, oraya yerleştiler, adı Konya oldu," denilir, yahut içinde Mevlana'nın adı geçen tevatürler anlatılır.

Halen Anadolu'da ismi en eski olan şehir Sinop. Miletos kolonisi olarak 2800-2900 yıl öncesine dayanıyor. İsimler, tabii ki, yerleşim birimlerinden ibaret değil. Mesela Marmara denizi, adası, gölü var. Menderes kelimesi jeomorfolojiye girmiş. Ermenice Ararat Ağrı Dağı, Araks Irmağı Aras, adını ünlü Ermeni hükümdarı Büyük Tigran (Dikran)dan alan nehir Dicle veya Marmara Bölgesinde Appulient (Apolyont) Ulubat Gölü olmuş.

Say say, bitmez: Başkent Yerevan'daki "van"ın Güneydoğu Anadolu'da da bulunduğu dikkat edebiliriz: Türkiye'nin en büyük doğal gölünün iki yakasında Van, Tatvan var, D.Bakır'da Silvan, Ş. Urfa'da Hilvan var.

Okulda bize başkent Ankara'nın Engüri'den geldiğini öğretmişlerdi, doğru ama eksik bilgi. Adın dönüşümünde Engürü, Angora'dan sonraki bir durak. Onun da kökü Ankyra, anlamı ise "deniz çapası". Batı dillerindeki "anchor" sözcüğü de o demek. "Anadolu'nun ortasında deniz çapasının işi ne?" dersiniz, biri Bizanslı, diğeri Pers iki ayrı tarihçi kentin çapa ismi için farklı şeyler söylüyorlar.

Gelelim göz bebeğimiz İstanbul'a. Selçuk Erez'in *İstanköy Altı Bodrum* kitabını bilirsiniz. Ege'de Yunanistan'a bağlı Kós isimli adanın adını Türkler (Rum-Türk birleşik kültürünün sonucu) Stankós'tan İstanköy yapmışlar. Demek ki, İstanbul'dan başka 'İstan'lar da varmış: İslambol'dan geliyor dedikleri İstanbul kelimesi ne Türk'tür, ne Müslüman. İstanbul Rumcadır: Stanpolis. Şehre Doğru demektir.

Ve nihayet Afet İnan'ın tezinin adı bile savını tekzip ediyor. Türk ırkının Vatanı Anadolu muymuş? 64 bin kafatası öyle mi söylemiş? İnan, Anadolu kelimesinin anlamını araştırmamış olamaz. Anatoli Helenistik bir sözcük ve "Güneşin doğduğu ülke," yön olarak "doğu" anlamına geliyor. Ülke adı ise Anatolikon.

Türkler bir ara Türkçe'ye uydurup Anatoli'yi Hamideli yapmışlar, tutmamış neticede isim Anadolu kalmış. (Selçuklular döneminde halk dilinde Anadolu'ya (Bizans hakimiyetinden ötürü) Roma Toprakları anlamında Urumeli denirdi, zamanla Rumeli ismi şimdiki Rumele'ye kaydı.) Erkek ismi olarak Anatol Yunan ve Rus Ortodokslarında var, ama yazar Anatole France, yönetmen Anatol Litvak'ta gördüğümüz gibi başka Batı ülkelelerinde de var.

Kısacası, Tehcir, Mübadele, Güneş Dil Teorisi, Va-

tandaş Türkçe Konuş Kampanyası, Trakya Sürgünü, Amele Taburları, Varlık Vergisi, Çalışma Kampları, 6-7 Eylül Olayları, 1964 Karanmamesi derken Anadolu'nun bizden önceki sahipleriyle yüzyıllarca birlikte yaşadık-tan sonra, "Burası artık bizim, siz gidin!" diye onları kovmuşuz, kovamadıklarımızı baskıdan boğmuşuz.

KÜLTÜREL MİRAS İNSAN YAŞAMIDIR

Kültürel çoğulluğumuzu insanlar yerine, şehir-kasaba adlarıyla koruyoruz. Ama bu kadarı dahi ırkçılara inat ülkemizin bir zamanlar gerçekten de Medeniyetler Be-şiği olduğunu gösteriyor.

Anadolu Medeniyetleri Sergisi diye uluslararası çapta arkeolojik bir sergi açarız, anıt, heykel, mozayık, çanak çömlek sergileriz, ama o medeniyetleri kurmuş insanlar nasıl yaşamışlar, ne yapmışlar, ne hissetmişler, onu atlarız. Tarih diye oraları nasıl zaptetmişiz onları anlatırız. Anadolu bizim için Bizans'a karşı Malazgirt'le başlar. [Onu bile Türkleştiririz, Türklerden önce orada var olan, bölgenin yerleşik topluluklarından Kürtlerin savaştaki rolünden resmi tarihte söz etmeyiz.]

"Kültürel miras" diyenlerimiz o kavramdan maalesef insanı ve hayatı anlamıyor. Mirası turistik örenlere, taş duvarlı müzelerle sıkıştırmışız, insan söz konusu olduğunda ırkçılığı ortaya salmışız.

En büyük gazetenin logosuyla, bakan-başbakan jargonuyla Türkiye Türklerindir diye geriniyoruz. Ne Mutlu Türküm Diyene'den ya da stadyumlardan aparılmış En Büyük Türk Başka Büyük Yok bağirtisinden başka övünç biçimimiz kalmamış.

Büyük spekülâtör, tefeci, 55 milyar dolarlık paraba-bası Soros, Türk ordusuna uluslararası güvenlik görevi düştüğünü, satacağımız en büyük ihraç ürününün kanımız olduğunu, çünkü Türk askerinin NATO'nun en ucuz askeri olduğunu söylüyor. Hakaret etmek için söylemiyor, objektif bir saptama yapıyor.

Kan, kan diyenlere soruyoruz, Soros'un söylediği nesnellik hiç mi kanınıza dokunmuyor? Dokunmuyor. Çünkü, "Biz o kanları Kore'de ABD için döktük," diye hâlâ övünüyorsunuz. "Yoksa bizi NATO'ya almazlardı," diye gerekçe getiriyorsunuz. Soros da işte o aynı NATO için kanımızın en ucuz kan oluşunu söylüyor.

Bizim hâlâ en sevdiğimiz şiirler kahramanlık şiirleri. "Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır / Vatan eğer uğrunda ölen varsa vatandır," diyen nekrofil (ölü seveci) lâfı çok beğeniyoruz. O kadar beğeniyoruz ki, lise öğrencileri toplıyorlar, kendi kanlarından bayrak yapıp Genel Kurmay Başkanı'na götürüyorlar, o da, "Böyle şeyler yapmayın çocuklar, bilime inanın, düşünceye inanın, çok okuyun, çok öğrenin," demiyor, çok duyuluyor, kanlı bayrağı makamından getirtip gözyaşları içinde basın mensuplarına gösteriyor.

'KANATSIZ KUŞLAR'

Mübadeleyle, Rum göçüyle, savaş yıllarında Ege'de Türk-Rum ilişkileriyle ilgili yeni bir romandan söz edeceğim: *Yüzbaşı Corelli'nin Mandolini*'nden tanıdığımız İngiliz yazarı Louis de Bernières'in *Kanatsız Kuşlar* (Birds Without Wings) isimli eseri 1900 başlarından

Mübadele yıllarına kadar, bugünkü adıyla Fethiye, o zamanki adıyla Telmessos kasabasının büyük bir köyündeki (ya da nahiyesindeki) değişik etnilerden, dinlerden insanlar arasındaki ilişkileri anlatıyor.

İmamla papaz dostturlar, köyün önemli olaylarına birlikte el atarlar, sorunları beraber çözerler. Herkes her iki din adamından da hoşnuttur. Müslümanlar Kiliselerde azizlere nezir adamakta, dilek tutup dua etmekte, Hristiyanlar Müslüman Yatırım türbesine çaput asıp, mum dikmektedirler.

Birisi Rum, diğeri Türk, çocukluklarından beri birbirlerinden hiç ayrılmayan iki arkadaş vardır, Hristiyan kendisine Mehmetçik, Müslüman ise Karatavuk lâkabını almıştır. Köyün en güzel kızı (ismi Tanrının Sevdigi anlamına gelen) Phliothei'yle çoban İbrahim âşıktırlar. [Romanın sonunda Mübadele onları ayıracakken, ölüm onları ayırır, genç kız uçurumdan düşüp ölür, savaştan zaten yarı meczup dönmüş olan delikanlı büsbütün delirir.]

Seferberlikte Karatavuk askere alınıp Çanakkale Cephesi'ne gönderilirken, Mehmetçik, Rum olduğu için, cepheye değil, halkın Amele Taburları dediği İstihkâm Taburlarına sevk edilir. Genç adam ağır işçiliğe ve uğradığı hakaretlere dayanamayıp dağa çıkar, eşkiya olur.

Savaş nedeniyle dağ taş eşkiya doludur, o da şakilere katılır. Kasabada, köyde bir arada yaşamış Rum ve Türklerin bazıları, dağda da aynı çetede buluşabiliyordur. Kimse, gelip kendilerine katılmak isteyen Rumu, "Seni gidi gâvurun dölü!" diye temizlemiyor ya da, "Bas git, Ke-fere!" demiyor, onunla şakiliği, ekmeği, ganimeti paylaşı-yordur. Haydutların yaptığını devletler yapamıyorlardı.

ÇANAKKALE MUHAREBELERİ

Kitap, Çanakkale Cephesinde siperlerde aylarca kalan, kavurucu yaz sıcağında da, karakış soğukunda da siperlerde yaşayan her iki tarafın askerlerini de anlatıyor.

Cesetler toplanmadığı için kokmakta, milyonlarca karasinek askerleri canından bezdirmekte, bit ayıklama molaları verilmekte, zaman zaman siperler arasında beyaz bayrakla ateşkes yapılarak cesetler toplanmaktadır. Cesetler toplanırken yardımlaşmaktadır. Tarafların siperleri birbirlerine, Batı'nın uzunluk ölçümüyle yer yer 50 m. olacak kadar yakındır.

Çamaşır yıkamak için de savaşa mola verirler. Düşman tarafların askerleri arasında yiyecek, sigara, ekmek değişik tokuşu yapılır, hattâ çukurdan beyaz bayrak uzatıp atış oyunu oynarlar. Atışın isabet kaydedip kaydetmediğini bildirmek için Anzak siperlerinden Missed (karavana) veya Hit (isabet) yazılı tabelalar yükseltilir. (Osmanlı askeri düşman askerinin doğru söylediğine inanmakta, attığını vurup vurmadığını ondan öğrenmektedir.)

Karşılıklı siperlerin arasındaki alanda eşeğiyle dolaşıp her iki tarafın askerlerine de su getiren üşütük bir saka yanlışlıkla öldürüldüğünde iki taraf da üzülür.

Bütün bu anlatılanların hiç birisi yazarlık muhayyilesinden çıkmış değil. Çanakkale savaşlarına dair anıları, cephe mektuplarını okumuş olanlar karşılıklı olarak

anlatılmış olanların romanda yazılanlarla örtüştüğünü, o olayların doğru olduğunu bilirler.

Birbirlerini öldürmek için cepheye gönderilmiş, çukurlara inmiş, sığınaklara girmiş insanların birbirlerine tüfeklerle, topçu bataryalarıyla ateş ederken bile bir süre sonra düşmanlıklarını unutabildiklerini, karşılıklı oyunlar oynayıp eğlenebildiklerini, yiyecek, içecek, sigara alıp verdiklerini okumak insanları daha iyi tanımamızı sağlıyor.

Ölüm o denli olağan hâle gelmiştir ki, insanlar artık ölümü kanıksamışlardır. Böyle olunca hisler dumura uğrar, ölüm korkusu ortadan kalkar. Yaralıları siperlerin, ateş hattının gerisine nakletme ve yaşatma her zaman başarılabilir. Bu ölüm furyasında ölüme değil, yaşama ait gerçekler (bit ayıklamak, çamaşır yıkamak, sineklerden, karıncalardan, ceset kokularından kurtulamamak) askerlerin baş kaygısı olur.

EN BÜYÜK DEFORMASYON

Ölüme böylesine alışınca, arkadaşımızı öldüren, bizi de her an öldürebilecek olan karşı saftaki insanı artık başlangıçtaki gibi görmez olcağızdır. Onu öldürmek üzere ateş ederiz ama düşmanlık duygusu kalmamıştır.

Osmalıysak o bize konserve et verir, imalat malı sigara verir, zira biz ancak tütünü sararak içiyoruzdur, biz de ona taze ekmek veya meyve veririz.

Anzaksak, Britanyalıysak cephe gerimiz yoktur, lojistiklerimiz gemilerden geliyordur, ama beslenmemiz Osmanlı askerinden çok daha iyidir, kışın kaputumuz battaniyemiz vardır.

Bütün vermeler almalar ticari bir mübadele tarzında değildir, gönüllüdür.

Böylece ister Müslüman olun ister Hristiyan, ister Osmanlı olun ister Avustralyalı, Yeni Zelandalı, Britanyalı, savaşın bütün korkunçluğunu ta içinde yaşadığınız halde, onu kanıksıyorsunuz. Neticede savaş bir oyun haline geliyor. İşte, gerçekten dehşet verici olan budur: Ölmeyi ve öldürmeyi kanıksamaktır. Bu nedenle savaş en büyük insan deformasyonudur. Ve bu yüzden insan savaşın bedenlen sağlamlıkla dönse bile ruhen ve aklen sağlıklı dönmeyebilir.

Lise yıllarımda Askerlik derslerini Kore'ye gitmiş gelmiş subaylar verirlerdi. Yaşlı komşuların geçmişte kalmış 'Harb-i Umumi hatıralarını' saymazsak, sıcak savaş yaşamış insanları 16-17 yaşımızda o subaylarla tanıştık, savaş manzaralarını canlı bellekleriyle birinci ağızdan dinlemiştik, savaşın benliklerinde bıraktığı izleri izlemiştik.

Kanatsız Kuşlar yazarının dedesi Çanakkale'de Britanya ordusunda savaşmış. Romancının o savaşa ve Türkiye'yle Yunanistan'a ilgisi buradan geliyor olmalı. (Zira önceki romanı, *Yüzbaşı Corelli*'nin konusu Yunanistan'da geçiyordu. de Bernières eserini yazarken hem Çanakkale muharebelelerini, hem Fethiye yöresindeki sosyal

yaşamı, hem de Mustafa Kemal'in çocukluğundan Cumhurbaşkanlığına uzanan biyografisini çok iyi incelemiş, Osmanlı kimliği altında bir arada yaşayan, dini ne olursa olsun, "Padişah Efendimiz" dediği Sultan'a (ve Halifeye) bağlılık hisseden insanların uluslaşma ve ulus devlet kurma çağında nasıl ayrıştığını, daha doğrusu ayrıştırıldığını iyi betimlemiş.

Romanda sadece Türkler ve Rumlar yok. Ermeni Tehciri çıktığında köydeki Ermenileri götürmek için Sultan Hamit'in Hamidiye Alayları'ndan kalma silahlı Kürtler gelirler, Ermenileri alıp götürürler, tabii uzağa gitmeden öldürürler, paralarını, baha eder eşyalarını gaspederler.

Büyük Taarruz'da Yunan orduları çekilirlerken geçtikleri kasaba ve köyleri yakıp yıktıklarında, kaçabilen Türkler İtalyan bölgesine sığınarak güvenliğe erişirler.

MÜBADELEYE GİDENLER VE GELENLER

Ve nihayet romanın finali savaşı izleyen Mübadeleyle gelir. Rumlar gönderilirler. Ermeniler zaten Tehcir'de tasfiye edilmişlerdir. Rumların yerlerine Girit'ten Türkler getirilir.

Romadaki ilginç bir saptama şudur: Girit'ten gelen Türk ve Müslümanlar da giden Rumlara benzemektedirler, onların âdetlerine, alışkanlıklarına sahiptirler, Türk ve Müslüman alışkanlıklarına uzaktırlar, üstelik giden Rumlar Türkçe bilirlerken, gelen Giritliler Türkçe de bilmemektedir. Köy sakinleri giden Rumlarla anlaşırken, gelen Türklerle anlaşamazlar.

Ne var ki, kabahat Giritliler'de değildir, onlar da Mübadele mağdurlardır. Gidenler gibi onlar da tercihleri hilafına tehcir edilmişlerdir.

Finaldeki en önemli sahnelerden birisi Türk ve Müslüman halkın Rum kafilelerini çiçeklerle ve gözyaşlarıyla Fethiye'ye kadar yolcu etmeleri, geminin uzaklaşmasını gözyaşları içinde izlemeleridir. Çocukların, uğurlama töreni olarak gemiye ayna tutarak güneşi yansıtmalarıdır.

Yüzyıllardır dost yaşamış, birbirlerinin törelerine, dinlerine, azizlerine, evlialarına saygı göstermiş, iyisiyle kötüsüyle düşe kalka bir arada geçinip gitmiş farklı dinden, farklı milliyetten, farklı etniden insanlar, Mübadelede, birbirlerini bir daha görmemek üzere ayrılacaklardır.

93 yıl önce soyu kırılan, 3 yıl önce de babasına kıyılan Arat Dink ne dedi? "Yokluğum Türk varlığına armağan olsun," dedi.



İspanya Kralı IV. Filip'ten detay

İttihat Terakkiden Günümüze Yek Tarz-ı Siyaset
TÜRKLEŞTİRME, Gülçiçek Günel, Belge Y., İstanbul, Mayıs 2006.

Türk Milliyetçiliği, Gayrimüslimler ve Ekonomik Dönüşüm, Ayhan Aktar, İletişim Y., İstanbul, 2006

Para- Doxa

Orhan H. Aydın

Ekonomik krizin yarattığı ağır havadan ve kaostan kurtulabilmek için devletin kaybolan güveni yeniden tesis etmesi gerekiyor. Bunu yaparken devletin bankalara, sanayi kuruluşlarına ağır müdahalelerde bulunmasına, devlet gücünü kullanmasına göz yumulacaktır. Ama bir süre sonra yurttaşlar devlete olan güvenlerini kaybederlerse ne olacak?

I Kİ BİN SEKİZ yılının son çeyreğinde yerkürenin belli başlı merkezlerinde tek bir konu üzerinde durulmaktadır; bu da düne kadar ABD'nin ve aynı zamanda dünyanın en büyük finans kuruluşları diye bilinen yatırım bankalarının çöküşüyle ilgilidir. Eylül'ün ortalarından itibaren gelişmiş ülkelerin gazetelerinde "küresel mâlî kriz" başlığı hep manşetlerdedir.

Kimilerine göre, yaşanan çöküntü bildik bir ekonomik krizin habercisi olmaktan çok, ABD'nin manuple ettiği ve yönettiği bir "mâlî operasyon"dur. Böyle düşünenlerin dayandığı gerekçe ise, bir zamanların ABD dışişleri bakanı H. Kissinger'in kısa bir süre önce, "Yaşanan mâlî kriz, insanlık tarihinin bugüne kadar gördüğü en büyük kaynak transferidir," demiş olmasıdır. H. Kissinger bu iddialı açıklamasının ne anlama geldiğini, eğer iddia somutlanabilirse kimlerin kasasının boşaltılıp, kimlerin değirmenine su taşındığını da açıklamalıydı. Yoksa, bu beyanat iri bir laf olmaktan öteye geçmez. Ayrıca, bu tür yetkili ağızların açıklamalarının, yaşanan olağanüstü çöküntü konusunda kamu oyunu yanıltıcı bilgileri ortalığa saçmak gibi bir işlevi de olabilir.

Eğer eşi benzeri görülmemiş kaynak transferi bilinçli biçimde yapılıyor ve bunu da H. Kissinger daha işin başlangıcında anons edebiliyorsa, yüz binlerce çalışanı olan dünya bankacılık ve finans sisteminin önemli bir bölümünün yine bu eşi benzeri görülmemiş soygunun düzenlenebilmesi için örgütlü bir eylem içinde olması gerekir. Böylesi nitelikli ve yaygınlığı küresel boyuta ulaşmış bir "sermaye hırsızlığı"nın olabileceğine inanabilmemiz için, ya "kapitalizm" diye adlandırılan sistemin soygun düzeninden başka bir şey olmadığını kabullenmemiz, ya da ABD'nin her şeye muktedir güçler tarafından yönetildiğine ve bu ülkenin istediğinde 6,5 milyar nüfusu olan tüm yerküreyi bir parmak şaklatmasıyla köleleştirebileceğine inanmamız gerekir.

Bana kalırsa, H.Kissinger'in yukarıdaki ifadesi, daha çok, bizi ABD'nin bir yeryüzü tanrısı olduğuna inandırıp ona biat ettirmeye yöneliktir. ABD, günün birinde gözlerinin önünde dağılıp gitse bile, bunun güçlü ABD'nin bir manevrası olduğunu düşünecek insanları her zaman bulmak mümkündür. Bundan önce olmuştur, bundan sonra da olacaktır. Güç tapıncı, düşünmeyi gerektirmediği ve ayrıca birçok kişinin yaşamını kolaylaştırdığı için sıkça başvurulan bir yöntemdir.

Dünya ekonomisinde bugünlerde yaşanan belirsizliği ve kaosu, böylesine indirgemeci biçimde ele almanın, bu konuyla ilgili neredeyse hiç bir şey söylememek anlamına geleceğini de bilmemiz gerekir. H. Kissinger'in aforizması, olan biteni özetliyor olabilir, ama bu aforizma neyin, nasıl ve neden olduğuna dair bir ipucu vermiyor; daha çok, kapitalizmin hastalıklı yapısının önüne sis perdesi çekmeye yarıyor.

Almanya'da çıkan *Spiegel* dergisinin 2008 yılı 47'inci sayısında, dünya krizinden söz edilirken kullanılan üst başlık "Banka Soygunu" olmuştur. Âdeta, H. Kissinger'e nazire yapmaktalar. Ancak, yirmi beş sayfalık -bir dergi için oldukça fazla olan- araştırma yazısının sonlarında, kendi atıkları başlıkla çelişmişlerdir. "Epilog" adını verdikleri son bölümde yapılan irdelemede banka soygunu adını verdikleri olay meğerse onlarca yıl önce başlamış! Kontrol edilemeyen sermaye akışları söz konusuymuş. Bu dönemde âdeta bir kredi-spirali oluşturularak, hiç de mal ya da hizmet karşılığı olmayan fiktif değerler yaratılmışmış... Böylece spekülatif balonlar oluşturulmuş. Bu içi boş, şişme sermaye balonları şimdi teker teker patlıyormuş. Buradaki meblağlar öylesine büyükmüş ki, tüm yerkürede satılan malların ve yaratılan hizmetlerin üç katına ulaşmış. İşte bu sermaye fazlalığı (gereksiz fazlalık gibi tanımlanmış - Überfluss -) her daim patlamalara/çatlamalara gebeymiş... Adına da "Yeni Ekonomi" deniyormuş...

Benim gibi, işin küresel boyutunu kavramayan, hâlâ üretmeden kaynak yaratılamayacağını düşünen dinazorlara bir süre önce, bu “yeni” olanın ne olduğunu anlatma gayretinde epeyce tanıdık vardı. Aralarında sanayi çağının bittiğini, dolayısıyla artık –bugün tüm dünyanın, hüznülenerek de olsa adını “kapitalizm”in krizi “ diye koymak zorunda kaldıkları krizin önündeki– “kapitalizm” kavramının tarihe gömüldüğünü, en önemlisinin de sanayi çağının sınıflarının da (işçi’nin ve patronun) tedavülünden kalktığını anlatan müellifler çıkmıştır. Son birkaç yıldır internet aracılığı ile ulaşabildiği yüzeysel/informatif bilginin, yerkürenin sözü edilebilecek tek gerçekliği olduğuna tüm varlığıyla inanan (burada “inanan” demek zorundayım) güç tapınıcıları, şu anda yaşananları nasıl algılıyorlar merak ediyorum. İki üç haftadır ABD’nin en önemli kâbusu, General Motor Fabrikası’nın batmasıdır. Almanya’nın ise, Opel, BMW, Mercedes Benz gibi ünlü sınaî kuruluşlarının fabrikalarını durdurmasıdır. Asıl ekonomik krizin yoğun işçi çıkarılmasıyla birlikte derinleşeceği söylenmektedir. Batmasını hiç istemedikleri şirketler, sanayi kuruluşlarıdır; krizin faturasını en ağır biçimde ödeyecek olanlar ise emeğiyle geçinen sanayi çalışanlarıdır, yani işçilerdir. Düşünmek gerekir, “dünya kriz”inin derinliği, niçin hâlâ “işsiz” kalanların oranıyla doğru orantılıdır?

Kısa süre önce kendini “yeni ekonomi”nin büyümesine kaptırmış olanlar, şimdilerde elbette tüm olup bitenin ABD’nin bir oyunu olduğunu söyle-

yeceklerdir. Başka türlü yorum yapmaları bana pek mümkün görünmüyor.

Spiegel dergisinin yazarları işin başında “banka soygunundan” söz ederken, yaptıkları araştırmanın en son cümlesinde şöyle demektedirler: “Daha ne kadar devlet garantisi, ne kadar taze kaynak gerekiyor? Bu spekülâtif balonların durgunluğa ve krize dönüşmemesi için yüksek bürokrasi ve siyasa başka hangi önlemleri alabilir? Sonunda yeni bir dünya düzeni mi kurulacak?”

İşte sorular bunlar. Sizce bu sorular henüz tamamlanmamış bir banka soygunu sırasında sorulacak sorular mı? Yani, yirmi adet devletin en üst düzeydeki yetkilisi –o da şimdilik kaydıyla– soygunun kapsamını genişletmek için bankalara daha fazla kaynak aktarmak zorunda mı kalıyor? Bu nasıl bir çelişkidir böyle? Eğer yazının başlığı gerçeği ifade ediyorsa, yazının sonundaki sorularla temenni edilen nedir? Dünyanın en belli başlı aktörlerinin, kanaat önderlerinin, ekonomi uzmanlarının, maliyecilerinin, politikacılarının, bürokratlarının, bilim adamlarının ve sektör çalışanlarının, hep beraber bir soygunun elemanları olduğunu düşünmek için, nasıl bir travma yaşamış olmak gerekiyor? İş bu derece ileriye götürmenin gerekçesi, daha önce –yıllar önce– yaşanan sükut-u hayaller ise, durum epeyce vahimdir.

Bir an için çıplak gerçeğin böyle olduğunu kabullensek bile, sonuçta bu konuda, ya da herhangi başka bir konuda, yazı yazmanın anlamsızlığı ortaya çıkar. Bilinmektedir ki, bu nihilizmden öte bir şey değildir; hem de en koyusundan. Bu ise, benim kabul edebileceğim bir yaklaşım değil.

Yaşanan “dünya krizi”ne dair anlatacaklarım, kapitalizmin yapısında barındırdığı paradokslarla ilgili olacak. Ayrıca, akıl dışında yürümek isteyen bir düzeneğin ikide bir uçuruma yuvarlanmasının nedenleri üzerinde durmayı, komplo teorilerine ihtiyaç bırakmayacak kadar heyecan verici buluyorum.

DAĞILMA SÜRECİ

Yazımın başında sözünü ettiğim “çöküş”, ünlü finans kuruluşlarının bazıları içindi. Sistemin tümü için – mesela deprem sırasında yaşandığı gibi– ani ve beklenmedik bir olayı vurgulayan “çöküş” fiilini kullanmak pek yerinde değil. Çöküş, bir kopmayı, dönüşü olmayan bir sonlanmayı ifade eder. Oysa yaşanan bu değil. Tüm ekonomileri kapsamı içine alan belirsizlik ve kaos ise, ifadesini “dağılma” fiiliyle bulmaktadır.

Spekülâtif ve fiktif kaynaklar sayesinde balonlaşmış olan sistem, âdeta “obesitas” hastalığına yakalanmış gibidir. Kapitalizmin bu “obez” versiyonu



İki aziz. 1630.

artık kalıbına sığamaz olmuştur. Yapının taşlarını oluşturan kurumların çöküşleri, kapitalizmin her nefes alış verişte birkaç düğmesinin kopması gibidir. Yapı yavaş yavaş dağılmakta ve erimektedir.

Sistemdeki çözümlerin yarattığı yoğun tartışmalar 2008'in son çeyreğine rastlasa da, 2000-2004 arası İMF Başkanlığı yapmış olan Horst KÖHLER – Fed. Almanya Cumhurbaşkanı– geçtiğimiz günlerde (Ekim 2008'de), son yirmi yıl içinde kontrol dışına çıkmış ve ürkütücü bir hal almış olan ABD merkezli yatırım bankacılığindeki gelişmeleri (bu sıfatlar kendi ifadesidir) yakın takibe aldıklarını ve bunu ilgili ülkelerin siyasi kadrolarına ilettiklerini söylemiştir. H. Köhler aynı röportajda, sözkonusu finans kurumlarının âdeta canavarlaştığını da belirtmiştir. Riskin çok yüksek olduğunun IMF tarafından zamanında saptandığını belirten Köhler, etkili bir çok bürokrat ve siyasetçinin kendilerine bu doğrultuda verilen raporları alabildiğine sulandırdıklarını da söylemiştir.

Daha sonraki yıllarda ABD'de şaşırtıcı bir "Enron" olayı yaşanmıştır. Belki de Enron Şti.'nin çöküşü kopan ilk ciddi kopçaydı, girilen dağılma sürecinde. Nedenise yeterince değerlendirilmedi. Daha sonra kopmalar arka arkaya geldi (Merrill Lynch'ten General Motors'a varan zincir).

Burada beni ilgilendiren, herkesin adını ezbere bildiği ünlü kuruluşların listesinden çok, dağılma sürecinin nasıl yaşandığıdır. Dünya krizinin karakterini belirleyecek olanın, sürecin âni ve beklenmedik bir anda gelen ekonomik bir çöküş mü, yoksa yavaş yavaş yaşanan bir dağılma ve çözülme mi olduğudur. Bu saptama gerçekçi bir değerlendirmeye yapmamız için gereklidir.

Âni sonlanma, kopma, ya da çöküşün devamında yeni bir dünya kurulur, her şey devrim niteliğinde bir değişim içine girer; eski dünya ise artık tükenmiştir.

Dağılma sürecinde ise kriz adım adım gelir. Sistem her gün yeni bir haberle sarsılır. Artık tam bitti, sonuna gelindi derken, bir çöküntü haberi daha gelir ve bu uzun süre böyle devam eder. Kaç ay, ya da yıl süreceğini kimse tahmin edemez. Yaşanan da budur.

Dağılma sürecinde eski davranış biçimleri sorgulanır, yeni düşünce formları önerilir, eski alışkanlıkların terkedilmesinin iyi olacağı söylenir, ancak değişim oldukça yavaş yaşanmasına karşın büyük bir dirençle karşılaşılır. Çözülme, ya da dağılma sürecini tanımlayan en belirgin özellik belki de, değişime karşı gösterilen dirençtir.

Bu direnç öylesine etkili bir hal alabilir ki, taraftarlarını –muhafazakar takımını– gerçeklikten epeyce uzaklaştırabilir; hattâ süreç onları hayal

dünyasına bile sürükleyebilir. Olmasını çok arzu ettikleri bir dünyanın rüyası bile onları mutlu eder.

Tuhaf bir biçimde, geçmişte Sovyetler Birliği'nde yaşanan dağılma sürecinden ciddi biçimde etkilenmiş olan bir zamanın TKP üyeleri, bir türlü kabullenemedikleri değişimi, belli bir süre sonra benzersiz bir direncin sonucunda ultra değişim içine girdiklerini düşünerek, dağılmış bulunan sosyalist devlet üzerinden değil de, muktadir neo-liberal küresel gücün aracılığı ile komünist topluma ulaşabileceklerini hayal edip, ABD politikalarının yandaş hâline gelmediler mi?

Dağılma sürecinin dikkate değer etkilerinden biri de, aidiyet (identite) sorununun ciddi biçimde gündeme gelmesidir. Sonuçta bir geçiş dönemi olan "dağılma süreci", labil yapılar ortaya çıkarır. Psikiyatrist Verena Kast böyle zamanlarda yaşananları şöyle özetlemiştir : "Krizlerin kendini hissettirmede ve derinleşmediği dönemlere kıyasla, dağılmanın yaşandığı kaotik süreçte insanlar korku, gerilim ve güvensizlik duygularıyla yaşar." Benzer gelişmelere sıkça rastlayacağımıza eminim. Kriz uzadıkça ve yaygınlaştıkça, bunun yaratacağı psikolojik baskı da artacaktır.

Gözlemlerimden yola çıkarak diyebilirim ki, yaşanan dünya krizi birdenbire başgöstermiş bir çöküş, ya da deprem değil, düne kadar işlediği düşünülen "yoktan var etme" sürecinin dağılmasıdır. Bu özelliği nedeniyle de, sanılandan daha uzun sürecek, yaşattığı acılar benzersiz olacak, değişime gösterilecek direnç çağa uygun biçimde saldırgan bir hal alabilecektir. Kimseyi kollamadan gelişecek olan dağılma süreci, kapitalizmin yaşayabileceği ilk ve son ekonomik kriz olma özelliğini taşıyabilir, çünkü akıl dışına çoktan taşınmış olan kapitalizmin bu evresinden sonra yaşanacak olan benzeri bir kaosa artık "kriz" denemeyecektir.

İşte, kapitalizmin delilik evresini sonlandıracak olan yıkım, yerkürenin her yerinden aynı anda duyulacak korkunç bir çatırtıyla birlikte gelecektir. Böyle bir an, "gerçek çöküş" olarak nitelenecektir.

CİN FİKİRLİ SİMYACILARIN AMOK KOŞUSU

Kapitalizmin "OBEZ" versiyonunun yeni yetme, cinfikirlili yöneticilerinin herkesin gözü önünde gerçekleştirdikleri "amok koşusu", sistemin işleyişine baktığımızda kaçınılmaz olarak geline bir duruma işaret etmektedir. Hepimiz yıkıcı bir doğa olayı olan tayfunları ve bu sırada beliriveren korkunç hortumları biliriz. Hortumun gökyüzüne yüselişi sırasında önüne kattığı hemen her şeyi nasıl parçalayıp yok ettiğini, haber programlarında izlemiştir. Cinfikirlili simyacılar hortumun girdabı içinde olanca

hızla yükseldiklerini düşünüyorlardı. Yıkıma aldırıyorlardı. Sonuçta göğe doğru güçlü bir çıkış sözkonusuydu, ancak bu türden bir yükselişin sonunun kısa sürede geleceğini düşünemediler.

“Amok Koşusu” neden kaçınılmazdı ? Kapitalizmin içinde barındırdığı paradoksal yapıya bir göz atıldığında, bunların bireyleri, kurumları ve toplumları nasıl çıkmaz sokaklara sokup çözümsüzlüklerle başbaşa bıraktığını anlayabiliriz. Oyunun aktörleri ise işin finalinde, o ölümcül koşuyu tamamlamak zorunda kalmaktadır.

Şimdi yukarıda sözünü ettiğimiz “dağılma süreci”nde göze çarpan bazı paradoksları daha yakından incelemekte yarar var. Kaçınılmaz sona nasıl yaklaşıldığı konusunda bize fikir verecektir.

DEVLET SORUNSALI: ÇIKMAZ SOKAK NO:1

Neo-klasik görüşü savunan J.Rueff ve M.Friedmann gibi ekonomistlere göre devlet ekonomik krizleri ne tahmin edebilir, ne de engelleyebilir. Devlet, pazar güçlerinin serbestçe hareketini engelleyerek yalnızca krizlerin gelişmesine çanak tutar. Kriz anlarında devlet, kurtarma girişimleriyle, yeniden dengeye dönüşü engeller. (J. Camilleri, *Dünya Ekonomisi*, sy.223.)

Keynes’ci görüşe göre ise, devlet dengeyi sağlayan bir unsurdur. Ancak, neo-klasik bakışla örtüştüğü bir yan vardır, o da ekonomik krizlerin kapitalizmin yapısına özgü bir sorundan kaynaklanmadığını düşünmesidir. Her iki görüşe göre, başarısız uygulamalar engellenebilirse, müdahale yapılırken hata yapılmazsa kriz ortadan kalkar.

Ancak son yaşanan krizle birlikte gördük ki, devlet tüm kurumlarıyla krizin oluşmasında pay sahibidir, ama aynı zamanda kapitalist ekonominin yeniden üretimini engelleyen unsurları ortadan kaldırmaya yarayan temel unsurdur.

Bu noktada akla bir dizi soru geliyor.

– Kapitalist sistem denge, homojen yapı, istikrar gibi ideallere kavuştuğunda işleyiş zorunlu olarak durgunluğa gebe değil midir? Bunun adı kriz sonrası resesyon değil mi?

– Kapitalizmin başarısı, pazar ekonomisi ve rekabet temeline oturmuyor mu ? Rekabet başlı başına istikrarın bozulması yönünde bir çabayı gerektirmiyor mu? Hem istikrarlı ortamı idealize eden bir değeri yücelteceksiniz, hem de ölümcül rekabeti sistemin vazgeçilmezi olarak kabulleneceksiniz. Bu çıkmaz sokak değil midir? Toplum,



İki aziz.(detay)

çalışan kesim ve sıradan insan elbette huzur ve istikrar beklentisi içindedir; ancak, ona özlemini duyduğu huzurlu yaşamı sunma girişimi aynı zamanda sistemin çökmesine neden olmuyor mu?

– Ayrıca, istikrar ve dengenin sağlanmasında eşgüdüm görevini kim üstlenecektir? Sürekli olarak savaş ekonomisini destekleyen, her an her yerde silahlı gücüyle

yapıları ve toplumları destabilize eden ABD mi? O olmayacaksa, kim? Çatalı bir çıkmazda değil miyiz?

– Kapitalizm, sürekli olarak denge noktasından kaçan bir sisteme sahip değil midir? Peki, krizden çıkışta niçin dengelerin yeniden kurulması talep ediliyor? Üstelik, mutlak dengenin hiçbir ortamda sağlanması mümkün değil iken, bu da bilinip dururken, gerçekten talep edilenin ne olduğu konusunda daha fazla kafa yormamız gerekmiyor mu?

– Huzura ve istikrara ihtiyacı olan ve bunu talep eden sınıflarla, istikrarsızlığı kendi lehine muhafaza edebilmek için yeryüzünün en büyük silahlı gücüne sponsorluk yapan sınıfın ortak bir geleceği olabilir mi? Ortak politikası olabilir mi? Olduğu varsayılıyorsa, bu rejimin adı demokrasi olabilir mi?

DENETİM SORUNSALI: ÇIKMAZ SOKAK NO:2

Nouriel Roubini’nin, 22 Eylül 2008 tarihinde *Financial Times*’da yaptığı yorum şöyle:

“Gölge Bankacılık son yirmi yıl içinde finansal aracılık faaliyetlerinde bulunmak üzere ortaya çıkmıştır. Bu gölge sistem brokerler, hedge fonlar, private equity (şirket alım fonları), SIV (özel yapılandırılmış yatırım fonları) ve banka dışı ipotek finansman kuruluşlarından oluşmaktaydı. Kuruluş nedeni ticari bankaların giderek daha sıkı denetlenmeye başlamasıdır. Gölge bankacılık sistemi aynı ticari bankalar gibi çok kısa vadeli, likit, bankalardan çok daha fazla miktarda borçlanmış, kaynaklarını uzun vâdeli ve likit olmayan finansal araçlara yatırmıştır. Ticari bankacılık sisteminden farkları ise, risklerin daha yüksek olmasına karşın güvenlik duvarının bulunmamasıydı.”

Görülüyor ki, son mali krizin odağında denetimden kaçmak isteyen, yasaların boşluklarını değerlendirerek finans sisteminde adetâ bir illegalite yaratan kuruluşlar var. Düne kadar izlediğim tartışmaların çoğunda, uzmanlar konuşmalarının sonunda piyasaların daha sıkı denetlenmesinden söz ettiler. Burada umulanın bir daha böylesi ürkütücü

bir krizin içine girilmemesi imiş. Piyasaların disiplin altına alınması konusunda hemen herkes hemfikir. Ancak, hiç kimse banka olmayan bankaların mali kurumların sıkı denetimi sonucu ortaya çıktığına değinmedi.

Piyasacılar denetim sevmez. Bundan kaçışın yollarını bulur ve bitirim iş adamı tipi de böyle doğar zaten. Bu cingözlüğün tadını kaçırıp, yaratıkları illegaliteye meşruiyet zemini de sağladılar mı, başarı halkasının tamamlanmasına çok az kalmıştır. Ancak, yarattıkları dünya başlarına çökünce, onlara daha önce bu meşruiyeti sağlamış olan kurum ve kişiler bu kez sıkı denetimden söz etmeye başlarlar.

Sıkı denetim alternatif piyasa yarattığına göre, bunun bir daha olmaması için çok sıkı denetimle sağlanacak piyasa disiplininin ne tür ucubeler yaratacağını tahmin edebiliyor musunuz? Bir çıkmaz sokak da, demek ki “piyasaların denetimi” konusunda ortaya çıkıyor.

ŞEFFAFLIK SORUNSALI:

ÇIKMAZ SOKAK NO:3

Son yıllarda en çok duyduğumuz sözcükleri sıralayın desem, eminim ki bilişim, iletişim, bilgi çağı gibi sözcükleri sıralayacaksınız. Bu kavramlar internet üzerinden çok sayıda kişinin aynı anda informatif bilgiye hızla ulaşabilmesi sonucunda gelişmiştir. Bu platformda ulaşılabilinen ansiklopedik, ya da haber niteliğindeki bilginin, pek fazla işin içinde olmayan kişilerce kolaylıkla bilimsel bilgiyle karıştırıldığı görülmektedir. O kadar ileri gidilmiştir ki, kendi dünyalarında bu sanal âlem dünyanın tek gerçekliği gibi algılanmıştır. Gözlerinin önünde olup biteni bile algılamaz olmuşlardır. Bu sağlıksız tutum, sonunda işi internetin olanaklarıyla başka bir çağa ışınlandığımızı söyleme noktasına kadar getirmiştir. Bu konuya daha önce “Teknoloji ve Juppiller” başlıklı yazımda değinmiştim. Şeffaflık ve iletişim bağlamında bu konu yeniden öne çıkarak, yaşanan ekonomik krizin bir unsuru hâline gelmiştir.

Bilişim çağı kavramı çerçevesinde, internet üzerinden sağlanan iletişimin idealize edilerek, doğruluğu/manüplasyon gücü/ eksik bilgilendirme olasılığı gibi konular eleştirel biçimde ele alınmayınca, bilişim çağının böylece tüm zamanların da “en şeffaf” çağı olduğu varsayımıyla hareket edilmiştir. Epeyce naif ve çocukça bir yaklaşımla bilginin çokluğunun, şeffaflığının mükemmelliğine delalet ettiği düşünülmüştür. Bu internet çağında, bu bilişim çağında, küreselleşme olanca gücüyle dünyaya hükmetmeye başlamışken insan şeffaflık konusunda şüpheye düşer mi hiç?

Ancak hipnoz hâli, yaşanan krizle birlikte kafa

karışıklığına dönüşmüştür. Artık başka bir dünyada ve çağda yaşadığını düşünenler bile, yoksa yeterince bilgilendirilmedik mi, diye birbirlerine sormaya başlamıştır. Hele hele bu kriz sürecinde darbeyi alanlar daha da öfkelenerek, bizi kandırmışlar, soymuşlar diye seslerini yükseltmeye başlamıştır.

Bu kafa karışıklığını ortadan kaldıracak en güzel açıklamayı, O. Pehlivanlı (Avrupa Araştırma Masası) yapmıştır. Krizle ilgili yazdığı bir makalede Pehlivanlı şöyle demiş: “Her finans işleminde taraflardan birinin daha çok (dolayısıyla daha az) bilgi sahibi olduğu anlaşılmıştır.”

Acaba, bunca yüksek nitelikler yüklemeye çalıştığımız “bilişim çağı” bizleri daha hızlı, daha kolay, daha kapsamlı biçimde manuple etmek için kullanılamaz mı? Kullanılmadı mı?

Görülüyor ki, düne kadar bilişim çağıyla ilgili geliştirilen olumlu imaj, birden tersine dönüyor. Eleştirel düşüncenin yerini idealizm, mistifikasyon, önyargılı kabuller almaya başladığında kapitalizmin yarattığı tuzaklardan bizleri koruyacak hiç bir şey kalmıyor. Bilişim çağının şeffaflıkla eşdeğer olduğunu düşünenler ise epeyce yanıldılar.

Bu konuda son sözü yine bu işlerin içinde pişmiş birine bırakmak istiyorum. Horst Köhler – 2000/2004 IMF Başkanı– Pazar ekonomisinin şeffaflık konusunda ciddi zaafiyet içinde olduğunu, *Spiegel* dergisine verdiği bir beyanatta belirtiyor. Böylece finans kuruluşlarının kurdukları düzenekte, ortalığa saçılan risklerin kimler tarafından alındığını bile bilmek mümkün olamıyormuş...Hattâ yapılan bir tespiti göre borçlanan kişilerin, bir süre sonra kime borçlu olduklarını bile bilemedikleri ortaya çıkmıştır. İşte size bilişim, iletişim, şeffaf yeni ekonomik düzen, üstelik birinci ağızdan...

GÜVEN SORUNSALI:

ÇIKMAZ SOKAK NO: 4

Zürich Üniversitesi Deneysel İktisat Araştırma Enstitüsü Müdürü Ernst Fehr, “Ekonomik kararların psikolojik ve biyolojik temelleri” başlıklı bir araştırmanın da içinde yer almaktadır. Ekim 2008’de kendisiyle yapılan bir röportajda şöyle demektedir:

“Kırılgan bir finans sistemiyle karşı karşıyayız. Sistemin ‘güven’ kavramı karşısında ne kadar hassas olduğu meydandadır. Güven ortadan kalktı mı, sistem oldukça hızlı biçimde çökmektedir.

“Finans sektöründe çalışan bankerlerin, aldıkları astronomik ücretlerle çelişki oluşturan beceriksiz, öngörüsüz, açgözlü ve kumarbaz ruhlu davranışı toplumda adalet duygusunu zedelemiş ve güven bunalımına yol açmıştır...”

Ernst Fehr “güven” bunalımının ekonomik krizi

nasıl etkileyebileceğinden söz ederken, krizin belirgin hale gelmesiyle birlikte birçok yorumcu, toplumda kaybolan "güven" duygusunun yeniden tesis edilmesinin önemi üzerinde durmuştur. Gerek yazılı basında, gerekse TV programlarında üzerinde sıkça durulan konunun, finans sistemine karşı beslenen güvensizliğin nasıl ortadan kaldırılabileceğiyle ilgili olmuştur.

Bütün katılımcılar, kaybolan güven ortamının ancak devlet(ler) tarafından yapılacak yerinde müdahalelerle yeniden tesis edilebileceği noktasında birleşmiştir.

İşte, tam da bu beklenti konuyu çıkmaz sokağa sürüklemektedir.

Ekim'in 23'ünde, *Die WELT* muhabirleri yaşanan krizle ilgili olarak devlet(ler)in müdahalesini şöyle eleştirmiştir (kısa alıntılar) :

– Başlık: "Müsadenezile! Ben devletim!"

– Ve sanayiciler sosyal demokratların yanında yer alır...

– Para seksileştirir; devleti bile...

– Maliye bakanı parayı nerede kaybettiye orada aramalı, yani pazarda...

– "Biz devletiz," demek, aynı zamanda, "Yalnızca BİZ devletiz!" demektir.

– Belirleyici olan şudur: Yalnızca devlet gerekli araçları kullanabilir, evet yalnızca o. En geçerli araç da "güç"tür elbette...

– Ne var ki, "devlet" de güvenle yaşar. Böyle bir devlete ileride nasıl güvенеceğiz?

Varılan sonuca bakarsak, ekonomik krizin yarattığı ağır havadan ve kaostan kurtulabilmek için, devletin kaybolan güveni yeniden tesis etmesi gerekiyor. Bu kaçınılmaz. Bunun için bir süre bazı kurumlara, bankalara, dev sanayi kuruluşlarına devletin ağır müdahalelerde bulunmasına (belki de hepsine el koymasına), bunu yaparken de devletin gücünü kullanmasına göz yumulacaktır. Ortaya çıkacak bu otoriter devlet yapısı finans kurumlarına karşı güveni tesis edecek belki, ama bir süre sonra yurttaşlar devlete olan güvenlerini kaybederlerse, ne olacak?

GERÇEKLE YÜZLEŞME
SORUNSAĞI: ÇIKMAZ
SOKAK NO:5

Günümüzde Psikoloji dergisinin editörü Heiko Ernst 2008 yazında çıkan bir sayısında, son yıllarda hakiki (otan-

tik) olana ilginin hissedilecek kadar arttığından söz ederek, bununla ilgili bazı açıklamalar yapmıştır. Bu açıklamalardan, kriz anlarında insanın güven duygusunun neden hızla kaybolduğunun ipuçlarını bulabildiğimiz gibi, aynı insanların sahtekârlıktan, yalandan, dolandan nefretle uzaklaşıp, hakiki olanın peşine nasıl bir tutkuyla düştüğünü anlıyoruz. H.Ernst'in saptamaları şöyle:

"Yapaylık ve sahtekârlık öylesine çok artmıştır ki, insanlık tarihinin hiç bir döneminde bugün olduğu kadar dürüstlük ve samimiyet aranır özellikler arasında yer almamıştır. İnandırıcı ve hakiki olmanın önemi her geçen gün artmaktadır, hattâ bu artışın çevremizdeki pisliklerden yayılan kokuların artmasıyla doğru orantılı olduğunu bile söyleyebiliriz.

"K.Marx, "Kapitalizmin üzerimizde bıraktığı en etkin psikişik sonuç, yabancılaşmadır," demişti.

"Yalnızlaşan insan, tek başına ve yalıtılmış yaşamında kendini gerçekleştirmesinin, yenilemesinin ne kadar güç olduğunun farkındadır. İnsan vesayet altına alınmak, etki altında tutulmak ve yönlendirilmek istendiğini ne kadar fazla algılasa, o oranda içe dönük bir sorgulama sürecine girer.

Ben kimim, gerçekten hayattan ne bekliyorum ? gibi... Hakikatin peşine düşüp bu soruların yanıtını arar, ancak bunları yaparken çok tedirgindir."

Kaçınılmaz biçimde otantizmin peşine düşen birey, onunla karşı karşıya kaldığında, çoğu zaman durumun pek iç açıcı olmadığını görür. Bir ikilem içine düşer. Ya yalanlarla birlikte yapay bir dünyada yaşamaya razı gelecektir, ya da mide bulandırıcı, acı veren hakikatle başbaşa kalacaktır. Kapitalizmin gerçeklerinin ise çok iç açıcı olmadığını bilinmektedir.

Görünen o ki, krizle birlikte toplumun içine sürüklendiği koşullar oldukça çetin ve yıpratıcı. Ya cıfıkırlı simyacıların sahte dünyasında dolandırılıp, işsiz ve aç kalacak, ya da mide bulandırıcı gerçeğin yanı başında –tüm pis kokulara rağmen– yaşayacak.

Bakalım bu yaman paradoksu neoeconomünün müflis prensleri ve kapitalizmin efendileri aşip, yönetebilecekleri yığınları gelecekte de ellerinin altında tutabilecekler mi?

Yoksa, para-doxa sistemin sonunu mu hazırlıyor?

Umarım çözülemeyen iç çelişkiler, yerküreyi bir kez daha ateşe atmaz.



İki aziz.(detay)

Danko'nun Yüreği

Cemal Candaş

Bedenimizde ve zihnimizde hissettiğimiz dermansızlık bizi engellemesin. Danko gibi yüreğimizi ortaya koymanın zamanıdır

“Danko'nun Yüreği”, Maksim Gorki'nin kaleme aldığı çocuk öykülerinden birisidir. İhmal Amca'nın çevirisini yaptığı bu öykü, Cem Yayınevi tarafından yayımlanmış. Öyküde özetle, yerinden yurdundan edilen bir halkın bitmez tükenmez zorluklarından söz edilmektedir. Bu halk, yaşamak zorunda bırakıldığı vahşi ormandan kurtulabilmek için her şeye razıdır. Çok uğraşır, fakat başarılı olamaz. Bir gün Danko diye birisi çıkar, onlara önder olur, yol gösterir. Halk Danko'ya inanır ve güvenir. Birlikte yola çıkarlar. Büyük engellerle karşılaşır, çok kayıp verirler. Zaman geçtikçe halk, karamsarlığa kapılır. İsyan etmeye başlar. Danko'yu yargılayıp öldürmek isteyenler çoğalır. Bundan sonra öykü şöyle devam etmektedir :

“Danko, kurtarmaya çalıştığı bu insanlara baktı, hepsinin bir canavar kesildiğini gördü. Çevresinde birçok insan duruyordu. Ama Danko, çevresini saran bu insan yüzlerinde hiç bir soylu görünüşe rastlayamadı. Onlardan acımalarını beklemek gereksizdi artık. İşte o zaman Danko'nun yüreği de öfkeyle köpürüp kabardı. Yine de insanlara olan sonsuz sevgisi yüzünden bu öfkesi bir anda yatışverdi.

Danko insanları severdi, onlara güvenirdi. Kendisi bu insanların önlerine düşüp onlara kurtuluş yolunu göstermezse, hepsi de yok olup giderdi. Yüreği bu insanları kurtarmak isteğiyle yanıyordu. Yüreğini saran bu güçlü ateş, Danko'nun gözlerine yansımıştı. İnsanlar Danko'nun gözlerindeki bu ışıltıyı görünce, bütün cinler başına toplanmış da gözleri bu yüzden ateş saçıyor sandılar. Hepsi de bir anda bu genç adamın üzerine atılmayı bekleyen kuşku dolu azgın kurtlar gibiydiler. Onu kolayca yakalayıp öldürmek için, çemberi daraltmaya başladılar.

Danko, çevresini gittikçe daha sıkı saran bu insanların akıllarından geçenleri anlamıştı. Onu öldürmek istiyorlardı. Bunu anlayınca içini garip bir hüznün kapladı. Ama şimdi yüreği daha da alevlenmişti.

Orman, olanca gürültüsüyle o karamsar türküsünü sürdürüyordu. Şimşekler çakıyor, oluktan boşalırcasına yağmur yağıyordu.

Danko, gök gürültüsünden de yüksek bir sesle:
- İnsanlar için ne yapacağımı mı merak ediyor-

sunuz? diye gürledi. Sonra birden göğsünü elleriyle yırtarak koparıp çıkardı, başının üstüne kaldırdı. Güneş gibi, güneşten de güçlü yalım yalım yanan bir yürek tutuyordu elinde. İnsan sevgisiyle yanan bu yüreğin aydınlattığı orman susmuştu. Karanlıklar, bu göz alıcı ışıktan kaçıp ormanın derinliklerine doğru, çürümüş bataklıkla ağzına kadar yuvarlanıp gitmişti.

İnsanlar taş kesilmişlerdi. Danko, ileriye doğru atıldı. Yalım yalım yanan yüreğini yükseklerde tutup insanların yolunu aydınlatarak :

- Yürüyelim! diye haykırdı.

.....

Öykü devam eder. Sonrasında neler olup bittiğine girmeyelim.

Son dönemde kendisini Danko gibi hissedenlerden, sosyalistlerden söz etmenin sırasındır.

Sosyalistler, haklı bir dâvayı savunuyorlar. Onlar, insanlığın gerçek kurtuluşunu sağlamak için savaşım veriyorlar. Sınıfsız, sömürsüz bir dünya kurmak, insanlık için öne sürülebilmüş en yüce idealdir. Bu ideali gerçekleştirmek için verilen savaşımında sosyalistler hep haklıydılar. Şimdi de haklılar. Bu ideal için savaşmak, insanlığa ödemesi gereken en büyük borçtur.

Sosyalizmin ilk büyük denemesi hiç de istenilen gibi sonuçlanmadı. Sınıfsız, sömürsüz bir dünya idealinin gerçekleştirilmesi savaşımının önemli bir aşaması sayılsa bile bu denemeden sosyalistler yenik çıktılar ne yazık ki. Tıpkı Paris Komünü'nde olduğu gibi.

Sosyalistler yenildiler, fakat bu deneyimden önemli dersler çıkardılar diyebilir miyiz? Hareketin bugünkü durumu, sosyalistlerin bu yenilgiden ders almış olduklarını doğrular nitelikte görünmüyor.

Sosyalizmin yenilgisinde herkesin payı var. Bu yenilgiyi sadece emperyalizmin saldırısına bağlamak ne kadar kolaycılıksa, yenilgiye sadece herhangi bir sosyalizm anlayışının yol açtığını iddia etmek de o kadar inandırıcılıktan uzaktır. Bu yenilginin nedenleri ele alınırken konuyla ilgilenen herkesin kendine bakması, kendi sorumluluğunu bilince çıkarması gerekir. Ne ölçüde sorumluluk taşıdığımızın farkına vardıkça bu yenilgiden ders çı-

karma fırsatları da yakalamış olacağız.

Geçmişte sosyalistlerin arasındaki temel düşünce ayrılıklarını çeşitli şekillerde kategorize etmek mümkün. Özellikle 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısındaki temel ayrılığın sosyalistler arasında üç ayrı kamp oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi Sovyetler Birliği yanlıları, ikincisi Sovyetler Birliği'ni emperyalist olarak niteleyen kesimdi. Üçüncü grup ise sözü edilen iki anlayışa da karşı çıkan, dünyadaki sosyalist devletlerin yanlış uygulamaları olduğunu belirten ve daha çok, sürmekte olan halk savaşlarını öne çıkarmaya çalışanlardı.

Kim haklıydı? Bugünden bakıldığında bu soruya verilebilecek iki yanıt var : Hepsi ve hiç biri.

Evet bugünden bakılınca rahatlıkla söylenebilir ki bu anlayışların hepsi haklıydı çünkü hepsinin diğerleri hakkındaki öngörülerini kehanet derecesinde doğru çıktı.

"Sovyetler Birliği'nin başını çektiği sosyalist sistem dünya devrimci sürecinin öncüsü ve belirleyicisidir. Dünya sosyalist hareketinin başarısı sosyalizmin an yurdunun korunmasına ve onunla dayanışma içerisinde olunmasına bağlıdır." diyenler haklı çıkmadı mı? Sovyetler Birliği sosyalizmden vazgeçince dünyadaki tüm devrimci süreç çökmedi mi? İşçi sınıfı mucadelesi, ulusal kurtuluş savaşları gerilemedi mi?

"Sovyetler Birliği'nde revizyonist bir yönetim anlayışı var. Sosyalizm geriye gidiyor, kapitalizme dönüş mümkündür." diyenler haklı çıkmadılar mı? "Geri dönüş artık mümkün değil 'halkın devleti' aşamasına gelindi," diyenlere inat sosyalist devlet yıkılmadı mı? Yarım yüzyıl önce sosyalist sistemin bulunduğu topraklarda bugün onlarca kapitalist devlet kurulmadı mı? Hem de en vahşi ve soyguncusundan.

"Sovyetler Birliği emperyalisttir, halkları zorla egemenliği altında tutuyor," diyenleri, Sovyetler Birliği topraklarında bir dizi "bağımsız" Kafkas ve Orta Asya devletinin kurulmuş olması doğrulamıyor mu?

Ne ki, yine bugünden baktığımızda şunu da rahatlıkla söyleyebiliriz: Bu tartışmada hiç kimse haklı değildi.

İlaksız olduğumuzun en büyük kanıtı, bugün içerisinde bulunduğumuz durum. Yenilmişliğimiz, bozguna uğramışlığımız. Takatsiz, dermansız olmamız. Bîçareliğimiz. İşçi sınıfıyla, emekçilerle aramıza giren uçurumlar. Emperyalizmin dün-

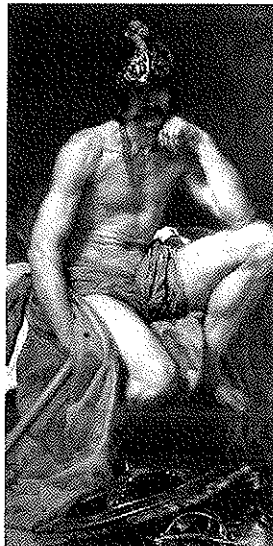
yanın dört bir yanında istediği atı oynatabilmesi. Etrafımızdaki insanların günbegün milliyetçilik belasına bulaşması. Salgın hale gelen liberalizm ve basına kurban gitmesi...

Sovyetler Birliği topraklarında hüküm süren mafya kapitalizmi, Rus mafyasının çoğunluğunu oluşturan eski komünist parti yöneticileri, halkın paralarını gaspederek dolar milyarderi olan Abromoviçler için ne diyeceğiz? Dünya'nın en ucuz emek cenneti haline gelen, silahlanma yarışında önde koşan, daha çok üretim adına insan sağlığını hiçe sayan piyasa malları üreten Çin için nasıl bir açıklamamız var? Açlık ve yoksulluk sıralamasında başa giren Arnavutluk ve diğer orta Avrupa ülkelerinin bugünkü durumlarına ne demeli? Dünya'daki tüm sosyalistlerin destek verdiği Filistin, Eritre, Angola bugün ne durumda? Nigargua'da Sandinistlerin ünlü lideri Ortega şimdi neler söylüyor? Yoksulluğa direnmeyi beceren Küba halkının kahramanlığıyla mı yetinelim? Yoksa pazarda meta haline getirilmiş Che'nin halen gönüllerde taht kurmuş ihtişamıyla mı? Kırılardan kentlere doğru veya sovyet tipi ayaklanmalarla yapılan devrimlerin hangisi bugün ayakta kalabildi? Tek ülkede sosyalizm mümkün olmuştu da sonuç ne oldu?

Olaya böyle bakıldığında aslında hiç kimsenin haklı çıkmadığı söylenebilir. Tabii ki bu tartışmaların belli çevreler tarafından halen sürdürülmesi, geleceğe dair dersler çıkarılması açısından önemli sayılabilir. Fakat bu tartışmalar, sadece haklı çıkma veya başkalarının haksızlığını teşhir etmek amacıyla sürdürülmeye çalışıldığında anlamsız hâle gelmektedir.

Hâlâ daha haklı olduğunu iddia edenler de diğerleri kadar yukarıda sözü edilen bugünkü tablodan sorumlu değil midirler? Bu tabloyu hep birlikte oluşturmadık mı? Hepimiz sorumlu değil miyiz yaşananlardan? Daha da önemlisi: bugün bu tablo yaşanmaktayken haklı veya haksız olmanın çok anlamı kaldı mı? Başkalarının haksız, bizim haklı olmamız bugün için ne anlam ifade ediyor? Dün haklı olmamız, bugüne ve geleceğe yönelik doğru şeyler söyleyeceğimiz anlamına gelir mi? Geçmişte haksız çıkanlar bugün, yeni ve doğru hiç bir şey söyleyemezler mi?

Bu satırlar, Nasreddin Hoca'nın herkese "Haklısın!" diyerek gönül alma çabası gibi değerlendirilmemeli. Geçmişteki bu tartışmaların hiç biri



Savaş Tanrısı Mars, 1636-1642.

boşuna yapılmadı. Daha çok yapılmalıydı belki de. Yapıldığı dönemde bu tartışmaların çok anlamlı olduğunu düşünebiliriz. Bundan sonra da çok tartışmalar yapacağız aramızda. Sorun, niye tartıştığımızda değil. Ne zaman, neyi tartışmamız gerektiğinde. Sorun, bugün kimlerle, neyi tartışacağımızda.

Öyle görünüyor ki bugün bu tartışmaların dışına çıkamadıkça bir hamle yapmamız zor görünüyor. Şu bir gerçek ki geçmişte ortak düşünce ve anlayışı paylaşmış insanların halen tek vücut ve tek ses olarak davranmaları, günümüzün sorunlarının çözümü için sağlanması gereken birlikteliklerin önünde önemli bir engeldir. Meselâ ÖDP içerisinde yaşananlar bunun en açık örneğidir.

Hiç kimsenin, geçmişte etrafında kümelenen insanlara kendi mülkü gibi davranmaması gerekir. Hiç kimse buna izin vermemelidir. Herkes bu savaşıma becerisi ve gücü oranında katkıda bulunmuştur. Birilerinin daha fazla katkıda bulunmuş olması, daha çok şey söylemeyi becermesi, daha fazla bedel ödemiş olması, bu kişilere, çevresindeki diğer insanların "sahibi olma" hakkını vermez. İnsanlığın kurtuluşu savaşımına belli bir zaman diliminde büyük katkılarda bulunanlar, sadece kendi sorumluluklarını yerine getirdiler. Onların heykellerini dikmemiz gerekmez. En azından kendileri böyle bir talepte bulunmamalıdır. Bu kişiler, kitlelerin önünde olduğu kadar, yanında, hattâ arkasında bulunabilmeyi de becermelidirler. Herkes insanlığa olan borcunu ödemeye çalışmaktadır. İnsan olmanın bedelini ödemektedir. Doğanın bahsettiği veya fırsat eşitsizliklerinin ortaya çıkardığı üstünlüklerini, başkalarının önünde durma hakkı olarak gören anlayışlar terkedilmedikçe yol almak mümkün değildir.

Artık günümüzün sorunlarının gerektirdiği yeni ve farklı anlayışlar etrafında hep birlikte davranmanın zamanıdır. Elbette her şeye sıfırdan başlamak gerekmiyor. Yaşadığımız deneylerden kazandığımız muazzam birikimi yok saymak olanaksız. Yapılması gereken bu birikimin bize öğrettiği şekilde birlikte savaşımın gereklerini yerine getirmek, sınıfsız ve sömürsüz bir dünya kurma ideailini yeniden ve daha güçlü bir şekilde insanlığın gündemine taşımaktır. Geçmişe takılıp kalmadan, yüzümüzü insanlığın gerçek kurtuluşuna doğru yeniden dönmektir.

Böylesi bir birlikteliğin sağlanmasının önündeki en büyük psikolojik

engel geçmişe yönelik takıntılarımızdır. Bu takıntıları etkisiz kılmak için geleceğe dair çözüm önerileri üzerinde birlikte çalışmaya başlamak gerekir. Yürürken düşünmek, düşünürken yürümek zorundayız. Herkesin geçmişteki sorumluluğunu bilince çıkarması, bugün yaşanan sorunlara yanıt bulunmasında ön açıcı olacaktır.

Kapitalizmin, ancak üretim araçlarının özel mülkiyetine son vermekle yıkılabileceğine inanan herkesin, geçmişte tartışmanın hangi tarafında olduğuna bakmaksızın bir araya gelmesi en önemli adım olacaktır. Sınıfsız ve sömürsüz bir dünya ideailini paylaşanların bir araya gelmesi, diğer muhalefet hareketlerini de etkileyip harekete geçirebilir. Böyle bir birliktelik, ulusal kurtuluş savaşımı verenlerle, "ulusların kendi kaderlerini özgürce belirleme hakkı" temelinde, hiç bir "ama, fakat" mazereti ileri sürmeden dayanışmayı sağlayabilir. Faşizme ve zorbalığa karşı demokrasi isteyenlerle işbirliği yapma fırsatları yaratabilir. Ama bugünden, asıl hedefinin sınıfsız ve sömürsüz bir dünya kurmak olduğunu da her fırsatta dosta düşmana ilan ederek. Milliyetçiliğe ve liberalizme karşı tutumunu açık ve net bir biçimde ortaya koyarak. Ancak o zaman sosyalist hareket, yoksulların, gençlerin, kadınların, çevre sorunlarına duyarlı kesimlerin güvenilir ve saygın bir çekim merkezi haline gelebilecektir.

Kapitalizmin yaşamakta olduğu finansal kriz, dünyanın dört bir yanında yaşanan emperyalist saldırganlıklar, ülkeler ve sınıflar arasındaki gelir ve refah uçurumunun gittikçe açılması, daha çok kâr elde etmek amacıyla doğanın katledilmesi vb. olaylar, insanları düşünmeye zorlamakta ve gelecekleri konusunda yeni yönelimler aramalarına neden olmaktadır. Şimdi emekçilere, yoksullara, gençlere ve kadınlara yüzümüzü dönmenin, gerçek kurtuluşun sınıfsız ve sömürsüz bir dünya olduğunu haykırmanın tam zamanıdır. Sosyalistler ancak böyle bir haykırıyla yaşadıkları yenilginin etkisinden kurtulur ve yeniden kendilerine güven sağlayabilirler.

Bedenimizde ve zihnimizde hissettiğimiz dermansızlık bizi engellemelidir. Danko gibi yüreğimizi ortaya koymanın zamanıdır. Birileri göğsündeki yalın yalın parlayan yüreğini ortaya koyar ve "Yürüye-lim!" diye haykırırsa görülecektir ki insanlık gerçek mecrasına akmaya başlayacak, yaşanan her yenilgi, derslere dönüşecektir.



Savaş Tanrısı Mars,
1636-1642.(detay)

Çözülme mi, tıkanma mı?

Tevfik Cavdar

Karşı karşıya kaldığımız kriz mevcut kapitalist ekonomi politiğin kaçınılmaz ve beklenen zaafiyetinden doğmuştur

Yaz başından bu yana adım adım etkinleşen bir küresel ekonomik krizle karşı karşıyayız. Önce ABD’de Mortgage (İpotekli Konut Kredisi) kredilerinin ödemelerindeki aksama ile baş gösteren “İktisadi Bunalım” (Kriz) belirtisi kısa sürede İngiltere’ye sıçradı. Bununla kalmadı Eylül ayından bu yana küresel finans sisteminin sorgulanmasına varacak boyutlara ulaştı, derinleşen bir likidite bunalımına dönüştü. Asya’dan, ABD’ye kadar tüm borsalar (büyüklü, küçüklü) çöküşün eşiğine geldi. ABD alel acele neredeyse bir trilyon doları aşan kamu kaynaklı fonlamaya dayalı bir reçete hazırladı. Etkili olduğu söylenemez. ABD’den Çin’e tüm Merkez Bankaları faiz hadlerini birkaç baz puan indirdi. Tüm bu önlemler çok kısa süreli rahatlamalar yaratsa da hastalığın asal virüsünü yenemedi. Birçok neo-liberal ekonomi kuramcıları bile bunalımın dibini göremiyoruz demeye başladılar. Oysa içinden geçmekte olduğumuz bu kriz önceden kendini hissettirmişti ama televizyonlarımızda neo-liberal türkülerini çıkıran “tele-vole” kıvamlı iktisatçılarımız gülerek, sırtarak güven tazeleyen, umut veren söylemlerini sürdürmeye inatla devam ettiler. Ultra liberalizmi kutsayan davulların sesleri bir desibel bile kısılmadı. Şimdi de krizin üstünü süslemekle meşguller.

1. Öncelikle krizin oluşumuna ilişkin nedenleri herhangi bir sapmadan arınarak doğru tespit etmek zorundayız. Küresel finans sistemini etkisiz hale getiren ya da tıkayan ana etmenleri kısaca şöyle belirleyebiliriz:

a) **Parasal genleşme:** Küresel boyutta dolaşımda (tedavülde) bulunan nakdi ve kaydı para miktarı son yirmi yıl içinde adetâ bir logaritmik eğriyi ya da geometrik diziyi andırıcasına hızla yükselmiştir. Ne var ki bu tırmanışın ilk adımı İkinci Dünya Savaşı’nın ertesinde atılmıştı. Küresel paraların istikrar ve denetimi amacıyla ABD’nin öncülüğünde Bretton-Woods’da yapılan uluslararası toplantıda IMF örgütü (International Monetary Fond) oluşturuldu. Türkiye’de bu oluşuma ilişkin antlaşmayı imzaladı, IMF’ye üye oldu. Ne var ki bu kurumu belki de ilk yaralayan ülke ABD’dir. Dolara yönelik altın standardı ilkesini terk etti. Bu karar parasal genleşmenin impuls’udur. Buna ilk itkisi de diyebilirsiniz. Önemini ahlataabilmek için paranın tarih süreci içerisindeki serüvenine (çok kısa) göz atmakta yarar var.

Para ilkel toplumlarda işbölümünün artması, pa-

zarın doğması ile gündeme gelen bir olgudur. Değerini her sikkenin içerdiği madenden almaktaydı (Altın, gümüş, bakır, vb.) Tarih süreci içerisinde paranın fonksiyonları da gelişti. Ticaretin ilerlemesi, uzak diyarlara kadar uzanması, banker olarak nitelenen güvenilir kişilere emanet edilen paralara dayanan banknot denilen kâğıtların da (bir nevi senet gibi) dolaşıma girmesine neden oldu. Bunu, yeni çağlarda, devletin belirli bir altın standardına bağladığı kâğıt paralar izledi. Bunların yanı sıra bankalardaki mevduata dayanan kıymetli evrak da (çek, vb.) para gibi işlem görmeye başladı. Böylece nakdi ve kaydı para ayırımı ortaya çıktı. Ne var ki bunların hepsi belirli bir güvenceye sahipti. Asıl güvence ise devlet hazinesinde mahfuz olan altın stokuydu.

Orta yaşın üzerindeki kuşak hatırlayacaktır, 1950-60 yılları arasında muhalefetteki CHP’nin lideri İsmet İnönü’nün Adnan Menderes hükümetine yönelttiği eleştirilerinin önde geleni, “Karşılığı olmayan kâğıt parayı tedavüle sürdüğü” idi. ABD doları da o tarihlerde belirli bir altın değeri karşılığına sahipti. Nazarî olarak ABD hazinesine ibraz edilecek dolar karşılığı bu miktar altın verilecekti. Ne var ki, 1960’lardan sonra ABD doları karşılığı altın standardını kaldırdı. Kapitalist sisteme bağlı tüm ülkeler onu izlediler. Bugün artık tüm ülke paralarının tek güvencesi devletin ekonomik gücüne bağlı bir itibarı kabulden ibarettir.

Savaş sonrası, kalkınmayı ve sosyal devlet olmanın gereklerini karşılama açısından emisyonunda genleşmeye bu nedenlerle başvurulmuştur. Türkiye’de de Demokrat Parti ve onun uzantısı partiler enflasyonu tetiklemesine karşın piyasayı canlı tutabilmek için aynı yolu denemişlerdir.

Tüketimi uyarıcı güç olarak kabul eden Keynesgil ekonomi kuramının Vietnam Savaşı sonunda bir anlamda tıkanıp ortaya çıkmıştı. Savaş sonu neo-liberal görüşlerin “Parasal Ekonomi Kuramı” da diyebileceğimiz bir yaklaşımı gündeme getirdiğini görüyoruz. Bu kuramı öne çıkaran temel neden bireysel ve kamusal tüketim harcamalarının genişlemesine karşın kâr oranlarının aynı düzeyde artmamasıdır. İşte neo-liberal görüşün temelinde yatan “Yeni Simyacılık”ın ana dürtüsü budur. Bunu kuramsallaştırsak şöyle diyebiliriz: Yeni Simyacılık paradan para türetmektir.

Bu yaklaşım öncelikle finans sektörünü ekonomi-

nin basat ögesi hâline dönüştürmüştür. Üretimi teşvik eden “Yatırım Bankacılığı” finans sektörü içinde fonlara yatırım bankacılığına soyunmuştur. Yatırım kavramı değişmiş, parasal siyacyılığın gerçekleştirildiği fonlara yapılan yatırım biçiminde algılanmaya başlanmıştır. Kaydı para kredi kartlarıyla daha bir genişlemiştir. Bu da yığınlarda sanal bir zenginlik, dolayısıyla “tüketim tutsaklığı” yaratmıştır. Açığa satış yapmak adeta finans çevrelerinin en sevdikleri yöntem haline gelmiştir. Örneğin yüz milyon dolara dayanan bir fonun beş katı, on katı değere ulaşan satışa ulaşması inanılmaz bir parasal türev boyutuna gelmesini sağlamıştır. Bu gibi finansal oyunlarda köpük para dediğimiz türev paranın miktarı bile hesaplanamayacak düzeye ulaşmıştır. Altın standardından kopmuş dolar emisyonu da ABD’nin tüm ekonomik açıklarını kapatmak amacıyla artırmıştır. ABD hazine bonoları artık bir zamanların altına hücum edenlere benzer bir şekilde kapış kapış alınmaktadır. Ülkelerin ellerinde rezerv olarak tuttuğu dolar stokunun iki trilyonu çoktan aştığı tahmin edilmektedir. Birey ve şirketlerin elindeki dolarlar buna eklenirse finans sisteminin elindeki stokların bir nükleer savaş tehlikesinden daha trajik bir yıkıma sebep olacakları açıktır. Bunu şöyle de açıklayabiliriz:

[ABD Merkez Bankası + Çin Ve Diğer Ülkelerin + Bireysel + Şirketlerin +Türev Dolar Mik.] (\$ Rezervi+Matbaası) (\$ Rezervi) (\$ Rezervi) (\$ Rezervi)

Bu toplamı bilemiyoruz, aşağı çekmek için de hiç bir öneri, tasarı yok.

b) Dolaşımdaki para miktarı emisyon hacmine ve dolaşım hızına bağlı olarak değişirdi. Özellikle emisyonu denetim altında tutmak enflasyonist tazyiki düşürme yönünde etkili bir tedbirdi. Ne var ki Keynesgil ekonomisinin iki temel parametresi, otonom yatırım ve tüketim eğiliminin genişleme etkisi emisyonun denetimini zorlaştırmıştır. 1970’lerden sonra neo-liberal akım dolaşımdaki para miktarını istenilen düzeyde tutma bağlamında faiz haddini bir düzenleme aracı gibi kullanılmaktadır. Bu nedenle borsa oyuncuları başta ABD Merkez Bankası olmak üzere ülke Merkez Bankalarının faiz oranlarını ilgiyle izlerler. Fakat reel faiz Hedge fonlar nedeniyle denetilemez olmuştur.

c) Neo-liberal yaklaşımın yarattığı yeni siyacyılık finans sektöründe her türlü kumarbaz serüvenciliğe yatkın, gözü kârdan başka bir şey görmeyen bir eğilimi özendirmiştir. Bu “piyasa oyuncular”ının kullandığı para da büyük ölçüde kendilerine ait değildir. Açıkça başkalarının varlıkları üzerinden kumar oynamaktadırlar. Bu oyunun ya da siyacyılığın yarattığı sanal zenginlik dayanılmaz bir albeniye sahiptir. Dünya, yirmi yıldır “Para”nın ilahlaştığı bu sanal âlemde yaşıyor. Küreselleşme diye tanımlanan bir masal dünyasında finans şirketleri, mafioza yöntemleriyle ceplerimize kadar ellerini uzatıp boşalttılar. Şimdi uyanılıyor. Gözlerde şaşkınlık ve korku. Ne

yapmalı sorusu her köşede dillendiriliyor.

2. Krizin patlamasına neden olan ilk kıvılcım bilindiği gibi ABD’de Mortgage yöntemiyle konut alanların borç taksitlerini ödeyememeleridir. Yani, finansal siyacyıların açığa satışları ve çalı-çırpı fonları diyebileceğimiz “Hedge” fonları türünden mafiozavari yöntemlerle genişleyen türev paranın yarattığı likidite daralmasıdır. Bu aslında krizin sanal nedenidir. Ne var ki, dünya borsalarındaki depresimin yarattığı “tsunami” etkisi, sorunun çözümünün finans sektörünü fonlamayla mümkün olacağı kanısını yaratmıştır.

Bu kanı doğrultusunda gelişmiş ülkeler ve onları izleyen diğer hükümetler yaklaşık dört trilyon doları finans piyasasına fonlamışlardır. Ayrıca, Merkez Bankaları da faiz indirme yarışına girmişlerdir. Bu fonlama bazı çevrelerde Marksist bir reçete ya da devletçilik gibi algılanmışsa da, hiç ilgisi yoktur. Açık bir şekilde serüvenci finansal siyacyılığın destekleyen bir karardır. Yani kumarbaz oğlunun kumar borçlarını, ailenin düzenini bozmasını diyen babanın ödemesine benzer. Ve de yeni sorunlar yaratacak niteliktedir. Serüvenci kumarbazlara cesaret verecektir. Kara paranın aklanmasıdır. Piyasanın daha da mafyasallaşmasıdır.

Akıtılan fonlar, açığa satışları, yeni türev paralar yaratma yöntemlerini cesaretlendirecektir. Köpük kabardıkça kabaracaktır. Yoksulların daha da yoksullaşması, tüm yaşamsal güvencelerini yitirmelerine neden olacaktır. Uygulanan kürtuluş reçetesini ABD Kongresinde Yeni Başkan Obama’nın partisinin de onayladığını aklımızın bir kenarında tutalım. Böylece dev finans şirketleri mutlak iktidarları yolunda bir adım daha atmışlardır.

3. Sabancı Holding’in bugünkü reisi Güler Sabancı, son krizi yorumlarken, “Ekonomi kitapları yeniden yazılacak,” demişti. Çok doğru bir teşhistir bu. Klâsik ekonomi politik kuramlarının temellerinin atıldığı 18. Yüzyıl’dan bu yana zafiyetin görüldüğü her aşamada “ekonomi politik” yenilenmek zorunda kalmıştır. Adam Smith, Ricardo, Mills, Mathus’la temelleri atılan, liberalizm’e (serbestiye) dayanan iktisat kuramı her tıkanışta, bunalımda kapitalist yapının kendini yenilemesi için yeni görüşlerle takviye edilmiştir. Kapitalistleşme çabasındaki uluslar “Millet iktisadı” adını verdikleri himayeci bir yöntemle kalkınmalarını gerçekleştirmişler (Almanya), daha sonra krizlerin dönerselliğini ele alan “Konjonktür” kuramı ortaya çıkmış, 1929 bunalımı Keynesgil modelle aşılmış, nihayet 1970’li yıllarda “para” itici güç mevkiine oturtulmuştur.

Özetlersek: İlk adımda üretim çekici güçtür. Karşılaşılan sorunlar yeni pazarlar ve yatırım alanları bulunarak çözülmüştür. Son aşamada I. Dünya Savaşı imdada yetişmiştir. 1929 büyük krizi ile başlayan ikinci evrede tüketim sistemin itici gücü olmuştur.



Hiz. İsa Marta ve Mari'nin evinde.

Silah sanayii ve savaşlar kurtarıcı olmuştur. 2. Dünya Savaşı, Kore Savaşı, Vietnam Savaşı ve sürekli silahlanmaya dayanan soğuk savaş bu bağlamda sayacağımız örneklerdir. Bu da istenilen kâr düzeylerini sağlayamayınca bu kez finansal simyacılaşa başvurulmuştur. 1970'den sonra bu evrede "para" odak noktasıdır. Bu aşamaları bir başka deyişle şöyle açıklayabiliriz: Tarih süreci içerisinde Tarım, Sanayi dönemlerini (ya da devrimlerini) Finans dönemi izlemeye başlamıştır. Piyasa ise bu evrelere göre yeni nitelikleriyle karşımıza çıkmıştır.

Geride bıraktığımız yirmi beş yıl boyunca egemenliğini ilan eden finansal simyacılık, sınırsız iletişim olanaklarının da verdiği fırsatlardan yararlanan, küresel bir sömürü alanı yaratmış, tıpkı arılar gibi her ülkenin varlıklarını yağmalayarak, bir anlamda istilâ ederek elli trilyona (tahmini) ulaşan bir türev paranın denetimini ele geçirmiştir. Bugün tahrip gücü çok yüksek bir nükleer bombaya benzetebileceğimiz bu köpüğün yok edilmesi tek çözümdür. Özellikle para ve piyasa'ya yönelik kuramsal yaklaşımlar yeniden ele alınmalıdır.

Para ve piyasa günümüzde tanımlanamaz bir boyuta ulaşmıştır. Perakende piyasası küreselleşme savaflarına karşı daralmış; alış veriş merkezleri içine sığdırılmıştır. Emtia piyasası ise borsaya sığmıştır. Ortaçağın ya da Osmanlı'nın kapalı çarşı kavramı yeniden karşımızdadır. Klasik iktisadın çok sayıda alıcı ve satıcının oluşturduğu serbest rekabet piyasası bugün sınırlı satıcı ve sınırsız alıcının bulunduğu bir pazardır. J. Robinson'un gündeme getirdiği "noksan (eksik) rekabet" sıfır rekabete dönüşmüştür. Fiyatlar küreselleşmiş, alıcılar küreselliğin dışında kalmıştır.

Aynı şekilde paranın da niteliği, kullanım alanları ve hattâ güvenilirliği değişmiştir. Dolaşımdaki para-

ların üzerindeki değişim değeri sanaldır. Her an, her saniye sıfıra indirgenebilir. Bugün trilyon dolarlarla ifade edilen köpük görece bir kabul değerine sahiptir. İskambil kağıtlarından kuleler gibi bir anda yıkılabilir. Birinin çökmesi domino etkisi yaratabilir. Son kriz zaman zaman borsalardaki spekülasyon yükselmelerine karşı derinleşerek sürme eğilimine sahip. Çünkü çeyrek yüzyıldır hızla yükselen türev para devletlerin değil, şirketlerin kontrolünde. Özelleştirmeler ve küresel sermaye transferleri çok uluslu şirketleri daha da güçlendirmiştir. Açıkça belirtmek gerekir ki bir çok ülkede siyasal erk (yasama ve yargıyı da kapsayacak şekilde) fiilen çok uluslu şirketlerin elindedir.

Bu nedenle karşı karşıya kaldığımız kriz mevcut kapitalist ekonomi politigin kaçınılmaz ve beklenen zaafiyetinden doğmuştur. Bu zaafiyet ölümcül bir hastalığa dönüşebilir mi? Kısa sürede bunu beklemek aşırı hayalcilik. Kapitalizm zaafiyetini atlatmak için zaman zaman faşizme ya da sosyal politikalara ağırlık veren bir geçişe sahiptir. Hitler, Mussolini dönemi buna örnektir. İngiltere, Fransa, İsveç ve hattâ Almanya'da bu tedaviye sosyalist, sosyal demokrat partiler de yardım etmiştir. Mitterand Fransa'sı, Blair İngiltere'si bu bağlamda sözü edilecek örneklerdir. Hattâ Obama'nın, sermaye odaklarının da katıldığı böylesine yoğun destekle ABD başkanı seçilmesi bile aynı şekilde yorumlanabilir. Nitekim Reagan ekonomisinin zaafılarını Clinton onarmıştı.

Bu söylediklerimiz, ünlü deyişle "kapitalizmde çare tükenmez" yaklaşımına uyuyor. Fakat son finansal krizin küresel kapitalist ekonomik düzende büyük yaralar açacağı da açık bir gerçektir. Sosyalist demiyorum ama ona yol açabilecek "geçiş ekonomisi" diyebileceğimiz bir dönemin bizi beklediğini söyleyebiliriz.

Krizi Anlarken

E. Ahmet Tonak¹ 

Kapitalizmin krizini aslî, yapısal nedenlerle değil, onların tezahürleri, uygulanan ve uygulanmayan politikalar, hattâ insanların içgüdüsel özelliklerine referansla açıklama tarzı bugün de hâkim

Konuya lâfı gevelemeden, damardan girmekte fayda var. Kapitalizmin krizlerini sadece anlamak için anlamak akademik açıdan meşrû olsa bile, Marksistlerin derdi anlama faaliyetinin ötesine geçmektir. Amaç, kapitalizmi aşmak, emek sömürsünü yeryüzünden kazımak için krizlerin yarattığı imkânları kullanmaktır. Bu da, somut olarak, işçileri sosyalizm mücadelesine katmaya çalışırken, aynı zamanda krizlerden doğrudan muzdarip olan emekçilerin maddi durumlarını iyileştirme mücadelesi vermek anlamına gelir. Sözkonusu mücadele ihmal edilip, örneğin geçiş önlemleri paketi türünden somut talepler oluşturulamazsa, sadece sosyal devrimin öznesi emekçilerden kopmakla kalınmaz, aynı zamanda, Marksizm de siyasi prestij kaybına uğratılmış olur.²

Kaldı ki, krizleri sadece anlamak için anlamak derdine düşenler, yani akademik, entellektüel gerekçelerle bu anlama faaliyeti içine girdiklerini iddia edenler bile, bilerek ya da bilmeyerek siyasete bulaşmışlardır. Açıkta, burjuvaziye akıl hocasına soyunanlar dışında, bu çevreler içinde de, kişisel çıkarları için en kaba saba argümanları ikide bir önümüze sürenler dolaylı yollardan burjuvazinin hâkimiyetini fikri planda yeniden üreterek, geleceklerinin o sınıfın bekaasına bağlı olduğunu deşifre etmiş olurlar.

Marksistlerin kapitalist krizleri anlama çabaları teori-pratik, daha doğrusu teori-siyaset ilişkisi içinde kavranmalıdır. Hep böyle olmuştur, bu açıdan bugün de değişen bir şey yoktur. Bir başka deyişle, kriz teorileri, kullanılan kavramlar, çözümleme yol ve yöntemleri, ampirik kanıtlar, kısacası, kriz dinamiklerine ilişkin her türlü tespit, belirli siyasetleri besler ve yeniden üretir. Teorinin niteliği ile kapitalizmi değiştirmenin modalitesi arasında yadsınamayacak bir bağ vardır.

En genel ifadeyle, reformcu ve devrimci siyasetler şeklinde tasnif edilebilecek bu pratiklerin arkasında, bu siyasetleri besleyen farklı kriz teorileri, kapitalizmin dinamiklerini anlama biçimleri var-

dır. Öte yandan, bu ilişkinin bire-bir bir ilişki olmadığına da görülmesi gerekir. Sözkonusu teori-pratik ilişkisinin varlığı, A ve B teorisini benimseyince reformist, C'yi benimseyince devrimci siyaset izlendiği sonucunu otomatik olarak doğurmaz. Anwar Shaikh'in Marksist kriz teorilerinin tarihini yetkin ve kapsamlı bir biçimde değerlendirdiği makalesinde belirttiği üzere, tüketim azlığı (underconsumption) kriz teorisi, siyasi oryantasyonları birbirinden çok farklı olan, hem Malthus ve Sismondi, hem de devrimciliğine ancak gıpta duyabileceğimiz Rosa Luxemburg tarafından savunulduğu gibi, daha yakın zamanlarda da, modern tekelci kapitalizm ekolünün kurucuları Paul Sweezy ve Paul Baran tarafından da savunulmuştur (Shaikh. 1988). Öte yandan, tüketim azlığı teorisi sadece Marx ve Lenin tarafından değil, aynı zamanda klasik iktisadın üstadı David Ricardo tarafından da eleştirilmiştir. Kısacası, kriz teorilerinin tarihine şöylesine bir göz atmak bile teori-pratik ilişkisinde otomatiğe bağlanmış sınıflandırmaların çalışmadığını görmeye yetecektir.

Marksistlerin farkında olmak zorunda oldukları ikinci husus, teori ile olgular ve veriler arasındaki ilişkinin mahiyetidir. Hep yinelediğim, ama bu bağlamda tekrar vurgulamakta yarar gördüğüm bu husus, verili bir kapitalist ekonominin ampirik gözlemlenmesi sırasında kullanılan makro veri setinin ve değişkenlerin Marksist teoriye değil, Keynesçi teoriye dayanılarak üretilmiş olduklarının farkında olunup olunmadığı ile ilgilidir. Bu durum, sözkonusu verilerin hiç bir zaman kullanılmaması gerektiği anlamına gelmiyor tabiiyle. Ama, en azından, kullanılan verilerin teorik kaynağının, ampirik gözlemlerimizi belirlediğinin farkında olmamızı gerektiriyor. Marksist teorinin öngörülleri eğer eldeki Keynesçi veri seti ile kanıtlanamıyorsa, yapılması gereken Marksist teorinin orasını burasını budamadan, Keynesçi teorik çerçeveye dayalı kavramların, kategorilerin muhtevasını sorgulamaktır. Tabii, Marksistlerin kriz tartışmalarına ilişkin

olsun, kapitalist ekonomilerin değişim dinamiklerine ilişkin olsun, giriştikleri tahlillerde kullanmaları gereken ideal ampirik çerçeve emek-değer teorisinin kategorilerine dayanılarak geliştirilmiş bir makroekonomik muhasebe sistemidir. Bu tercihin önemini de yazının son bölümü'nde ABD ve Türkiye ekonomisinin performanslarına ilişkin yapacağımız ampirik gözlemlerle kanıtlamaya çalışacağız.



Falci kılığında bir kadın, 1644-48

MARX'IN KRİZ AÇIKLAMASI VE GÜNÜMÜZDEKİ DURUM

Marx'tan hatırlayalım: kapitalizmin mezar kazı-cısı proleteriyadır; ya da bir başka deyişle, sermaye birikiminin yani kapitalist üretimin gerçek engeli, bizzat sermayenin kendisidir. Ne demek istenmiştir bu yüklü ifadelerle? Kısa cevap, sermaye birikiminin kârlılığı azaltarak yeniden üretimi olanaksız kılması, yani kâr haddinin azalma eğiliminin kapitalist krizleri doğurmasıdır. İlk ağızda anlaşılmaz gibi gelecek bir biçimde, kârlılığın ana motivasyon olduğu bir ekonomik yapı, aynı zamanda, kendi bağrında kârlılığı azaltan dinamikleri de barındırmaktadır. Bir başka deyişle, yukardaki soruya kapsamlı ve tatminkâr cevap, sermaye birikiminin kendi bindiği dalı kesercesine, nasıl olup da kârlılığı azaltan dinamikleri içerdiği sorusu ile yüzleşmeyi gerektirir. Bu yüzleşmenin başlangıç noktası da kapitalist rekabetin mantığıdır.

Marx, radikal ve/veya neo-Marksist kamptaki bir çok iktisatçının sorgusuz sualsiz içselleştirdiği tam rekabet anlayışından çok farklı bir kapitalist rekabet yorumu geliştirmiştir. İdealize (ve hattâ matematiksel anlamda estetize) tam rekabet koşullarının şirketleri pasiftir; piyasanın empoze ettiği fiyatları “kabullenirler.” Adetâ kısımetlerine razı şirketlerdir bu kapitalist işletmeler. Oysa “iş hayatı”nın kendisine veya ikinci el anlatımına (örneğin *Wall Street Journal*, *Financial Times*, *Harvard Business Review*'ya) biraz âşına olanların yakından bildiği üzere, kapitalist rekabet vahşi bir savaş hâlidir. Bu savaşta kapitalistlerin en vurucu silahı birim maliyeti düşürmektir. Marx'ın, “rekabet savaşı, metalar ucuzlatılarak verilir,” sözü âdetâ kapitalist rekabetin düstûrudur. Metaların ucuzlatılması da emeğin verimliliğini arttıran ileri teknolojileri icad edip, makinaları canlı emeğin yerine ikame etmekten geçer. İşte, Marx, “üretimin kapitalizasyonu” dediğinde bizatihi bu süreci kastetmiştir.

Kapitalizmin tarihi, her bir birim metanın içerdiği değişmez sermaye miktarının (girdiler, araç gereç, makina, v.s.) görelî olarak arttırılmasının tarihidir. Ve işte bu savaş stratejisi ile kimi “şanslı” şirketler (hakim iktisat akımlarının dediğinin tersine, yani, pasif bir biçimde piyasanın dikte ettiği fiyatları kabullenmek yerine) fiyatlarını kıarak, piyasa paylarını arttırıp, rakiplerini yok edegelmişlerdir. Bu süreçte her şey mübahtır: endüstriyel casusluktan, ters-mühendisliğe (reverse engineering), hattâ

altedilen, piyasadan silinen şirketlerin fiziki üretim kapasitelerine el koymaya kadar.

Bildiğimiz gibi sermaye için en önemli kıstas, yatırılan sermayeye bağlı olarak ne kadar kâr edildiğidir. Kârlılığın, kâr haddinin tarifi de zaten bu davranışı temel alarak yapılır. 100 liralık sermayesinin yarısı ile (50 lira) fiziki girdilerini satın alan, diğer yarısı ile de (50 lira) işçi ücretlerini karşılayarak, sonunda 50 lira kâr eden bir işletmenin, kâr haddi % 50'dir $[(50)/(50+50)]$. Yine bildiğimiz gibi, Marx için yüksek soyutlama seviyesinde, kârın adı **artık değer** (s), fiziki girdilerin, **değişmez sermaye** (c) ve işçi ücretlerinin ise **değişir sermaye** (v). Dolayısıyla, kâr haddi aslında bu kavramları kullanarak $[(s)/(c+v)]$ şeklinde ifade edilebileceği gibi, bu formülasyondaki bütün terimler **değişir sermaye** (v) ile bölünerek $\{(s/v)/[(c/v)+(v/v)]\}$ şeklinde de yazılabilir. Marx, (s/v) 'yi **artık değer oranı** (kısaca, ADO; ya da sömürü oranı), (c/v) 'yi ise **sermayenin organik kompozisyonu** (kısaca, SOK) olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla, kârlılığın zaman içindeki seyri, sermaye birikiminin, bu iki oranı (yani (s/v) ve (c/v) 'nin) nasıl belirlediğine bağlı olarak vuku bulacaktır.

Verili bir birim metanın içerdiği değişmez sermaye miktarının (c), görelî olarak artıp artmadığı Marx'ın geliştirdiği SOK (c/v) kategorisi ile izlenir. SOK'un kapitalizm geliştikçe arttığını çıplak gözle bile izlemek mümkün. Burada önemli olan, SOK'taki artışın kapitalistlerin sürekli vermek zorunda oldukları **iki cephe**li savaşın, daha çok, şirketlerin kıran kırana boğuştuğu sermaye sermaye cephesi ile ilgili olduğunun kavranmasıdır. SOK'unu yükselten, birim maliyetini düşürerek rakibini yenmekte, rekabetten üstün çıkmaktadır. Aynı zamanda, ikinci cephede de (sermaye-emek cephesi) bizzat bu makinalaşmanın tezahürü olarak emek üretkenliği artmaktadır. Ki bu artış reel üc-

retlerin artışını geçtiği sürece ADO'nı (s/v) artırma anlamına gelecektir. Son dönem ampirik çalışmalarla, Marx'ın kategorilerine sadık kalınarak geliştirilmiş muhasebe sistemleri kullanılarak ölçülen SOK'nun ve ADO'nun yükselme eğilimi gösterdiği, ilkinin daha hızlı artması sonucu, kârlılığın **uzun dönemli bir eğilim olarak düştüğü**, artık yadsınamayacak biçimde ampirik olarak da kanıtlanmıştır (Shaikh ve Tonak. 1994).³

ABD'DE OLANLAR

Bu krizin en azından nicel boyutları itibariyle, buharlaşan finans sermayesi açısından en ağır yaşandığı ülke ABD. Ayrıca, ABD giderek daha entegre hale gelen dünya ekonomisinin de en büyüğü.⁴ Dolayısıyla, günümüzün küresel krizini anlamak ABD ekonomisinin yakın dönem serüvenine yoğunlaşmayı gerektiriyor. 1960'ların sonundan bu yana ABD'nde ve Avrupa'da enflasyon ve işsizlik (stagnasyon, resesyon veya durgunluk denilen ekonomik büyümenin durması sonucu ortaya çıkan istihdam eksikliği) verilerine baktığımızda bu iki göstergenin 1970'lerden itibaren birlikte yükseldiğini, dolayısıyla o döneme kadar Keynesci anlayışa göre birbirinin ilacı olan bu iki ayrı hastalığın yeni bir hastalığa (stagflasyon) dönüştüğünü gözlemliyoruz.

Yeni hastalık yeni ilaç gerektirecekti! Sonradan adı konacak o yeni ilacın adı "Volcker şoku"dur. 1979'da ABD Merkez Bankası'nın (FED'in) başındaki Paul Volcker'ın uygulamaya başladığı parasalcı iktisat politikası ile nominal faiz haddi %20'lere kadar yükseltilmiş ve giderek Merkez Bankalarının enflasyonla mücadeleyi esas aldıkları, yaygın adıyla neo-liberal denen, devletin küçültüldüğü, piyasacı döneme girilmiştir. Bu dönemin ekonomiyi daraltıcı politikaları enflasyonu kontrol altına almakla birlikte işsizliğin azaltılmasında çok başarılı olamamıştır. İşsizlik artışının Avrupa'ya kıyasla kısmen düşürülebildiği ABD'de bile ortalama işsizlik seviyesinin yerleştiği plato 1980 öncesine göre yükselmiştir.

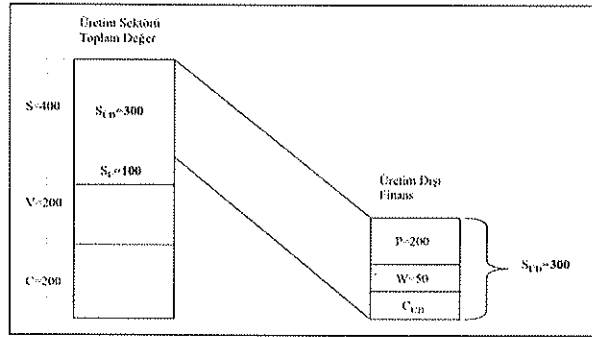
"ABD'nde olanlar" ara başlığı altında buraya kadar söylediklerim ders kitaplarında, hattâ kaliteli gazetelerde rastlanılacak türden. Kapitalizmin krizini aslî, yapısal nedenlerle değil, onların tezahürleri, uygulanan ve uygulanmayan politikalar, hattâ insanların içgüdüsel özelliklerine referansla açıklama tarzı bugün de hâkim. Olguların tasviri bakımından bir yere kadar mazur görülebilecek bu yaygın tarz, hastalığın sonuçlarına odaklandığı için hastalığın gerçek sebebinin teşhis edemiyor. Bankacılık sektöründeki denetimsizlikten, sub-prime mortgage, türev⁵ piyasalarının kontrolsüzlüğüne

kadar bir dizi somut sorun krizin asıl nedeni gibi görüldüğünden, kapitalizmin kendisini sorgulamaya vakit kalmıyor! Ama, bir yandan da bir taşla iki kuş vurulmuş oluyor: tedavinin bir ağrı kesiciden diğerine geçiş ile mümkün olacağı izlenimi de böylelikle yaratılmış oluyor.

O zaman, en azından ABD'de 1970'lere nasıl geldiği, kapitalizmin o dönemden bu yana krizi aşmak için bulduğu "çözüm"ün günümüz çöküşünü nasıl hazırladığını sistemin en temel özelliklerinden hareketle görmeye çalışalım. Yukarıda belirttik, kapitalist işletmelerin hedefi kâr elde etmek; kârın kaynağı da artık değer. Fakat, bildiğimiz gibi, her kapitalist şirket artık değer üretmediği halde kâr etmeye devam edebiliyor. İlk ağızda paradoksal gibi gelen bu durum aslında yaşadığımız krizin anlaşılması için cevaplanması gereken en temel sorudur.

Emek-değer teorisi perspektifinden kapitalist bir ekonomide değer ve artık değer yaratıldığı sektörleri üretim sektörü, yaratılan artık değerden aldığı pay ile kendini var edebilen sektörleri de üretim dışı sektör olarak sınıflandırmak mümkün. Şekil I bu ayrımı, üretim dışı sektörlerin en yüklerinden finans sektörünü kullanarak düzenlenmiş sayısal bir örnekle göstermektedir.

Şekil I: Üretim ve Üretim Dışı Sektörler

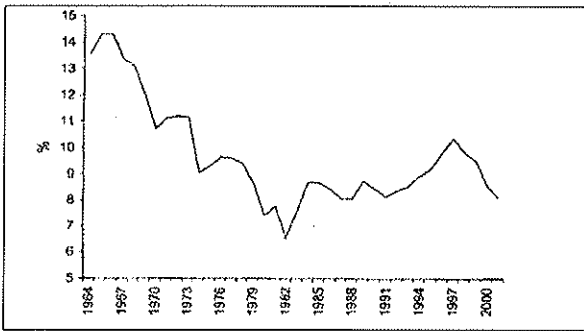


Üretim sektörü ekonomide üretilen toplam değeri (800) ve parçalarını (C=200, V=200, S=400) yaratmakta, ancak artık değer sadece bir kısmını ($S_{UD}=100$) sektörün kârı olarak elinde tutabilmektedir. Artık değer geri kalan kısmı ($S_{UD}=300$) üretim dışı sektörlerin, örneğin finans sektörünün, maddi varoluşlarını sağlamaktadır. Finans sektörü, yani ticari bankalar, sigorta şirketleri yatırım bankaları, üretim sektöründen aktarılan bu artık değer ile işletmelerinin araç gereç ihtiyaçlarını ($C_{UD}=50$), ücret ödemelerini ($V_{UD}=50$) karşıladıkları gibi, sattıkları hizmet sonucu kâr ($S_{UD}=200$) bile elde edebilmektedir. Paradoks çözülmüştür: artık değer yaratıldığı tek ekonomik faaliyet üretim

sektörünün faaliyetleri ve burada yaratılan artık değerlerin dolaşım ilişkileri yoluyla üretim dışı sektörler aktarılışı kavrandığında, finans sektörünün nasıl olup da artık değer üretmeden kâr edebildiği açıklığa kavuşmaktadır. Şekil I'de kullanılan nicel büyüklüklerle ekonominin değer cinsinden **temel kârlılığı** % 100 $[(400)/(200+200)]$, üretim sektörünün işletmelerce **gözlemlenen kârlılığı** % 25 $[(100)/(200+200)]$, finans sektörünün bankalarınca **gözlemlenen kârlılık** ise % 200'dür $[(200)/(50+50)]$.

Finans sektörünün kârlılığının üretim sektörünün kârlılığının 8 katı oluşu haliyle bizim Şekil I'deki örnek için seçtiğimiz nicel büyüklükler yüzündendir. Ama, ABD'ndeki durumdan ve bugüne gelişimizi açıklayan gerçekliklerden çok da kopuk değildir. II. Dünya savaşı sonrası dönemde, Marksist bir muhasebe sisteminin kategorileri ile hesaplanmış temel kârlılık ilkin 1948-80 arası % 30.8 azalmış, neo-liberal uygulamaların meyvasını vermesiyle, 1980-89 arası % 8.3 artmıştır (Shaikh ve Tonak, 1994). Kısmen farklı bir metodoloji kullanmakla birlikte Simon Mohun da 1965-82 dönemi için kâr haddinde % 7.81'lik bir düşüş, 1982-99 dönemi için ise % 8.01'lik bir artış hesaplamıştır (Mohun, 2005). Şekil II'de görüldüğü üzere ekonominin genelinde gözlemlenen kârlılık düşüşü 1970'lerin sonuna kadar sürmüş ve devletin burjuvazi adına kârlılığı yeniden yükseltme hedefi ile neo-liberal politikaları uygulaması sonucunu yaratmıştır.

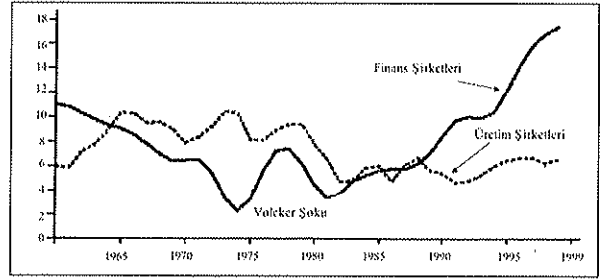
Şekil II: Vergi Öncesi Kâr Oranı: ABD, 1964- 2003



Kaynak: Mohun (2005)

Ve bu politikaların etkisiyle genel olarak kârlılık yükselmesine rağmen, üretim sektörünün kârlılığı finans sektörünün kârlılığının gerisinde kalmıştır (Şekil III). Bizatihi bu farklılık bir taraftan sermaye için finans sektörünü cazip kılarken, bir taraftan da bu cazip sektörü, ürettiği artık değerle beslemesi gereken üretim sektörünün görece olarak küçülmesi sonucunu doğurmuştur.

Şekil III: Üretim ve Finans Şirketlerinin Kâr Oranları: ABD, 1960- 1999



Kaynak: Bond (2008)

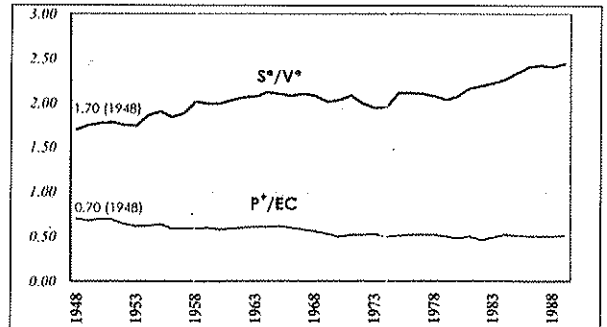
Şişen finans sektörünün büyüyerek varolması için gerekli artık değer üretiminin sınırına yaklaşıldığı 2000'li yılların başından itibaren özellikle emlak sektöründeki balonla hissedilmeye başlanmış (Tonak, 2004) ve nihayet 2008 içinde de kriz banka iflasları ile tetiklenmiştir. Kriz, kapitalizmin yapısal krizidir, sistemiktir dediğimizde kastettiğimiz budur. ⁶

MARKSİST MUHASEBE SİSTEMİNİN ÖNEMİ

Yukarda ayrıntılarına girmeden mantığını ve bazı dışa vurumlarını aktarabildiğimiz kriz açıklamasının dayandığı teorik çerçeve ve ampirik verilerin çoğu yepyeni bir makroekonomik veri tabanına dayanmaktadır (Shaikh ve Tonak, 1994; Mohun, 2005). Bu tür bir ampirik çerçevenin önemini tekrar vurgulamak bakımından ABD'ne ve Türkiye'ye ilişkin bazı yeni bulguları da daha sonraki tartışmaları zenginleştirmesi beklentisiyle kısaca aktarmakta yarar görüyorum.

Aşağıdaki Şekil IV, literatürde birbiri yerine kullanılagelen, oysa muhtevaları farklı olduğu için zaman içinde arzettikleri ampirik eğilimlerinin de farklı olması doğal sayılabilecek Keynesçi perspektifin **kâr-ücret oranı** (P^*/EC) ile Marksist **artık değer oranının** (S^*/V^*) ABD'de 1948-89 arası seyrini vermektedir.

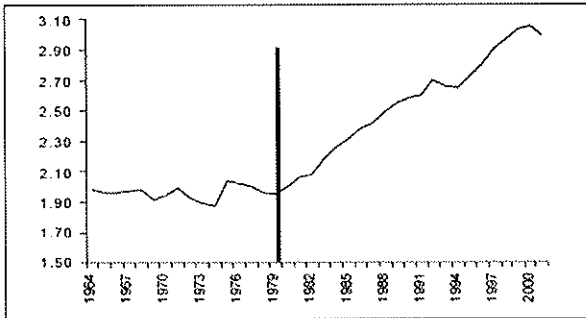
Şekil IV: Artık Değer ve Kâr Ücret Oranları: ABD, 1948-1989



Kaynak: Shaikh ve Tonak (1994)

Görüldüğü üzere, genellikle yaygın biçimde kullanılan kâr-ücret oranı (0.7'den 0.5'e azalarak), Marx'ın uzun dönem eğilimi olarak artmasını öngördüğü artık değer oranının (1.7'den 2.4'e artışı) tam tersi bir eğilim göstermektedir. Artık-değer oranının bu artış eğilimini kâr-ücret oranının seyrinde gözlemlemeyen burjuva iktisatçılar, Marx'ın öngörüsü tutmadı diye sevinirlerken, radikal iktisatçıların önemli bir kesimi de Marx'ı revize etmeyi, hattâ emek değer teorisini terk etmeyi (ya da hiç kullanmayarak sosyolojik açıklamalarla yetinmeyi) seçmektedir. Oysa, Marksist muhasebe sistemini geliştirerek ve ancak o yoldan Marx'ın öngörülerinin sınanabileceğini savlayanlar yukardaki Şekil IV'de ve aşağıdaki Şekil VI'daki gibi ilk ağızda gözlemlenmesi olanaksız olan ampirik bulgularla kapitalizmin dinamiklerine ilişkin bambaşka sonuçlara varabilmişlerdir. Şekil V'de, Simon Mohun, bizim geliştirdiğimiz muhasebe sistemi (Shaikh ve Tonak, 1994) içinde hesapladığımız değişir sermaye kategorisini daha sonraki ayrıntılı millî gelir ve ücret veri serilerini dikkate alarak yeniden hesaplamış ve 1989'dan 2001'e kadar getirmiştir. Bu düzeltme sonucu Mohun'un elde ettiği 1980 sonrası ölçümler, genel olarak kârlılığın yükseltilişine pozitif etkisinin yanı sıra, üretim dışı sektörlerin serpilebilmelerini sağlamak için de artık değer oranının ne denli artırılmış olduğunu (en azından 1989 sonrası için **ilk defa**) ortaya koymuştur (Mohun. 2005).

Şekil V: Artık Değer Oranı: ABD, 1961- 2003



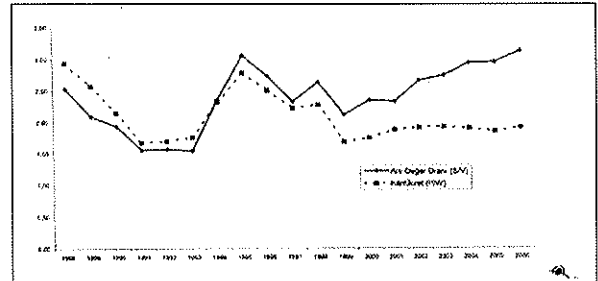
Kaynak: Mohun (2005)

Türkiye ekonomisi söz konusu olduğunda Marksist kategorilerle yapılan çalışmalar hem sayıca azdır, hem de çeşitli açılardan kısımlıdır (Tonak 1980). Uzun zamandır Türkiye'nin Milli Gelir serilerini ve Girdi-Çıktı tablolarını kullanarak alternatif, Marksist bir makroekonomik veri setinin geliştirilmesi ihtiyacı vardı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Yiğit Karahanoğulları bu yakıcı ihtiyacı derinden hissederek doktora tezinde böylesi meşakkatli bir işe girişti (Karahanoğulları. 2008). Ve bu şekilde, Karaha-

noğulları'nın titiz çalışmasıyla bundan sonraki çalışmalar için de ampirik temel teşkil edecek bir veri seti üretilmiş oldu. Söz konusu tezden şimdilik iki çarpıcı sonuç sunarak bu tür çalışmaların önemini ve farklılığını Türkiye ekonomisi bağlamında da belirtmek istiyorum.

Şekil VI, Karahanoğulları'nın bizim geliştirdiğimiz metodolojiyi (Shaikh ve Tonak. 1994) Türkiye'ye uygulayarak, bu ekonomi bağlamında elde ettiği artık değer oranı ile kâr-ücret oranının karşılaştırılmasını vermektedir (Karahanoğulları. 2008).

Şekil VI: Artık Değer ve Kâr Ücret Oranları: Türkiye, 1989-2006

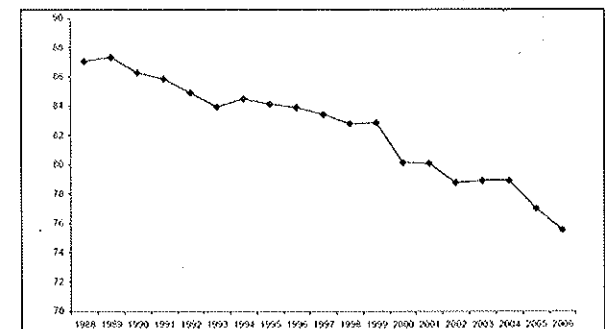


Kaynak: Karahanoğulları (2008)

Bir yandan, bu iki göstergenin, özellikle 1999 sonrası dönemde farklı şekilde seyredebileceğini, öte yandan da artık değer oranının, hızlı finansallaşmanın beslenmesi gereği yüzünden de çok kısa bir süre içinde (1999-2006) arttırılmış olduğunu **ilk defa** bu çalışma ile gözlemleyebiliyoruz.

Üretim ve üretim dışı sektörlerin görece gelişimi kısmen de olsa değer ve artık değer üreten emeğin istihdamının görece değişimi ile de izlenebilir. Çıplak gözle de izleyebildiğimiz finans dahil olmak üzere üretim dışı faaliyetlerdeki genel büyüme sadece bu sektörlerdeki istihdamı arttırmakla kalmamış, söz konusu faaliyetlerin maddi temeli olan değer üretimini yapan üretken emek istihdamının da görece olarak azalması sonucunu doğurmuştur.

Şekil VII: Üretken Emeğin Toplam İstihdama Oranı: Türkiye, 1988-2006



Kaynak: Karahanoğulları (2008)

Şekil VII'deki üretken emeğin toplam istihdama oranının 1988 sonrası azalışı ve bu eğilimin 1999 sonrasında hızlanarak sürmesi, üretim sektöründe istihdam edilen emekçilerden daha fazla artık değer emilmesi gereğini yaratmış, bu da artık değer oranını daha da arttıran bir faktör olmuştur. İçinde bulunduğumuz krizi bu anlamda, finans dahil, üretim dışı sektörleri besleyen artık değer üretiminin sınırlarına dayanmanın kaçınılmaz sonucu olarak görmek mümkündür. Dolaylı verilerle ve genel gözlemlerimizle sezdiğimiz bu dinamik de **ilk defa** Marksist verilerle elle tutulur hâle gelmiş olmaktadır.

NE BEKLEMELİ?

Artık yaşanan krizin derinliği ve süresi tartışılmaz oldu. Devekusu misali başını kuma gömenlerin dışında, her cenahtan yorumcular derin, farklı ve uzun süreli bir kriz yaşandığını teslim ediyorlar. Şüphesiz nedenlerin teşhisinde muazzam farklılıklar var. Bu sadece yorumcuların Marksistlikleri ile ilgili değil. Yukarıda kısaca belirtmeye çalıştığım gibi sol perspektiften yaklaşanlar arasında da teorik farklılıklar olduğu gibi, ampirik gerçekliğin izlenişinde de tahlillerden çıkartılan sonuçları etkileyecek derecede ciddi ayrımlar var. Bu farklılıklara toptancı yorumları, aşırı iyimserlik ve aşırı kötümserlik eğilimlerinin varlığını da eklersek ortada kol gezen kriz analizleri yelpazesinin niye bu denli geniş olduğunu anlayabiliriz. Krizin teorik açıklamaları ile önerilen çözümler, hattâ sol siyaset arasındaki ilişki konusunu taze bir örnekle somutlayayım.

Muhtemelen, genel olarak sol çevrelerde öteden beri hakim yaklaşım olması sebebiyle Türkiye'nin radikal kesimlerinde de yaşadığımız krizi kapitalizmin **aşırı birikim** dinamikleriyle açıklamak çok yaygın. Genellikle **aşırı birikim**den ne kastedildiği net bir biçimde ifade edilmiyor. Ama, çokluk ima edilen, aşırı üretim (ki genellikle eksik tüketim anlamında kullanılıyor); bazen, kârlılık azalması da anlatımların bir yerine yerleştirilmiş oluyor. Esas açıklayıcı dinamiğin **aşırı birikim** olduğundan vaz geçmeksizin, kısmen görelî ücret, kısmen SOK artışlarına referanslarla bezeli kriz tasvirlerine sık sık rastlıyoruz. Kriz, temelde eksik



Falci kılığında bir kadın, (detay)

tüketimle açıklandığında, çözüm olarak da Keynesçi efektif talebi arttıracak iktisat politikaları önermek meşruiyet kazanıyor. Kaldı ki, bu açıklama tarzında kullanılan dil ne denli devrimci retorikle süslenmiş olursa olsun, bir süre sonra bu yoldan kapitalizmin reformlarla dönüştürülmesi siyasetinin de savunulabileceği bir zemin sağlanmış oluyor.

Yakın tarihin de bize gösterdiği üzere, krizler ne denli derin olursa olsun, otomatik bir biçimde kapitalizmi batırmıyor. Kapitalizm insanlığı tahrip ederek ve üretim kapasitesini değersizleştirerek yoluna devam ediyor. Her bir krizin yaşandığı konjonktür diğerinden farklı. Bu farklılığın tezahür ettiği iki alanı, krizin etkilerini ve kapitalizmi aşma imkânlarını değerlendirirken özellikle dikkate almamız gerekiyor. İlk ve nispeten az değinilen alan, sermayenin ve devletin krize cevap şekli. Bu cevabı, hem verili coğrafyanın siyasî kültürü, hem de krizin vuku buluş şekli belirliyor. Günümüz dünyasında 1930'ların buhranında yaşananlar yaşamaya başlamadığı gibi, bir günlük ani borsa çöküşleri ve bunların karşısında ne yapacağını bilemeyen kapitalist devletler de yok. İşte Japonya'nın 1990'lar boyunca devam eden sürünmesi ve hâlâ toparlanamaması. Bu tarz, yani sürünerek –ki sürünmenin toplumsal katmanları etkileyişi ülkenin zenginliği ve siyasî kültürü tarafından belirlenecektir– krizi 10 yıllarca yaşamak olasılıklardan biri. İkinci alan ise, solun, daha doğrusu işçi sınıfının örgütlülüğü ve sosyalizmi kurma iştiağı ve enerjisidir. Bu alanda umut verici bir çok gelişme olmasına rağmen, dünya genelinde, büyük kapitalist ülkelerde kapitalizmi aşacak bir örgütlülük potansiyeli maalesef gözükmemektedir. Bununla birlikte, küreselleşme ve onun ideolojik ve kültürel ifadesi olan post-modernizmden, sivil toplumculuğa, liberal akımlara kadar bir çok eğilim hızla itibar kaybetmektedir. Bu açıdan, önümüzdeki yıllar sosyalizmin cazibesini arttırabileceği gibi, barbarca düzenlerin de dayatılma ihtimalini besleyebilecek toplumsal, siyasal ve ekolojik gelişmelere, hattâ insanlığı yok edebilecek çılgınlıklara gebe dir. Eğer yok edilmezse, insanlığın geleceği, tek tek insanların kendilerini aşan dinamiklerin şuuruyla davranabilen örgütlülüklerinin eseri olacaktır. Yaşadığımız derin kriz, bir yandan bu geleceği tahayyül ederken, bir yandan o örgütlülükleri kurma imkânını veriyor.

1 Uluslararası Ekonomi Politik Yüksek Lisans Programı, İstanbul Bilgi Üniversitesi.

2 Bu yazıda, özellikle Türkiye'nin içinde bulunduğu kriz bağlamında böylece bir geçiş dönemi paketinin muhtevasına girilmeyecektir. Bu alanda bir kaynak Satlıgan (2008)'dir. Türkiye ekonomisinin krize yakalandığı dönemin çeşitli değerlendirmeleri ve açmazları için ise BSB (2008a ve 2008b)'ya başvurulabilir.

3 Bu yazı bağlamında, kârlılığın uzun dönemli bir eğilim olarak azalmasını gözlemleyebilmek için gerekli kavramsal (temel kârlılık ve gözlemlenen kârlılık) ve ampirik tartışmalara (kapasite kullanımının farklı tanımları ile, bu farklılıkların yol açabileceği farklı kârlılık eğilimleri) ayrıntılı bir biçimde girmemize imkân yok (Shaikh, 2008). Fakat, günümüzde yaşadıklarımız da dahil olmak üzere, kapitalizmin tarihinin uzun dönem dalgalanmalarının (30-40 yıllık) ve bu dalgalanmalar üzerine oturan kısa (3-4 yıllık) ve uzunca (7-10 yıllık) iş çevrimleri temelinde, ekonomi dışı (savaşlar, iklim değişiklikleri, vs.), konjonktürel (arz ve talep dengesizlikleri, vs.) faktörlerin de etkilediği kompleks bir süreç olarak anlaşılması gerektiğini doğru bulduğumuzu belirtelim.

4 28 Ekim akşamı *Habertürk*'te yayımlanan 'Türkiye'nin Nabzu' programında Korkut Boratav ve Mustafa Sönmez'in karşısındaki Eser Karakaş'ın maddi verileri abartma şeklini alan iyimserliği ile, krize ilişkin genel iyimserliği arasında ilişki olup olmadığı düşünmeden edemedim. Karakaş'ın, ABD'nin dünya GSYİH'nın üçte birinirettiği iddiası vahimdir. 2007 verilerine göre sözkonusu pay sadece dörtte birdir. Ne olacak demeyin, Karakaş'ın yanlış oranı ile gerçek oran arasındaki fark 4.4 trilyon dolar! Yani, Türkiye GSYİH'nın neredeyse 7 misli. Dalgınlık deyip geçilebilecek kadar küçük, Karakaş'ın iddialı üslubu ile uyumlu bir hata değil anlayacağımız.

5 Medyada adı çok geçen ve hayli mistifiye bir biçimde bazen hava basma aracı olarak gündelik konuşmalara bile sızan türev de bu yeni finansal enstrümanlar arasında. Radikal iktisatçı Michael Perelman'ın verdiği örnekten esinlenerek hem AIG adlı sigorta şirketinin sistemin bekası bakımından niye kurtarılması gerektiğini, hem de türev kelimesinin ne anlama geldiğini açayım. Birisi size gelip, Hacettepe'nin bu yıl ve gelecek yıl arka arkaya şampiyon olacağı üzerine iddiaya girerek istediğini söylese. Ve hatırlatırsanız, bu iddiayı için 100 YTL verse ve eklese, "Olur a, Hacettepe de iki yıl arka arkaya şampiyon olursa sen de bana 100 milyon YTL vereceksin" dese, ne yaparsınız? Bu ihtimalin gerçekleşmesi neredeyse sıfır olduğu ve 100 YTL'yi de kaçırmamak istediğiniz için iddiaya girersiniz. Fakat bir yandan da, ikinizi, ya Hacettepe şampiyon olur da, olmayan 100 milyon YTL'yi nasıl öderim diye bir huzursuzluk kemirmeye başlayabilir. İşte AIG bu gibi durumlar içindir. Gider, yandaki sigortacı komşunuzdan ayda 10 kuruş prim ödeyerek 100 milyon YTL'lik bir polise satın alırsınız, ikinizi rahatlatmak için yani. Komşunuz da, nasılsa gerçekleşmeyecek bir ihtimali sigortalayarak havadan para kazandığı için mutludur. Alan memnun, satan memnun! Ta ki, bu işin piyasası gelişene, iddialar üzerine iddialar, yani ilk iddiaların türevleri, alınır satılır, bu yeni iddiaların iddiaları, yani türevlerin kendisi sigortalansın, ve bu türev piyasasının hacmi trilyon dolarlara varana kadar. Bu arada Hacettepe'nin iki yıl üst üste şampiyon olacağı tutarsa, ne sizin, ne sigorta şirketinin 100 milyon YTL'si yoktur. Duruma acilen müdahale edilmesi gerekmektedir. Tıpkı son aylarda olduğu gibi!

6 Mahfi Eğilmez'in *Radikal*'deki "Kriz Yaratan Mekanizma" yazısında da Marx'a atıfla (2 Ekim), kriz mekanizmasına ilişkin kimi görüşler dile getirilmiştir. Eğilmez'e göre "...insanlar(ın) kendi çıkarlarını maksimize etmeye yönelik adımlar(ı) iyi denetlenmediği ve kuralara bağlanmadığı takdirde hileli ve kural dışı yollara kolayca sapabilmeye yol açıyor. Bugüne kadar çıkan mali krizlerin tamamında bu tür kural dışılıklar ya da denetim eksiklikleri söz konusu." Mekanizmayı böyle tespit edince, çözüm siyasilerin uygulayacakları denetim (regülasyon) oluyor hâliyle. Fakat, yine Eğilmez'e göre, "bir süre de olsa, yüksek büyüme ve refah" oy getireceğinden, "...(o)y maksimizasyonu peşinde koşan

siyasetçi gereken önlemleri zamanında alamıyor." "... (K)apitalizm(in) çöpe atılacak bir sistem..." olmadığını da geçerken hatırlatan Eğilmez için, esas sorun ihtiraslı siyasetçilerdir. Oy maksimizasyonunu bir kenara koyup, adam gibi denetim yapsalar 'kriz, mriz' kalmayacaktır. Televizyonlarda da sık sık tekrarlanan bu yaygın görüşün destekçisi mebzul. 'Kötü idareciler' diyebileceğimiz bu görüşle, kapitalizmin krizlerini daha sistemik yapısal dinamiklerle açıklamayı tercih eden Marksist perspektifin uzaktan yakından ilişkisi olmadığı açıktır. Eğilmez'in, "... kapitalizm... sistem gereği kriz yarattı..." derken de 'sistem'den kastettiği sadece çıkar maksimizasyonunu besleyen sosyo-ekonomik ortamdır. Garip olan, bu görüşün Marx'a atfedilmesi, Marx'ın, modern deyimle, sıradan bir davranışsal iktisatçı seviyesine indirgenmesidir. Maalesef, Eğilmez'in sadece Marx'a değil, Adam Smith'e atfettiği görüş de doğru değil. Ne diyor Eğilmez? "Kapitalizmin ya da şimdiki adıyla piyasa ekonomisinin temelinde Adam Smith'in ünlü sözü yatıyor: "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler." Bazı şeyler çok tekrarlanınca gerçek mertebesine yerleşiyor. Bu iddia da onlardan: Adam Smith'in "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" diye bir sözü yok. İktisadi düşünce tarihi derslerinde çeşitli biçimlerde "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler (Laissez faire et laissez passer)" sözü gündeme gelir. Ve bu dersleri alanlar bilir, bu sözün kaynağı Fransa'daki ticari denetimleri eleştiren Vincent de Gournay'dir (1712-59). Yani, malum "ünlü" söz Fizyokratlar ve Smith öncesi tedavüle sokulmuştur. Smith ise bu sözü hiç kullanmadığı gibi, özellikle *Ulusların Zenginliği* (1776) kitabında devlet müdahalesinin elzem olduğu faaliyetleri sayfalarca tartışmıştır. O kadar ki, Eğilmez'in de yazısında sözettiği, devlet müdahaleciliğiyle ünlü John Maynard Keynes bile "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" sözünün Smith'e atfedilemeyeceğini 1926 yılında *New Republic* dergisindeki bir yazısında belirtmek gerektiğini duymuştur.

Kaynakça

- Bond, Patrick. (2008). *The US Financial Meltdown, Part 1: What Really Happened* (<http://www.nu.ac.za/ccs/default.asp?11.61.3,162>).
- BSB. 2008a. *BSB Basın Duyurusu: Küresel Kriz Kapitalizmin Ta Kendisidir* (http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_BSB/BSBBasinDec2008.pdf).
- BSB. 2008b. *2008 Kavşağında Türkiye: Siyaset, İktisat ve Toplum*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Karahanoğulları, Yiğit. 2008. *Ulusal Hesaplar Sisteminden Hareketle Marksist Değer Kategorilerinin Ampirik Tahlili: 1988-2007 Türkiye Ekonomisi İçin Bir Uygulama*. Ankara Üniversitesi, SBF. Basılmamış Doktora Tezi (Yordam Kitap tarafından 2009'da yayımlanacak).
- Mohun, Simon. 2005. "On Measuring the Wealth of Nations: the US Economy, 1964-2001." *Cambridge Journal of Economics*. 29.5: 799-815.
- Tonak, E. Ahmet. 2004. "Dünya Ekonomisi Krizin Eşiğinde." *Cumhuriyet*. 13 Aralık.
- Satlıgan, Nail. 2008. "Solun Bunalıma Cevabı, 'Geçiş Önlemleri Paketi' Olmalı." *Mesele Kitap Dergisi*.
- Shaikh, Anwar. 2008. "Competition and Industrial Rate of Returns." (<http://homepage.newschool.edu/~AShaikh/Ajitfest%20gallery%20cha09%20June%202008.pdf>).
- Shaikh, Anwar. 1978. "An Introduction to the History of Crisis Theories." *U.S. Capitalism in Crisis, U.R.P.E.*, New York. (Türkçesi, Satlıgan, N. ve Savran, S. der. 1988. *Dünya Kapitalizminin Krizi*. İstanbul: Alan Yayınları içinde).
- Shaikh, A. ve Tonak, E. A. 1994. *Measuring the Wealth of Nations: The Political Economy of National Accounts*, New York: Cambridge University Press (Türkçesi İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'ndan 2009'da yayımlanacaktır).
- Tonak, E. Ahmet. 1980. "Artık Değer Oranı: ABD ve Türkiye." *Toplum ve Bilim*. Kış.

Tahtakurularının Küresel Ekonomideki Yeri

Mehmet Özgen

New Jersey eyaletinde tahtakuruları daha yaygın. Evi aldıktan sonra sizi yemeye başlar. Önce kendi yöntemlerinizle sorunu çözmeye çalışırsınız; bir sürü ilaç aldıktan sonra tahtakurusu firmalarını keşfedersiniz. Onlar size yatakları, kanapeleri, koltukları atmayı tavsiye ederler. Çaresiz, atarsınız...

Başlık size komik gelebilir, ama gerçekliği yansıtır. Evet, tahtakurularının küresel ekonomide önemli rolleri var. Olayın küresel boyut kazanması, Amerikan ekonomisinde bir olgu olmasından kaynaklanıyor. Amerikan filmlerinde gördüğümüz gibi, evler genellikle bahçe içinde iki ya da üç katlı. Apartmanlarda yaşam yaygın değil. Yaygın olan, bir ya da iki ailenin kalacağı şekilde inşa edilmiş bahçeli evler. Kiralık evler de, en fazla iki katlı ve dört daireli oluyor. Ve bu evler ahşap. Boya, badana ahşabın üzerine çekiliyor. Böyle olunca tahta kurusu (bedbug) için uygun bir ortam oluşuyor. Dolayısıyla, ev alırken dikkat edeceğiniz unsurlardan biri bedbug'lar.



Prens Felipe Próspero, 1659

bulduktan sonra avukat ve eksper devreye giriyor. Exper'in ev hakkında verdiği raporu uygun bulursanız avukat kontratı hazırlıyor. Bunların herbirinin ayrı ücreti var.

Başka eyaletlerde de var, ama New Jersey eyaletinde bedbuglar daha yaygın. Experin aslında söylemesi gerekir. Ama baktığı anda görmeyebilir. Alıcının evi görmesi de genellikle o âna raslar. Aslında görse satışlar durgunlaşır, alıcı evi almaktan vazgeçebilir. Aldıktan sonra bedbuglar sizi yemeye başlar. Önce kendi yöntemlerinizle çözmeye çalışırsınız. Bir sürü ilaç aldıktan sonra çaresizlik içinde böcek firmalarını keşfedersiniz. Onlar zaten sizin yeni alıcı olduğunuzu farketti-

ğinde broşürlerini yollar ya da posta kutunuza koyarlar. Bir sürü firma var. Önce size yatakları, kanapeleri, koltukları atmayı tavsiye ederler. Çaresiz atarsınız...

Bütün bu masraflar, yıllık 6-10 bin dolar civarındaki verginin (tax) aylık ödemesi de eklenince, harcamalarınızı artırır. Kredi kartlarınız dolmaya başlar. Sonuçta ödeme gücünüzün sınırına gelirsiniz. O zaman banka evi sizden geri alır.

Sistem böyle işliyor. Genellikle ev, çalışan iki kişinin, çiftin kazancıyla alınabiliyor; bankanın ya da finans kuruluşunun ayda 2000 dolar kazancı olan bir kişiye kredi vermesi olası değil. Ayrıca başka hiç borcunuz olmayacak, kredibiliteniz iyi olacak, vs., vs... Bu demektir ki eşlerden biri işten çıkarılacak olursa, bir iki ay içerisinde ev bankanın eline geçecektir. Bu taktirde evi banka yeniden satışa sokar. Bu şekilde bankaların el koyduğu bir çok ev vardır. Evi elinden alınan çoğu insan, geçen yaz döneminde, daha yaygın olarak Nevada'da çadırlarda yaşamaya başlamıştı. Piyasa durgundu; işsizlik oranının her ay artması, insanlarda ekonomide bir durgunluk beklentisi doğurmuştu. Ya işimi kaybedersem kaygısı da önemli bir faktördü. Yani bankaların mortgage kredilerinin geri dönmemesinden dolayı krize düşmelerinde gerçek payı var.

Buradan çıkarılacak sonuç şu: Çok övülen Mortgage, gerçekte bir sosyal politikanın ürünü değil. İnsanları tahtakurusu gibi emip sömürmenin ve onların sistemle ideolojik bağlarını pekiştirmenin bir mekanizması. İkincisi de, toplumsal yapıya içerilen liberal sistemin krizleri ateşle-

MORTGAGE SOSYAL BİR POLİTİKA MI?

Biliniyor ki mortgage (ipotekli satış), ABD ekonomisine işlerlik kazandıran temel faktörlerden biri. Çünkü böylelikle inşaat sektörü ve ona bağlı, onunla ilişkili sektörler de dinamizm kazanacaklar, sonuçta genel ekonomide devrim sürmüş olacak. 30 yıl sabit faizle ev alacaksınız, kira öder gibi bankaya ödeyeceksiniz. Bunun, sistemin işlemesi ve hattâ bekaası için büyük avantajları var.

Sistem şöyle işliyor. Siz realtor'a (emlakçı) gidiyorsunuz. O size ev öneriyor, gösteriyor. Sahibinden satılık diye bir şey yok. Realtor'lar rekabeti düzenliyor. Siz teklif veriyorsunuz. Ama başka alıcıların sizden farklı teklifleri de olabilir. Az ya da çok.. Realtor bunları mal sahibine sunuyor. Sizin verdiğiniz teklifin uygun olup olmadığını o size bildiriyor. Mal sahibini görmüyorsunuz. Diyelim sizin teklifiniz uygun bulundu. Ev bu durumda kontrat altında oluyor. Azami üç aylık bir süre içinde kredibiliteniz, borcunuzun olup olmadığı araştırılıyor. Bu arada devreye mortgage simsarları giriyor. En uygun oranla size banka kredisi araştırıyor. Kredi satın alıyor sonuçta. Faiz oranları her gün değişebiliyor. Diyelim, % 6.5 faiz sizin için yüksek. 6'dan fazla ödemek istemiyorsunuz. Kolayı var, simsar sizin için düşük oran satın alıyor bankadan 3-5 bin dolar karşılığında. Bunu yapmak zorundasınız. Çünkü sizin teklifiniz uygun bulunmuş, kapora vermişsiniz ve süreç başlamış. Faiz oranlarının uygun bir seviyeye gelmesini bekleyemezsiniz. Banka krediyi vermeyi uygun

meye hen an hazır bir işleyiş içine sokulması. Çalışanların hiç bir güvencesi yok. Sağlık sistemi tamamiyle çalışanların aleyhine olan bir yapıya, kuralsızlığa oturtulmuş. Sendika lafını hiç duymadım. Bush yönetiminde neo-liberalizasyon had safhaya varmış durumda. Nitekim, bu yılki Nobel Ekonomi Ödülünü kazanan ABD'li ekonomist Paul Krugman, George Bush yönetimini, ekonomi politikalarıyla mevcut finansal krize yol açmakla, liberalleştirme konusundaki gayretkeşliği ve gevşek mali politikalarıyla bankacılık sektöründeki erimenin ateşlenmesine yardımcı olmakla suçladı. Krugman, ayrıca, 20. Yüzyılın ikinci yarısında ekonomik, teknolojik ve askeri üstünlüğü ile hegemonik güç olan ABD için "büyü bozuldu" diyor.

KÜRESEL KRİZE DOĞRU

Bush yönetimi krize ilk müdahale olarak 700 milyar dolarlık Sorunlu Varlıkları Kurtarma adı altında bir programı Kongreye sundu. 3 Ekim'de onaylanan bu fonun yarısı bugüne dek harcanmış bulunuyor. Şimdi ikinci dilimin serbest bırakılması için Kongre'nin onayı bekleniyor. Öncelikle en büyük 9 bankaya 25 milyar dolarlık destek planı gündeme sokuldu. Bu bankaların her birinden 25 milyar dolarlık hisse satın alındı. Bunlardan birinin yönetim kadrosu, kendilerinin de destekten yararlanacak olmasını 2 gece üst üste kutladılar. Kutlama masrafı 5 milyon dolara patladı! Geçen aylarda halk arasındaki tartışmalardan biri buydu. Bir başka konu ise CEO'ların aldığı maaş. New York Times'ın habere göre 200 şirketin Ceo'suna, maaş, prim ve hisse senedi olarak yapılan yıllık ödemeler 6.5 milyar doları buluyor. Yani şirketler krizdeyken ya da batarken Ceo'lar (bedbug'lar demek daha uygun) kazanıyor!

Bu bankalar kriz sayesinde kitlesel işten çıkarılmaları da gündeme getiriyorlar. Örneğin ABD'nin en büyük bankası olan Bank of America geçen ekim ayından başlamak üzere 6 ay içinde 10 bin çalışanını işten çıkarmış olacak. Bir başka deyişle, mali oligarşi, bedbugların konutlarda oynadığı rolü ekonomide oynuyor, ekonomiyi ve halkı kemiriyorlar. Adına kriz deniyor.

Amerikalılar için iki şey önemlidir, evleri ve otomobilleri. Otomobil özendirilen bir araç. Kitle ulaşım araçlarının kullanımı o kadar yaygın değil. Üstelik otomobil ucuz; ayda 150-250 dolar ödemeye 12-15 bin dolarlık bir otomobile sahip olabilirsiniz. Çalışıyor olmanız ve kredibilitenizin iyi olması yeterli. Buna rağmen otomobil sektörü de derin bir krizde. Üstelik uluslararası piyasada petrolün varil fiyatı son 4 yılın en düşük seviyesine, 36 doların altına inmesine ve USA'da benzin fiyatlarının son üç ayda daha da düşük seviyeye inmesine rağmen. Geçen Kasım ayında bayi satışları %40 azaldı. Bunda en önemli etken rekabet. İşçi maliyetleri Honda, Toyota gibi Uzakdoğu markaları için saat başı 20-30 dolar iken GM, Chrysler gibi Detroit merkezli Amerikan şirketlerinin maliyetleri 60-70 doları buluyor. Uzakdoğu markaları Amerika'da üretim yapacakları yerleri seçerken işçi sendikaları olmayan, dolayısıyla işçileri piyasa şartlarına daha yakın seviyelerde çalıştırabilecekleri eyaletleri seçtiler. Bush yönetimi, reform koşuluyla bu dev Amerikan otomotiv ttekellerine açıl destek sağlamak için 13.4 milyar dolarlık kredi açıyor. General Motors'a 9.4 milyar, Chrysler'e 4 milyar dolar verilecek.

Ford'un alacağı ise henüz açıklanmış değil. GM, yardımın 6 milyar dolarını almış bulunuyor. Hazine Bakanlığı, 29 Aralıkta şirketin yüzde 8 hissesini satın aldığını duyurdu..

Reformun anlamı ve içeriği ise belli. Öncelikle işçi çıkarımı olacak. Sektörde 1.6 milyon işçi doğrudan, 3 milyon işçi de dolaylı olarak bir üretim durdurmasından etkilenecektir. Aileleri de hesaba kattığımızda durumun vahameti ortaya çıkar. Bunun yanında yan sanayi de zaten batma noktasında ve diken üstünde dururken kurtarılamaz hale gelecek ve bu da iş kayıpları ve iflaslar neticesinde 10 milyondan fazla insanın hayatını doğrudan etkileme potansiyeline sahip. Bunu bizzat sermayenin danışmanları bir başka vesileyle doğruladılar. Uluslararası denetim şirketi Pricewaterhouse Coopers (PwC), 2009 yılındaki otomobil üretimi konusunda çok karamsar tahminlerde bulundu. Otomobil üretiminin, Kuzey Amerika'da 2009 yılında 20 yılı aşkın bir sürenin en düşük düzeyine ineceğini belirten şirket, Avrupa için de 12 yılın en düşük üretim tahminini dile getirdi; en düşük gerilemenin ise, yüzde 5 ile Asya Pasifik bölgesinde görüleceğini tahmin etti.

Bunun anlamı açık. Obama, krizin faturasını çalışanlara yüklemeyin çağrısında bulunduydu da, şirketlerin yeniden yapılanmada temel önlemlerinden biri tasfiye olacak. ABD'de Kasım ayında 533 bin kişinin işini kaybettiği açıklandı. Bu rakamların içinde telekomünikasyon devi AT&T'nin de aralarında bulunduğu dev şirketlerin yapacaklarını açıkladıkları işten çıkarmalar yok. Amerikan ekonomisine ilişkin son veriler ülkenin derin ve uzun sürececek bir ekonomik daralmaya girdiğini gösteriyor. Ulusal Ekonomik Araştırmalar Bürosu, Aralık başında yaptığı açıklamada ABD ekonomisinin 2007'nin Aralık ayında resesyona girdiğini duyurmuştu. Hizmet sektöründe ekonomik faaliyetlerin de rekor düzeyde gerilediği yolunda veriler yayımlandı. Amerikan hizmet sektörü, ülke ekonomisindeki faaliyetlerin yüzde 80'ini oluşturuyor. İssiz sayısında her ay artış yaşanıyor. Kasım'da işini daha önce kaybedenlere 533 bin kişinin eklenmesiyle işsizlik oranı yüzde 6,5'tan 6,7'ye yükselmiş oldu. Bu, 15 yıldır kaydedilen en yüksek oran.

Ekonomik kriz, bütün Amerikalılar gibi, göçmenleri de vuruyor. Pek çok Latin Amerikalı evlerine dönüyor. Amerika Gümrükler ve Sınırlar Güvenliği (US Customs and Border Patrol) Raporuna göre bu yılın ilk dokuz ayı içinde 723 825 bin illegal giriş yapan kişi yakalandı. Bu rakam 2005 yılında 1.2 milyondur. Meksika'nın California, Chicago ve Illinois konsoloslukları ise 4 binden fazla Meksikalının ülkelerine döndüğünü ve geriye göç oranının arttığını bildirdi. Meksika Bankası Meksikalı göçmenlerin ailelerine gönderdikleri paralarda 2007'ye göre yüzde 12 düşüş olduğunu açıkladı. Yasal yollardan ABD'ye gelerek düşük de olsa iyi kötü bir gelirle yaşayanlar, sosyal haklardan yararlanıyor, hükümetin yardım programları ile ayakta kalmaya çalışıyor. Ancak, hiç bir yasal statüsü olmayan göçmenler, hem yakalanma korkusuyla, hem de gittikçe derinleşen krizle boğuşuyor. ABD'deki krizin uzun süre devam etmesi her zaman ucuz iş gücü olarak görülen göçmenleri ve göçmen politikalarını da etkileyecektir. Bu da Amerika'yı umut olmaktan çıkaracaktır.

OBAMA VE KRİZ

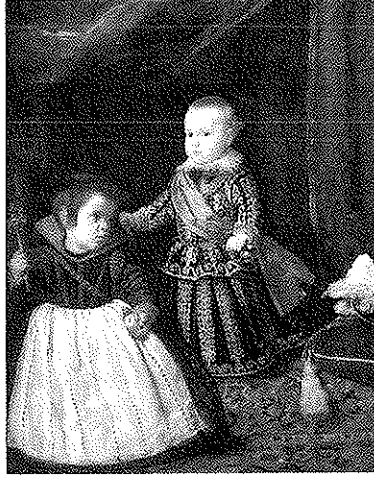
Tüm dünya Obama'nın seçimi kazanmasını kutlarken, Amerikan rüyası'nın yeniden canlanması olarak nitelerken ve hatta bunu ABD'nin "sol"a dönüşü olarak karşılarken, sonuçta medyanın da gayretleriyle yoksul halkların Obama'ya bir umut olarak bakması sağlanmışken bu saptama gerçekçi midir? Elebttteki yüzyıllarca köle ticaretinin metai olan ve emeği sömürülen, biçimsel özgürlüklerini kazandıktan sonra da ırkçı politikalara maruz kalan siyah halktan birinin ilk kez başkan seçilmesi tarihsel bir olaydır ve olumlu karşılanmalıdır. Sadece siyahlar açısından değil, Latinolar ve Asyalılar açısından da. Bu kesimlerin genellikle çalışan sınıfların büyük bölümünü oluşturduğu düşünülürse, bu sonuç ezilen ve sömürülenlerin tepkisini de ifade ediyor. Kısacası, bu kesimlerin umudu ve özlemleri harekete geçirildi seçim kampanyasında. Değişim sloganıyla. Yalnızca siyahların, Latino kesimin değil, beyaz işçi sınıfının, daha önce Cumhuriyetçilere oy veren beyaz orta sınıfın da desteğini alarak seçilen Obama gerçekten bu kitelerin umut ve özlemlerini temsil ediyor mu?

Bakalım. Öncelikle şu gerçeğin altını çizelim. Soros gibilerin Obama'yı desteklediğini anmaya bile gerek yok. Obama seçim kampanyasında 650 milyon dolar harcadı. Bu para toplanan bağışlardan oluşuyor. Ancak dikkat çeken bir husus, Wall Street bankerlerinin, Goldman Sachs, JP Morgan Chase, Lehman Brothers, Morgan Stanley gibi mali kuruluşların yardımlarının bireysel bağışlardan çok fazla olması. *Rolling Stone* dergisi bu kuruluşların bağışlarını 291 bin dolarla 627 bin dolar arasında olan rakamlarla veriyor. Bu çevrelerin Obama'ya yaptıkları para yardımı Mc Cain'den 500 bin dolar daha fazla.

Neden acaba?

1) ABD ekonomisinin 2007'nin sonunda resesyona girdiğini yukarıda aktarmıştık. Demek ki sermaye çevreleri krizin geleceğini biliyorlardı. 2008'de kriz çığ gibi büyüdü ve genişledi: Finans kurumlarından sonra sıra sanayinin, ticaretin ve teknolojinin devlerine geldi. ABD'nin sınırlarını aştı ve Avrupa'yı, Asya'yı vurdu. ABD'den dünyaya yayılan ekonomik krizden kurtulmak için hükümetler arka arkaya önlem paketleri uyguluyor. ABD'yle birlikte İngiltere, Almanya, Fransa ve İtalya da dahil 12 ülkenin krize karşı aldığı önlem paketlerinin maliyeti 3.5 trilyon dolar. Bu olay, ABD'de (ve diğer ülkelerde) uygulanan liberal ekonomi sisteminin (veya Amerikan tarzı kapitalizmin) daha yaygın bir şekilde sorgulanmasına yol açıyor. ABD'de ve diğer Batı ülkelerinde, büyük şirketleri kurtarma operasyonları devlet müdahalesini gerektirdi. Bu da artık eski sistemin yerine yeni bir ekonomik ve sosyal düzen kurmak lüzumunu hissettirmeye başladı. Bu, neo-liberallerinin iddialarının tersine, küreselleşme dalgasının -sermayeden yana itilen tarih sarkacının- emek kutbuna doğru geri dönüş yapması riskini arttırmaktadır.

Ekim ayında yayınlanan OECD raporu, gelişmiş ülke-



Prens Balthasar-Carlos bir cüce ile, 1631

lerde küreselleşmeden öncelikle zenginlerin yararlandığını, gelir dağılımının bozulduğunu ortaya koyuyordu. Üretkenlik artmış, ama neo-liberal teorisinin savlarının aksine emeğin payı artmamıştı. Başka araştırmalarda ortaya konan bir gerçek ise, gelişmiş ülkelerde gelirin, gelir dağılımının zirvesindeki yüzde 1'lik, hatta yüzde 0.1'lik kesimde toplanmasıdır. Örneğin ABD, Avusturalya, Kanada ve İngiltere'de yüzde 0.1'lik kesimin gelir payında oldukça yüksek düzeyde artış yaşanmıştır. Geçen 20 yılda ABD'de yalnızca en yoksulların değil, özellikle orta sınıfların refahında ciddi bir gerileme yaşandı. Ergin Yıldızoğlu'nun başka bir araştırmadan aktardığı (13 Kasım 2008, *Cumhuriyet*) rakamlar daha da çarpıcı. 1970-90 döneminde, ABD'de yüzde 20'lik beş gelir diliminin, en yoksuldan en zengine doğru gelirleri sırasıyla, yüzde olarak 120, 110, 107, 114 ve 94 artmış. Sovyetlerin yıkılışı ile başlayan "Küreselleşme" dönemindeyse, artışlar, sırasıyla (-1.4), 6.2, 11.1, 19 ve 42 olmuş. Görüldüğü gibi, ABD genel olarak yoksullaşırken, en üst yüzde 20'lik kesim pastadan en büyük payı almaya devam etmiş. Ancak başka veriler, en üst yüzde 1'in payının, yüzde 100 artarak, 1979'da yüzde 7.5'ten 2006'da yüzde 14'e yükseldiğini gösteriyor. ABD halkı 1930'lardan bu yana en büyük krize, konut ve mali krizle birlikte büyük bir gelecek korkusuna düşmüş olarak giriyor. Kısacası, önümüzdeki dönemde ABD'nin en zengin kesimlerine yönelik bir toplumsal tepki riski var. Obama'dan kısmi Keynesyen politikalarla bu riski berhava etmesi bekleniyor.

2) Bush döneminin "imparatorluk" projesinin çökmesiyle, ABD'nin küresel saygınlığının dibe vurması, Çin ve Rusya gibi yeni güçlerin yükselmesiyle ilgili. En son Rusya'nın Gürcistan savaşı ile kendi periferisinde egemen güç olduğunu göstermesi, ABD hegemonyasına darbe indirdi. Küresel ekonomik güç dengesinin Doğuya doğru kaymaya başlaması da bu gerilemeye dünya-tarihsel bir boyut katıyor. Obama'dan şimdi, Bush döneminin, Afganistan ve Irak işgallerinden, Guantanamo ve Abu Garib barbarizminden, Katrina fırtınası ve rüşvet skandallarından sonra ABD'nin imajını yenilemesi, ve Batı ittifakını güçlendirmesi bekleniyor.

Uzun sözün kısası Obama'nın halktan, emekçilerden yana köklü sosyo-ekonomik politikalar gündeme getireceğine, ikinci adının Hüseyin olmasının Müslüman halklarda sempatiyle karşılanmasını haklı çıkaracak bir barış politikası izleyeceğine dair ikna edici işaretler yok. Aksine işaretler var. Hazine bakanlığına getirdiği kişi, Timothy F. Geithner, Bush hükümetinin bürokrati, Bush'un 700 milyar dolarlık kurtarma operasyonunun mimarlarından. Cumhuriyetçilerin de sevip onayladığı bir isim. Savunma bakanı ise Bush'un 2006'da atadığı, CIA'nin 1991-93 yılları arasında başkanlığını yürütmüş Robert M. Gates.

Dahası, ortada, tanklarıyla çocukları hedef alan İsrail, Gazze'de katliamlarını sürdürürken, henüz görevi devralmamış olmayı susmasının gerekçesi sayan bir başkan var!

Kıbrıs'ta Neler Oluyor? Ya da Yine Neler Olamıyor?

Yeşim Özakınsel —

AB'ye tam üyelik süreci oldukça zayıflayan ve müzakereleri neredeyse dondurulan Türkiye, Kıbrıs'ta da artık çözüm için adım atmak ihtiyacı hissetmiyor

Kıbrıs meselesi son zamanlarda Hristofyas'ın seçilmesi ile birlikte yeniden ısınmış ve çözülecekmiş gibi bir hava yaratılmıştır. Bu durumun bir yanılsama olduğu tarafların sık sık birbiriyle çelişen açıklamaları ile kısmen anlaşılabilir. Ancak durumun daha iyi anlaşılması gerçekte Kıbrıs'ta asıl meselenin, çözümsüzlüğün hedef alınması olduğunun fakedilmesi ile mümkündür.

Taraflardan birini alalım. Kuzeyde bir cumhurbaşkanı, bir başbakan ve hükümet var. Peki ama mesela burada hükümet olmak ne anlam taşıyor? Kıbrıs'ın kuzeyinde yaşayan her Kıbrıslı gayet iyi bilir ki Kuzey Kıbrıs'ta hükümet olmak ancak TC politikaları ve aslında onun da feyzaldığı ABD politikalarının olmasına bağlıdır. KKTC ilan edilirken muhalefet partisi CTP tarafından, Denktaş'ın, "Ya evet dersiniz ya da bitersiniz!" şeklindeki dayatmasıyla zaten taa o zamanlardan bu günü görmemizi de sağlayacak, "Başımız eğik, parmaklar yukarıda, çok küçük bir farkla 'evet' dedik," açıklaması yapılmıştı. Evet diyenler arasında Mehmet Ali Talat da yer alıyordu. O günlerden başını eğmeye alışmış olan Talat bu günlerde de bu özelliğini devam ettirmektedir.

Bu başını eğme halkına olan mahcubiyetinden değil, TC politikalarına karşı kukla rolü oynamasından ileri gelmektedir. Talat KKTC'nin 25. yıldönümü konuşmasında 1983'de CTP'nin yaptığı KKTC'nin kuruluşu ile ilgili açıklamalarından tamamen çark etmiş ve "KKTC'nin federal çözümü hazırlamak için ilan edildiğini" söylemiştir. Koltuk sevdası ile Türkiyeli komutanların gölgesinde Hristofyas'a, "Sana istediğimiz çözümü zorlayacak irade ve diplomatik güce sahibiz. Ya bizim dayattığımız iki devletli çözümü kabul et, ya da sana bunu kabul ettiririz!" mesajını veriyor. Yine, "Kıbrıs'ı asker ve silâhtan arındıralım," diyen ve bunun için de Hristofyas'ın partisi ile geçmişte işbirliği yapan CTP, şimdi Mehmet Ali Talat'ın cumhurbaşkanlığında, "Türk askerlerinin adadan çekilmesi söz konusu değildir," açıklamalarını her fırsatta dile getiriyor ve üstlerinden "balda tatlı koltuk sevdası için" güvence almaya çalışıyor. Dimitris Hristofyas ise her fırsatta, "Garantörlüğün iptal edilmesi şimdilik mümkün ol-

masa bile, en azından herhangi bir gücün tek yanlı olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iç meselelerine müdahale hakkı olmaması için direteceğiz," açıklamalarında bulunarak TC ve kuzeydeki yönetimin huzurunu kaçırıyor.

Politika açısından olanlar oluyor da halklar açısından neler oluyor? Durum aslında hiç de iç açıcı değil. Kuzeydeki halk tarihi boyunca pasifize edilmiş yapısıyla sadece dört duvar arasında sıkışıp duruyor. Böyle bir sıkışmışlığı yaratan ve sürdürenler doğaldır ki halkını merkeze koyan ve onu daha iyi bir geleceğe taşıyan bir zihniyete sahip olamaz. Hristofyas'ın iktidara gelmesi ile birlikte Kuzeydeki halk, "Artık Türk düşmanı Tasos Papadapulos yok. O halde Talat hükümeti bir çözüm için bu zemini iyi kullanır," umudu ile yine bekliyor ve hattâ beklemekten başka bir davranış da geliştiremiyor. Bunun en büyük nedeni çocuk kalmış bir toplum olma özelliğimizden kaynaklanıyor. Korkularımız, olayları analiz edemeyen, doğru davranış geliştiremeyen, inisiyatif alamayan ve varlığını ispatlayamayan bir boyuttadır. "Ankara paralarımızı keser. Maaşlarımızı alamazsınız. Yani aç kalırız," söylemi balyoz gibi her fırsatta kafalarımıza iniyor. Üretimden koparılmış memur Kuzey halkı ya Ankara maaşlarımızı ödemezse hâlimiz nice olur korkularıyla yaşıyor ve gidiyor.

Oysa ortada büyük bir illüzyon var. Herkes, ki buna hem Türkiye'dekiler hem Kıbrıs'takiler dahil, Kıbrıs halkını Türkiye'nin beslediğine inanıyor. Neden kimse Kıbrıs'a Türkiye'den göçenleri hesaba katmıyor? Aslında Türkiye'nin gönderdikleri kendi ülkesinden gönderdikleri nüfusun karnını doyurmaya yetmez. Siz o kadar nüfusu yerleştirecek bir toprak bulmuştunuz, onların karnının doymasını sağlıyorsunuz. Üstelik bu durum TC'nin adadaki varoluşunun devamının bir garantisi gibi de görülüyor ve o biçimiyle kullanılıyor. Bu gerçeği kavramak ve üretimin Kuzey Kıbrıs'ta neden bitme noktasına getirildiğini de yine bu gerçek üzerinden görmek gerekir.

Çok önemli diğer bir gerçek de Türkiye'den taşınarak dağıtılan vatandaşlıkların, Kıbrıslı Türklerin iradelerinin ortadan kaldırılmasının önemli bir unsuru olmasıdır. Siyasi partiler bu durumdan yararlan-

arak idarededeki varlıklarını biraz daha sürdürmek, Türkiye ise adanın kuzeyindeki kontrolü elinde tutmayı pekiştirmek için Türkiye'den gelenlere önce kontrollü, sonrasında kontrolsüz vatandaşlık, seçme ve seçilme hakkının verilmesini sağlamıştır. Bu durum adada da ifade edilmekte, örneğin Sabahattin İsmail, *Volkan* gazetesindeki yazısında, "Ve bugün nüfusumuz 300 bini buldu.... Ne ki, ekonomik çarkların dönmesi ve nüfusu 1 milyona dayanan Rum devleti karşısında, KKTC devletinin güçlü şekilde ayakta durabilmesi için nüfusumuzun 500 bine dayanması gerekir," diyerek TC ile kurulan bağın daha da ileri gitmesi gerektiğini savunabilmektedir.

Yaratılan bu durum normal şartlarda bir ülkeden diğerine yapılan göç hareketleri ile değil, 1974 sonrası TC'nin adanın kuzeyini işgali sonrası TC den taşınan nüfus ile oluşmaktadır. Mehmet Ali Talat, *Star* Kıbrıs yazarı Mete Tümerkan'ın BRT'de hazırlayıp sunduğu AKİS programında yaptığı açıklamalarla, "KKTC de kayıtlı ve izinli çalışan işçi ve ailelerinin vatandaş yapılması durumunda belki de nüfusun 500 bini bulabileceğini" belirtti. Peki, kayıtsız ve izinsiz çalışan ve sayılarını tahmin etmekten herkesin ürktüğü bir gerçekliği de bu rakama eklersek ortaya nasıl bir tablo çıkar acaba? Nüfusun bu kadar şişirme bir hâle gelmesiyle birlikte ortaya çıkan diğer önemli konu Kıbrıs'ın demografik yapısının değiştirilmesi ve bunun Kıbrıs'ın geleceğini tehdit eden önemli unsur haline gelmiş olmasıdır. Ülkeye nüfus aktarma politikaları çerçevesinde yaşanan nüfus hareketliliği, ülkede eğitim, sağlık ve çalışma hayatı gibi konuları planlamayı imkânsız kılmıştır. Eğitim,

sağlık gibi konularda hesaplamalar ülkedeki yurttaş sayısına göre yapılıyor. Resmi kayıtlara göre bu rakam 294 bin kişi, fakat gerçek rakam 500 bin ve bunu da teyit eden KKTC cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'tan başkası değil. Yıllardır eğitim alanında ortaya çıkan kalitesiz eğitimin, öğretimin en önemli nedeni de budur. Bazı okullarımızda hâlâ öğretmen açığı olduğu, sınıfların demografik yapısının bozulduğu, kalabalıklaştığı ve verimliliğinin düştüğü gerçeği her geçen gün gerek aileler, gerekse öğretmen sendikaları tarafından dile getirilmesine ve bunun için acil çözüm talep edilmesine rağmen, ayrılıkçı politikaların bir gereği olarak hiç bir çözüm üretilmemektedir. Böylelikle KKTC'de her geçen gün daha az öğrenci üniversiteye gidebilmekte ve üniversite kazanma oranı azalmaya devam etmektedir. Gerçek nüfusa göre düzenlenmesi mümkün olmayan eğitim ortamı ve artırılabilen eğitimci kadrolarının yetersiz kalması, KKTC'deki gençliğin umutsuz ve umarsız bir karaktere büründürülmesi ve değersizlik duygusunu da beraberinde getirmiştir. KKTC'deki özel üniversitelere gün doğmasının asıl nedeni de özel üniversitelere bilinçli bir tercih değil, doğrudan doğruya başarısızlığın bir sonucudur. 500 bin kişilik nüfus mevcut alt yapının kaldıramayacağı bir nüfus olup sağlık, eğitim, yol, su, elektrik ve doğal hayatın çöküşünü, yok oluşunu getirmiştir. Bu nüfus Kıbrıs'ın kuzeyinin demografik yapısını bozmakta, Kıbrıslılığın yok oluşunu hızlandırmaktadır.

Kıbrıs'ın kuzeyindeki nüfus artışı TC elçiliği kontrolünde ve gelen nüfusun oradaki halkla birlik oluşturmamasını engelleyici niteliktedir. Elçilik, Türkiye'deki bir vilayet yönetim organı gibi hareket etmekte, doğan, ölen, evlenenler, vb. işlemler için sürekli olarak bu nüfusu makamına çağırarak "asıl" vatanın kendilerini unutmadığı mesajı da verilmektedir. Zaten TC Elçiliğinden izni alınmadan hiç bir kimseye yurttaşlık verilmez ve her yeni yurttaş aynı zamanda Türkiye yurttaşı kalmaya da devam etmektedir. TC askeri makamları da bu nüfus ile çeşitli vesilelerle temas kurmakta, yardımlar yapmaktadır. İşte bütün bunlar olurken aynı zamanda müzakere sürecinin çözüme yönelik iyi niyet çerçevesinde yürütülmesi imkânsız hâle geliyor.

Geçtiğimiz günlerde iki tarafın liderleri de ada dışına çıktılar. Rum tarafının lideri Hristofyas Moskova'ya giderken, Talat aynı günlerde Ankara'ya gitti. Hristofyas Moskova'da ortak siyasi deklarasyon ve bir dizi ikili anlaşmalar imzalayarak geri döndü. Talat Ankara'da Başbakan Erdoğan ile Başbakanlık Resmi Konutu'nda basına kapalı olarak görüştü. Resmi konut kapılarını basın mensup-



Kraliçe Isabella

larına kapattıkları için de, Başbakan Erdoğan ile neleri konuştuğu, verdiği bilgilerin ve aldıklarının ne olduğu öğrenilemedi. Türkiye Başbakanı ile görüşmelerinin ardından Talat, Hristofyas'ın Moskova'da imzaladığı anlaşmalara verip veristirdi, veryansın etti. Bunun, bizi bağlayan bir yanı olmadığı ve o iki ülke arasında imzalandığı, Kıbrıs sorununun çözümüne de etkisi olmadığı yönünde açıklamalarda bulundu. Bunu yorumlayan Hristofyas'ın, Talat'ın Rusya ile imzalanan deklarasyona ilişkin tepkisine yazılı yanıt vererek, "Kıbrıs Türk liderliğinin gösterdiği bu tepkilerin arkasında Türkiye bulunuyor," demesi de yine Talat hükümeti tarafından tepki ile karşılanmıştır. Talat Ankara'nın söylemek istediklerini "iki devlet, iki halk, iki demokrasi, yeni bir ortaklık" dayatması ile dile getirmeye devam ettikçe, Hristofyas, Moskova, Brüksel, İngiltere yollarında gereğini yapacak ve hiç kimse de bir devlet başkanına sen başka devletlerle görüşme hakkına sahip değilsin diyemeyecektir. Kendisiyle geçmiş yıllarda uyumlu yoldaşlık yollarında buluşan bir insana Talat'ın şimdi "Rum" lider olarak hitap etmesi, çözümsüzlüğe oynayan çevrelerin ve sırtına yüklendiği kendi red cephesinin tutsağı olduğunu göstermektedir.

Talat Hükümeti, yakın zamanda Anorthosis ile Werder Bremen futbol takımları arasında Kıbrıs'ta oynanan Şampiyonlar Ligi maçında Maraş'taki 2 bin evi simgeleyen 2 bin pankart ve üzerinde "Famagusta" yazılı 50 metre uzunluğunda dev bir panoyu gerekçe göstererek bunun görüşmeleri etkileyeceğini açıkladı. Maraş 1979 yılından beri güven arttırıcı önlem olarak masada olmasına rağmen bunun bir süredir Kuzey Kıbrıs'taki Türk Hükümeti tarafından devamlı olarak reddedilmesi ve bu talep sanki yeni masaya gelmiş gibi reaksiyonlara uğramasının altındaki anlam da aynıdır. 34 yıldır yılanlara ve çıyanlara teslim edilen hayalet kent görünümündeki Maraş için, "Dolaştığım toprak, özlediğim yer" şarkılarının söylenmesi ve bu maç vesilesiyle bunu dünyanın duyması, görmesi Türk tarafında rahatsızlıklara neden oldu. Bu kentin harabeye dönmesi ile ilgili hiç bir sıkıntı dile getirmeyen Türk yöneticiler bunun bu şekilde ifade edilmesini bir türlü içlerine sindiremediler.

AB'ye tam üyelik süreci oldukça zayıflayan ve müzakereleri neredeyse dondurulan Türkiye, Kıbrıs'ta da artık çözüm için adım atmak ihtiyacı hissetmiyor. CTP'yi "A" planı için kullanan Ankara şimdi de cebinden "B" planını çıkararak yeni (aslında eski) statükocularla yola devam etmeye hazırlanıyor. Bunu da CTP hükümetine her fırsatta bir tehdit unsuru olarak hissettiriyor.

Türkiye'de askerle bütünleşen Erdoğan hükümeti, Kuzey Kıbrıs'taki yönetimde de değişiklikler yapabilir ve Kıbrıslı Türklere verdiği sözleri yerine getirmedigi için bu değişikliği AB'ye karşı bir koz olarak kullanabilir. Önümüzdeki dönem ufukta UBP-ÖRP hükümeti görülebilir. Türkiye'de Erdoğan hükümetinin askerle bütünleşmesinden sonra, Kıbrıs'ta da yeni politika belirleniyor ve çözümsüzlük politikasının üstündeki örtü kaldırılıyor. Ankara, KKTC'de yapmaya hazırlandığı yönetim değişikliğini "demokratik" seçimlerin üstüne yıkacak ve, "Bakın siz evet diyen Kıbrıslı Türklere verdiğiniz sözleri tutmadınız, onlar da yeniden eskiye döndü," argümanı ile AB'ye sunacak. Kıbrıs'ta "iki halk, iki devlet" şartı ile masaya sürülecek olan planla KKTC'nin örtülü savunmasından örtüsüz savunmasına geçilecek... Böylelikle çözümsüzlük süreci çok uzun yıllara yayılacak. Tabii ki bu ayrıca Ankara'nın Talat hükümeti üzerindeki baskısını da arttıracak. Koltuk sevdası belki de, "Biz de örtüsüz statükocu olabiliriz," deritecek kadar onları küçültecek. Görünen o ki Kıbrıs'ta halkın çıkarlarını savunabilecek bir parti artık mevcut değildir. Böyle bir parti olmadan da siyasete müdahale edilmesi, siyaset yapılabilmesi, çözümlerin tartışılabilmesi mümkün değildir. Ne olursa olsun bütün bunlara dur diyen bir halkın önderlerinin ortaya çıkması ve sosyalist bir partinin oluşması ge-

reklemektedir. Aksi durumda tablo gerçekten vahimdir. Kuzey Kıbrıs'ta eğitimde, sağ-lıkta, sosyal yaşamda, ekonomide sürekli olarak geri gidilmektedir. Aktarılan nüfusla birlikte zaten kültürel değerlerin korunmasında da bir dejenerasyon söz konusudur. Kıbrıslılık kimliğine sahip çıkmak sanırım kimliksizleşmekten daha iyidir. Geçmişte yapılan yanlışların bu güne kadar çözümünü geciktirmesi ve daha onarılması zor bir hal alması konusunda biz de bütün bu olup bitenlerden sorumlu-yuz diyen Hristofyas kadar cesur olabilecek yeni liderlere ve yeni siyasi açılımlara ihtiyacımız var.



Kraliçe Isabella(detay)

Ya Barbarlık, Ya Sosyalizm⁽¹⁾

Ömer Faruk* —

Eşit: Yapı, değer, boyut, nicelik ve nitelik bakımından birbirinden ne artık ne eksik olan, müsavi.

Eşdeğer: Değer yönünden birbirine eşit olan, muadil.

Yoksul: Geçinmekte çok sıkıntı çeken kimse, fakir.

Yoksun: Belli bir şeyden kendisinde olmayan, belli bir şeyin yokluğunu çeken, mahrum.

Tahayyül: Hayalde canlandırma, imgeleme.

Tasavvur: Tasarım. Düşünce, amaç, niyet, maksat, plan.

Tinsel: 1. Ruhsal. 2. Madde ile ilgili olmayan, manevi.

Tinsel bilimler: İnsanın tarihsel, kültürel ve toplumsal dünyası ile ilgili bilimler.

Özne: Bilinci, sezgisi, düş gücü olan, kimi filozoflara göre de dış dünyaya karşıt olan birey.

Mahlûk: Yaratık.

Yaratık: Canlı.

(*Türkçe Sözlük*, 2005, Dil Derneği Yayını)

Taraf gazetesinde epeydir “dönemini kapatan, inandırıcılık sorunu çeken” bir sol kavrayışa yönelik eleştirel yazılar yayımlanıyor. Sol adına pratikleri ve teorileriyle söz almış ve tarih önünde –en azından şimdilik– geriye çekilmiş bir kavrayış tüm sola indirgeyerek eleştirmenin yakışık almadığını düşünüyorum. Yanı sıra, sola dair mutlaka giderilmesi gereken bir boşluk, yeni bir yapılanma ihtiyacı olduğunu görüyor, “sınırlı zihinsel kapasitemle, hata yapmayı da göze alarak” ve herhangi bir cemaat veya örgüte yaslanmadan kendi adıma söz alıyorum.

–İlk sözü kısaca mevcut finans krizine dair almak istiyorum... Brecht’e göre, “Banka soymak, banka açmaktan daha büyük bir suç değildir.” Bütün dünyayı etkileyen son kriz tam anlamıyla Brecht’i haklı çıkarıyor. Devlet sermayenin uluslararasılaşmasını sağlıyor, sermayenin dolaşımını aksatacak her türlü müdahaleyi reddediyor ama emeğin dolaşımını, demokrasiyi, insan haklarını,

* *Kızılçık* dergisinin baştan konulmuş “Eleştirel Marksizm” çizgisini kendine “yakın” görüp katkıda bulunmak isteyen herkesin görüşünü mümkün olduğunca değerlendirmekte olan Yazı Kurulumuz, Ömer Faruk’un gönderdiği yazıyı da bu çerçevede yayınlamaktadır. Siyasi yayıncılıkta imzalı yazıları sahibinin sahiplenmesi esas olduğundan Ömer Faruk arkadaşımız yazısında ifade ettiği görüşleriyle *Kızılçık* platformuna kendisini bağlayarak dahil olmaktadır. Olgun tartışma alışkanlıklarını bildiğimiz için, Ömer Faruk’un görüşleri ile eleştirel Marksizm arasındaki ilgi ve ilişkiyi *Kızılçık* okurlarının özgürce kurabileceklerine de inanıyoruz. K.Y.K.

özgürlüğü ulus-devletin sınırlarına, ulus-devletin zulmüne mahkûm ediyor. Devlet, halktan toplanmış vergilerle finans piyasasını (=bankaları, kimi yorumlara göre “gazino/kumarhane kapitalizmi”ni) kurtarıyor, ama insanların açlıktan, savaşta ölmesine aldırmaz etmiyor. Elinde silahla banka soyan kişi ne kadar suçlu ise, elindeki silahla kuvvetlere güvenerek bankaları “kurtaran”, böylece halkı soyan devlet o kadar suçludur! TCK’ya göre bu suçun adı: Nitelikli yağmadır. (2)

–İkinci sözü yeni Genel Kurmay Başkanı İlker Başbuğ’un açıklamaları üzerine alıyorum: Orjeneral İlker Başbuğ’un tehdit dolu açıklamaları, açık bir muhtıradır ve Başbakanlık’a bağlı bir memur olan Genel Kurmay Başkanı’nın böyle bir açıklama yetkisi bulunmamaktadır. Yıllardır bitmeyen, bitirilemeyen, ülkemizin bütün gücünü, enerjisini ve on binlerce gencimizin hayatını yutan bu kirli savaşın bitmesi için çözümler üretmek yerine, bu savaş eleştirenleri, bu savaşın açmazlarını sorgulayanları tehdit ve tahkir etmek, kabul edilebilir bir şey değildir ve buna sessiz kalınmamalıdır. Özelde *Taraf* gazetesine, esasta basın özgürlüğüne, demokrasiye ve topluma yönelik olan bu tehditler karşısında *Taraf*’ın, demokrasinin ve toplumun tarafında olduğumu belirtiyorum.

–Üçüncü sözü özgürlükçü bir solun kurucu dinamikleri üzerinden alıyorum...

Doğa eşitsizdir!

İnsan, doğadaki diğer varlıklardan çok daha fazla zihinsel kapasiteye sahiptir; tasarlayabilen ve dönüştürebilen bir varlık olarak diğer doğa varlıklarından köklü bir biçimde ayrılır. Doğadaki varlıkların arasında, doğaları gereği eşitlik ve eşdeğerlik yoktur; ama insanın diğer insanlarla ilişkisinde eşitlik ve eşdeğerlik talebi vardır; haklı ve meşru bir taleptir bu. Alternatif olmayı amaçlayan özgürlükçü sosyalizmin ayırt edici özelliklerinden biri insanın bu eşitlik ve eşdeğerlik talebi üzerinden kendini kurmasıdır.

İnsanlardaki özgürlük talebini reddeden, dahası, kitlesel kıyımlarla bastıran faşizm ise, insanlar arasındaki eşitlik ve eşdeğerlik talebini reddeder.(3) “Doğa kanunu”nu insanlar için de ge-

rekli ve geçerli addeder: “Büyük balık küçük balığı yutar! Bu faşizmi karakterize eden değiştirilemez bir insanlık yasasıdır!” Bu temel yasaya dayanarak Yahudileri, Çingeneleri, Kürtleri, Arapları, Türkleri, çocukları, yaşlıları, kadınları, zencileri, vb. aşağılar ve gerektiğinde katleder.

ÖZGÜRLÜKÇÜ SOSYALİZM

Alternatif olmayı amaçlayan özgürlükçü sosyalizm tahayyülünün indirgendiği en önemli vurgu “yöneten/yönetilen ayrımının olmadığı, insanların birbirleriyle eşit ve eşdeğer olduğu” bir toplumsallıktır. Yöneten/yönetilen ayrımının oluşmasına, insanlar arasında eşit ve eşdeğer olmayan bir ilişkinin yerleşmesine neden olan ekonomik, siyasi düzenlemeler ortadan kaldırılmalı; yerine konacak ekonomik, siyasi düzenlemeler eşitsiz ve eşdeğersiz bir toplumsallığın oluşmasına imkân vermeyen özellikler taşımalıdır. Yani sıra, ayrıca ve daha önemlisi, yönetilenlerin yönetilmeyi istememeleridir; kişilerin tek tek eşit ve eşdeğer olmayı talep etmeleri, bunu gerçekleştirmek için de kendisini ve ilişkilerini içeren bir eylemlilik içerisinde olmalarıdır. Ve, gerçekten “yeni” olmayı amaçlayan siyaset tarzı, iktidarı merkezi, dışsal ve negatif bir yapı olarak tanımlayan kuramlardan farklı olarak, iktidarın merkezi ve tek tip değil, kılcal damarlarla topluma nüfuz eden, dışlayan değil, içine alan, negatif değil pozitif mekanizmalar yoluyla işlediğini gösteren ve modern bilgi/iktidar kalelerine karşı etkili bir siyasal karşı duruş için kişileri etik temellere dayanan yeni ilişkiler kurmaya, bunu gündelik hayatlar ve kimlikler düzeyinde gerçekleştirebilmek için de yeni bir özgürlük etiğine davet eden bir kulvar inşa etmelidir.

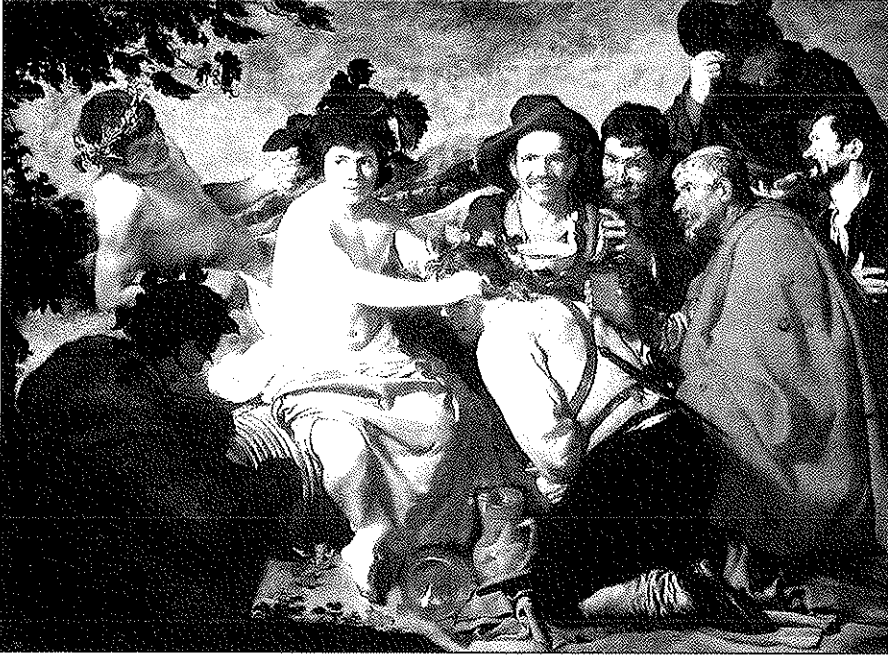
KAPİTALİZMİN BARBARLIĞI

Yaşadığımız dünyanın ulaştığı noktada nükleer fizikte, genetikte, bilgisayarda takip etmekte zorlandığımız gelişmeleri tasarlayan ve uygulayan insana özgü potansiyeller vardır. Böylesi bir zihni kapasiteye sahip olan insanlar, yüz yıl önce yoktu, şimdi var. Böylesi bir gelişmenin sonunda insanlığın temel ihtiyaçlarının, yoksulluğun getirdiği eksiklikleri rahatlıkla giderilebilmesinin objektif koşulları artık vardır. Bütün sorun böylesi bir gelişmenin sonunda elde edilen “dünya nimetleri”nin adil paylaşımında yatmaktadır. Yani, insanların biyolojik olarak kendilerini yeniden üretebilmelerinin önünde hiçbir engel yoktur; artık sorun paylaşım ve adalet sorunudur. Ama bu bilgi ve imkân esas olarak Kuzey ülkelerinde toplanmıştır; dünyanın yaklaşık 2/3’ü bu imkânın yarattığı ko-

şullardan yoksundur. Dünyanın 2/3’ü hem yoksul hem de yoksundur. Kuzey ülkelerinde kozmetiğe ya da obezite tedavisine harcanan para dünyadaki açlık sorununu ayrı ayrı çözecek orandadır. Bu da kapitalist sistemin akıldışı ve barbar yanını göstermektedir. (4)

YÖNETİLMİYİ REDDETMEK

Ama sosyalizmi salt bir paylaşma sorunu olarak görmek hatadır; böyle görmek, yoksulluğun giderilmesiyle kendini sınırlamak anlamına gelir. Esas sorun, kişilerin iş ve ilişki süreçlerinde kendi yaratıcılıklarını sonuna kadar yaşayabilecekleri, bu süreci yönetilerek ya da engellenerek değil, yönetilmeye gerek kalmayacak kadar kendi hayatları hakkında inisiyatif alarak, kendilerini yeniden-yeniden-yeniden inşa ederek tamamlayabilecekleri bir biçimde tamamlamaktır. Asıl olan, nükleer fizikte, genetikte, bilgisayarda gerçekleşen akıl almaz gelişmeleri (isterse) herkesin yapabileceği koşulların olduğu bir toplumsallığı hedeflemektir. Ekonomik ve siyasi yapı böylesi bir sürecin yaşanabilmesi için tasarlanmalı ve tanzim edilmelidir. Bir kişinin bile yönetilmesine imkân veren, bir kişiye bile iktidar uygulayan, bir kişinin bile yönetilmek istendiği bir toplumsallığın sosyalizmle ilişkisi yoktur. Böylesi bir model geçmişte yaşanan modellerin yeniden üretilmesinden öteye gitmez. Bu yüzden devrimi sonuç, hedef, iktidarı almak, vb. üzerinden kurguladığımızda, yani “paylaşımında eşitliği” amaçladığımızda “yönetilmeye gerek kalmayan” bir toplumsallık amaçlamamış olursunuz. Marx’ın komünizm tahayyülü tam da budur; kişilerin işlerinin uzantısı olmadığı, bir işte uzmanlaşarak hayatın diğer boyutlarında çaresiz kalmadığı, hayatı ve dünyayı algılamak ve yorumlamak için yeterlilik kapasitesinin çok arttığı, böylece yönetilemeyecek bir yeterliliğe, hayata maruz kalan değil onu dönüştüren bilgi ve özgüvene kavuştuğu bir toplumsallık... “Gerçekten de, iş (travail) paylaştırılmaya başlar başlamaz herkesin ister istemez kabul ettiği ve çıkamadığı, başka faaliyete yer vermeyen belirli bir faaliyet alanı vardır; o avcıdır, balıkçıdır ya da çobandır ya da eleştirici eleştirmendir, ve eğer geçim araçlarını yitirmek istemiyorsa bunu sürdürmek zorundadır, oysa herkesin başka işe meydan vermeyen bir faaliyet alanı olmadığı, ama herkesin hoşuna giden faaliyet alanında kendini geliştirebildiği komünist toplumda, toplum genel üretimi düzenler, bu da, benim için, bugün bu işi, yarın başka bir işi yapmak, canımın istediğince, hiçbir zaman avcı, balıkçı ya da eleştirici olmaksızın sabahleyin avlanmak, öğleden



Baküs'ün Şölenti, 1628-29

sonra balık tutmak, akşam hayvan yetiştiriciliği yapmak, yemekten sonra eleştiri yapmak olanağını yaratır.” (5)

Asıl amaç, üretim araçlarının mülkiyetini edinmek değildir; üretim araçlarını tasarlayabilmek, onun uzantısı değil, onun yaratıcısı olmak ve öyle kalabilmektir. Kemanın sahibi olmak değil, kemanı çalmak, beste yapabilmek önemlidir. Bilgisayarın sahibi olmak değil, bilgisayarı tasarlayabilmek; onu hayatımızı kolaylaştırabilmek, “aylaklık” yapabilmek için kullanabilmek esastır. “Üretim araçlarının mülkiyeti ve paylaşma” üzerinden kendini konumlayan bir sosyalizm anlayışı iktisadi aklın tahayyül sınırları içerisinde kalır ve saf ekonomizmden başka bir şey değildir. Bu anlayış, 1917 Ekim Devrimi’nden bu yana dünyanın 1/3’ünü politik etki altına alarak denemiş ve iflâs etmiştir. Hem bu pratiği yaşayanlarda, hem de izleyen üçüncü şahıslarda tamiri çok zor olan bir hayal kırıklığına neden olmuştur.

PARTİ OLMAYAN PARTİ

Çok konuşulan ama üzerinde az düşünülen “parti olmayan parti” ya da benzer kaygıları taşıyan herhangi bir örgütlenme modeli “yöneten/yönetilen ayrımının olmadığı, insanların birbirleriyle eşit ve eşdeğer olduğu”, “özgürlükçü ve dayanışmacı” gelecek tahayyüllerinin inşa edilmeye, olabildiği

kadar yaşanmaya çalışıldığı “düzen dışı” yerler; seyredenler için “başka bir hayatın mümkün olduğunu” gösteren, “gelecekte gelen hayat parçacıkları” olmalıdır. Çünkü “devlet devrimle yıkılabilecek bir şey değil, insanlar arasındaki bir ilişki tarzıdır. Devlet, bu ilişki tarzıyla var olur, beslenir, güçlenir, sömürür ve öldürür. Devlet, otoriter ve hiyerarşik örgütlenmelerle iktidara talip olunarak değil; insanlar arasında devletin kendini yeniden üretmediği yeni ilişkiler, özgürlükçü ve dayanışmacı yeni bir ‘hayat tarzı’ kurularak yıkılabilir. Asıl olan ‘iktidarı almak’ değil, gündelik hayat devrimleridir. Zira, yaşanacak bir hayatımız vardır.” (6)

Sol adına kurulan yapılarda/partilerde/kurumlarda yer alan kişilerin iş ve ilişki biçimi nasıl bir gelecek tahayyülü içerisinde olduklarına dair çok önemli ipuçları verir; Örneğin: İktisadi aklın tahayyül sınırları içerisinde kalan bir sosyalizm anlayışında lider, yönetici ve kadro vardır; onlar bilgilerinden, yeteneklerinden ve vazgeçilmez olduklarından emindirler, konumlarını değişmez adedederler, kahraman ve kurtarıcıdırlar. Ona göre kitle, yönlendirilmesi, yönetilmesi, kurtarılması gereken, kahramansız yapamayan insan kalabalığıdır. Özgürlükçü sosyalizmden yana olduğunu söyleyen kişiye sorulacak ayırt edici soru aslında çok basittir: Yönetici, kurtarıcı ve kahraman mı

olmak istiyorsun? Bu soruya verilecek cevap tam anlamıyla bir “yol ayırımı”na işaret eder. Açık olalım: Tarih ya da yakın çevremiz bu soruya pratikleriyle “evet” diyen insanlarla doludur. Partilere, örgütlü yapılara ya da cemaatlere bakmak yeter... Hangi psikanalitik ketlenmeler yüzünden bazı kişilerin kendilerini ısrarla lider, yönetici, kurtarıcı ya da kahraman gördükleri, bütün yenilgilerine rağmen bundan vazgeçmemeleri ve bunda ısrar etmeleri ayrı bir inceleme konusu olmalı bundan böyle. Sonuç alma potansiyeline sahip olan disiplin dalı ise tek: Psikiyatri!

YOKSULLUK SÖYLEMİNİN TIKANMASI

Lenin, devrim koşullarından söz ederken “yönetilenlerin yönetilmek istememelerinden” söz eder. Ona göre, yönetenlerin yönetememesi yetmez; yönetilenlerin de yönetilmek istememesi gerekir. “Yönetilenlerin yönetilmek istememeleri” sosyalist terminolojide üzerinde az düşünülen konulardan biridir. Yoksulluğun dayanılmaz olduğu, milyonlarca insanın açlık sınırında yaşamaya çalıştığı, yönetenlerin yolsuzluk ve barbarlıklarının ayyuka çıktığı dönemlerde de “kitle” yönetilmeyi seçebilir; yakın tarih bu durumu doğrulayan sayısız örnekle doludur. Örneğin: Faşizm, salt Hitler ve en azgın tekelci işbirlikçilerinin gaddarlıklarına indirgenemez; “bizi yönet” diye onlara oy verenlerin, militer bir toplum olarak kitlesel katliamları seçenlerin eseridir aynı zamanda. Peki, neden insanlar yönetilmeyi, “koyun olmayı” seçerler?

“Koyun gibisina kardeşim, / gocuklu celep kaldırıncı sopasını / sürüye katılıverirsin hemen / ve âdeta mağrur, koşarsın salhaneye. / Dünyanın en tuhaf mahlûkusunu yani, / hani şu derya içre olup / deryayı bilmeyen balıktan da tuhaf. / Ve bu dünyada, bu zulüm / senin sayende./

Ve açsak, yorgunsak, al kan içindeyse eğer / ve hâlâ şarabımızı vermek için üzüm gibi eziliyorsak / kabahat senin, / — demeğe de dilim varmıyor ama — / kabahatin çoğu senin, canım kardeşim!”(7)

Yukarıdaki çok kabul gören dizeler iktisadi aklın veciz bir örneğidir: “Açsın, yorgunsun, ezili-



Baküs'ün Şölenu, (detay)



Baküs'ün Şölenu, (detay)

yorsun, zulüm görüyorsun... neden hâlâ solcu olmuyor, isyan etmiyorsun; mahlûk = yaratık = canlı!!!!?” İnsanları salt yoksulluk üzerinden konumladığı için uğradığı başarısızlığı idrak edemeyen, kendini sorgulamak yerine insanları suçlamayı seçen çaresizliğin itirafıdır bu; ve bu zihniyet dünyasında kalarak ulaşabilecek bir çıkış da yoktur!(8) Zira, hayat ve devrim tahayyülünü salt yoksulluğun kaldırılması, iktisadi sorunların çözülmesi, üretim araçlarının mülkiyeti ve paylaşmadaki adaletsizliklerin giderilmesi üzerine kurmuştur. İnsanı yoksunlukları üzerinden, onun aynı zamanda tinsel bir varlık olduğunu düşünmeden kurgulamanın doğal sonucudur bu. (9) Oysa düşünen, tasarlayan ve üreten bir varlık olarak insan kendisini ve çevresini dönüştürme yetisine sahiptir; ve artık insanlığın bu aşamasında daha çok bu özellikleriyle var olmaktadır. Kafa emeği kol emeğinin yerine geçmiş, tahayyül dünyası çok genişlemiş, yaratıcılık yetisi çok artmış, insani vasıflarında köklü bir değişiklik olmuştur. Kendini bir

özne, bilen ve eyleyen bir varlık olarak hissedebilir, dönüştürmenin, yaratmanın, “yeni bir şey” yapmanın hazzını yaşayabilir artık. Hayat, yoksunlukların giderilebildiği, kişinin kendini (isterse) bir sanat eseri gibi yaşayabileceği evrededir artık. (10)

İnsandaki değişen potansiyele, “yöneten/yönetilen ayrımının olmadığı, insanların birbirleriyle eşit ve eşdeğer olduğu, özgürlükçü ve dayanışmacı bir toplumsallık” eşlik edebilirse insanlık barbarlık dönemiinden çıkıp komünizme evrilebilecektir.

Sabah balık tutmanın, öğleden sonra satranç yarışmasına katılmanın, akşamüstü sörf yapmanın, yemekten sonra da Orhan Pamuk'un son romanı için eleştiri yazmanın, çocukları gülümseten yeni bir oyuncak tasarlamının, nükleer fizik dergisine yollanacak bir makale için notlar almanın, *Birikim* dergisinin “Genetik Özel Sayısı”nın zaafalarını düşünmenin, suçluluk duymadan tembellik yapmanın ve hayata maruz kalan değil onu dönüştürebilen aktif bir insan olarak oyun oynamanın, arkadaşlarla şakalaşmanın sırası gelecektir...

Ve kişinin kendini ve diğerini en çok hissettiği, alma ve verme kapasitesinin doruğa ulaştığı, do-

kunmanın ve dokunulmanın benzersiz bir boyut kazandığı, tinsel potansiyelinin çok arttığı, iktisadi aklın nüfuz edemediği, çıkar güdülerinin eridiği, hayatı yaşanır kılan en yoğun insanlık hâli olan “aşk”ın bütün lekelerinden arınmış olarak dola-yımsız yaşanabilmesine doğru büyük adımlar atı-lacaktır...

NOTLAR:

1. Bu yazı muhtelif okumalardan, sohbetlerden, kulak kabartmalardan, arkadaş önerilerinden apart-maların ürünüdür; taslak hâli OAG'ye iletilmiş, genel olarak beğenilmesi üzerine yayımlamaya karar verilmiştir. Özgünlük ve fikri mülkiyet id-diası taşımamaktadır. Yazma sürecinde sırasında R.E.M. dinlenmiş, Efe Yaş Üzümlü Rakısı içilmiş, Kadıköy-Eminönü arası vapur yolculuklarında martılara danışılmıştır. Dile getirilmeye çalışılan tezlerdeki “tuhafliklar” için R.E.M., Efe Yaş Üzümlü Rakısı ve martıların hiçbir sorumluluğu yoktur.

2. “TCK Nitelikli yağma: Madde 149- (1) Yağma suçunun, a) Silahla, b) Kişinin kendisini ta-nınmayacak bir hale koyması suretiyle, c) Birden fazla kişi tarafından birlikte, d) Yol kesmek sure-tiyle ya da konut veya iş yerinde, e) Beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı, f) Var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak, g) Suç örgütüne yarar sağlamak amacıyla, h) Gece vaktinde, işlenmesi halinde, fail hakkında on yıldan on beş yıla kadar hapis ce-zasına hükmolunur.” Görüleceği gibi suçun bütün unsurları oluşmuş durumda!

3. “Faşizm iki insan arasındaki ilişkide başlar!” Ingeborg Bachmann.

4. 2007/2008 Birleşmiş Milletler İnsanî Ge-lişme Raporu'nun ilk sırasında yer alan İzlanda'da ortalama yaşam süresi: 81,5 yıl; okuryazar oranı: % 99; üniversiteye kadar eğitim alanların oranı: % 95,4; kişi başı milli gelir: 36.510 \$'dır. Son sırada, 177. sırada yer alan Sierra Leone'de ortalama yaşam süresi: 41,8 yıl; okuryazar oranı: % 34,8; üniversiteye kadar eğitim alanların oranı: % 44,6; kişi başı milli gelir: 806 \$'dır. Sierra Leone'de 5 yaş ve altı çocuk ölüm oranı ¼'tür. Her 1.000 çocuktan 282'si ölmektedir. Meraklısı için belirte-yim, Türkiye 84. sıradadır. Türkiye ortalama yaşam süresi: 71,4 yıl; okuryazar oranı: % 87,4; üniversiteye kadar eğitim alanların oranı: % 68,7; kişi başı milli gelir: 8.407 \$'dır. Daha etraflı bilgi edinmek isteyenler için: www.undp.org.tr

5. *Alman İdeolojisi*, Marx & Engels, çev.: Sevim

Belli, s. 62, Sol Yayınları, 1987

6. Abdülgaffar El-Hayati, *Hayata Dair Meseleler*, çev.: Osman Fuad, s.116, Mesele Neşriyat, İs-kenderiye.

7. *Dünyanın En Tuhaf Mahlûku*, Nazım Hikmet.

8. Tarih, bu kavrayışın yenilgi örnekleriyle do-ludur. Ama tarihe gitmeye de gerek yok, Dünya Bankası'nın verilerine bakarak çıkarsama yapar-sak dünyanın muhtelif yerlerinde “devrim ateş-leri”nin yanmış olması gerekirdi; oysa bütün vahşetiyle barbarlık hüküm sürüyor: “Dünya Ban-kası'na göre günde 1 doların (ayda 12 dolar, yılda 365 dolar) altında gelir elde edenler mutlak an-lamda yoksul sayılıyor. Dünya nüfusunun yüzde 20'den fazlası günde 1 doların altında gelire sahip. Bu rakam 1,2 milyar kişi anlamına geliyor. (...) Günde 2 doların altında geliri olan nüfusun top-lam nüfusa oranı ise Türkiye'de yüzde 24,7. Bu oran Polonya'da yüzde 2'den az. Rusya'da yüzde 7,5, Arjantin'de yüzde 14,3, Brezilya'da yüzde 22,4, Çin'de yüzde 46,7 ve Hindistan'da yüzde 80,6. Yunanistan'da ise geliri 1 ya da 2 doların al-tında nüfus yok.

Gelir dağılımındaki dengesizlik uluslararası dü-zeni de, iç barışı da tehdit ediyor. Dünya zenginli-ğini oluşturan mal ve hizmetlerin belli ellerde toplanması, bunun dışında kalan ülkelerde dikkat çekici oranda yoksullaşmanın başlamasına neden oluyor. Dünya Kalkınma Raporu'na göre, ülkeler-arası gelir eşitsizliği giderek daha da derinleşiyor. Rapor, dünya gündemindeki en önemli kalkınma sorununun, geliri günde 2 doların altında olan 3 milyar insana üretime katkı yapabileceği bir iş im-kânı ve çok daha iyi bir hayat kalitesi sağlamak ol-duğuna işaret ediyor. Bugün dünya barışını tehdit eden faktörlerin başında küresel yoksulluk ilk sı-ralarda geliyor.

Bugün en zengin 20 ülkedeki ortalama gelir, dünyanın en yoksul 20 ülkesindeki ortalama geli-rin 37 katı. En zenginlerin yüzde 20'sinin yaşadığı gelişmiş ülkeler dünya Gayri Safi Milli Hasıla-sı'nın (GSMH) yüzde 86'sını, ihracat pazarlarının yüzde 82'sini, tüm yabancı yatırımların yüzde 68'ini, tüm telefon hatlarının yüzde 74'ünü elle-rinde bulundururken, tüm bu alanlarda en yoksul yüzde 20'nin payı ise hiçbir zaman yüzde 1,5'i ge-çmiyor. Bugün dünyadaki en zengin üç kişinin ser-vetleri 600 milyon insanın yaşadığı en yoksul ülkelerin toplam GSMH'sinin üstünde. Türki-ye'deki gelir dağılımı eşitsizliğini ortaya koyan Dünya Bankası, Türkiye'de uluslararası yoksulluk

sınırı altında yaşayanların nüfusa oranının yüzde 18'e ulaştığını söylüyor.

Rapora göre, Türkiye nüfusunun yüzde 4,8'i 'aşırı yoksul' diye tanımlanan ve geliri günde 1 doların altında kalan gruba dahil, yüzde 24,7'sinin geliri ise uluslararası yoksulluk sınırı kabul edilen günde 2 dolarlık gelir düzeyinin altında. Nüfusun yüzde 18'i günde 2 dolardan (3 milyon 350 bin lira) az parayla geçiniyor. Türkiye nüfusunun en zengin yüzde 10'luk bölümü gelir ya da tüketimden yüzde 32,3 pay alırken, nüfusun en yoksul yüzde 10'u ise gelir ya da tüketimden yüzde 2,3 pay alıyor. Türkiye'nin en üst yüzde 20'lik grubuna dahil olanların nüfusa oranı yüzde 5. En alttaki yüzde 20'ye girenlerin nüfusa oranı yüzde 55." (Radikal, 05 08 2007.)

9. "Ölen ve öldüren; yani ideali için canını veren ve başkasının canını alan kişi" olarak terörist için de yoksunluk temel bir etkidir artık. Murat Belge, "Yoksulluk ve Yoksunluk" adlı yazısında teröristlerin salt yoksullar arasından çıkmadığını, orta sınıfa mensup, hâli vakti yerinde olan kişiler arasından da çıktığını, terörizmi besleyen gerekçeler arasında "ekonomik yoksullukların" azaldığını anlatarak yoksunluk üzerinde duruyor ve yoksulluğu ikincil bir etken olarak (abç) ele alıyor. "Şimdiki İslami hareketlerden önceki sol hareketleri düşünün, bizde de dışarıda da militan kadro işçi sınıfından değil, işçi sınıfının kurtuluşu adına davranan orta tabakadan ve intelligentsia'dan devşirilir. Bu şimdiki eylemlerde de, yoksulluk etkeni, hem zorunlu, ama hem de ikincil bir etken. (...) Ama uzun vadede bakıldığında, bütün bu süreç içinde, geçmişin klasik, son analizde 'alım-gücü'ne bağlı ekonomik yoksulluklarının ağırlığının azaldığını, karmaşık dünyada patlak vermenin bin bir yolunu bulan 'manevi' türden yoksunlukların gitgide önem kazandığını gözlemliyoruz." (Radikal, 17. 07. 2005)

10. "Beni şaşırtan, toplumumuzda sanatın bireylere ya da hayata değil de yalnızca nesnelere ilişkin bir şey durumuna gelmesi. Sanatın yalnızca sanatçı denilen uzmanlar tarafından gerçekleştirilen bir uzmanlık dalına dönüşmesi. Neden her kişi kendi hayatını bir sanat yapıtına dönüştürmesin? Neden şu ev ya da lamba bir sanat yapıtı olsun da benim hayatım olmasın?" Michel Foucault

(ofaruk8@hotmail.com)



Kardinal-Infante Ferdinand (detay)

Taşeron belli, öbürü kim?

Ö. Bedri Canatan —

Sadece "Olay Mahalli"ne bakarak "soykırım" tanımına ulaşmak belki mümkündür ama bu, tarihî gerçekliğin tümü demek değildir. Karar mahallinde, iradesini Alman devletine terkedip aradan çekilmiş bir Osmanlı Devleti var

Ragıp Zarakolu *Kızılçık* dergisinin geçen sayısında "Ermeni Jenositi" başlıklı yazısında Osmanlı Ermeni Olay'ını, Kendi Kaderini Tayin Hakkını engellemek bakımından insanlık tarihinin en trajik olaylarından biri olarak tanımlıyordu. Gerçekten de öyledir. Ancak konuyu açmak gerekir, çünkü Osmanlı Ermeni Olay'ının ilginç bir tarihsel diyalektığı vardır. Bu diyalektığı açıkça görmek için hem Kendi Kaderini Tayin Hakkı'na çok yönlü bakmak, hem de bugüne kadar kullanılmamış veya kullanılmaktan kaçınılmış bazı yeni kavramları devreye sokarak konunun karanlığa itilmiş bazı yönlerini bugünkü tartışmaya katmak gerekir. Ermeni Meselesi, milliyetçi Ermeni tarih görüşüyle inkarcı Türk tarih görüşü arasındaki tartışmaya sıkışıp kaldığı için yeterince açıklık kazanamıyor. Osmanlı Ermeni Olayı'nın, gizlendiği için "gizemli" kalmış izini sürmeye "Kendi Kaderini Tayin Hakkı"ndan da başlanabilir. Hattâ bu, Türkleri, tarihin bu dönemine ve bu olaya gözlerini biraz daha açarak bakmaya da cesaretlendirebilir. Çünkü, Osmanlı devlet formatı için değil ama, o dönem, "Türk Milleti" için de, tıpkı Ermeniler ve diğer bazı Osmanlı milletleri gibi, Kendi Kaderini Tayin hakkını arama ve elde etme dönemidir.

"Kendi Kaderini Tayin Hakkı" ilkesi ABD başkanı Vilson tarafından 1914 yılında açıklandığında, İtilaf Devletleri tarafından kabul görmüş, ama aynı zamanda 1. Dünya Savaşı'nın "felsefe"si ve amacı hâline getirilmişti. Bunun anlamı açıktı. Amaç, düşman Mihver devletler safında yer alan üç imparatorluğun, Alman, Osmanlı ve Avusturya - Macaristan imparatorluklarının ulus-devletlere ayrışmasının yolunu açmaktı. Sebebi, Avrupa kapitalizminin emperyalizm aşamasına evrilmesiyle birlikte sömürgeciliğin temeli olan "toprak meselesi"nin önemini yitirmesi ya da yeni bir hüviyete bürünmesiydi.

Kendi Kaderini Tayin Hakkının parçalaması muhtemel imparatorluklardan biri olan Osmanlı imparatorluğunda o tarihlerde bu ilkenin harekete

geçirdiği beş "millet" vardı. Bunlar, Ermeni, Rum, Arap, Kürt ve Türk milletleriydi. Kendi Kaderini Tayin Hakkı ilkesi bunların beşine birden sesleniyordu. İşin ilginç tarafı ve tarihin bu dönemini tam olarak kavramak bakımından anahtar roldeki durum şuydu: Bu beş milletin tek devleti vardı. Bu devlet "Türklerin devleti"ydi. Osmanlı İmparatorluğu devletinin aynı zamanda "Türklerin devleti" olduğu tarihen zaten biliniyordu ve ayrıca 1908'deki devrimde bir kere daha tescil edilmişti. Kendi Kaderini Tayin Hakkı, diğer Osmanlı milletleri gibi "Türklerin devleti"ni yöneten İttihat ve Terakki Partisi'nin de (Jöntürkler) gönlüne yatmıştı. Kendi devletinin ortadan kalkmakta olduğu açıkça görülürken bu devletin sahibi (iktidarı) olan bu parti Kendi Kaderini Tayin Hakkına zorunlu olarak sıcak bakıyordu, çünkü, ya millet olarak devletsiz kalacak, ya da elindekini kendi ulus-devletine dönüştürecek. Devlet sahibi bir "millet" için devletsiz kalmak, sadece tarihin değil, zaman ve mekânın da dışına düşmek anlamına gelirdi. Talat Paşa, *Berliner Tageblatt*'ın İstanbul muhabiri Dr. Feldmann'a verdiği bir demeçte, "Bizim tutumumuzu, millî ve tarihi gereklilik belirlemişti," dediğinde bunu kastetmişti. Nitekim İttihat ve Terakki'nin "kısmen dönüşmüş" devamı olan Kemalist hareket, Kendi Kaderini Tayin Hakkı ilkesi üzerinden yürüyerek ve Kürtleri de ikna ederek, Cumhuriyeti kuracaktı.

1. Dünya savaşından önceki durumda Osmanlı'da siyasetin temel sorusu şuydu: Aynı siyasal coğrafya üzerinde birlikte yaşayan bu beş ayrı Osmanlı milleti, aynı topraklarda beş ayrı ulus-devlet kurup birlikte yaşayabilecekler miydi? Bunu çatışmasız yapabilirler miydi? Beş ayrı Kendi Kaderini Tayin Hakkının aynı mecraya akıtılması barışçıl bir süreçle mümkün olabilir miydi? 1. Dünya savaşı başlarken diğer Osmanlı milletlerinden farkı "devletin sahibi" olmakla sınırlı Türkler açısından sorun bu şekildeydi. Türkler Osmanlı devletinin sahibi oldukları için doğal olarak soruna devlet şuurundan bakıyorlardı. Kendi Kaderini Tayin

Hakkı olsun, fakat bu tek biçimde kullanılsın istiyorlardı. Ermeni, Arap, Rum, Kürt milletleri, etnik kimliği ile birlikte burjuva sınıf kimliğini de 1908'de açığa vurmuş olan Türk devletine "iltihak" etmeliydiler. Kendi Kaderini Tayin Hakkı, her millet için aynı zamanda "iltihak" hakkını da içermekteydi. Türklerin bakışı daha baştan tek taraflıydı. Beş milletin tek devleti elinde olduğu için diğer milletlerin kendi devletine "iltihak" etmesini "isteme" hakkı Türklerindi. Ama Türkler "istemek"le yetinmediler, bunu "dayattılar". 1914-1923 arasında Küçükasya'nın tarihini bu "dayatma" belirlledi.

Türklerin, Kendi Kaderini Tayin Hakkı ilkesinin sadece dayatmacı biçimine veya aynı anlama gelen rızaya dayalı başka biçimlerine ilgi duyması nedensiz değildi. Dönemi ve Ermeni Olayı'nı tam olarak anlamak için bu özel nedeni gözardı etmemek gerekir. Türkler'in amacı Osmanlı kapitalizmini ele geçirmektir. Osmanlı'nın son yüz yılında ticaret önem kazanmış, sermaye birikimi hızlanmıştı. Ermeni ve Rumlar piyasa koşullarında önemli bir sermaye birikimi sağlamışlardı. Türkler de aynı dönemde bir tür sermaye birikimi sağlamış, burjuvalaşmanın yol ve yordamını öğrenmişlerdi. Ama Türkler bunu piyasada değil, sahibi oldukları devlette gerçekleştirmişlerdi. Türklerin burjuvalaşması ile piyasada, serbest ticaret temelinde burjuvalaşma farklı şeylerdi. Bu farkı belirtmek için bilimsel literatüre "görev sömürsü" veya "devlet sınıfı" gibi kavramların ilavesi zorunlu olacaktır.

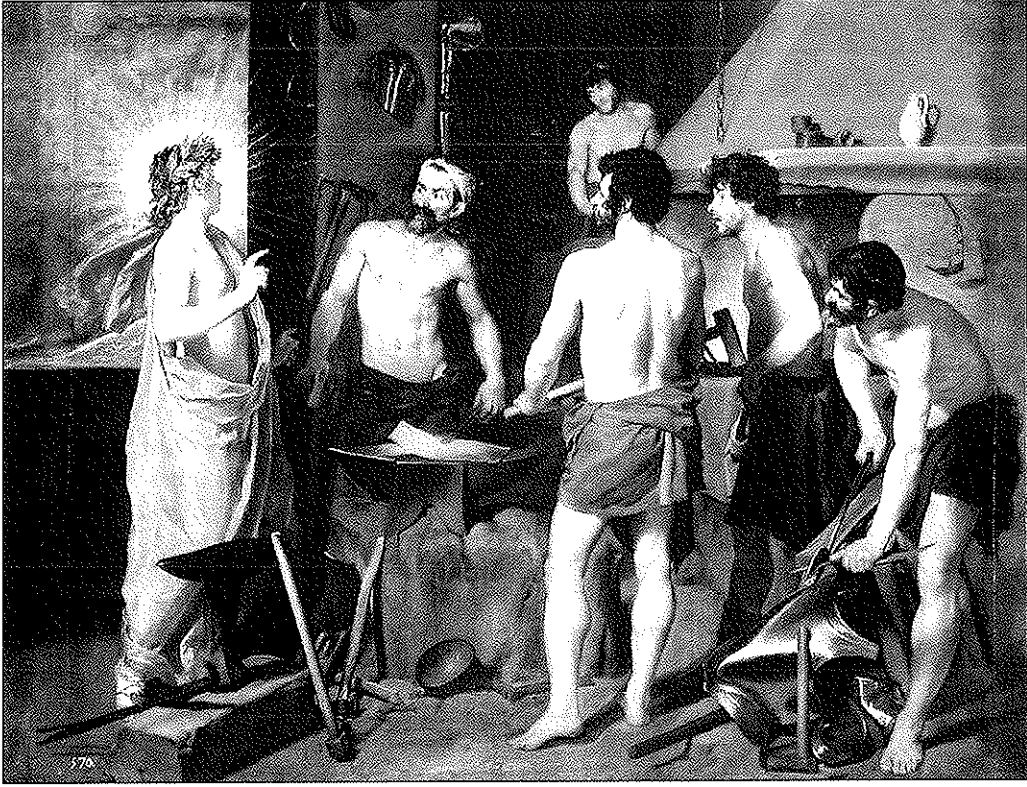
Burada eklenmesi gereken bir şey daha var: Piyasada burjuvalaşanlar, Müslüman olmayan (Rum, Ermeni) Osmanlı milletleriydi. Devlette kapitalistleşen Türkler ise Müslümandı. Bu nedenle Osmanlı kapitalizmi için kavga, aynı zamanda bir Müslüman-Hristiyan kavgasına dönüşmekteydi. Demek ki Küçükasya'nın Avrupa emperyalizmine entegre bir kapitalist kale hâline getirilmesi ile aynı zamanda bir Müslüman kalesi hâline getirilmesi, kaçınılmaz biçimde örtüşecekti. Bu bilinç, İttihat ve Terakki'nin damarına girmişti.

1914'e gelindi. Almanya işe el koydu. Emperyalistler arası ilk cihanşumul savaş başladı. Türkler Almanya'nın itmesiyle kendilerini, hiç istemedikleri bir savaşın içinde buldular. Savaş Almanya'nındı ve bir Avrupa savaşıydı. Osmanlı, Alman savaşının bir unsuruydu. Ermenilerin durumu da savaşın bir parçasıydı. Bu diyalektik ilişki, savaş sırasında Enver paşayı da gölgesine almış Alman subay Humann tarafından kolay ve güzel özetlenecekti: "Türk hükümeti Ermeni meselesini cebren hallederek harbe ve Avrupanın işgaline yardımcı oluyor." (1) Bu nedenle 1. Dünya Savaşı sırasında

Küçükasya'da ne olduysa, bir anlamda ve önemli bir ölçüde Almanya'nın savaşı için ve Almanya'nın elinden oldu. Tarihin bu döneminin üstü zamanın külüyle örtülmüşken son otuz yılda Ermeniler konuyu yeniden ısıtmayı başardılar. Bugün artık Osmanlı Ermeni Olayı'nı "Türklerin Ermenilere uyguladığı soykırım" olarak gören devlet sayısı otuzdan fazladır. Bu doğal. Ancak bu devletler arasında Almanya da var. İşte bu doğal değil. Alman parlamentosu, "Türkler Ermenilere soykırım yaptı," diyen kararını 2005 yılında aldı. Bunu Avrupa'ya ait bir değer olduğu ileri sürülen "hatırlama kültürü" ile açıkladı. Türk devleti, "Yapılan, dostluğumuza aykırıdır," demekle yetindi. Daha fazlası söylenmeliydi: Almanya Ermeni Olayı'nı hatırlıyor ama kendini hatırlamıyor. Hayret! Almanya'ya yardımcı olmak gerekir. Almanya 1915-1916 Ermeni Olayı'nın içindeydi, başındaydı. Ermeni tehciri ve katliamlarını planlayan, karar veren, uygulamayı yöneten, Alman devletinin kendisiydi. Osmanlı "taşeron"du. Almanya bu işin içine nerden ne zaman geldi ve niye girdi, bakalım:

Alman tekelci sermayesi dışlarını Osmanlı pazarına 1880'lerden itibaren geçirmeye başlar. Osmanlı ordusunun yenilenmesi işinin Almanya'ya ihalesi Osmanlı pazarının emperyalistler arasında el değiştirmesi sürecinin de başlangıcıdır. Bu atak için uygun politik zemin, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın en çok el attıkları Osmanlı zaafı olan Ermeni Meselesi'nde Abdülhamit'i zımnen destekleyen Bismark tarafından hazırlanmıştı. Önce Colmar von der Goltz'un başkanı olduğu Alman askerî ıslah heyeti gelir. Arkasından Alman silah endüstrisi de gelir. Krupp'un topları, Mavzer, Deutsche Bank gelir. Osmanlı'ya her gelen Alman, ister asker olsun, ister diplomat, silah ve çelik tekellerinin mümessili olarak gelir. İlişkilerin hızla ve "özel" bir biçim alarak gelişmesinde Almanya'nın Osmanlı'yı Ermeni siyasetinde desteklemesi önemli kolaylık sağlar. Almanya'nın askerî ilişkiler üzerinden Osmanlı'ya girmesi kısa sürede, ekonomisi, mülkiyesi, devleti, siyaseti, ideolojisi üzerinde büyük etki sahibi olmasıyla sonuçlanacaktır. Almanya ilişkilerinin gelişmesi Osmanlı'nın ticaret yapısını temelinden değiştirir. İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı pazarından aldıkları pay azalırken Almanya'nın payı olağanüstü bir hızla artar. 1880'de Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın Osmanlı dış ticaretindeki payı yüzde 18 iken, 1909'da bu pay yüzde 42'ye yükselir. 1880-1914 döneminde Osmanlı'ya gelen yabancı sermaye yatırımının yüzde 41'i demiryolları, yüzde 23,5'i bankacılık ve yüzde 10'u da sanayi alanındaydı.(2)

Anadolu'da, 1915-16 yıllarında gerçekleşmiş



Ateş Tanrısı'nın Demir Ocağı, 1630.

olan Ermeni Olayı'nın birinci dereceden sorumlusunun Almanya olduğunu, Almanya'nın Osmanlı Ermenilerine bakışı açıktır. Bismark, "Osmanlı İmparatorluğunun teba milliyetlerinden hiç birinin tek bir Alman askerinin feda edilmesine değmeyeceği" görüşündeydi. (3) Osmanlı ordusunu ıslaha gelen ilk Alman askeri heyeti başkanı, Osmanlı ordusunda mareşalliğe yükseltilmiş Alman generallerinden von der Goltz, 1894-1896'daki Abdülhamit dönemi Ermeni katliamlarının ardından, "Türkiye için tasarlanan jeopolitik strateji temelinde geleceğin Türkiye'sinin Hristiyan unsurlarından kurtulmuş tam bir İslam ve Asya ülkesi olarak planlandığını" biliyor, söylüyor ve savunuyordu. (4) Büyük savaş görünür adımlarla yaklaşırken, Osmanlı ordusu ve sivil idaresi üzerinde otorite denebilecek bir etkiye sahip bu Alman generalin kafasında Ermeni meselesinin nasıl çözüleceği daha da berraklaşacak, Şubat 1914'te, Alman-Asya Cemiyeti'ndeki bir oturumda; "Ermenilerin, Anadolu'dan Mezopotamya'ya göçürülmeleri ile Osmanlı İmparatorluğu yeni birtakım pürüzlerden ve güçlüklerden korunmuş olabilecektir," diyecekti. (5).

Almanların Osmanlı Ermenilerine nasıl baktığının ipuçlarını veren bu görüşler kişisel değil, devlet görüşüdür. Alman devletinin Osmanlı

politikasında konu şu temel çerçeveye Kasım 1896'da kavuşmuştur: "1) Kurnaz ve fesat bir ırk olan Ermeniler, kendi ulusal varlıklarının tehlikeye düştüğü duygusunu yaşayan Türkleri kıskırttılar; 2) Almanya'nın mutlak olarak hiç bir çıkarı olmayan bir ırkın lehine duruma müdahale etmesi için hiç bir neden olmadığı gibi, bir Hristiyan halkın lehine Hilâle karşı bir Haçlı seferi başlatmak Alman siyasetinin vazifesi de olamaz. 3) Türkiye'nin bütünlüğünü başka şekillerde tehdit eden tehlikeler ve Türkiye'deki çok sayıda Alman'ın ekonomik çıkarları düşünülürse... 'Ermenistan'daki kıyımlar' genel tablo içinde küçük kötülükler olarak görülmelidir." (6)

Abdülhamit'in 1894-1896 tarihlerinde uyguladığı 200 bin kişinin öldürüldüğü ileri sürülen Ermeni katliamları hakkında temel tutumu yukarıdaki gibi olan Almanya'nın Osmanlı'ya desteği sadece politik değildir, aynı zamanda "fili"dir. İmparator II Wilhelm Rusya, İngiltere ve Fransa'daki büyükelçiliklerine bu ülkelerdeki Ermeni milliyetçileriyle ilgili bilgi toplama, Türkiye'deki sefirine tüm Türkiye'deki konsoloslarına Ermenilerin lehine müdahale etmemeye; yerel otoritelerin Ermenilere muamele etme tarzına karışmamaya; kendi bölgelerinde yaşayan Ermeni tüccarların, zanaatçı-

ların, vb. tam bir listesini hazırlamaya teşvik etme yetkisini vermişti. (7) Almanya'nın bu fiili ve politik desteğinin karşılığı, Bağdat Demiryolu hattı imtiyazının ve Haydarpaşa garı yapımının Almanlara verilmesidir. Alman devletinin Osmanlıya desteği kesintisiz sürmüştü, Alman imparatoru 2. Wilhelm 1909'da, üstelik olaya Ermeniler lehine hemen müdahale etmesine imkân veren bir durumda bulunmasına rağmen Adana Ermeni olayları için, "Ermenilerden bize ne?" demiştir. Alman ıslah heyetinden Friedrich Neumann aynı olay üzerine "Türklerin bu tutumunu bir ölüm-kalım mücadelesi olarak görmeliyiz," diyordu. Alman devletinin Ermeniler hakkındaki bu görüşü aynı zamanda Alman toplumuyla kolayca ilişki kurabilmiş bir görüştür. Misal, bir Alman Coğrafyacı olan Ewald Banse'nin, dememiş olsa bile dediğinin söylendiği şu görüşü irkilticidir: "Ermeni sorununu ortadan kaldırmak için Ermenileri ortadan kaldırmak gerekir." (8) Doğrulayıcı bir başka örnek daha: Haftalık *Frankfurter Zeitung* gazetesi, "Bilgisi ve yüksek ticari yeteneği sayesinde, idraki eksik Türklerle sürekli tüccar, vergi memuru, bankacı ve acente olarak yarar sağlayan, bu arada Türkler fakirleşirken kendisinin zenginleşmesi, genelleme doğru değilse de bir çok durumda haklı olarak, Ermeninin Doğu'da en nefret edilen insan olması sonucunu getirmiştir," (9) diye yazmaktaydı.

Geçelim 1914 yılına, Almanların Osmanlı ordusunu ve devletini ele geçirmesine, İstanbul'u işgal etmesine, Türkleri savaşa sokmasına, tehcir kararı almasına, katliamları yönetmesine...

1914-1918 döneminde Osmanlı devleti denildiğinde akla "normal" bir devlet gelmemelidir. Askerî, mülkî ve ekonomik, tüm kararların alınmasında devlet âdeta devreden çıkmıştır. Padişah, Hükümet, Meclis ve Ordu üst yönetimi devlette fiilen yoktur. Her kademedeki her türlü devlet iradesi Prusya modeli bir yeni yapıda toplanmıştır. Bu yapı, aynı zamanda Osmanlı savaş karargâhı olan Harbiye Nezareti'dir. Harbiye Nezareti artık devlettir ve Alman devletine teslim edilmiştir. Alman bütün kararlar, yapılan planlar, ekonomik, sosyal ve siyasal olanları da dahil, başında şeklen ve Sultan'a vekâleten Enver Paşa'nın bulunduğu Harbiye Nezareti'nde alınmaktadır. Harbiye Nezareti hükümetten habersiz dış ticaret ve dış borçlanma yapabilmektedir. Ticari imtiyazlar verme, el koyma, ticari sözleşmeler yapma tekeli vardır. Ahalinin bakır eşyasını toplayıp Almanya'ya sevk etmesi, Rusçuk üzerinden gelen 297 sandık Alman altınına el koyması ve bu gibi binlerce tasarruftan sivil Türk idaresinin (Hükümet, Meclis) haberdar olması imkânsızdı. Kararların hayata geçirilmesinde veya

diğer devlet organlarının da kararı hâline getirilmesinde İttihat ve Terakki Partisi'nin bir saat düzeni içinde işleyen emsalsiz, askeri nitelikteki siyasi mekanizması kullanılmaktaydı. Bu duruma devletin eksen değiştirmesi de denebilir. Bunu, hattâ, daha sonra Türkiye'de ve dünyada örneklerini göreceğimiz "parti devleti" olarak da tanımlamak mümkün. Osmanlı Devleti "kabuk devlet" olarak yerinde kalıyor, fakat devlet iradesi başka bir yerde, örgütlü siyasal gücün elinde tecelli ediyordu.

Bu yeni devletin profiline Ali İhsan Paşa'nın şu sözlerinden gidebiliriz: "16 Ağustos 1914 pazar günü, Alman sefiri Wangenheim, müşir Liman von Sanders paşa, Umumî karargâh erkânıharbiye ikinci reisi Bronzar Paşa, donanma komutanı Amiral Souchon, Albay von Kress, Alman ataşemiliteri, Enver Paşa'nın yanında toplandılar. Biz Türklerden bu toplantıya sadece Bronzar paşanın yardımcısı Hafız Hakkı Bey'in katılmasına izin verilmişti. Von Kress o sırada harekât Şubemizin Şefiydi." (10) Batılılar bu devlete "Cermenleştirilmiş devlet" dediler. Osmanlı devletinde olup da yeni devlette olmayanlardan bu duruma sayısız yakınma gelmişti. "Enver paşa tüm cephe gezilerine yüksek rutbeli Alman subayları yanına alarak gitmekteydi." (11) "Alman Askeri Yardım Heyetinin her gün ülkede olup biten herşeyi izleyebilecek bir konumda olmasına ve politik olsun, askeri olsun devletin tüm sırlarının Almanlara emanet edilmesine karşı çok yaygın ve zaman zaman Almanları da 'tezgâh bozulacak' endişesine iten hayıflanmalar yaygındı." (12) "Soykırım"ın idare edildiği merkez olarak bilinen Genel Karargâhtaki II. Şubenin başında Yarbey Sievert'in bulunması bile devletin ne ölçüde Almanların eline geçtiği hakkında fikir verebilirdi, çünkü II. Şubenin işlevlerinden birinin ölüm tarlalarındaki operasyonları gerçekleştiren Teşkilatı Mahsusa çetelerinin tertiplenmesi ve konuşlanması ve yönetilmesi olduğu savaştan sonra açıklık kazanacaktı. (13)

Almanların Osmanlı askerî ve mülkî idaresini tümenden devralıp Türkiye'de bir "ithal iktidar" kurduklarını söylemiş oluyoruz ki, bu kadar da değil diyenler çıkacaktır. Az bilebilir. Türkiye'de devleti ellerine almalarının yasal dayanağı gizli anlaşmalardı. Lakin Almanların Türkiye'de, bu gizli anlaşmaları da aşan bir iktidar kullandıkları gözden kaçırılmamalı. Bunların ne türden anlaşmalar olduğunu, Maliye Nazırı Cavit Bey anılarında, bir Osmanlı-Alman anlaşması hakkında Alman büyükelçisinin ağzından aktardığı, "Karşı tarafı bağlamayan bir avukatlık sözleşmesi hükmünde," dedikten sonra öğrenecektik. (14) Bu gizli anlaş-

maların el yazısı asılları imzalayanların cebindeydi ve bazı örnekleri savaştan sonra ele geçmişti. İmzalayanın cebinde gezen böyle gizli anlaşmalar yapılmasını, yapılan ilk temel ittifak anlaşmanın da üstünkörü olması sağlamaktaydı. “Başkumandan vekili (padişahın vekili) ve Harbiye Nazırı Enver paşa tarafından 22 Temmuz 1914 tarihinde Almanlara askeri ittifak önerilmişti. Bu, Alman koruması talep eden bir öneriydi. Almanya öneriyi Osmanlı ordusunun sevk ve idaresinin Alman subaylara devredilmesi şartıyla kabul ediyordu.” (15). Bu gizli anlaşmaların Alman devletinde nasıl bir hak ve yetki biriktirdiğini ise, Alman başbakanı İstanbul elçisine şöyle duyurmuştu: “Savaş hâlinde Almanya, Alman askeri ıslahat heyetini Türkiye’nin emrine verecek. Türkiye, Harbiye Nazırı ile Askeri heyet başkanı arasında varılan anlaşmalara uygun olarak, adı geçen askeri heyetin, ordunun genel kumandasında tam anlamıyla etkili olmasını garanti eder.” (16)

Osmanlı’da 1914’lerde devleti ele geçirmek, esas itibarıyla Osmanlı ordusunu ele geçirmektir. 1913’te İttihat ve Terakki iktidarı aldıktan (Babıali baskını) Enver, Talat, Cemal Paşalar eksenli yeni bir iktidar merkezi teşekkül ettikten sonra gizli anlaşmalar hızla yapılmaya ve işlemeye başladığında önce İstanbul’a, 1913 yılı sonunda General Otto Liman von Sanders başkanlığında 70 kişilik Alman askeri heyeti gelecek ve ordunun devredilmesi başlayacaktır. Ardından bu sayı 800’e çıkacaktır. Liman von Sanders Türk ordusu genel müfettişliğine, Albay Bronsart von Schellendorf Türk genelkurmay başkanlığına ve Türk Silahlı Kuvvetleri Baskomutan yardımcılığına, General Von der Goltz, Sultan’ın askeri danışmanlığına, Kurmay Albay Kress Von Kressenstein ordu komutanlığına, Amiral Von Usedom Boğazlar kumandanlığına, diğer bütün Alman subayları, bir üst rutbe ile bütün orduların kurmay başkanlıklarına, orduların, kolorduların, tümenlerin komutanlıklarına ve anahtar noktalarına oturacaklardır. Harbiye Nazırlığı fiilen Almanlara verilecek, her şey Berlin’e bağlanacaktır. Müttefik savaş karargahlarının tümünün Berlin’e bağlanması Almanya’nın 1. Dünya savaşında uyguladığı örgütlenme modelinin bir sonucuydu. Bütün bunlara anlaşılır diyen birinin gene de aklı, genç ve alt rutbe bir Osmanlı subayı Enver Paşa eksenli bir sürecin tuhaflığına takılır kalır. Savaştan

sonraki İttihat ve Terakki sorgulamalarında Sadrazam Sait Halim Paşa’ya sorulmuş, “Talipli kimse yoktu ki!” cevabı alınmıştır. Bu cevap Osmanlı’da savaştan önceki ortamı ve devlet durumunu pek güzel anlatır.

Burada, “devletin devri”nden kastın ne olduğunu daha iyi anlaşılması için belki şunu da söylemek gerekir: Bu “devir” işini yapan İttihatçı önder kadrolara Kemalist Türk devleti “yurtsever” itibarı göstermiştir. Bunda bir yanlışlık yoktur. Çünkü, Devletin bu kadrolar üzerinden Almanlara geçmesinin devlete veya vatana ihanetle herhangi bir ilgisi yoktur. Tam tersine, “vatanın selâmeti” içindir bu; devletin Almanlara devri en yüksek Türk yurtseverliği olarak anlaşılmalıdır. Burada sorun gelir, devletin siyasi örgütlenmesine dayanır. Bu siyasi örgüt İttihat ve Terakki’dir ve karşısına konulacak başka bir siyasi güç yoktur. Bütün imparatorluk bu partinin şef kadrosunun eline geçmiştir. Partinin beyni önce vezir, sonra başvezir Talat Paşa’dır. “Padişah İttihat ve Terakki Komitesine karşı acz içindedir. Komitenin bir kaç ileri geleninden başkasını tanıyamadım. Kimler olduklarını öğrenemedim. Saraya damat olduktan sonra Enver’in ilk işi 1914 Ocak ayında 1100 kadar subayı aniden emekliye sevk etmesi oldu. Enver derhal Askeri Şûra’yı da kaldırdı. Şûra Osmanlı ordusunun daimî ku-

rumlarındandı. Osmanlı ordusunun en seçkin birliği 80 bin mevcutlu jandarmadır. Alman askeri heyetinin gelişinden birkaç gün sonra Enver jandarmayı Harbiye Nezareti bünyesinden ayırıp başında Talat Paşa’nın bulunduğu dahiliye nezaretine bağladı.”(17)

Bütün düzenlemeler belli bir devlet yapısının ortaya çıkması içindir ve kolay anlaşılır bir devlet değildir bu. Belki bu noktada “devletsiz” bir toplumun ruh halinden söz etmek ve şunu eklemek gerekir: “İttihad her şeye perde arkasından hükmeden inhisarî bir hizipti. Büyük imparatorluk gizli bir sır perdesinin arkasında faaliyet gösteren sekiz şahsın elindeydi, fikirleri susturmadığında silaha sarılan bir oligarşi.(18) Geriye, “Türk” olan Enver Paşa’nın varlığının devlette Türk varlığı olup olmadığı kalır. Döneme bakışta önemli sorudur. Ama hiç bir şeyi değiştirmez. 1915’te Alman Dışişleri Bakanlığı’nın bir temsilcisinin kaleme aldığı raporda anlatılan Enver paşanın “varlığı” şu kadarcıktır: “Enver büyük savaşın yönetimini yalnız Alman genelkurmayının yapabileceğini, kendi-



Ateş Tanrısı'nın Demir Ocağı.(detay)

sinin Alman genelkurmayının bütün emirlerine uyacağını ve uymak istediğini söyledi.” (19) Bu noktaya İsmet İnönü şu açıklığı kazandırmıştır: “Ancak kendisi zayıfladıkça, askeri kaabiliyetlerinin ve vasıtalarının mahdut olduğunu anlamaya, öğrenmeye başladıktan sonra, nihayet Alman sevk ve idaresinin bir vasıtası hâline gelmesi zaruri olmuştur.” (20)

Devleti ele geçirme bahsinin sonsözünü gene bir Alman devlet belgesinden alalım: “Türkiye ... esaslı bir eğilimi olmadığı halde Almanya tarafından savaşa çekildi. Savaş araçlarını ve savaş yürütmek için gerekli olan parayı Almanya’dan aldı. Savaş planlarını Alman ordusunun liderleri yaptılar. ... Kararı Alman birlikleri verdi. Almanlar gelmeden önce Türkler Kafkas cephesinde sadece yenilgi aldılar. Almanya olmadan Türkiye sevk ve idare edemez, yani o da Almanya’nın isteklerine göre yönetmek zorundadır ve bu nedenle Türklerin girişimlerinde, her şeyden önce Ermeni tehciri gibi olaylarda sorumluluğa ortaktır. Tehcir ilk planda bir askeri önlem oldu ve bu yüzden Türkiye’deki Alman ordu yöneticilerinden gizlenmedi. Gerçekten de plan Mareşal v.d. Goltz’un da önüne konuldu ve onun tarafından onaylandı.” (21)

Osmanlı devletinin Almanlar tarafından ele geçirilmesi olayı İstanbul’un işgalini de içermiştir. İşgal Yavuz ve Midilli (Goben ve Bristlav) olayıdır. Deniz gücü dengesini Ruslar aleyhine değiştirebilecek kadar vurucu kuvvete sahip bu gemiler, çok bilinen kurgunun aksine, İstanbul’u işgale geldiler. İzinsiz geldiler. Çanakkale’den girişlerine kim tarafından izin verildiği tesbit edilemedi. 9 Ağustos 1914 tarihinde Alman imparatoru adına Viyana’ya gönderilen, “Gemilerimiz savaşa hazır olsun veya olmasın, derhal İstanbul’a gitmelidir. İstanbul Boğazı’ndan Karadeniz’e çıkmalı, orada Rus donanmasını bulup imha etmelidir,” emriyle geldiler. İstanbul’u korkuttular. “İkna” ettiler. Almanlar Eylül-Ekim 1914 aylarında İstanbul basınına da harekete geçirip, hararetli bir kışkırtıcılık ve propaganda faaliyetine soyundular. “Besleme basın” oluşturdular (22) 29 Ekim günü hükümet İttifak antlaşmasının iptalini tartışırken Talat Paşa, “Hükümetin ve İstanbul’un Alman topraklarının tehdidi altında olduğunu unutuyorsunuz,” diyerek açtığı pencereden hükümet üyelerine, namuluları Babıali’ye çevrilmiş bu iki gemiyi gösteriyordu. Doğruydu çünkü, Osmanlı donanma komutanı amiral Ousedon, “İstanbul’u yakarım!” diyordu. İstanbul’un Alman işgali altına girdiği ve Osmanlı hükümetinin rehin alındığı besbelliydi. Alman gemileri, Berlin’den aldıkları emirle yanlarında 14 parça Osmanlı savaş gemisiyle birlikte Karadeniz’e

açılıp Rus donanmasını bombaladılar. Bunu duyan Sadrazam Sait Halim Paşa, “Bağrımızı ateşte yak-tılar; yazık oldu Osmanlı Devleti’ne!” diye bağırıp çağırmaktan başka bir şey yapamayacaktı. (23) 2 Kasım 1914 ‘de Rusya Osmanlı devletine savaş ilan etti. 5 Kasım 1914’te İngiltere ve Fransa Rusya’yı izlediler. Olan oldu!

Bu olup bittiye şaşırmmamak gerekir. İsmet İnönü’ye göre de Osmanlı devleti bir Alman devletiydi: “Bu esnada Harbiye Nezaretinin daireleri de birer Alman reisin idaresine verilmişlerdi. Ordunun bütün merkezi idaresinde ve büyük kumanda mevkilerinde bulunan mütehassıslar vasıtasıyla Liman Paşa, bütün ordu teşkilâtını ve ordudan geçen bütün devlet muamelelerini biliyordu. Liman Paşa bürosunda ve kıtaat içinde çok çalışkan bir hayat geçirirdi. Genelkurmayda ve Harbiye Nezaretindeki bütün Alman daire reisleri kendi işleri için Liman Paşa’ya şifahi takrir verirlerdi. Ordunun sulh ve sefer zamanı bütün işlerini belki Harbiye Nazırı’ndan daha iyi biliyordu. Alman ıslah heyetinin bu idare usulü hükümetler arasında kararlaştırılan esas anlaşmanın icabı sayılıyordu. Bütün bu çalışmaların bir sene sonraki cihan fırtınası için Türkiye’de hazırlık tedbirleri olduğu sonradan meydana çıkmıştır.” (24) Ya da Yarbay Şerif Bey: “Harbiye nezaretinin kapıları kapandı. Ve içeriye, iş sahiplerinden başka kimse giremez oldu. Alman ıslahat heyeti vazife başına geçti. Bu ıslahat heyetinin yardımı ile mumameleler, fazla formalitelerden kurtularak, sade bir tarzda devam etmeye başladı. Ve ordumuz orduya, subayımız subaya benzedi.” (25) Şu da bir fikir verecektir: “Osmanlı Genelkurmayı bütün önemli kararları, sefer planlarını ve her harekâtı Alman Genelkurmayı’nın emir ve denetimi altında yapar hâle gelir. Bu döneme ait günlük idari kayıtlar Alman subaylar denetiminde ayrı bir şekilde arşivlenir. En üst düzey komutanlar dâhil, hiç bir Türk subayı plan ve yazışmalardan haberdar olamaz. Uygulama savaş sonuna kadar devam eder.” (26) İstanbul’da olanların ancak işgal altında olabileceğini Alman Büyükelçi Wangenheim’in devletine gönderdiği bir raporda açıkça görmekteyiz: “Ona –Sadrazam’a– Karadeniz’e yapılacak baskında Türklerinkinden önde gelen Alman çıkarlarını gözetmeye zorlanmış olduğumuzu söyledim. Gemiler Türkiye’ye ait oldukları halde Alman kimliğine sahip olduklarından Türk Bahriye Nezareti’nin doğrudan emir komutası altında olamazlar. Diğer kabine üyelerine tekrarladığım açıklamalarımın bir etkisi olduğu görülüyor.” (27) Bir ülkede başka bir ülkenin çıkarının öne geçmesi, ancak o ülke öbürünün işgali altındaysa mümkündür. İstanbul’un Alman işgali

altında olduğu inkar edilemez bir olgudur.

Ermenilerin tehcir edilmesini de Almanlar istedi. Tehcir kararı, şeklen Osmanlı hükümeti kararnamesidir. Karar savaş gerekçesiyle alınmıştır. Milliyetçi Ermeni tarih görüşü “savaş gerekçesiyle” olmadığını söyler. Olayın soykırım olduğunu ileri sürmek için böyle bir açıklamaya gerek yoktur ama Tehcir kararının savaşla bağının koparılması Almanya ile olan bağının da koparılmasına hizmet etmektedir. Almanya olaydan koparılınca sahnede, birinin diğerini boğazladığı, Türkler ve Ermeniler kalmaktadır. Türkler (ve Kürtler) Ermenileri, Hristiyan oldukları için yok etmektedirler. Olayı açıklarken din faktörünü kullanmak yanıltıcıdır. Türkler Ermenilerden belki bin kat daha az dindardır. Tarihin bu dönemine Franz Mehring’in tanıklığında bakılrsa daha doğru olacaktır: Mehring, Brats’ın şu görüşünü, başka amaç için kullanılmamak kaydıyla kabul etmiştir: “Turan’dan Avrupa’ya iki halk geldi. Macarlar ve Müslüman Osmanlı. Macarlar dindar oldukları için manevi dünyalarını geliştirdiler, Avrupalı oldular. Müslüman Osmanlı Avrupalı olmadı. Çünkü dindar olmadığı için manevî dünyası da gelişmemişti.” (28) Olaya bir dinler çatışması unsuru ilave etmenin ne kadar saçma olduğunu Fritz Bronsart von Schellendorf’un yerine Osmanlı Umumi Karargâhına Erkânıharp Reisi olarak gelen Korgeneral Hans Friedrich von Seeckt’in, “Savaşın gereklilikleri Hristiyan, duygusal ya da politik kaygıların açıkça silinmesini şart koşar,” demesinden de anlarız. (29) Savaştan hemen sonra Enver, Talat, Cemal Paşaları kaçıran adam da budur.

Ermeni Tehciri Alman savaş planına Goltz Paşa’nın kaleminden şu stratejik temelde kaydedilmişti: 1) Rusya neredeyse yüzyıldır uyruk milliyetleri korumak istediği bahanesiyle, Türkiye’nin işlerine müdahale ediyor. 2) Sonuçta imparatorluğun tüm Türk olmayan milliyetleri kendilerini Türk hâkimiyetinden kurtarmışlar ve Türkiye’nin toprakları iyice küçülmüştür. 3) Balkan savaşı krizinden yararlanarak, Ermeni sorununu yeniden ısıtan Rusya’nın yeni bir reform projesi ortaya atmaktaki gizli amacı, Türk topraklarının daha da küçültülmesidir. 4) Türkiye’nin başına yeni bir felaket sarmamak için, Van, Bitlis ve Erzurum gibi Rus-Türk sınır bölgelerine komşu vilayetlerinde yaşayan yarım milyon Ermeni’nin tahliye edilmesi şarttır. Bunlar güneye nakledilerek, Halep ve Mezopotamya bölgelerinde yeniden iskan edilmeli-

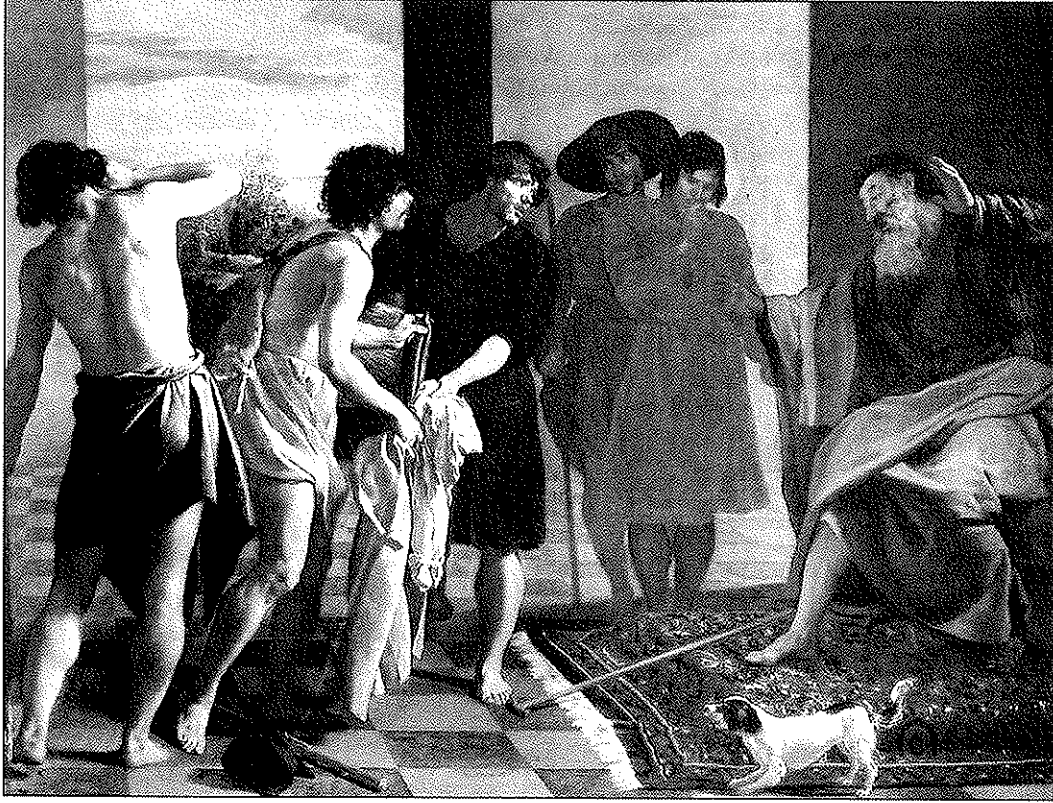
dir.” (30) Osmanlı genelkurmayında Tehciri idare edecek olan Harekât şubesidir. Bu şubenin başındaki “albay Otto von Feldmann belirli bölgelerin Ermenilerden temizlenmesi görüşündedir. Feldmann Türkiye’nin Ermenilerden temizlenmesi eyleminde Alman subayların bizzat görev yaptıklarını da belirtiyordu.” (31)

Tehcir kararının ilkesel olarak alındığı toplantının fotoğrafı da çekilmiştir: “1914 yılı Aralığında, Osmanlı Genel Karargâhında Erkânıharp Reisi olan Tümgeneral Fritz Bronsart von Schellendorf Enver Paşa’dan, seçilmiş bir kaç nazırın da katılacağı olağanüstü gizli bir toplantı (konferans) düzenlemesini ister. Talat Paşa hatıralarında bunu yazmıştır. (32) Toplantıya Enver ve Talat Paşaların yanı sıra İttihat ve Terakki Partisi’nin güçlü isimleri de katılır. Liman von Sanders ve Goltz Paşa gibi Alman generaller de toplantıya katılmışlardır. Alman askerler bu toplantıya, ordunun geri bölgesindeki Ermenilerin sabotaj ve cinayetleri konusunda bir döküman sunarlar. Almanlar için bu



Ateş Tanrısı’nın Demir Ocağı.(detaylar)

şoron stratejik bir savaş sorunudur. Toplantıda Almanlar İttihatçı askeri yönetimden gerekli önlemlerin alınmasını isteyeceklerdir. Talat Paşa olayı İngiliz parlamenter Aubrey Herbert’e, “Ermenilere karşı gerekli önlemlerin alınması yönünde Almanlardan baskı gördük,” diyerek açıklayacaktır.” (33) ABD büyükelçisi Morgenthau da Ermeni tehcirinden Almanları sorumlu tutar. Anılarında, Alman Büyükelçisi Wangenheim, askeri Ataşe Binbaşı Haumann, Amiral Usedom ve Amiral Schouson’dan Tehcir kararını Osmanlı’ya telkin edenler diye sözeder. Mareşal von der Goltz ve yarbay Feldmann’dı komplo ortaklığı ile suçlar. (34) “Tehciri Almanlar telkin ve emretti, fakat katliamları bizzat Osmanlı yaptı,” görüşü de yanlıştır. Osmanlı’nın tarihinde başka toplu katliamlar vardır, bilinir, ancak Ermeni Tehciri bunların hepsini aşan bir organizasyondur ve dönemle ilgili az çok objektif bir değerlendirmesi olan herkes burada yatan bit yeniğini görebilmiştir. Henry Morgenthau, “Türkler modern tehcir yöntemlerini Almanlardan öğrenmişlerdi ve yine modern çağlarda halkların kitle olarak sürülmeleri fikri de tamamen bir Alman buluşuydu,” (35) demişti. Almanya Tehcirin uygulanması aşamasında



Hız. Yusuf'un kanlı gömleği babasına getiriliyor. 1630.

da kendisiyle tutarlıydı. Kıyı İstihkamları Genel Müfettişi Amiral Guido von Usedom, "Ermeniler Alman zaferi bakımından önemli bir engel teşkil etmektedir, dolayısıyla uzaklaştırılmaları gerekir," diyordu. (36) Duyabilen herkes duymuştu! Avusturya-Macaristan imparatorluğunun Trabzon Konsolosu Kwiatkowski, Viyana ya gönderdiği bir yazıda, "Güvenilir Alman kaynaklarından edindiğim bilgilere göre, Ermenilerin zararsız hâle getirilmesi düşüncesi Almanya tarafından ortaya atılmıştı," diyerek Almanya'yı jurnallıyordu. (37)

"Almanlar tehcir kararını aldırıldılar, orda durdular!" Olur iş midir! Osmanlı Savaş Genel karar-gâhında ulaştırma müdürü Yarbay Böetrich, Bağdat Demiryolu inşaatında çalışan binlerce Ermeninin tehcirini imzasıyla emretmiş, Böetrich ayrıca tehcirin şiddete başvurularak yapılmasını da istemiştir. (38) Yani tehcirin amacı başka, yarattığı sonuç başka değildir. Zorunlu göçü emredenlerin göçü yönetenlere şiddet kullanma hakkını vermesi bir şeyi, öneriyor olması ise herşeyi anlatır: "soykırım" denilen sonucun, ulaştırılması amaçlanan sonuç olduğunu gösterir. *Kölnische Zeitung*, 10 Ekim 1915 tarihli nüshasında, "Yapabilecekleri başka bir şey

olmadığı için Türkler kılıçlarını çekti, bu şaşırtıcı değil. Türkiye'nin de bizim gibi ölüm kalım mücadelesi verdiği bir savaşta Ermenilerin haince ayaklanması, Türkler'in savaş düzenine büyük zarar verdi. Olayın suçlusu İngiliz ve Rus altınlarıdır," diye yazıyordu.

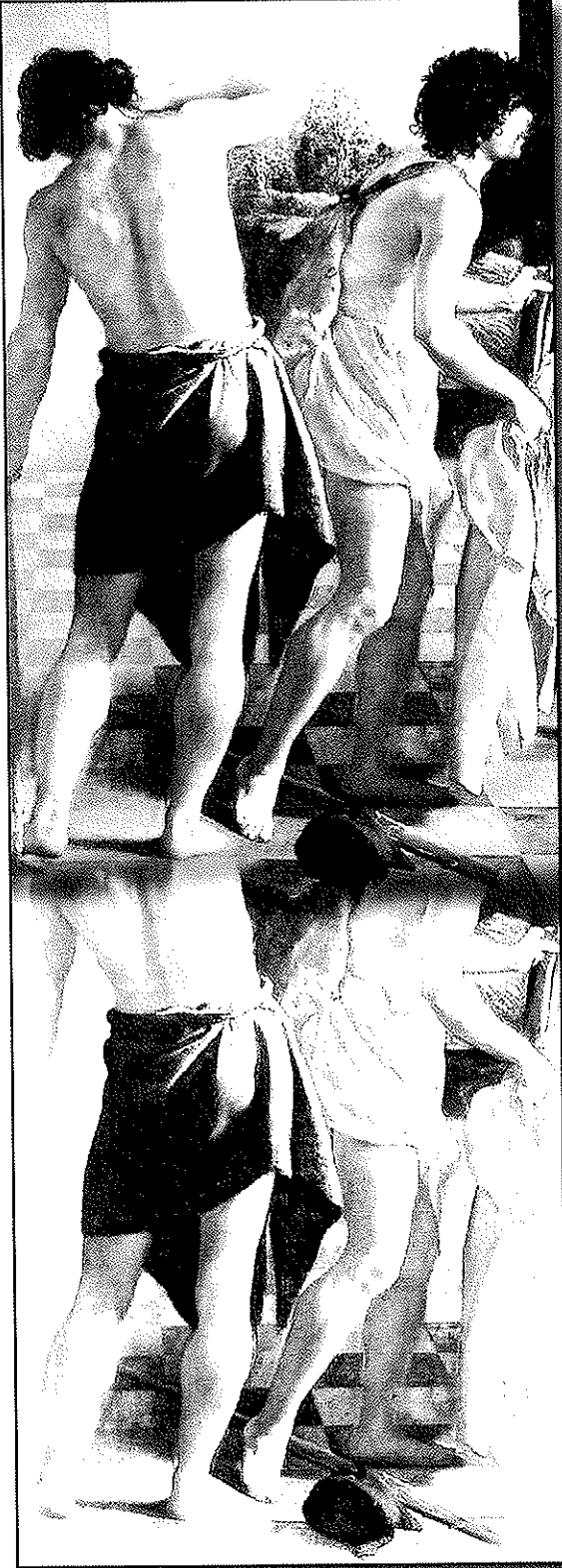
Olaydaki Alman kokusunun ortalığı sarması ayrıca nedensiz değildi. I. Dünya savaşında sıra Ermenilere gelmeden önce etnik temizlik Almanlar tarafından Alsace'da ve Belçika'da uygulanmıştı. (39) I. Dünya savaşında Osmanlı mülkü tabir caizse, tehciri soykırımdan, toplu katliamı telefattan, göçü ölümden ayırtmamızı güçleştiren bir platforma dönüşmüştü. 900 bin civarında Osmanlı Müslüman yurtdaşı ölmüştü. Ermeni meselesi elbette bu genelleme içine sokulup örtbas edilemez, ama durumu tam olarak kavramak için de gerçeğin bu fotoğrafı ihmal edilmemeliydi. Tehcir kararından önceki tehcirleri de Almanlar başlattı. 13-26 Nisan 1915 tarihleri arasında İstanbul'daki Ermeni cemaatinin liderlerinin toplu halde tutuklanmaları görünürde bir Osmanlı devlet tasarrufudur. Ancak bu olaydan hemen iki gün sonra Erkanı Harbiye Reisi Bronsart Ermenilerin tehci-

rini emretmiştir. Tehcirin içine şiddeti sokan da yine Almanlardır. (40) Almanlar katliam yönetiminde gizliliğe pek dikkatliyidiler. Demiryolu genel müdür yardımcısı Franz Günther, imzası Alman olan bir tehcir belgesi için, “Düşmanlarımız bu belgeyi ele geçirirlerse Almanların Ermeni mezalimini önlemek için sadece hiç bir şey yapmamakla kalmayıp, bu alanda bazı emirler çıkardıklarını da kanıtlayabilecekler,” diye büyük korku geçirmiştir. (41) Almanlar, uyguladıkları ve uygulattıkları Ermeni Tehciri’nin zorunlu bir savaş önlemi olmasına rağmen kendilerine çıkaracağı faturadan korkmaktaydılar. Bilançoyu gören elçi Matternich hükümetine yazıyordu: “Her halükârda bizim bu davranışımızı düşmanlarımızın ayıplayabileceğini, Ermeni katliamında suç ortağı olduğumuzu ve hiç bir devlet yardımı Ermenilerin yoksullaşmasını telâfi etmeye yetmese bile hâlâ soygunların bir kısmını da bize yıkabileceklerini kavramak zorundayız.” (42) Ermenilere karşı uygulanan operasyon Osmanlı Harbiye Nezaretinin, dolayısıyla Berlin’deki ana savaş karargâhının yönetiminden hiç çıkmamıştır. Ekim 1915’te Urfa’daki Ermeni semtine karşı askeri harekâtı Suriye’deki Alman Kurmay subayı Eberhard Graf Wolfskeel von Reichenberg yönetiyordu. Mart 1915’te Türk birliklerinin Zeytun’a gönderilmesi emrini bir Alman subay vermişti. (43) 1915 yılında Ermenilerin kuşatıldığı Musa Dağ’ıdaki Türkler’in komutanı bir Almandı. Ermeni katliamlarını açıklarken Teşkilatı Mahsusa öne çıkar. İttihat ve Terakki’ye bağlı “gizli” bir teşkilat gibi resmedilir. Bu anlamda zaten İttihat ve Terakki’ye bağlı olmayan ne vardır ki? Örgüt Harbiye Nezareti bünyesinde “gizli”dir! Bütçesi ordan ve örtülü ödenektendir. Örtülü ödeneği dolduran, Almanya’nın yolladığı altın sandıklarıdır. Bronsart Paşa’nın da Teşkilat-ı Mahsusa üyesi olduğuna dair deliller savaştan sonra Kuşçubaşı tarafından açıklanmıştır. Kafkaslardaki Teşkilat-ı Mahsusa birlikleri ile gönüllüler üzerinde “tek komuta yetkisine sahip” olan Alman binbaşı Stange’ydi. (44) Ayrıca Teşkilat-ı Mahsusa’nın Doğu Anadolu ve Kafkasya’daki faaliyetlerini yöneten merkez Berlin’deki savaş karargâhı içinde özel bir birimdi. Erzurum Alman konsolos yardımcısı Schaubner Richter sıradan bir diplomat değil, Alman gizli servisi tarafından özel olarak Ermeni meselesinin hallinde Alman aklının kullanılması için atanmış biriydi. İrkçı bir Almandı ve sonraki yıllarda Hitler’in Münih (Birazane) ayaklanmasına iştirakten öldürülecekti. Tüm bölgede, İttihat ve Terakki’nin önderlerinden Bahattin Şakir ile müsterek çalışmaktaydı.

Toparlayalım: Ermeni tarih görüşü Osmanlı Er-

meni Olayı’na kılı kırk yaran bir titizlikle bakmaktadır. Dürüst ve objektif Ermeni tarihçiler çoktur ve olayın aydınlanmasına katkıları büyüktür. Bunların çoğunda “Türk düşmanlığı” diye bir duygu ve düşüncenin zerresi yoktur. Kanıtları neredeyse tümünden karartılmış bu olayı araştırırken yer yer Almanların izine rastladıklarını da yazmış ve söylemişlerdir. Ancak bundan daha ileri gitmemişlerdir. Ermeni tarih çalışmaları daha çok olayın “soykırım” olduğunu kanıtlamaya odaklandıkları için gözlerini “olay mahalli”ne dikmişler, siyasi alana bakmamışlardır. “Olay mahalli”ne bakanlar birbirini (Türklerin gördüğü) veya biri diğerini (Ermenilerin gördüğü) boğazlayan Türkleri ve Ermenileri görmekte dirler. Fakat bir de “karar mahalli” vardır. Asıl oraya bakmak gerekir. Sadece “olay mahalli”ne bakarak “soykırım” tanımına ulaşmak belki mümkündür ama bu, tarihi gerçekliğin tümü demek değildir. Karar mahallinde iradesini Alman devletine terkedip aradan çekilmiş bir Osmanlı devleti var. Bu nedenle Ermeni Meselesi tartışmasına katkıda bulunmak isteyenler Alman devletinin rolünü bu tartışmaların merkezine koymalıdır. Bu yapılsa ancak iki devletin (Almanya ve Türkiye) işbirliği içine girmeleri mümkün olabilir. Almanya olaydaki birinci dereceden sorumluluğunu kabul ettikten sonra gerisi kolay olacaktır. Tartışma Türkler açısından başka bir mecraaya geçecektir. Türkiye’nin kendi geçmişiyle yüzleşmesi çok kolaylaşacaktır.

- (1) [Dinkel, [dipnot 33], s.113-114] (2) [Hüseyin Şahin, Türkiye Ekonomisi, Ezgi Kitabevi., Bursa 2000 VI. Baskı, s.24.] (3) [Die Grosse Politik (dipnot 10) c.5, Neue Verwickelungen im Osten 1885-1887, Berlin 1926, s. 117, dipnot.] (4) [C.Freiherrn von der Goltz. Deutsche Rundschau, XXIV, 1 Ekim 1897. s. 104, 106, 109, 110, 118.] (5) [Aktaran Artem Ohandjanian. “Armenien: Der verschwiegene Völkermord-Ermenistan:Gizlenen Soykırım”S. 208-209.] (6) [Alman Dışişleri Bakanlığı Siyasi Sorunlar Dairesi Yakınoğlu İşleri Başkanışmanı Alfons Mumm von Schwarzenstein tarafından Kasım 1896’da devletin temel siyasi tutum belgesi olarak açıklanmıştır. Kaynak: Friedrich Naumann, Asia, 8. Baskı. Berlin, 2.134,137.139, 145. Aktaran Vahakn. N. Dadrian. Ermeni Soykırım Tarihi S.157 Belge yay.] (7) [Aktaran Vahakn.N. Dadrian. Ermeni Soykırım Tarihi Sf. 165] (8) [Tamer-Andrea Bacınoğlu, Modern Alman Oryantalizmi, Ankara, 2001, S.200-201] (9) [12 Ekim 1915 tarihli 41 sayılı] (10) [Harp hatıralarım. cilt.1 s.171] (11) [Ahmet İzzet Paşa, Feryadım, cilt 1 sf.94] (12) [Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, cilt 1, 3. Baskı sf. 86] (13) [Fuat Balkan Sabah, 12 Aralık 1919 . Yakın tarihimiz 2 (1926) sf.297 aktaran: Vahakn.N. Dadrian. Ermeni Soykırım Tarihi Sf. 369] (14) [aktaran Şevket Süreyya Aydemir Enver Paşa. 3. cilt. Remzi Kitabevi s.389] (15) [Kaynak: Carl Mühlmann, “Deutschland und die Türkei 1913-1914.” Politische Wissenschaft 7 (1929):70-80 Aktaran Vahakn.N. Dadrian. Ermeni Soykırım Tarihi Sf. 366] (16) [Ulus Gaze-



Hız. Yusuf'un kanlı gömleği babasına getiriliyor. (detay).

tesî. Tefrika. Ekim-Kasım 1968. Aktaran Şevket Süreyya Aydemir. Enver Paşa. s. 63] (17) [Liman von Sanders "Türkiye'de Beş Sene" Çeviri: Osmanlı Genelkurmayı Askerî Tarih Encümeni Çeviri Heyeti Yeditepe Yayınevi] sf. 31-36] (18) [T.Z. Tunaya. (1952) Türkiye'de siyasi partiler 1859-1952. İstanbul. Doğan Kardeşler. s. 758.] (19) [Mühlmann'dan aktaran Şevket Süreyya Aydemir. Enver Paşa.3. cilt. s.66] (20) [İnönü 1969. Burçak yayınlarından çıkan hatıratı. aktaran Şevket Süreyya Aydemir Enver Paşa. 3. cilt. Remzi Kitabevi s. 409] (21) [1918-11-25-DE-001 Kaynak: PA-AA/R 14105; A 51050, pr. 30.11.1918 p.m.(25 Kasım 1918)] (22) [Rusların harp sırlarını içeren "Beyaz Kitap"ında Alman devletinin bu faaliyetine şöyle bir gönderme yapılmıştır: "Alman Büyükelçisi, bazı Osmanlı gazetelerine, harp tahrikçiliği için para dağıtmış; Tanin'e 2000, Tasvir-i Efkâr'a 1500, İkdâm'a 1500, Sabah'a 1000, Tercüman-ı Hakikat'e 500 Osmanlı lirası vermişti." aktaran Asaf Muammer, Harp ve Mesulleri, İst. 1334, s.18-19.] (23) Amiral Kress von Kressenstein, Çev: B. Özalpsan, İst.1943, s.9-10] (24) [İsmet İnönü, Hatıralar, Bilgi Yayınları, 1985, s. 88] (25) [Aktaran Şevket Süreyya Aydemir. Enver Paşa, cilt 3 s.46] (26) [Hayrullah Gök-Mesut Uyar, "Bir Arşiv Yağmasının Hikayesi", Toplumsal Tarih, Sayı:83,Kasım 2000, S. 6-7.] (27) [Grosses Hauptquartier. Cilt 185. Türkiye 18, kayıt No. 505, 21 Eylül 1914, Wangenheim'dan Müsteşar Zimmerman'a. İmparatorun emri 12 Eylül 1914. Aktaran Vahakn.N. Dadrian. Ermeni Soykırım Tarihi sf. 394] (28) [.....] (29) [Hans- Meier, Secekt (Frankfurt am Main).154 Aktaran Vahakn.N. Dadrian. Ermeni Soykırım Tarihi sf.] (30)[Kaynak: Krikoris Balakian Ermeni Şuhedasından Örnekler] Berlin den Zor a 1914-1920) Cilt 1 (Viyana 1922). 32-3. aktaran Vahakn N. Dadrian. Ermeni Soykırım tarihi. Belge yay. S.373-374]] (31) [Carl Mühlmann, Leipzig, Kochler und Amelang, 1940, s.292] (32) [Cemal Kutay, Talat Paşa'nın Gurbet Hatıraları Cilt 3 (İstanbul 1983), 1197.] (33) [Aubrey Herbert, Talat Pasha lackwood s Magazine CCXI II (Nisan 1923):426. 436. Aktaran Dadrian.Ermeni Soykırım tarihi. Belge yay. S. 375] (34) [Vahakn N. Ottifak Devletleri Kaynaklarında Ermeni Soykırımı çev. Ali Çakıroğlu, Belge Y. 2006. s 152-153] (35) [Taner Timur, Türkler ve Ermeniler, s. 51, 54-55.] (36) [Morgenthau, Ambassador (dipnot 25), s.395.] Ya da [Carl Mühlmann, Leipzig, Kochler und Amelang, 1940, s. 292] (37) [Wien, HHSA PA XII 463 Trapezunt, 22.Oktober 1915,Nr.70/P den aktaranArtem Ohandjanian . Armenien: Der verschwiegene Völkermord-Ermenistan:Gizlenen Soykırım S.213.] (38) [A.A. Grosses Hauptquartier cilt 194. Türkiye 41/1. Aktaran Dadrian:Ermeni Soykırım tarihi. Belge yay. S. 384]] (39) [Kaynak: Amiral von Tirpitz den bahisle Fritz Fischer, Griff nach der Weltmacht Düsseldorf, 1967, sf. 99.] (40) [İngiliz Yüksek Komiseri Neville Hendersan. 22 Mayıs 1923. FO371/58/E5523, dosyalar 106-7. Aktaran Dadrian: Ermeni Soykırım tarihi. Belge yay. S. 376]] (41) [İngiliz Yüksek Komiserliği belgeleri. FO371/5265/E7556, 22 Temmuz 1920. Mektup 28 Ekim 1915 tarihli. Aktaran Dadrian: Ermeni Soykırım tarihi. Belge yay. S. 385]] (42) [1916-04-03-DE-002 Kaynak: PA-AA/R 14091, A9024 pr. 4.7.1916 a.m; Bo Kon/100; 10/12 3749 ve 1/477(1915), Rapor. Pera, 3 Nisan 1916. (raporun 23 Aralık 1915 tarihli 729 nolu eki] (43) [The Treatment, Belge 64, s.258. Akt. Taner Akçam Taner, s. 259] (44) [Raporlar, ATASE Arşivi 2950, Kayıt H-3, Dosya 1-49 , TCGB, Kafkas Cephesi &, s.614.]

Siyasetçinin tarihçisi

Berkday

Türkiye'nin sol siyasî mücadelesini ve birikimini yazmadan yakın siyasî tarihini yazmak mümkün olmadığı için, sol hakkında yalan, yanlış ve mesnetsiz, üstünkörü yazmak, "bütün"ün anlaşılmasını da engeller, bu nedenle tarih tahrifatçılığıdır

Türkiye'de devlet, hakim siyaset ve hakim sınıfsal güçler solun yeniden dirilişinden korkmaktadır. Kavramsal düzeyde dahi solu unutturmak gayreti içindedirler, "Sınıf" sözü ya da sınıfsal çağrışımlar yaratabilecek herhangi bir kavram bir yerde gözüktüğü veya duyulduğunda, dinamit etkisi yaratmaktadır. "Bu da nereden çıktı?" diye sorulmaktadır. Bir yandan liberal söylem değişik araçlarla ortalığa yayılırken, diğer yandan "mavi tulum"un görünür olduğu her eyleme topla, tüfekte, bombayla saldırılması arasındaki çelişkinin başka bir açıklaması yoktur.

Türkiye solu ise, otuz yıllık bir aradan sonra bugün kendi mirası üzerinde diriliş gayreti içindedir. Henüz ilk filizlerini dahi vermemiş olsa bile bu gayret vardır ve giderek görünür hâle gelmektedir. Böyle bir gelişmeye fırsat vermemek için sadece bugünkü sola değil, özellikle solun yakın tarihine, sol siyasî mücadelenin "bugün" ile bağı kurulabilirdiği anda yeniden ayağa kalkacağı en son halkasına saldırılmaktadır. Saldırı çok boyutludur ve her alandadır. Asker ve polisin sokak ve dağ teröründen sözetmiyoruz. Bu zaten sınıf mücadelesinin doğasında vardır. Burada kastedilen "ideolojik saldırı"dır. Bu saldırı tüm medya araçlarında, günlük basında ve televizyonlarda, okullarda ve kitaplarda, camilerde ve meyhanelerde, her gün her dakika yapılmaktadır.

Türkiye solu büyük tarihsel başarılarla imza atmış, her zaman mihenk taşı olabilecek büyük zaferler yaratmış bir sol değildir elbette ama, her zaman bir sonraki adım için ders olacak onurlu yenilgileri olan bir soldur. Türkiye solunun dünya soluna armağan sayılacak büyük yenilgileri de vardır. Alçakgönüllü olmak gerekmeyen iki



Yumurta pişiren kadın'dan detay.

büyük yengilgisi 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 yenilgileridir. Bu iki yenilgi de "iki kutuplu" dediğimiz dünyada hâkim sınıfların "Türkiye kamp değiştirecek" korkusuyla varını yoğunu ortaya koyarak ve emperyalist sistemin desteğini alarak gerçekleştirdikleri iki büyük saldırı karşısında alınmış iki büyük yenilgidir.

Solun yenilgileri de hâkim kapitalist sınıf için dehşet vericidir. Hatırlanması hiç istenmez. Paris Komünü yenilgiydi, ama hala korkutan bir yenilgidir.

Ekim devrimi 70 yıllık bir boğuşmadan sonra altedilebilmişti, fakat bugün bile hâlâ ölüsüne kurşun sıkılmaktadır. Sola karşı zaferleri bile kapitalist sınıfa kendi ölümünü hatırlattığı için bu böyledir. Taksim Meydanı'na işçinin gölgesi düşmesin diye her yıl estirilen devlet dehşeti başka niçindir?

Türkiye solu ideolojik saldırıya yabancı bir sol değildir. Genç, sivri bir milliyetçi kuşatma altında enternasyonalist bir bilinç ve duyguda direndiği için kendi toprağının toplumsal tarihi içinde "aykırı" ve "yabancı" bir unsurmuş gibi saldırıya uğramıştır. Soğuk savaş döneminin en yoğun ideolojik saldırıya maruz kalmış solu Amerikan solu ve Türkiye solu olmuştur. Türkiye solcularının mücadelesi, tıpkı Rosenberglar gibi, "vatan haini", "casus", "ajan" olmanın göze alındığı bir mücadele olmuştur. Bu nedenle ve bugün bile Türkiye solunun tarihi, legalinden bin kat hacimli illegal bir tarihtir. Ancak bugün maruz kaldığı ideolojik saldırının değişik bir mahiyeti vardır. Gene soğuk savaş terimleriyle pompalanan, insan hakları ve demokrasi, Avrupa ve Amerikan rüyası ile ambalajlanmış, soyut özgürlük ve barış çağrısıyla süslenmiş, emekçi sınıfın evreni dışına çıkarılmış bir saldırdır bugünkü. Bu saldırıya Türkiye

solunun bir kesimi de dahil olmuştur. Kestirme bir terimle bunlara "liberal solcular" deniyor. Bunların çoğu soğuk savaş döneminin Marksist veya Marksizmin etkisi altında kalmış solcularıdır. Oral Çalışlar, "Biz 40-50 kişiyiz, kimseye zararımız dokunmaz," diyerek Türkiye solunun liberalleşmiş solcularla neyi tartıştığını hiç anlamadığını gösteriyor. Burada önemsenen 40-50 eski Marksist solcu değildir. Önemsenen bunların dahil oldukları ideolojik kampaıdır. Bu kampın kullandığı ideolojik saldırı araçlarıdır.

Solun yakın siyasal tarihine eleştiri elbette yapıldı, yapılıyor, yapılacaktır. Ama bu yapılırken tarihi tahrif etmemek, gerçekçi ve samimi olmak gerekir. Bu yazımızda, geçmişı tahrif etmeden, yalan söylemeden galiba "liberal solcu" *olunamayacağını* söyleyeceğiz. Halil Berktaş *Taraf* gazetesinde, 30 Eylül-7 Ekim tarihleri arasında Türkiye solunun yakın tarihini, 1975'lerden başlayarak günümüze getiren bir tefrika yayınladı. Berktaş tarihçi ve siyasetçidir. Değerli bilimsel çalışmalara imza atmıştır. İçinde yer aldığı ve bir parçası olduğu siyasal süreci en az hasarla özetleyebilecek durumda olmalıdır. Ama öyle yapmamış. Yeni yetme liberalliğı bunu engellemiş. Dünyayı ve olayları doğru açıklama kaabiliyetini kaybettiğine inandığı için Berktaş, 20 yıl önce "Marksizmin işi bitti" demektedir. Demek ki bize gerçeğı verecek yeni bir düşünce sistemi arıyordu. İşte, 20. Yüzyılın Marksist pratiğinin çöktüğü yıllarda daha parlak bir düşünce düzlemine geçmek için Marksizm bitti diyenler, gide gide veya bula bula bugünkü "sol liberalizm"i buldular. Bu yeni yerlerinde ürettiklerine "düşünce" demek bile onlara karşı hayli cömert olmayı gerektiriyor. Düşünce değil, yalan ve tahrifat üretiyorlar.

1975-1980 arası dönemi tanımlarken Berktaş tefrikasında şunları yazmış: "Silahlı sağ ve silahlı sol tarafından sıkıştırılan Türkiye, parlamento ile askeri diktatörlük olasılığı arasında bıçak sırtında gidiyor; fırtınalı koşullar asla macera peşinde koşmayan ihtiyatlı bir gerçekçiliğı, serinkanlı olmayı, cephe daraltmayı, merkezci ittifaklar aramayı, istikrarın korunmasına odaklanmayı gerektiriyordu. Oysa Ecevit, kendi solundaki TKP'nin ve partisinin TKP'den etkilenen sol kanadının da etkisiyle, Soğuk Savaş koşullarına hiç ama hiç uygun olmayan bir 'sınıf savaşı' söylemine kapıldı; 'duvarın öte tarafına geçmek'ten söz etmeye başladı. Başta TUSİAD, bütün iş alemini hızla soğuttu ve karşısına aldı. Olağanüstü kaygan bir zeminde, ne yapacağını bilemez haldeki kamuoyu, tekrar soldan sağa doğru yer değiştirmeye başladı." (*Taraf* gazetesini, 30 Eylül 2008.)

Burada bize 1977 Haziran seçimlerinden CHP'nin en büyük parti olarak çıkmasından sonraki siyasal süreç anlatılmaktadır. Ama tamamen yanlış ve gerçekliğı ters yüz edilerek anlatılmaktadır. Ülkenin en güç siyasal partisi olan CHP, en azından demokrasiyi kurtarmak adına AP ile uzlaşmak varken sınıf savaşını tercih ettiğı için faşist askeri darbenin gelişine ortamın hazırlanmasından sorumlu tutulmaktadır. Burada anlatılan ülke kesinlikle Türkiye değildir. Berktaş'ın keyfince uydurduğu bir ülkedir. Ecevit'in "sınıf" ve "sınıf savaşı" kavramlarıyla siyasal hayatının hiçbir döneminde zerre kadar ilgisi olmadığı gibi, duymaktan nefret ettiğı üç kavramdan söz edilecekse ikisi bunlardı. Siyasal anlamda sınıf savaşını benimsemek şöyle dursun, işçi hareketinin meşru ekonomik mücadelesine dahi Ecevit'in tahammülü yoktu. Yayılan ve uzayan, ülke ekonomisini altüst eden grevlerin önünü kesmek için yandaş olan Türk-İş ile (Halil Tunç) Toplumsal Sözleşme imzalıyor, 1. Mayıs gösterilerini yasaklıyor, Maraş olayı üzerine sıkıyönetim ilan ediyor, askeri solun üzerine sürüyor, arkasından da sola, "Size minnet borcum yok!" diyordu.

Ecevit'in askeri darbe olasılığına karşı, demokrasiyi değilse bile parlamenter sistemi sürdürebilmek için merkezci bir siyasal ittifak aramadığı da doğru değildir. Tam aksine, Ecevit kaybettiğı 1979 ara seçiminden sonra, mecbur olmadığı halde hükümetten çekilmiş ve Demirel iktidarının önünü açmıştır ve bu arada vahim gidişata karşı Süleyman Demirel ile uzlaşmak için yoğun bir gayret içine girmiştir. Demirel'e defalarca işbirliğı çağrısında bulunmuş, ancak Demirel bu çağrıları duymayarak milliyetçi, dinci, faşist siyasal güçlerin ve TUSİAD'ın dışardan, Milli Görüş'çü MSP ve faşist MHP'nin içerden destekleriyle azınlık hükümeti kurmakta ısrar etmiş, Ecevit ile konuşmaya bile yanaşmamıştı.

Diğer taraftan Demirel'in hem parlamentoda sayısal güç oluşturabilmek, hem de esasen yükselen sola karşı bir sağ siyasal cephe oluşturabilmek için bir bütün olarak sağ siyasal güçleri etrafında toplamaya çalışırken aynı zamanda onların etkisi altına girdiğini söylemek dahi belki çok yanlış olmayabilir. Son tahlilde bu üç sağ parti birbirine yakın ve geçişli bir seçmen tabanına oynadıkları için birbirleriyle yarış ve ittifak hâlindeydiler. Ama Ecevit'in ittifak hesapları yapacağı sol bir parlamenter güç bulunmuyordu. Bundan da bağımsız olarak Ecevit, partisini ve siyasetini kendi soluna, sokak soluna kapatmıştı. Yani CHP, kendi solunun etkisine kapalıydı. TKP, Dev-yol gibi solun diğer kesimlerine göre nisme-



Yumurta pişiren kadın

ten daha geniş siyasal örgütlerin bağımsız bir ideolojik çizgisi zaten yoktu ve bunların Ecevit'i etkilemesi şöyle dursun, kendileri CHP'nin etkisi altındaydılar. Ecevit bunlara hiç yüz vermediği halde onları kendi seçmen tabanı olarak görüyordu. TKP ve Dev-yolcular esasen CHP tabanı ile içiçeydiler. Siyasetleri CHP siyasetinin kuyruğundaydı. Ecevit bu sol kesimi kendi doğal seçmeni olarak görmekteydi. Ecevit'i etki altına almaktan söz edilecekse, bağımsız bir sol-sosyalist politikanın olması gerekirdi. Umutların Ecevit'te toplandığı bir sol politikadan Ecevit niçin etkilensindi? Siyasal etkileşimin bir diyalektiği vardı. Türkiye'de bunu da görmüştük. 1965 seçimlerinde, Türkiye İşçi Partisi'nin emekçilere dayalı olmak bakımından bağımsız, "sosyalizan" olmasıyla da sol-Kemalist ideolojiden kısmen bağımsız siyasetinin elde ettiği sandık başarısı Ecevit'i ve genel sekreteri olduğu CHP'yi "ortanın solu"na sürüklemişti! Siyasal tarihe bu yaklaşımla bakılmazsa tarih, "Berktaş'dan çocuklara siyasî masallar" olurdu.

Berktaş'ın sözünü ettiği CHP içindeki "say-lav"lara gince!..

CHP içinde "sol kanat" denebilecek sayıda ve etkinlikte olmasa bile sol sosyal demokratlar denebilecek 10-12 kadar milletvekili gerçekten de vardı. Bunların yarısı siyasî namus sahibi solcu sayılabilirdi ama parti içinde ve Ecevit üzerinde kayda değer bir etkileri olduğu doğru değildi. Hatta "iyi niyetli" solculardı belki ama buna rağmen veya belki bu nedenle, daha o zamandan kıdemli bir siyaset bezirgânı olan Kemal Anadol tümünü birden evirip çeviriyordu. Diğer yandan TKP'nin izlediği siyasal hattın CHP ile herhangi bir çelişkisi de yoktu. Hatta TKP, bütün solu ya da solun bütün renklerini düşman ilan edip karşısına almış, hayatın ve siyasetin bütün alanlarında CHP ile işbirliğine girişmişti. CHP, TKP'nin gözünde "millî burjuva" siyasetiydi ve ittifak kurabildiği tek siyasetti. İttifak dedikse, sözün gelişi. Yaptığı, CHP'ye teslimiyetten başka bir şey değildi. TKP'nin bundan daha fazla bir şey olabilmesine, arkasına aldığı SSCB veya SBKP prestiji de yetmiyordu. CHP kuyrukçuluğu yaparak güç kazandığı, siyasal etkisini artırdığı sanılırsa, bu da yanlıştır. Türkiye solunun tümüne karşı Ecevit'in açtığı savaşta onun

yanında yer almasına rağmen bağımsız sol bir siyaset gütmeyeceği için, tek etkin olduğu kaynaktan, işçi hareketinin mücadele içinde militanlaşmış kesimini oluşturan DİSK'ten de tasfiye edilerek siyasi çöküş sürecine girmişti. Kendini soldan izole etmiş ve milliyetçi faşist, anti-komünist güçlerin yanına geçmiş olan Maocu hareketin içinde olduğu için Berktaş görememiş olabilir, 12 Eylül darbesine doğru giden günlerde bütün sol siyasetler, evet aynen böyle, bütün sol siyasetler ve genel olarak sol az çok, iyi kötü güç kazanıp yükselirken TKP gücünü yitirmekte, CHP'ye yönelittiği "Ulusal Demokratik Cephe" çağrılarıyla maruz kaldığı siyasi çöküntüyü durdurmaya çalışmaktaydı.

Ne var ki burada bu kadarcık bir düzeltmeyle yetinmeyiz. Berktaş dönemin gerçekliğini çarpıtmakla kalmıyor, anlaşılabilir derecede masallaştırıyor. Şöyle olmuş oluyor: Faşist askeri cuntanın iktidarı gasbedeceği darbe noktasına doğru sürüklenen Türkiye'de bunu "iki kişi" olarak görünen iki kişi yapıyor. Ecevit ve Demirel. Ecevit ve Demirel birer inatçıdır. Birbirlerini hiç sevmemektedirler. Anlaşılar, faşizmin iktidara gelişini engelleyecekler, fakat bunu bir türlü yapmamaktadırlar. Yani Türkiye bu iki lider tarafından altın bir tepsi içinde faşizme ikram edilmiştir, diyor. Buna da, bir tarihçinin kaleminden çıkmış olsa bile, elbette ki, "tarih" denmiyor! Bu iki kişi olan iki lider kimdirler ki, anlaştıklarında faşizm gelmeyecek? Demek ki burada faşizm tıpkı Berktaş gibi düşünmekte ve istemektedir. "İki lider anlaşsın, biz gelmeyelim!" demektedir. Demirdir de. Kenan Evren tamı tamına Berktaş gibi, "Anlaşılar ve birini cumhurbaşkanı seçseler biz darbe yapmayacaktık," diyerek sorumluluğu ve suçu Ecevit ve Demirel'e yükleyen bizzat Kenan Evren'in kendisidir. Söz konusu olan Türkiye'yi faşizme götüren bir süreç değil, faşizmin iktidara yürüdüğü bir süreçtir. Planlı bir iktidar yürüyüşüdür bu. Faşist askeri darbenin ertesi günü tekelci sermaye sahipleri ve onların sözcülerinin "gülme sırası bize geldi" dediği, ABD başkanına darbe haberi, "Bizimkiler başardı," denilerek iletilmesi, darbeden iki gün önce cunta üyesi hava kuvvetlerini komutanı Tahsin Şahinkaya'nın Amerikaya gönderilip biçim ve zaman icazetinin alındığı herkes tarafından bilindiği halde Berktaş hangi amaçla askeri faşist darbenin TUSİAD ve ABD tarafından planlandığını saklamaktadır?

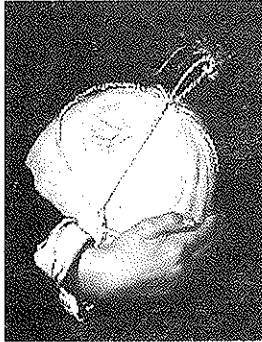
Altan alta ve giderek açıktan, Türkiye'de Amerikancı bir askeri faşist darbenin tezgâhlendiği bir süreçten bahsetmekteyiz. İran'da Humeyni İslam devrimi ve Afganistan'daki komünist Taraki darbesi ve NATO'nun askeri kanadı dışına çıkmış bir Yunanistan'ın varlığı ABD'yi Ortadoğu'da büsbü-

tün etkisiz hale getirdiği için emperyalist yığınak ve tahkimatın yapılacağı ülkelerin başında Türkiye geliyordu. Türkiye'de faşist askeri darbenin tek çıkış yolu olduğu NATO içinde açıkça konuşulmuştu. Türkiye'de "merkez siyasi güçler" denilen CHP ve AP ilişkilerini belirleyen ve felce uğratan işte bu plandı.

Tarihçi Berktaş, Demirel'i sağ, Ecevit'i sol silahlı güçler teslim aldığı için iki liderin basiretinin bağlandığını yazarken de sorumsuz davranmaktadır. İki büyük merkez partisini teslim veya etkisi altına alacak silahlı sağ ve sol güçler Türkiye'de yoktur. Ülkenin tamamına, sokaklara ve okullara, özellikle büyük kent varoşlarına yayılan silahlı çatışmalar, Maraş, Çorum, Sivas vb. gibi kitlesel katliamlar, Alevi-Sunni çatışmaları hepsi, bütünüyle, devlet içinde mevzilenmiş merkezlerden yönetilen planlı olaylardır. Bu olaylarda valiler, kaymakamlar, polis şefleri, sıkıyönetim olan illerde generaller örgütleyici ve yönlendirici konumdadırlar. MHP ve ülkü ocakları bu olaylarda asker ve sivil faşist merkezler tarafından kullanılmıştır. Türkiye'de o dönemde "silahlı sol" gibi bir olgu hiç yoktur. Saldırılarından kendini korumaya çalışan bir sol vardır ve unutmamak gerekir ki Berktaş'ın silahlı sağ-sol çatışması dediği olaylarda 5 binden fazla solcu genç, işçi, aydın öldürülmüştür. Sokaktaki çatışmalarda solcular tarafından öldürüldüğünü düşünebileceğimiz MHP'li -ülkücü-dinci saldırgan sayısı ise 300-500 arasındadır. Berktaş bu arada TKP'yi de silahlı bir örgütmüş gibi göstermektedir. Elbette sayılar bir şey açıklamaz ama en azından birşeylerin saklanması önler. "Silahlı sağ hareket" denilen hareketin devlet kaynaklı bir kontrgerilla faaliyeti olduğu o zaman biliniyordu, sonradan en yetkili ağızlar tarafından da doğrulanmış, daha sonraki Susurluk olayı ile belgelenmiştir. Hattâ Cuntanın başındaki general silahlı sağ denilen şeyin kendi himayeleri altında örgütlenmiş ve darbe ortamını olgunlaştırmak için kullanılmış bir hareket olduğunu itiraf edecektir. Bu gerçeği bildiği için Demirel de, "Askeri darbedenin ertesi günü silahlı çatışmalar niye bıçakla kesilir gibi durdu?" diye soracaktır.

Yaşadığımız yakın siyasi tarihimize Berktaş'ın bu tarihi okuması bu kadar farklı olmamak gerekirdi. Ecevit ve Demirel, kendi daha sağlarındaki ve sollarındaki silahlı hareketlerin etkisinde kaldıkları için "merkez"de anlaşılamadılar ve 12 Eylül faşist askeri darbesine ortam hazırladılar, parlamenter sistemi kurtaramadılar demek, Uğur Mumcu'nun yaptığını yapmak, parlamenter sistemi sorumlu, faşist askeri darbeyi zorunlu, kaçınılmaz sayarak meşrûlaştırmaktır.

1975-80 dönemine bakan bir tarihçi ve siyasetçi için, siyaset in “Merkez”de kurulamıyor olmasının Demirel ve Ecevit gibi iki siyasetçinin inatçılığından çok daha başka açıklanmaya değer nedenleri olmalıdır. Hadi bunda ABD’nin gizli parmağını göremediniz, asıl, içerinin çıplak sınıf gerçeği ne olacak? Türkiye, Cumhuriyet tarihinin en yaygın ve uzun grevlerini yaşamaktaydı. Kapitalizm (sermaye) kendisi yönünden dehşet verici büyüklükte işgünü kaybına uğramaktaydı. DİSK ve Türk-İş sendikalarının ekonomik mücadelesi TUSİAD’ı ve diğer patron gruplarını iyice köşeye sıkıştırmıştı. Sınıf temelli keskin bir ekonomik mücadele habire yükselirken sol siyasi mücadele de yükselmekteydi. Grevler giderek siyasi nitelik kazanıyordu. Kooperatifçilik temelinde nisbeten güçlü bir küçük üretici köylü kitlesi görünür bir sınıf haline geldiği gibi, nüfusun yüzde 65’ini oluşturan kırsal kesim salt bu devasa kitlesiyle dahi parlamenter demokrasi üzerinde “oy deposu” olarak önemli bir basınç oluşturmuyordu. Bütün bunlar, Demirel’in “70 sente muhtacız” dediği ekonomik ambargo koşullarında gerçekleşiyordu. İstisnasız bütün üniversiteler, yüksek okullar ve hattâ liselerde okuyan milyonlarca öğrenci, yüzbinlerce öğretmen sınıf mücadelelerine aktif olarak katılıyordu. Böyle bir Türkiye’de “merkez siyaset”in somutu ne demekti? Bu ancak Berktaş’ın bir fantazisi olabilirdi.



Yumurta pişiren kadın’dan detaylar.

Uzun ve yoğun bir siyasal dönemi özetlemenin güçlüğü anlaşılır bir şeydir ama, bu güçlük “yalan” söylenmeden aşılmalıdır. Diğer hepsi gibi Berktaş da bunu başaramıyor. Özal’ın “siyasete dönüşüne 1987 yılında referandumla izin verdiği” Demirel’den sözediyor. Özal adıyla “liberallik” arasında bir “hissiyat” bağı vardır ama, liberal solcularda bu olmamalı. Siyaset yasağı 1000 kadar siyasetçi üzerindeydi ve siyaset yapması yasak bu siyasetçiler durdukları yerde dahi toplumu Özal rejimi aleyhine fokur fokur kaynatmaktaydılar. Özal büyük bir basınç altındaydı.

Siyaset yasağını kaldırmak istemiyordu. Siyaset yasağı ancak faşist rejimlerde olurdu. Siyasal hakların referanduma sunulduğuna faşist rejimlerde bile rastlanmamıştı. Referandumu kazanacağını umuyordu. Kaybetti ve Türkiye’de –parlamentosu olan bir rejim olmasına rağmen– parlamenter sisteme bu referandumla birlikte geçildi. Özal referandumda “siyasi hakları vermeyin” propagandası yaptı. Bu rezilliği görmemek, üstüne üstlük bunu siyasi yasakları kaldırdı diye yazmak nedir? Dikkatsizlikten de öte bir gaf değil midir?

Neresinden kesilse biçilse, Özal gibi, liberallığe ve demokrasiye soyutlanması olanaksız bir kişiyi ve siyasetini liberal saydıktan sonra yalan ayıp olmaktan çıkıyor. “6 Kasım 1983 seçimleri diktatörlük için bozgun anlamına geldi, ANAP yüzde 45 oy alıp iktidar oldu.” Berktaş böyle yazıyor. Yazılabilir mi? Böyle mi olmuştur! ANAP’ın iktidar, Özal’ın başbakan olması faşist askeri diktatörlüğün bozgunu ve sonu mu olmuştur? Olmamıştır. Hiç bir bakımdan olmamıştır. Birincisi, askeri Cunta esas itibarıyla kendine yüklenmiş görevleri yerine getirmişti. İşçi hareketi fiziken ortadan kaldırılmış, faşist bir siyasal rejimin bürokratik ve hukuki temeli yüzlerce kanun ve kararnameyle ve nihayet rejimin genel çerçevesini kuran bir anayasa ile atılmıştı. Özal, cuntaya karşı değil, onun devamına uygun bir formül olarak ABD tarafından sahneye sürülmüş bir siyasal formülün adamıydı. Seçimlerden önce uzun süre ABD’de “kilo vermesi” için misafir edilmişti. Siyasal partilerin kurulmasına cunta izin verip seçim tarihini açıklayınca, partisini kursun ve seçimlere katılsın diye Ankara’ya gönderilmişti. Buna da güvenilmemiş, arkasından ABD dışişleri bakanı Haig bizzat Ankara’ya geleerek askeri cuntayla görüşmüş, askerleri ABD formülüne (Özal formülüne) ikna etmişti.

Türkiye’nin sol siyasi mücadelesini ve birikimini yazmadan yakın siyasi tarihini yazmak mümkün olmadığı için, sol hakkında yalan, yanlış ve mesnetsiz, üstünkörü yazmak, “bütün”ün anlaşılmasını da engeller, bu nedenle tarih tahrifatçılığı olur. (Devam edecek.)

Don Diego Rodriquez de Silva y Velazquez

Ayfer Coşkun

Yenilgiyi ve zaferi aynı tabloda öylesine güzel vermiştir ki, iki tarafın atlarının duruşları bile farklıdır

Bir yanda yenilenler: üzgün, bitkin, yaralı. Öte yanda yenenler: dimdik, mağrur, kargıları gökyüzüne ulaşmış. Bekliyorlar. Ortadaki gösterişli giysileriyle duran iki adamı izliyorlar. Biri dünyanın en ağır işini yaparken, mahcup bir edayla Breda kentinin anahtarlarını uzatıyor karşısındakine. O ise yenik komutanın omzunu tutuyor teselli edercesine. Yüzünde aynı anlayışlı ifade var. Anahtarı henüz almamış. Bir an tablo yalnızca ikisinden ibaretmış duygusu yaşıyor izleyene. Sonra yavaş yavaş yeniden her bir figür çıkıyor ortaya. Geri planda savaşın dumanı tütüyor hâlâ. Savaşı kazananlar İspanyollar, kaybedenlerse Hollandalılar.

İspanyol ressam Velazquez'in 308cm. x 368cm. büyüklüğündeki en kalabalık tablosu, "Breda'nın Teslimi" adını taşıyor. İspanya Kralı 4. Philippe'in isteği üzerine yaptığı bu tablo, onun tüm hünerlerini kullandığı eserlerinden biridir. Yenilgiyi ve zaferi aynı tabloda öylesine güzel vermiştir ki, iki tarafın atlarının duruşları bile farklıdır. Onlar bile olanların üzüntüsünü ve mutluluğunu yaşar gibidirler.

Velazquez 1599 yılında Sevilla'da doğmuştur. Orta derecede aristokrat bir ailedendir. Babası onun şair olmasını istese de, resme yönelmesini engellememiştir. Önceleri ressam Herrera'dan ders almış, sonra kayınpederi olacak Pacheco'nun atelyesine geçmiştir. Bu dönemlerde gerçekçi olarak nitelenen ve yaşamdan sahneler içeren tablolar yapmıştır. Gerçek yaşam hep onun ilgi alanı oldu. Mitolojiye ve dini konulara pek fazla ilgi duymadı. Bu konuları içeren az sayıdaki tablolarında ise yine bir eli hep gerçek tiplerle meyledi. Örneğin, "Marta ve Meryem'i Ziyaret Eden İsa" da bu açıkça görülmektedir.

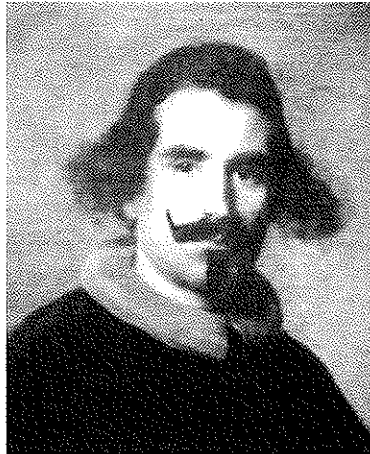
Velazquez daha yirmi yaşlarında Sevilla'dan Madrid'e gidip şansını denedi ama Kral 4. Philippe'e ulaşamadı. Bu yolculuğunda ünlü resamlardan Tiziano ve El Greco'nun tablolarını görme şansını elde etti.

Bir iki ünlünün portresini yapıp döndü. O yıllarda imparatorluk sarayında, Meksika başta olmak üzere, yeni kıta Amerika'dan getirilen zenginliklerle son derece gösterişli ve rahat bir yaşam sürülmekteydi. Ve bir süre sonra yapıtlarının beğenilmesi üzerine saraydan davet alınca, 1623'de hemen Madrid'e gitti. 24 yaşındaydı ve her sanatçının sahip olamadığı şansa kavuştu. Maddi sorunları olmaksızın, kendi alanında çalışabilecekti. Thomas Craven gibi yazarların dışında bir çok kaynağa göre ona iyi bir gelir sağlanmıştı. Bu dönemindeki yenilik, "Bodegones" denilen çalışmalarıdır. Natürmortla figürleri kaynaştırarak yaptığı tabloları bunlar.

Artık saraydaydı. Başta genç kral olmak üzere, prensler, prensesler, kraliçeler, cüceler ve diğer saray çalışanlarının portrelerini yapmaktaydı. Genellikle objektife bakar pozdadır modelleri. Ayakta ya da oturarak da olsalar... Bu dönem 1628 yılına dek sürdü. O yıl tanıştığı ve kendisinden 22 yaş büyük olan Flaman ressam Paul Rubens'in önerisi üzerine görevli olarak Roma'ya gitti. Bu yolculuk ona başta Michelangelo ve Raffaello olmak üzere, İtalyan resmini yakından tanıma fırsatını verdi. Burada da boş durmadı, bazı çalışmalar yaptı. Mitolojik konuları işledi ama biçemi aynıydı. Tipler gerçek kişilerdir ya da tablonun içine yerleştirilmiş başka tablolardakiler. İsa, Meryem oradadır, o

iç tabloda. Velazquez'in dini ya da mitolojik tablolarında İtalyan sanatçıların duygusallıklarının bulunmadığı gözlemlenir. Onları gökyüzüne çıkarmaz. Onlar "Volkan Demircileri"nin yanında duran Apollon gibi sıradan insanlardır âdeta. Ama onun İtalya'dayken yaptığı manzaralar oldukça ilginçtir. Işığı kullanmadaki yaklaşımı, izlenimciliğin ilk ışıkları olarak değerlendirilecektir.

Velazquez'deki Caravaggio etkisine gelince, oldukça karmaşık. Çünkü bazı araştırmacılar onun tablolarını görmediğini ileri sürerlerken, bazıları ise 1616 da Sevilla'da görmesinin mümkün olabileceğini be-



Velazquez. 1595-1660



Breda'nın Teslimi

lirtmektedirler. (S. Kemal Yetkin.) Birkaç yazar da bunun imkânsız olduğunu, belki bir kopyasını görmüş olabileceğini öne sürmektedirler. Bütün bu tartışmalar bir yana bırakılsa da, ondaki Caravaggio etkisi ya da benzerliği yadsınamaz.

Bunların dışında hiç kuşkusuz Rubens'le tanışması da onu etkilemiştir. Bu tanışma, resimlerine daha yalın bir anlatım getirmiştir ve eserlerini renk olarak da zenginleştirmiştir. Ayrıca karanlıkla aydınlığı kullanmada Flaman okulunun etkisi görülür.

Bütün bu tanışmalar, yolculuklar, etkilennemeler sürüp giderken, "Saraya bağlı olarak çalışmanın ona ve sanatına taşıdığı sorunlar olmuş mudur?" sorusu, ister istemez bir yerlerden göz kırpmaya başlar. Yaman bir çelişki ya da çıkmaz var mıydı yaşamında? Bir yandan çoğu sanatçının yaşadığı parasal sıkıntıyı yaşamaması, öte yandan sarayın ısmarlama resimleri...

Kralı olduğundan heybetli, kraliçeyi olduğundan güzel göstermek gibi sorunlar yaşamış mıydı? Acaba bol bol cüce ve palyaço tiplerini tuvale geçirerek mi katlanabildi böyle bir ikileme? Bilinmez ama o süslü prenseslerden, prenslerden çok daha anlamlı işlenmişlerdir bunlar. Don Sebastian De Morro ve daha onlarcası. De Morro, ipleri bırakılmış bir kukla gibidir ama gözlerine daldığımızda, kayboluruz. Bakışları bizi alır kör kuyusuna çeker âdetâ.

Velazquez sarayda yalnızca resim yapmakla kalmadı. Kralın yanı başında, en yakın yardımcılardan ve onun için tablolar satın almak başta olmak üzere bir çok görevi yerine getirdi. 1647'de resim almak üzere tekrar İtalya'ya gönderildi. 1651 yılına dek kaldığı İtalya'da hem kral için tablolar aldı, hem de bazı resimler yaptı. Bunların en önemlisi ve ünlüsü, çok çirkin ol-

duğu bilinen Papa 10. İnnocenzo'nun portresidir. Çok beğenilen bu tablo ona Akademi üyeliğini kazandırdı.

Onun ünlü tablolarından biri de çıplak olarak gerçekleştirilmiş "Aynalı Venüs"tür. Sırtı bize dönük, Eros'un tuttuğu aynadan kendisini izlemektedir ve yine her yerde görülebilecek bir İspanyol kadınıdır.

Portrelerini bire bir yapsa da, gerçeği tam anlamıyla yansıtsa da, fırçasını ve renkleri kullanışı izlenimcilığe giden yoldadır. Başlarda bolca kullandığı gri tonları, zaman içinde daha çarpıcı, canlı renklere dönüşmüştür.

Velazquez'in 1656 yılında yaptığı "Nedimeler" (Las Meninas) adlı tablosu da üzerinde en çok durulan yapıtlarındandır. Oldukça karmaşıktır. Bir resmin yapılışının resmidir dense yeridir ve belki de kendisini gösterdiği tek tablodur. Geride elinde fırçası ve paletle flu da olsa görülmektedir. Bol uzun saçları ve sakallıyla bakmaktadır karşıya. Küçük prenses, nedimeler ve soytarılarla birlikte. Velazquez aynayı ve tabloya ekli tabloları ilginç bir biçimde kullanarak değişik bir boyut kazandırmış eserine. Bunun nasıl bir zenginlik yarattığının bilincindedir kuşkusuz.

Velazquez sarayın teşrifat görevleriyle de uğraşıyordu. Yine böyle bir görev üzerine çalışırken hastalandı ve 1660 yılında hayata gözlerini yumdu. Yapıtlarının büyük çoğunluğu İspanya'da, özellikle Prado Müzesi'nde de, dünyanın birkaç müzesinde de sergilenmektedir.

Kaynakça:

Büyük Ressamlar. S. Kemal Yetkin; *Büyük Ressamlar*. Sadun Altuna; *Sanatın Öyküsü*. E.H. Gombrich; *Büyük Ressamlar*. Zahir Güvemli; *Çizgileriyle Büyük Ressamlar*. Yüksel Uslay; *Famous Artists and their Models*; Thomas Craven.



Las Meninas (Nedimeler)

Fazıl Hüsnü Dağlarca: “Aramızdaki uzaklıklar yok olsun”

Konur Ertop

1940’larda Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın şiirlerinin
2000’lere kalıp kalmayacağı tartışılmıştı

Fazıl Hüsnü Dağlarca, 94 yıllık yaşamının neredeyse 75 yılında şiirle uğraştı. İlerlemiş yaşında, hasta yatağında yakınlarına söyleyerek yazdırdığı birçok kitabı var. Bunların birkaçı son döneminde basıldı. Birkaçı yayınevinde sırasını bekliyor. Son biçimini daha almamış kitapları da bulunuyor.

Artık okuyup yazamadığı son yıllarında düşünce-sinde dikkatle tasarlayıp yazdırdığı şiirleri bir yandan aklın ışığında toplumsal gözlemlerden beslenir. Öte yandan onun zengin bilinçaltı dünyasını, derin sezgilerini yansıtır. Bu şiirler yoğun içerikleri kadar sağlam biçimleriyle de dikkati çeker. Uzun yıllar içinde gelişmiş şiir işçiliğini sanki şairin son yapıtlarından birinde konu edindiği doğal, neredeyse yabansı bir güç besler. Sözkonusu yaratıcı kaynağa o, “İçimdeki Şiir Hayvanı, İçimdeki Yazı Hayvanı” diyor:

“Ey benim güzel hayvanım
Pençe beni pençe beni
Sol omuzumu da pençe
O da kanasın isterim
Onun parmaklarına da kan sızsin isterim
O da utanmış varlığını dile getirsin isterim

Sen içimdeki şiir hayvanı
Küklersin atılırsın uzaklara
Ses olursun dağ taş
Sevgi olursun.”

“Sen ey içimdeki şiir hayvanı
Eşittir değil mi
Senin yalnızlığın
Tanrının yalnızlığına.”

“Sen ey içimizdeki yazı hayvanı
Seni çok anlatacağım daha
Senden çok uzaklaşacağım daha
Seni seni çok yazacağım daha.”

Deneyimli şiir ustası kendi şiirleriyle ilgili değer-

lendirmeleri, incelemeleri öteden beri yetersiz bulmuştur. Yine gözlerinin pek görmediği son döneminde bir yardımcıya söyleyerek yazdırdığı iki ciltlik “Yapıtlarımla Konuşmalar” kitabı, onun şiirlerine eğilenlerin karşılaştığı soruları, sorunları kimi yönlerden aydınlatacak niteliktedir.

Yapıtlarımla konuşmaların ilk cildinde şairin söylediklerini *Kızılçık* dergisi okurlarına, “Fazıl Hüsnü Dağlarca Kendi Yapıtlarıyla Konuşuyor” başlığı altında özetlemiştim.

“Aramızdaki Uzaklıklar Yok Olsun” yazısının konusu, yapıtın 2. cildindeki açıklamalardır:

Şair, “Takma Yaşamalar Çağı” kitabından söz ederken “organ nakli”nin insan sağlığı için ne büyük bir katkı olduğuna değinmektedir. Ancak bunun nasıl kötüye kullanıldığını da açıklayarak kandırma, çalma, zorbalık yollarıyla gerçekleştirilen organ ticaretini konu edinmektedir.

Uygarlığın büyük gelişmelerini adım adım izleyen şair, Ay’a insanın ayak basmasını *Aylam* kitabında konu edinmişti. Orada “Zabılo” adını verdiği bir Ay insanının yaşadığını, Ay dilinde konuştuğunu varsayıyordu. Bu konuda açıklamaları şöyledir:

“Onun kendine özgü dili, ayrı uygarlığın belirtisi. Onun dilindeki dilbilgisiz yapı, kullandığımız gereksiz kurallardan kurtulma özlemi. Daha soyut anlatıma susuzluk.

Aylam’ın yayınlandığı günlerde Sabahattin Eyüboğlu çok sevinmişti. Zabılo’nun dilini, çevirilerini severek seslendiriyordu. Ötekilerden daha uzaylıydı çünkü. (...) *Aylam* yazılırken, bütün okuyucularım inansın isterim, yeryüzünde değildim. Betiğin yazılması süresince mavilikler içindeydim.”

Eyüboğlu’nun adı, *Vietnam Savaşımız* kitabıyla ilgili sayfalarda bir kez daha okurun karşısına çıkmaktadır:

“Vietnam Savaşımız yapıtına başlarken, bu savaşı öylesine benimsedim ki, kendimi oralarda doğmuş olan, yaşamakta olan biri sandım. Yapıtının adını yüzerce ad arasından aradım buldum. Sabahattin Eyü-

boğlu, belki on kez bu betiğin adıyla övündüğünü söylemişti bana.”

Bu uzak ülkede verilen bağımsızlık savaşının, orada uygulanan kanlı kıyımın konu edinildiği bir yapıt da ozanın *Vietnam Körü* oyunudur. Bu konuyla ilgili açıklaması şöyledir:

“Vietnam Körü, Vietnam’daki büyük bir köyün, Song My köyünün başından geçenleri anlatır.

Yapıtım, oynanabilmesi düşünülerek yazılmıştır. Bir destanoyun niteliğindedir. Yayımlandığı günlerde gönderdiğim tiyatrolarca değişik nedenlerle oynatılmamıştır. Yazılı olarak bildirilmemiş tek neden, yapıtın, Amerika’nın ülkeye uyguladığı çağdışı öldürümleri açıklamış olduğudur kuşkusuz.”

Türk Kurtuluş Savaşı’yla ilgili bir dizi yapıtın sahibi olan Dağlarca, Çanakkale Savaşları’nı Kurtuluş Savaşı’nın “önsözü” sayar. Bu savaşların 50. yıldönümünde yapıt İstanbul Radyosu’nda okunmaya başlayacak, kitabı o gün satışa sunulacaktır. Kaynak kitapları önüne açıp başladığı çalışması bir ara aksar. Nasıl bir çözüm bulup yapıtını nasıl tamamlayabildiğini şöyle açıklamaktadır:

“Bir yere geldim ki durakladım. Deniz bölümü bitmişti yapıtın. Kara bölümü de bitmişti. Ne yazık ki bu iki bölümü birbirine ekleyemiyordum. Arada yedi aylık bir süre, bir boşluk vardı. Konuların içeriği bambaşka idi. Öte yandan 50. yıldönümü de durmadan yaklaşıyordu.

Bir gece, o sırada oturduğum, Haliç’i iyice gören Refik Saydam Caddesi’nde altıncı kattaki evimin yüksekliğinden uzakları izledim. Gökke yer birleşiyordu da yapıtımın bölümleri bütünleşemiyordu. İçimden gelen şu sözler başkasının sesi gibi kulaklarımı dolurdu. Sanki 10 kişilik, 100 kişilikti. Şunları söylüyordu: ‘Ey Tanrım, yapıtımın iki bölümünü birleştiremiyorum. Ya bu gece uykumda birleştirmemin yolunu duyur bana, ya canımı al.’

Döndüm odaya, karanlık yatağıma başka bir karanlık gibi yattım.

İster inansın okuyucularım, ister inanmasın, gün ışıır ışmaz geçtim yine o Haliç’i gören yere. Oturur oturmaz usumda deprem oldu. Erdede içeri girmişti. Erdede kişiliğini yaratıvermiştim. Bir Erdede olacaktı, savaş günleri görünen, barış günlerinde görünmeyen. Sanki Mehmetçik. Eskilerin deyimiyle ‘Meçhul Asker’. Erdede için 26 şiir yazdım. Bu şiirleri iki bölümün içine serpiştirdim. Böylece yapıtım bütünleşmiş oldu.”

Toplumsal sorunları, bağımsızlık savaşlarını anlatan, çocuk şiirleri yazan Dağlarca’nın okurlarıyla iletişim kurması güç olmamıştır. Ancak o şiir serüveninin başından beri en güç algılanacak alanlara da uzanmıştır. Kimi kez kullandığı dil, türettiği yeni sözcükler okurıyla iletişimini güçleştirir. Şairin açıklamaları kimi kez aydınlatıcı olur, kimi kez yetersiz kalır. “Dişiboy” böyle bir engel oluşturan yapıtlarındandır:

“Dişi, evrensel yaratı. Boy, evrensellik. Dişiboy’u evrensel yaratı diye sunabiliriz.

Kadın bütün ülkelerde, bütün çağlarda vazgeçilemeyen en büyük güzelliştir. Kadınların çirkini olmaz. En çirkini bile kendi gençliğinden geçmiştir. Neden çirkini olmaz kadınların? Çünkü çocuğu var kadınların. (...) Dişiboy’la söylemek istediğim: Doğanın en büyük barışlarından biri olan kadın ‘dişiboy’luğuyla kurtarıcımızdır.”

Dağlarca “Seviştilerken”, “Düngeceki (Ensevmek) gibi tutkulu sevgi şiirlerini çok ilerlemiş yaşlarında kaleme almıştır. Konuyla ilgili açıklamaları arasında şunlar yer alır:

“Bu çalışma [Düngeceki (Ensevmek)] benim ‘Werther’imdir, ‘Manon Lescaut’mdur, kuşkusuz gücümce... Okuyucular bu küçük yapıtta sevginin uçsuz bucaksız büyüklüğünü görsünler istedim. Güzel Türkçemizi biraz da zorlayarak ‘En Sevmek’ adıyla da süsledim yapıtımı.

Öyle sevgiler vardır ki, usun çizgisini aşar, delice eder kişiyi, ötekilerden ayırır. (...)

Ben uzun süren yaşamımda bu olayı iki kez gövdemde duydum. Kendimi asmadım ya, içimde kaldı kendimi asmak. Bu yapıtta seven kendini asıyorsa, o benim kendimi asmamdır.”

Türkçem Benim Ses Bayrağım, Dildeki Bilgisayar gibi yapıtların sahibi dil devrimine yürekten bağlıdır. 1960’lardan sonraki yapıtları alabildiğine arı, duru dille yazılmıştır. Yer yer dilbilgisi kurallarına yancizmekten kaçınmaz! Konuyla ilgili değerlendirmesi şudur:



“Ülkeler dillerini arıttıkça, dillerini kendi sözcükleriyle büyüttükçe, yönetimle toplum arasındaki, toplumla gelecek arasındaki köprüyü kurarlar. Gelecek kuşaklara dillerini, anadillerini geliştirme olanağını sağlamış olurlar.

Hem *Mevlana'da Olmak*, hem *Yunus Emre'de Olmak* kitabının sahibi şair, uzak geçmişte biri Farsça, öteki duru Türkçe yazmış bu iki meslekdaşını şu sözlerle karşılaştırmaktadır:

“Mevlana, insanı ‘Gel, gene gel’ diye çağırırken tanrısal bir özlem içindedir. İnsanın yeryüzü yolculuğunu dile getirmektedir.

Mevlana’nın insanı kul’dur. Kul deyiimiyle insan deyiimi birbirinden Doğu ile Batı arasınca uzaktır. Kul’daki insan önceden Tanrısına adanmıştır. Gününün bütün sürezleri (zamanları) ‘öbür dünya’ya dönmüştür çünkü. Mevlana’nın Mesnevi’sinde geçen öyle öyküler vardır ki, okurken tiksiniyorsunuz. Kul da değildir, insan da değildir öykünün anlattığı ‘kara sevda’ya düşmüş kişi. (...)

Yunus Emre’miz bu görüşten ayrılmakta. O, insanın birey olduğunu unutmaz. Eğrisiyle doğrusuyla yapyalnız insanı Tanrı’yla avutur. İnsan kavramı Yunus Emre’de Mevlana’ninkini anımsatmaz. İkisi de dönüşü Tanrı’ya bağlasalar da Yunus’taki insan kendi istencinin ayırındadır daha çok.”

Birçok çocuk kitabı yazar Dağlarca yer yer o yapıtlarıyla ilgili açıklamalarda da bulunmuştur. Örneğin, *Arkaüstü* kitabının nasıl oluştuğunu açıklarken şunları söylemektedir:

“Kışın korkunç günlerinden biriydi. Yatağımdaydım. Işıklık kar tipileriyle örtülmüştü. Doğrulmadan uzandım yatağıma yeniden. Yorganı battaniyeyi çektim üzerime. Yatağın sıcaklığı beni kendine bağlamıştı. Düşünmeye başladım. Arkaüstü bir dünya düşledim. Gökyüzünü dolaşan yazın maviliğinde gövdemin sevinciyle yeni yaşamlara dönük bir ortam yarattım.”

Dağlarca insanın bilinçaltı dünyası, evreni algılaması, doğaötesiyle ilişkileri gibi konularda çok yazmıştır. Son yapıtlarından biri olan *Sığmazlık Gerçeği* (*Uzaklarla Giyinmek*) de bu gibi konularda gizemli, karmaşık yargılar geliştirmektedir:

“Sığmazlık Gerçeği, sözcük yapısı, dize kuruluşu bakımından da, yapıtlarımın içinde tektir. Yeni bir arama bulmadır. Evrenin doğasına uygun düşsün diye sığmama olayını gözler önüne sersin diye bu yapı değiştirimi, dizeler değiştirimi uygulanmıştır. Yılların birikimiyle varabildiğim bu değişiklik kolaya benzer görülse de çok güç bir anlatımdır. Gündelik söze yakın gibi görünürken doğan güneşin, doğan yaşamının, doğan eylemin ses tanımaz, söz ölçümü tanımaz görünüşüyle yapıtla kişiyi sen-ben kılar. Sözü, sözcüğün, dizenin aracılığını yüklenmez, bitiştiriverir yaşamakla.”

1940’larda Fazıl Hüsni Dağlarca’nın şiirlerinin 2000’lere kalıp kalmayacağı tartışılmıştır. Oysa Dağlarca 2000’lerde de şiir yazmayı sürdürmüştür. Yine 1940’larda bu çok özgün ozanın şiirlerinin bütün yönleriyle kavranıp açıklanamadığı ileri sürülmüştür. Bu yargı onun sonsuzluğa uğurlanmasını izleyen günler için de doğrudur. Kendi açıklamalarının bile onun şiirini tümüyle açıklamakta yeterli olmadığı gözlenmektedir.

Önümüzdeki uzun yıllar içinde şiirin işlevi, işçiliği az ya da çok değişse de Fazıl Hüsni Dağlarca’nın içinde yaşadığı günlere aydın sorumluluğuyla tanıklık eden toplumsal şiirleri okunmayı sürdürecektir. Evrenin sonsuzluğu karşısında insanoglunun sorduğu soruların pek çok yanıtının bu şiirde olduğu daha yakından sezilecektir. Gelecekteki meslekdaşları şiirin karmaşık düğümleri karşısında her halde onun bulup uyguladığı çözümlerden pek çok yararlanacaklardır...

Fazıl Hüsni Dağlarca’nın Ruhan Ertop’a söyleyerek yazdırdığı, hiç bir yerde yayınlanmamış son şiirlerinden biri:

OLAĞANÜSTÜ

*İlk insanları görmek isterdi bütün tanıdıklarım
İlk insanlar aramızda gezerdi gece gündüz
Gülerdim yaradılışın bu gizine*

*Bakışları geriye dönüktü
Eskiye de görürdü yeniye gördüğünce
Ayakları dağdan da denizden de kocaman*

*İlk yaratıklar iğne deliğinden geçerdi
Geçemezdi ayla güneş arasından netse
Sığamazlardı çünkü sığamazlardı usa bile*

*Onlar evden eve giderlerken
Anneyle çocuk arasında çiçek ısı
İşte alın teri sokaklarda hak alınlarında erdem*

*Daha çok tanımak mı istiyorsunuz ilk yaratıkları
Bizim Emre Yunus’un sanı onlardan kalmazdır
Emre’ydi adlarından önce yazılan san*

*Açıklamam yetti arkadaşlarıma
Anladılar sevdiler artık
Şimdilerde şiir dediğimiz olağanüstü gerçeği*

F . H . DAĞLARCA

Tarih Kitabında “Ergenekon Dâvası”

Tarihteki olayların yinelendiği görülüyor

Geçmişte yaşanmış olayların neredeyse hiç değişmeden yinelendiğini eskiler sık sık ileri sürerlerdi. Tarihten ders almak gerektiğini, dedelerinin düştüğü yanlışlara düşmem ek gerektiğini söylerlerdi. Tarih kitaplarını bu gözle okumak düşündürücü sonuçlara yöneltiyor günümüzde de insanı.

Son aylarda televizyon haberlerini, gazete sayfalarını, devletlilerin demeçlerini dolduran dâvanın benzerleri tarih sayfalarında hiç yer almamış değildir. Silahtar Fındıklılı Mehmet Ağa'nın anlattığı böyle bir olayın bugün gündemde olan dâvayı aydınlatacak yönleri bulunmaktadır. Devlet adamları yükselmek, rakiplerinin ise ayağını kaydırmak için yalan dolandan her dönemde yararlanmış, birbirlerine tuzaklar kurmuşlardır.

Silahtar Fındıklılı Mehmet Ağa 1705 yılında geçen böyle bir olayı anlatıyor:

Sadrazam Moralı Hasan Paşa, ne yapmış etmiş, Kubbealtı vezirlerinin bir bir ayaklarını kaydırmıştır. Padişah 3. Ahmet ona, "Kubbealtında yalnızım, güvendiğin vezirlerden birini getirsen olmaz mı?" deyince, Sadrazam, "İşe yaramaz, bana da zararı dokunmaz" diye düşünerek eski Edirne Bostancıbaşı Kandilci Hüseyin Paşa'yı kubbealtı vezirliğine, ardından da nişancılığa getirmiştir.

Ancak Hasan Paşa az sonra onu kendine rakip görmeye başlar. Birkaç kez sözde kayırmak için, Hüseyin Paşa'ya daha uygun bir görev verilmesini padişahı istemeye çalışır. Padişah, aradaki çekemezliği bildiğinden aldırış etmez, "Ne istersin şu dertli, yaşlı ademden, duasını al, seni azledip yerine onu oturtacak değilim," diye Sadrazamı susturur.

Sonraki Sadrazam da Hüseyin Paşa'ya cephe alır, onu uzaklaştırıp kendi yeğenini nişancı yapmak ister, başaramaz. Arkasından Baltacı Mehmet Paşa Sadrazam olur. O da yaşlı nişancıdan kurtulmak istemektedir. Bu amaçla bir düzen kurar. Olup bitenleri Silahtar Tarihi'nden öğreniriz:

Bir deftere zavallı Hüseyin Paşa'nın adı Sadrazam diye, eski müftü Sadık Mehmet Efendi'nin adı Şeyhülislam diye yazıldı. İstanbul kadılığına, ocak ağalıklarına Baltacı'nın kurtulmak istediği kimselelerin adları sıralanmıştı. Zorbaların ellerine tutuşturmak üzere yirmi kadar da bayrak hazırladılar. Birini

bulup, 'Sakin korkma, seni kurtarız. Şu defterle bayraklar koynunda dursun. Seni yakalayıp defterle bayrakları koynundan çıkarıp ite kaka Veziriazam huzuruna götürürüz. Feryadı figanı elden koma!' dediler.

Bir pazar günü Muhzir ağa, kalabalık yeniçeri topluluğuyla Beyazıt Camisi'nin kapılarını tuttu.

Koynunda defterle bayrakları saklayan adamı yakaladılar, 'Nedir bu bayraklar?' diye birkaç tokat attıktan sonra defterdeki adları okudular. İçlerinden birkaçı o sırada camideymiş. Aranmakta olan zorbalardan da orada olanlar varmış. Hepsiyi yakaladılar. Öteki zanlıları da evlerinden toplayıp 40-50 suçsuz, zavallı insanı Sadrazam kapısına tiktılar

Haber şehirde yayılınca kızılca kıyamet koptu. Durum bir yandan da Padişah'a duyuruldu.

Telaşlanan Sultan Ahmet gece at sırtında Kağıthane'ye inip oradan kayıkla Yalı Köşkü'ne geldi. Sadrazamı yanına çağırıp durumu sordu, emirler verdi. Sürülecek olanların hemen yola çıkarılmasını isteyip Tersane Bahçesi'ne döndü.

Zavallı Hüseyin Paşa Yalı Köşkü'ne getirilerek bir kayığa bindirildi, kalebent olarak İstanköy Adası'na gönderildi. 20 kadar suçsuz adamla olaya adı karışanlardan Keseci Hasan Paşa hasbahçede boğdurulup cesetleri denize atıldı. Bir o kadar adam da sürgün edildi.

Anadolu kazaskerliğinden ayrılma Lalizade Mehmet Efendi'yle İstanbul kadılığından uzaklaştırılan Türk Hasan Efendi Kıbrıs'a sürüldüler. Sadık Mehmet Efendi ise Şeyhülislam tarafından korunduğu için ona göz yummak zorunda kaldılar.

Fındıklılı Mehmet Ağa olup bitenleri aktarırken bütün bunları düzenleyen, sürgünlere, ölümlere neden olan Baltacı Mehmet Paşa'dan çok ağır bir dille söz etmekten kendini alamaz:

"Böylece sadrazam ünvanını taşıyan ahmak, eşek, dağlı, böyle bir uydurma oyunla bir alay zavallı adamın kanına girmiş olduğu kadar, Padişahı da zan altında bırakmıştır."

Tarihçinin böyle ilenç yağdırdığı eski sadrazamın ölümü de 7 yıl sonra Limni Adası'nda sürgünde olacaktır.

Tarihteki olayların yinelendiği görülüyor. Olup bitenlerden ders almak gerekir. K. ERTOP

İsmarlama Mâbut

Dündar'ın belgeseli, tarihsel dokusuyla, kişisel yaklaşımı ve yakıştırmalarıyla, ardındaki "mesaj"la neyse ne ama, önemli olan bu değil, doğurduğu tepki

Mâbutların ters bir huyu vardır: Kendilerine tanrıları ne zaman, nasıl tepecekleri belli olmaz. O nedenle onlara destursuz yaklaşılmaz. Yaklaşanlar çok fena çarpılırlar.

Bunu şu *Mustafa* belgeseli bir kez daha doğruladı. Mustafa Kemal Atatürk'e Mustafa demek cüretini gösteren Can Dündar'a mâbut daha ne yapacak bilemeyiz ama, böyle bir cüret karşısında hafakanlara boğulan cemaat çok, incindi. Derinden yaralandılar. Çok kızdılar ve öfkelenildiler. Saçlarını başlarını yola yola ağlayanlar oldu nerdeyse.

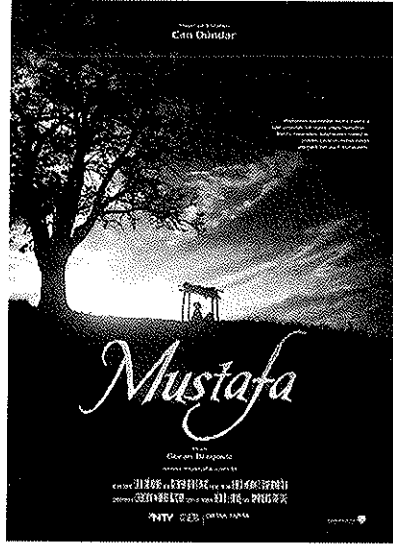
Dündar'ın belgeseli, tarihsel dokusuyla, kişisel yaklaşımı ve yakıştırmalarıyla, ardındaki "mesaj"la neyse ne ama, önemli olan bu değil, doğurduğu tepki.

Her mâbut bir güce tapma nesnesidir. İktidar enstrümanı... İktidar fena halde somut bir şeydir. Paradır, mal mülk, sağlık, itibar, kişilik, gelecek... Hayata dair her şey. Güce tapanlar nesnenin şu ya da bu sûrette ete kemiğe bürünerek zâhir olmasına (görünmesine ve görülmesine) tahammül edemezler. Bugün C. Dündar ve "Mustafa"sı; yarın bir başkasının, sözgelimi "Gazi Paşa"sı... Hiç farketmez. Mâbut kendine değil, cemaate aittir. Kendine ait ve kendisi olmak isteyen ya da öyle görünmesi istenen mâbut kimin, ne işine yarar ki? Öyle bir mâbutun ne bir işi, ne de işlevi olabilir. İş işlevi olmayan mâbut cemaate zarar, akla ziyandır.

Sigara içerken dahi görünmeye ve görülmeye hakkı yoktur. Mâbut olalı onca yıl geçtikten sonra, 2008 yılında, hakkında kapalı mekânda sigara içmekten suç duyurusunda bulunulmuştur!

Hâsılı, Mustafa'yı da, Mustafa Kemal'i de, Kemal Paşa'yı, Lâtifanım'ın Kemal'ini, 1920-23 Angara'sının Gazi'sini de tarihe gömüp hepsinin yerine bir ATATÜRK icat eden cemaate ne Gazi'yi, ne Kemal Paşa'yı, ne Mustafa Kemal'i, ne Kemal'i, ne de Mustafa'yı anlatabilirsiniz.

Burjuva cumhuriyette "birey" in trajedisi...-T.A.



"MUSTAFA" Aslının aynı

"Mustafa konusuna girilirse bitmez değil, biter de, uzun sürer. Ortada ne "Mustafa" kalır, ne de "Atatürk". Hattâ o zaman ortada devlet de kalmaz

Can Dündar dedi ki, ben "Mustafa" ile Atatürk'ü insanlaştırmak istedim. Halletmiş. "Atatürk" insanlaştıramaz,

çünkü Devlet insan değildir.

Atatürk'ün "insan" olmadığını kanıtı "Mustafa"ya itirazdaydı. "Mustafa" korkmuştu, tek gecelik kadını sevmişti. Hayyam gibi içki dostuydu. Kürtlere otonom özgürlük sözü vermiş, tutmamıştı. Dâva arkadaşlarını devletten ve hayattan tasfiye etmişti. Bu "Mustafa" yaşamış bir şeye benziyordu. Demek ki Atatürk değildi.

"Mustafa"nın gürültüsü asıl Kürt konusuydu. "Mustafa" Kürtlere özerklik sözü veriyordu. Atatürk böyle bir söz vermemişti. Vermişti-vermemişti! "Mustafa" vermiş, "Atatürk" vermemişti. Abes bir tartışma. Kürtler Kürttür, Türkler de Türk. Bunun tartışılacak bir yanının kalmadığını, hadi diyelim "Kurtuluş savaşı"nda ölen insan sayısından on kat daha fazla insanın son yirmi yılda ölmüş olması göstermiyor, "Fırat'ın öte yakası" deyişinin siyasî literatürümüzde işi ne? Belgeler "açık!" Kürtlere otonom özerklik verilmiş de, verilmemiş de.

Demek ki hem verilmiş, hem verilmemiş. Baskın Oran asılacak "verilmişti", Özdemir İnce asılacak "verilmemişti" diye, gerçek anlaşılacak! Özdemir İnce'ye: "Verilmişti, arkadaş. Verilmeseydi nah kurulurdu senin bu Cumhuriyetin". Baskın Oran'a: "Verilmemişti, arkadaş. Hem bundan sana ne? Razi olan Kürtler düşünsün."

"Mustafa" ilk midir ki? Kandemir'in el büroşürleri memleketi el altından elden ele dolaşmamış mıydı? Kâzım Karabekir'in anıları her yasaklanışında *Nutuk* inandırıcı olmaktan çıkmıyor muydu? Devlet Bomonti Likör fabrikasına el koyarken İsmet, "O da Orman çiftliğini versin!" diye dayatmamış mıydı? Bunlar olurken, bilen bilmeyen herkesin aklına Hint Müslümanlarının yardımı, bununla kurulan İş Bankası takılmamış mıydı? Ankara'da Opera kurulacak arsayı -ve her ne kurulacaksa o arsaları- arsının sahibi eğitim bakanı -ve arsaların sahibi bakanlar- devlete satmamış mıydı?

"Mustafa" konusuna girilirse bitmez değil elbet, biter de, uzun sürer. Herkes her tarafından girsin de görelim, ortada ne "Mustafa" kalır, ne de "Atatürk". Ama bu büyük iştir. Çünkü o zaman ortada devlet de kalmaz.-H.H

Hüsamettin Bozok'un “Yeditepe”si*

Ülkü Tamer

Yayıncılık, amatörce sevginin, tutkuların çok ötesine uzandığında Yeditepe'yi sürdüremedi artık. Sanat dünyasında kişilikli bir izleyici, bir okur olarak yerini aldı

Geçen hafta Yaşar Nabi Nayır'ın *Varlık*'ından söz etmiştim. Gençliğimizde en etkili iki edebiyat dergisinden biriydi *Varlık*. Ötekisi, Hüsamettin Bozok'un *Yeditepe*'siydi. Biz çiçeği burnunda yazarlar için *Yeditepe*'de bir yapıtının yayımlanması, doçentlik tezinin kabul edilmesi gibi bir şeydi. Hele bir kitabının Yeditepe Yayınları arasında çıkması... Düpedüz düştü bu.

Şiire başladığım zaman, yazdıklarımı Hüsamettin Bozok'a göndermeye cesaret edememiş, *Kaynak*'ı, *Şairler Yaprak*'ını denemiştim önce.

İlk şiirim *Kaynak*'ta yayımlandı. Nedret Gürcan da bir mektup yazarak şiirimi *Şairler Yaprak*'ında yayımlayacağını bildirdi, ama dergisinin ömrü yetmedi buna.

Azıcık palazlanınca Yaşar Nabi'ye gittim. Şiirlerimi verdim. Bir süre sonra *Varlık* sayfalarında adımın görünmesi benim için önemli bir adımdı.

İnanılmaz bir aşama. Düpedüz yazar olmuştum artık!

Daha sonra Muzaffer Erdost'a, *Pazar Postası*'na gönderdim yazdıklarımı. İlk yolladığım, bir çeviriydi: T.S. Eliot'ın “Marina” şiiri. Muzaffer, şiirin ilk dizelelerini okuyunca, “Bir şair keşfettim!” diye cıglığı basmış. Sonra altında bilinmedik bir Türk şairinin değil de T.S. Eliot'ın adını görünce düş kırıklığına uğramış biraz. Çevirimi hemen yayımladı. Arkasından kendi şiirlerimi yolladım, *Pazar Postası* takımına katıldım.

Yeditepe'yi deneyebilirdim artık.

Nuruosmaniye Caddesi'nde Yeni Han'ın ikinci katındaki büyük odaya ilk girişimi hatırlıyorum. Sağdaki masada Hüsamettin Bozok oturuyordu. Masanın önündeki iskemlede, sırtı pencereye dönük, yaşlı, ufak tefek bir adam. Soldaki masada da gözlüklü, babacan, iki la-



1916-2008

fının birini kahkahayla noktalayan bir başkası. Yaşlı adamın *Doğmayan Hürriyet* yazarı Hasan Amca, gözlüklünün de yaptığı kitap kapaklarından tanıdığım Agop Arad olduğunu öğrenecektim.

Hüsamettin Bey, sonradan hep tanığ olduğum büyük inceliğiyle karşıladı beni. Adımı bir yerlerden hatırlıyor gibiydi. Şiirime bir göz attı, yayımlayacağını söyledi. O anda mitologyada ne kadar esin perisi varsa, hepsi Çağaloğlu'na inip kanat taktı bana.

Yeditepe'de yıllarım geçti. Coşkusunu yitirmemiş 'öfkeli ihtiyar'dan, Hasan Amca'dan, İttihatçıları, Enver Paşa'yı, Cemal Paşa'yı dinledim her gün. Ressam Agop Arad, *Cumhuriyet*'te çalışıyordu. Onu tanıyınca, Sait Faik'in kendisi için döşendiği bütün övgüleri hak ettiğini anladım. Her zaman keyifli, neşeli, hiç yakmadığı sigarayı dudaklarından eksik etmeyen, altın yürekli bir adamdı. *Yeditepe* Yayınları'nda çıkan bütün kitapların kapaklarını o yapıyordu. Bazen sıkılır, “Ülkü, ben gidip iki kadeh atayım,” derdi. “Sen şu kapağın yazılarını yazar mısın? Yazarın adını şu harflerle yazıver. Kitabın adını da şu harflerle...”

O sıralarda letraşet hak getire. Çini mürekkebinin önüne çekip yazmaya başladım: “Orhan Kemal... 72. Koşuş...”

Hani, bakırcı ustasının yanına bir çırak girmiş. Çırak bir gün işe gelmiş, ertesi günü yok! Ustası merak edip evine gitmiş, kapıyı çalmış. Çocuğun annesi görünmüş pencerede. “Oğlum artık gelmeyecek, mesleği öğrendi, kendisi dükkân açacak,” demiş. Sonra anlatmış: “Nasıl olsa kolay! Bakırı alıyorsun, döve döve biçim veriyorsun!” Usta dayanamamış: “Vay kerata! Sadece kendisi öğrenmekle kalmamış, annesine de öğretmiş!”

Benimkisi de o hesap! Agop Arad'dan öğrendiklerimle Kemal Özer'in ilk kitabı *Gül Yordamı*'nın kapağını yapacaktım.

* Bu güzel yazıyı Hüsamettin Bozok'un anısına İnternette aldık.

Bir yayınevi gibi değildi *Yeditepe*. Yazarların buluştuğu cümbüşlü bir bayram yerini andırıyordu. Fikret Adil, Eflatun Cem Güney, İlhan Tarus, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Samim Kocagöz, Muzaffer Buyrukçu, Nevzat Üstün, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat, Salah Bırsel, Edip Cansever, Cemal Süreya, Kemal Özer, Adnan Özyalçınır ilk aklıma gelenler.

Herkes çayını içip çene çalarken, Hüsamettin Bey bir yandan bize laf yetiştirmeye çalışır, bir yandan da Anadolu'ya gönderilecek kitap paketlerinin etiketlerini, 'alındı listeleri'ni hazırlardı.

Arada bir kavga da çıkardı yayınevinde. Günün birinde o uysal, o serinkanlı Hüsamettin Bey bile iskemlesini kapıldığı gibi bir ziyaretçinin kafasına indirmeye kalkışmıştı. Bir keresinde de Yaşar Kemal, yine bir yazarı pencereden atmak için hamle etmiş, ama bu satırların yazarı Anteplinin onu tutmasıyla katil olmaktan yakayı sıyırmıştı.

Cemal'in ilk kitabının, *Üvercinka*'nın yayımlanmasını hatırlıyorum. Hüsamettin Bey, kitabın giderlerini yazardan alırdı: 850 lira. Elbette bu parayı vermek yetmezdi. Hüsamettin Bey'in yazara, kitaba inanması gerekiyordu. Yoksa ne 850'si, binlerce lirayı gözden karabilececek yazarların sürüsüne bereketli!

Hüsamettin Bey, kitabın satışlarından gelen ilk 850 lirayı yazara geri verir, ayrıca 200 lira da telif ücreti öderdi.

O sıralarda Ercüment Uçarı, bir başka yayınevine 850 lira vererek kitabının yayımlanmasını sağlamıştı. Yayıncı 1 lira satış fiyatı koymuştu kitaba. Yayımlanınca da, Ercüment'e 850 kitap göndererek, "Ödeşтик. Alacak verecek kalmadı," demişti.

Cemal'in kitabı büyük ilgi gördü. Kısa sürede tükendi.

Yaşamak Hatırlamaktır kitabında yazmıştım, Yeditepe denilince aklıma ilk gelen olay, Eflatun Cem Güney'in Cemal Süreya'ya kitap imzalaması. Yeni çıkan kitabını, *Bir Varmış Bir Yokmuş*'u almak için uğramıştı Eflatun Bey. Cemal geldi. Hüsamettin Bey onları tanıştırdı: "Eflatun Cem Güney... Genç şairlerimizden Cemal Süreya."

"Haal Siz miydiniz o?" dedi Eflatun Bey. "Şiirlerinizi çok severim. Döner döner okurum."

Rafa uzanıp kitabından bir tane aldı. İlk sayfayı açıp başladı yazmaya:

"Şiirlerini severek okuduğum..." Durdu. Bir an düşündü. Cemal'e döndü:

"Affedersiniz," dedi, "isminiz neydi?"

Yeditepe Yayınları, o yılların en 'şık' kitaplarıydı. Sabri Berkel'lerin, Haşmet Akal'ların desenleriyle süslenen sayfaları, okumaya başlamadan önce kimbilir kaç kere çevirirdim. Melih Cevdet'in *Telgrafhane*'si, Oktay Rifat'ın *Karga ile Tilki*'si, Samim Kocagöz'ün *Sam Am-*

ca'sı, Garip üçlüsünün *Batıdan Şiirler*'i, sadece bu çevirileri, Caldwell'in *Kuyudaki Zenci*, Hemingway'in *Denizin Değiştirdiği*, Steinbeck'in *Kasımpatları* da başucu kitaplarım arasına girmişti.

Bir de Tevfik Kent'in *Çelik Yıldırım*'ını hatırlıyorum. Serigraf baskılı bir kapak. Hüsamettin Bey, kitabın satmadığından yakını, haftada en az on kere söylenirdi.

1960'tan sonra uzunca bir tatile çıktı Hüsamettin Bey. Derginin geçici sorumluluğunu da Adnan'a, Kemal'e, bana bıraktı. Tatilden döner dönmez de canımıza okudu. Salah Bırsel'in yazısının "Oyuncu" olan başlığı, koca koca harflerle "Koyuncu" olarak çıkmıştı çünkü.

Kocamustafapaşa'da bir turşucu dükkânı vardı Hüsamettin Bey'in. Oradan kazandığı parayı yayınevine yattırır, hep içeri girerdi. İşini severek, içi titreyerek, titizlikle, coşkuyla yapardı. Tanıdığım en büyük "sanatsever"lerden biriydi. Yalnız edebiyat değil, müzik, tiyatro, sinema, plastik sanatlar dallarında da sadece engin bilgi değil, kişisel görüş sahibiydi. Güzel bir oyun seyrettiği gecenin sabahında gözleri ıslı ıslı gelirdi yayınevine.

Yayıncılık, amatörcü sevgilerin, tutkuların çok ötesine uzandığında, *Yeditepe*'yi sürdüremedi artık. Sanat dünyasında kişilikli bir izleyici, bir okur olarak yerini aldı.

Hüsamettin Bozok

1916'de İstanbul'da doğdu. Pertevniyal Lisesi'nden sonra İ.Ü. Fen Fakültesinde kimya lisans eğitimi yaptı. Öğrencilik yıllarında İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun yayınladığı *Yeni Adam* dergisinde yardımcı yazı işleri müdürlüğüyle edebiyat ve yayıncılık hayatına girdi. *Son Posta* gazetesinde ekonomi muhabiriydi. Sarıyer Ortaokulunda ve Haydarpaşa Lisesi'nde kimya öğretmenliklerinde bulundu. Genç yaşında edebiyat monografileri yayınladı. Bunlardan biri *Emile Zola* idi, diğeri ise -Hugo, Ibsen, Tolstoy, Jack London, Walt Whitman ve Gorki'yi incelediği- *Portreler*.

1950'de *Yeditepe* dergisini çıkardı ve 24 sene sonra 5 yıllık bir arayı takiben, 1979-84 arasında dergiyi tekrar yayınladı.

Yeditepe İkinci Yeni şairlerinin şiirlerine yer verdi, kitaplarını bastı. Kendi deyişle "Yeditepe bir ekol dergisi değildi ama ilerici, yenilikçi avantgard bir sanat dergisiydi, sanatçılar, edebiyatçılar için bir serbest kürsü gibiydi."

Aynı adla kurduğu yayınevinde tam 250 kitap yayınladı. Memuriyet yaşamında veya özel ticarete kazandığı parayı dergi ve yayıncılık çabalarına sübvansiyon olarak aktarırdı.

Daha sonraki yıllarda İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nde ve İstanbul Şehir Tiyatrolarında danışman olarak çalıştı.

29 Ekim 2008'de Burhaniye'de hayata gözlerini yumdu.

Yoldaşlarımızı sevgiyle, özlemle anıyoruz

Rahmi Atay



Sevgili arkadaşımız, değerli dostumuz ve her şeyden önemlisi yürekli yoldaşımız Rahmi Atay'ı çok genç diyebileceğimiz bir yaşta kaybettik.

Rahmi Atay, öğretmenlik yıllarını İstanbul'da geçirdi. Toplumsal muhalefetin yükseldiği yıllarda o etkin bir TÖB-DER üyesiydi. Eğitim emekçilerinin demokratik mücadelesinin hep içinde oldu. Çeşitli düzeylerde örgüt yöneticilikleri yaptı. Aynı zamanda Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin saflarında sosyalist mücadeleye katılmıştı.

12 Eylül faşizmine direndi. Cuntacı generallerin ipliğini pazara çıkarmak için hazırlanan bir yayının dağıtım sırasında gözaltına alındı. İşkenceler altında bile o faşizme karşı yiğitçe direndi. Mesleğinden uzaklaştırıldı. Yaşamını sürdürebilmek için çeşitli işler yaptı. 1993'te tekrar öğretmenliğe dönebildi. Eğitim-İş'e üye oldu. Eğitim Sen ve Eğitim İş'in birleşmesine katkıda bulundu. Birleşmeden sonra EğitimSen'in üyesi oldu. 2007 yılında emekliye ayrıldı.

Rahmi Atay kararlı, inatçı bir o kadar da kırılğan bir yoldaşımızdı. Sınıf düşmanlarına, ahlâksızlara, soygunculara karşı hiç toleransı yoktu. Tavrı çok açık ve netti. Onlara karşı en küçük bir esneklik göstermezdi. Bu yüzden başı hep derde giriyordu. Ama dostlarına, yoldaşlarına ve özellikle de öğrencilerine karşı engin bir sevgisi vardı. Onları çok önemserdi. Yaşamını ve tüm enerjisini onlara ayırırmıştı. İnsanlara çok içten ve kibar davranır, herkesten aynı karşılığı beklerdi. Zaman zaman bu konuda yaşadığı hayal kırıklıklarında kırılır kahrolurdu. Ama bulduğu ilk fırsatta kırılganlığını unuttur, ilişkisine yeniden başlamayı başarırdı.

Rahmi, kendisini sürekli geliştirmeye çalışırdı. Öğretmenlikten ayrılmak zorunda kaldığı yıllarda bir yandan değişik işlerde çalışırken aynı zamanda Açık Öğretim Fakültesini bitirmişti. Yaratıcı drama

kurslarına gitti. Drama lideri oldu. Bu konudaki birikim ve deneyimlerini özellikle öğretmenlerle paylaşmak için kurslar açtı. Anne Çocuk Eğitim Vakfı (ACEV) bünyesindeki Baba Destek Programı'nın eğitimlerine katıldı. Çocukların demokratik bir aile ortamında yetişmesine katkıda bulunmak için babalara yönelik eğitimler yaptı. Tüm bu çalışmalarını karşılıksız ve gönüllü olarak sürdürdü.

O çok yönlü ve örnek bir öğretmendi. Mesleğini sever, zamanının çok büyük bir kısmını öğrencilerine ayırırdı. Hafta sonları bile öğrenci gruplarıyla müze ve sergileri gezer, her fırsatta onlarla birlikte olurdu. Kendini mesleki anlamda geliştirmek amacıyla sürekli okur, araştırırdı.

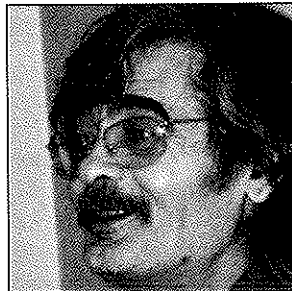
Rahmi Atay sadece TSİP kökenliler tarafından değil, tüm sosyalistler tarafından sayılır, sevilirdi. Evinde sık sık düzenlediği sohbet yemeklerinde büyük bir renklilik gözlenirdi. Bu sohbetlerde ayrılıklar değil, birliktelikler öne çıkardı. Sohbet katılan herkes Rahmi'nin birleştirici kişiliği etrafında bir süre de olsa ayrılıklarını unutturdu. Cenaze töreninde yoldaşları adına konuşmayı DTP il başkanının kendi talebiyle yapmış olması, Rahmi'nin sosyalistler arasındaki konumuna denk düşüyordu.

Rahmi Atay, emekli olduktan sonra birçok şey yapmak istiyordu. Ama olmadı. Onu ani bir hastalık sonucunda kaybettik. O, sınıfsız sömürsüz bir dünya kurmanın mümkün olacağına yürekten inanıyordu. Bu idealin gerçekleşmesi için kendisine önemli görevler düştüğünün bilincindeydi. Sorumluluklarından hiçbir zaman kaçmadı. Yaşasaydı sınıf mücadelemiz çok daha güçlü olacaktı.

Rahmi'yi sevgiyle, özlemle anıyoruz.

Aykut Başaran

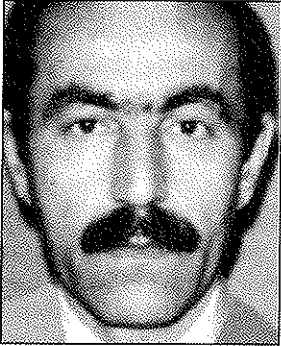
Örnek bir entelektüel, devrimci düşünce ile devrimci pratiğin birleştiği bir kişilik, proleterleşmiş bir aydınlı Aykut Başaran. 20 Kasım 2008 günü öldü. Hacettepe Üniversitesinde öğreniyken, türevleri veya varyantlarıyla değil, bilimsel sosyalist düşüncenin doğrudan kendisi ile daha genç yaşındayken yoğrul-



muştı. 12 Mart faşist rejiminden çıkış koşullarında sosyalist siyasi mücadelenin aktif profillerinden biri olmuştu. Sonraki yıllarda ve zamanlarda ve koşullarda, sınıf mücadelesi çetin bir atmosfere girdi, alçak gönüllü bir ruh olarak burada da örgütlü mücadelenin içindeydi. Ölümcül işkencelerden, ağır mahpuslardan geçti. Nice insan 12 Eylül'ün kahredici, umut kıran karanlığında sarsılıp savrulurken o hep cılız fiziğinin aldığı ağır hasara inat, başka bir ideolojik koltuk değneği aramadan dimdik durabildi. 1950 doğumluydu. Hacettepe'ye 1968 yılında girdi, girdiği yıl SFK üyesiydi. ADYÖD kurucu Üyesi oldu. 1973 yılından sonra işçi sınıfının yükselen genel siyasi mücadelesine TSİP saflarında katıldı. Parti'nin Genel Yönetim Kurulu Üyesi, Ankara il sekreteri ve Çankaya ilçe başkanlığını yaptı. Göğüslenmiş uzun faşizm yıllarından, Kürtlerin demokratik ve ulusal mücadelesine ön saflarda verilmiş desteklerden ve nihayet duvar yıkılıp sosyalizm yeryüzünden çekildikten sonraki sessizliği bozmaya çalışanlardandı. Yıkılmaz bir umuttu ve Sosyalist Emek Hareketi saflarında, yeniden dirilişin mimari çalışmasında başı çekenlerdendi.

Mehmet Bulut

Çukurova'ya makine mühendisi olmak için gelmişti. TSİP'le tanıştı, ekonomik ve siyasi mücadelenin fabrikalarda bizzat işçiler arasında



örgütlenmesine katıldı. İnsan, soylu tarihsel amaçlar için mücadeleye bir kez girdikten sonra ve gittikçe daha derinden girdikçe, kaçınılmaz olarak, verdiği mücadeleye benzer. Mehmet Bulut da benzedi ve doğrudan işçi mücadeleleri içinde işçileşti. DİSK Tekstil Sendikası'nın Çukuro-

va'da kök salıp kalıcılığının bir kaç mimarından biri de o oldu. Özellikle yüzlerce kadın işçinin sadece işgücünün değil, kadınlığının da meta olarak kullanılmak istendiği Özbucak Tekstil fabrikasına cinsiyet sömürüsü teması üzerinden sendikayı sokması, kadınları emekçi mücadelesine paralel cinsiyet mücadelesine kazanıp örgütlemesi, fabrikanın korkutucu iğrenç havasını demokrasiye dönüştürmesi, Adana ve havalisinde yıllarca konuşulacaktı. Askeri darbeden önce Tekstil Sendikası'nın merkez yönetimindeydi. 12 Eylül faşizmi ile birlikte TSİP'in çekildiği illegal mücadelede, bir

gün bile soluksuz kalmadan savaşıyor bu sabır ve inat dolu militan işçi, sosyalizm için mücadelenin aynı zamanda her tür kapitalist yozlaşmaya karşı bir erdem savaşı olduğunun bilincindeydi. 90'larda DİSK açılıp sendikası Tekstil, mal varlığı ile geri verildiğinde, işçilerin alinterinden birikmiş anonim sınıf emanetini kendi cebine indirmek isteyen, daha sonra da DİSK başkanı ve Ecevit'in milletvekili olacak adama karşı savunucuların da en ön safında yer alanlardandı.

Stina Kaçaduryan

Efronya

Sınırsız Bir Sevgi



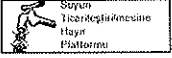
Çeviren: Zekiye Hasançebi

Ramzi ve Efronya'nın hikâyesi Romeo ve Jüliet'inkine benziyor. Erkek İranlı bir Müslüman, kadın Ermeni ve Hristiyan. İlk bakışta birbirlerine aşık olurlar. Ancak Müslümanlar ve Hristiyanlar, Türkler ve Ermeniler arasındaki derin uçurum onları ayırır. Ramzi'nin ailesinin hoşgörüsü onlar için bir umut ışığı yaktığında Birinci Dünya Savaşı başlar.

*Zekiye Hasançebi'nin çevirisyle
Pencere Yayınları'ndan çıktı.*

Osmaniye yakınındaki Kastabala antik kentinin yayılım alanındaki arkeolojik mirasa ve göçmen kuşlara zarar verecek çimento fabrikasına karşı örgütlenen bir platform ilk durağımızdı (www.osmaniyeearkeolojikmiras.com, kastabala80.blogspot.com). Turumuz, sermayenin su ve medya üzerindeki tahakkümüne karşı duran iki siteyle sürdü

SU politik



suplatformu.net, supolitik.org
(Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu, Supolitik Oluşum)

Suyun Ticarileşmesine Hayır Platformu, suyun metalaşmasına ve bunun ilk adımı olarak 16-22 Mart 2009 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleşecek 5. Dünya Su Forumu'na (DSF) karşı Dünya Alternatif Su Forumu için bir araya gelen elliye yakın "sendika, meslek odası, toplumsal hareket, dernek, politik yapı, parti ve dergi grubu"ndan oluşuyor. İstanbul'daki forumu düzenleyen Dünya Su Konseyi (DSK), Birleşmiş Milletler toplantıları sonucunda 1996'da Marsilya'da (Fransa) faaliyete geçen, esas olarak su, enerji ve inşaat şirketlerini, finans kurumlarını ve hükümetleri 1997'den beri üç yılda bir toplayarak (Fas, Hollanda, Japonya, Meksika) dünya su sorunlarına neoliberal "çözümler" üreten bir kuruluş. Platform ise, suyu "temel bir insan hakkı ve halkın ortak malı" olarak görüyor, hükümetlerin ve yerel yönetimlerin suyu piyasaya sürmelerine, kontrollü sayaçlarla çiftçilerin, emekçilerin, gecekondularda oturanların erişimini sınırlamalarına, sanayi atıklarıyla kirlenmesine göz yummalarına karşı çıkıyor.

Türkiye ve dünyada suyun ticarileşmesine karşı politikaları ve mücadeleyi izlemeyi, bölgesel toplantılar ve aylık bültenlerle "yanlış bilgilendirme" sürecini tersine çevirmeyi, "halkın, kendi yaşam hakkına, suyuna sahip çıkması için gerekli bilinçsel zemini oluşturmayı" amaçlayan Platform'un anasayfası, 5. DSF'ye karşı Kasım 2008'de yapılan hazırlık toplantısını öne çıkarmış. Menüden "Etkinlikler" (protesto, basın açıklamaları, vb.), "Medyadan" (Türkiye ve dünyadan mücadeleler), "Dünyadan" (Brezilya, Filistin, Zaragoza, Ankara'dan açıklamalar), "Yazılar" (su politikaları), "İndir" (broşürler, makaleler) başlıkları altında su mücadelesinin farklı yönleri hakkında bilgi edinilebilir. Ayrıca "Bileşenler" ve "İletişim" başlıklarından destekçi örgütlere, "Linkler"den ilgili diğer sitelere ulaşılabilir. Deklarasyonların farklı dillerde de (İngilizce, İspanyolca) bulunabildiği siteye ayrıca üye girişi de bulunuyor.

Suyu "temel, evrensel bir hak, insanlığın ve doğanın ortak malı" olarak tanımlayan, devletler arası çatışmalarda "ulusal, stratejik bir kaynak" olarak gören yaklaşımları reddeden ve şirketlerle, onların güdümündeki DSK gibi kurumlarla ilişkiye girmemeyi ilke edinen Supolitik Oluşum sitesinde ise 5. DSF'ye karşı hazırlık toplantıları, Oluşumun ilkeleri, 22-23 Mart 2008'de düzenlenen "Kapitalizmin Kısılcında Su" başlıklı uluslararası konferans bilgileri, 24 Mart İstanbul Deklaras-

yonu ile Kim Kimdir, Bilgi notları ve Makaleler başlıkları altında su politikasıyla ilgili ayrıntılı bilgiler bulunuyor. Site haritası üzerinden de kolayca dolaşılabilir. Site, kısmen İngilizce ve İspanyolca içerik de bulunuyor. Dünya Su Forumu yaklaştıkça, her iki site kuşkusuz su politikalarıyla ilgilenenlerin uğrak yeri olacaktır.

Upside Down World

upsidedownworld.org, nacla.org

(Upside Down World, İnternet dergisi, İngilizce)

Latin Amerika'daki mücadeleye ve politiklara odaklanan Upside Down World (Altüst Dünya), "dünyayı altüst etmek... veya doğru tarafı üste çevirmek isteyen tüm dünyadan yazarların, eylemcilerin, sanatçıların ve yurttaşların" çalışmalarıyla 2003'de oluşturuldu. Site, hakim medyanın çarpıtmalarına, görmezden gelmesine karşı bölgedeki sosyal hareketler ve "şirket küreselleşmesinin isteklerine boyun eğmeyerek halkların ihtiyaçlarına odaklanan" hükümetler hakkında bağımsız haberler sunuyor, alternatif bir bilgi kanalı olmaya çalışıyor. Site editörleri Benjamin Dangl ve Jason Wallach bağımsız gazeteciler olarak, Paraguay'daki ABD operasyonları ve El Salvador'daki su mücadelesi üzerine haberleriyle 2007'de ABD'deki Sansür Edilmiş Proje (Project Sensored) ödülleri aldılar. Bu proje, her gün siyasi, ekonomik veya yasal baskılarla sürekli ve bilinçli olarak haber atlama şeklindeki modern sansürü, "kitlesel medyada gerçeğin alttan alta, sürekli ve sofistike çarpıtılması" olarak tanımlıyor.

Anasayfada güncel haberler, eylemler, analizlerle makaleler öne çıkarılıyor. Menü üzerinden aynı yapıda bölgedeki yirminin üzerindeki ülkeden (özellikle Arjantin, Boliviya, Kolombiya, Ekvador, Guatemala, Meksika, Paraguay, Venezuela, Paraguay) haberler veriliyor. Günde 37 bin kez ulaşılan site, Boliviya'daki doğalgaz mücadelesi, Arjantin'de işçilerin işlettiği fabrikalar, Guatemala'daki maden direnişleri, Venezuela'daki yeni politik süreç konusunda ilk elden habercilik yapıyor. "International" (daha çok ABD'den haberler), "Trade" (Amerika serbest ticaret bölgeleri) ve "News Brief" (400 kadar haber özeti) üzerinden makalelere ayrıca ulaşılabilir. Her hafta yayımlanan makale, haber özeti ve blog'ları (Web günlüğü) haftalık gazeteye elektronik postayla abone olarak ücretsiz edinme olanağı da var. Kitap tanıtımı, videolar, bölge üzerine başka sitelere bağlantılar da sunan site, reklam ve şirket bağışı almadan, tamamen okuyucu desteğine dayandığından yazı, haber, söyleşi ve maddi bağış da kabul ediyor.

“**Hrant Dink Cinayet Davası Basın Açıklaması****Gene buradayız!**

Hrant Dink'in ölümünün ardından iki yıla yakın bir süre geçti. Bir eksiklik hissediyor musunuz? Topraklarımız yine bir linç rüzgarına kapılmışken, yine çatışmalarda ölen çocuklarımızın haberleri ardarda gelirken, Hrant'ın o uzlaştırıcı, birleştirici dilini özleyiyor musunuz? Biz özleyoruz! Tam da bugünlerde onun dilini, sözünü, hakikatı anlatma çabasını özleyoruz. Bugün, Hrant Dink'i katledenlerin yargılandığı davada gene buradayız. Gene mağduruz, gene tanık. Bu kaçınıcı duruşma? Ne kadar yol alındı? Tetiği çeken ve cinayeti planlayanlar bugün yedinci kez hakim karşısına çıkacaklar. Tetiği çekenin yaşı bu süre zarfında büyüdü; dava bugün ikinci kez kamuya açık gerçekleşecek. Bir önceki davada tutuklu sanıkların rahatlığına, pervasızlığına bütün Türkiye tanıklık etti. Bu kez de mi öyle olacak?

Gene umutsuzuz!

Ya Hrant Dink cinayetine göz yumanlar? Neredeyse bütün görevlilerin bildiği bir cinayeti önlemek için en küçük bir girişimde bulunmayanlar? Jandarmadan, polisten, halkı yasadışı olaylara karşı korumakla görevli kişilerden söz ediyoruz. Tetiği çekenler yargılanıyor, peki ya silahın asıl sahipleri kimler? Ergenekon operasyonları sırasında üst düzey bir emniyet görevlisinin "Hrant Dink'i bu yapı öldürdü, ama ispat edemiyoruz" dediği medyaya yansıdı. Gerçeklerin ortaya çıkacağına dair umudumuzu korumalı mıyız? Ergenekon, er ya da geç bu ülke tarihinin karanlığını yaratan bir kan çetesi olarak anılacak mı gerçekten?

Gene bekliyoruz!

Adalet bekliyoruz.. Trabzon 2. Sulh Ceza Mahkemesi'nde görevi ihmalle yargılanan iki jandarma subayının duruşmasında ilk kez tanık olarak dinlenen Hüsamettin Polat, Albay Ali Öz'ün Coşkun İğci'den gelen istihbaratı ısrarla değerlendirmediyi, cinayetin ardından Coşkun İğci'nin "sağda solda konuşması" için uyarılmasını istediğini söyledi.

Dink ailesinin avukatları "bu davalar birbiriyle bağlı" diyordu. Mahkeme davaların birleştirilmesi önerisini her seferinde rahatça reddetti. Eline gelen istihbaratı değerlendirmeyen Ali Öz'ün bu dava ile bir ilişkisi yok muydu? İstanbul Emniyeti'nin Hrant'ın öldürülmesinde hiç ihmali yok muydu ki görevlilerin hiçbiri hakkında soruşturmaya gerek görülmedi?

Gene mi öleceğiz?

Hrant bu toprakların çok kıymetli evlatlarından biriydi. Bu topraklar geçtiğimiz yıllar içinde Hrant gibi onlarca değerini yitirdi. Türkiye'nin son günlerde içinde bulunduğu ruh hali bizi ürkütüyor. Artık korkmak istemiyoruz.

Bir önceki davayı izlemeye geldiğimizde demiştik ki; başımızı eğeceksek, Hrant gibi bir insanı kaybettiğimiz için, üzüntümüzden eğelim. Hukuksuzluk ve adaletsizliğin utancından değil.

Gene adalet istiyoruz. Bu aslında pek basit bir istektir. Suçluları kollamayı bırakırsanız adaletin yolu açılır. "Gene Hrant için, adalet için" buradayız.

Gene Hrant'ız!

HRANT'IN ARKADAŞLARI
13 EKİM 2008, PAZARTESİ

”

M. Luther King, Macolm X, Wylie Evers Canlarını Verdiler

Yurttaş Hakları Hareketi

1960'larda Demokrat J.F.Kennedy, Lyndon B. Johnson ve Cumhuriyetçi Richard Nixon dönemlerinde ABD'nin dışarıda saldırganlığı artmışken, içeride çok önemli kitlesel mücadeleler veriliyordu. Örneğin, Washington'daki siyasi bir eylemde ya da dönemin aynı zamanda siyasi sembol olmuş müzikçilerinin New York Central Park'taki konserlerinde 1 milyon kişi toplanıyordu.

Bu eylemlerin başında Yurttaş Hakları Hareketi (Civil Rights Movement) geliyordu. Vietnam Savaşına karşı barış hareketi ve yakın tarihin gördüğü en önemli kadın hareketi olan Kadın Özgürlüğü Hareketi (Women's Liberation Movement) duraganlaşmış ABD toplumunda yükselen ciddi kitle mücadeleleriydi.

ABD'de siyahlara karşı ayrımcılığa karşı çıkan ve ırkçı yasaların, mevzuatın, uygulamaların kaldırılmasını, istisnasız bütün yurttaşların yasa önünde eşit olmasını öngören Yurttaş Hakları Hareketi 1950'lerin ikinci yarısında başlamıştı.

ABD'de 1861-64 arasında iç savaşa neden olan ve -Kuzey eyaletlerinden Illinois'ten seçilmiş- Başkan Abraham Lincoln yayınladığı iki Özgürleştirme Bildirgesi'yle (Emancipation Proclamation-Eylül 1862 ve Ocak 1863) kölelik kaldırılmıştı. [Yüksek Mahkeme (Supreme Court) başkanı "Bildirge özel mülkiyet hakkını çiğniyor" diyerek kararı anayasaya aykırı bulmuştu.]

Kölelik yasaklandı ama ırkçı kanunlar bir asır daha devam etti. 1950'lere gelindiğinde bile hem federal yasalarda, hem de özellikle Güney eyaletlerinde devletin ırk ayrımcılığı sürüyordu. Örneğin o eyaletlerde siyah ve beyaz öğrencilerin okulları ayrıydı, kamu sektöründe istihdam ayrımcılığı vardı, kamu taşıtlarında siyahlarla beyazların bölmeleri, Güney'deki bazı yüksek öğrenim kurumlarında öğrenci kafeteryaları, hatta zencilerle beyazların umumi tuvaletleri ayrıydı, ilh...

1954'te Yüksek Mahkeme ırk ayrımına bağlı okulların anayasaya ve eşitlik ilkesine aykırı olduğunu ilan eden bir dizi karar aldı. Ama Yurttaş Hakları Hareketi'ni tutuşturan kıvılcım 1 Aralık 1955'te Alabama'da Montgomery'de Rosa Parks'ın belediye otobüsüne kendisine yasak olan ön kapıdan bindiği, beyazlara ait bir ön bölme koltuğuna oturduğu ve bir beyazın ona kalkıp yerini verme talebini reddettiği için tutuklanması oldu.

Kasabadaki zenciler kamu taşıtlarını boykot eylemine giriştiler, Baptist Kilisesi rahibi Martin Luther King bir grup arkadaşıyla başı çekti. Hemen kurulan komiteye



başkan seçilen King'in eylem başlarken söylediği şu sözler bir anda bütün ülkeye yayıldı: "Protestoya başlamaktan başka seçeneğimiz yok. Bugüne değin olağanüstü bir sabır gösterdik. O kadar gösterdik ki, beyaz kardeşlerimiz bize reva gördükleri muameleden hoşnut olduğumuzu zanneder oldular. Bu akşam kendimizi artık bu sabırdan kurtarıyoruz, çünkü özgürlük ve adalet sabırdan daha önemlidir."

Boykot diğer eyaletlere de yayıldı ve 381 gün sürdü. Sonuçta Yüksek Mahkeme kamu ulaşım araçlarında ırk ayrımına son verdi. 1960'ta Kuzey Carolina'da bir zenci öğrenciye kafeteryada servis yapılmaması üzerine oturma eylemine gidildi. 1961'de eyaletler arası taşıtlardaki ırk ayrımcılığını kırmak için 70.000 siyah ve beyaz öğrenci yasalara karşı koydular. 3500'ü tutuklandı, ama eylem 20 eyalet ve 100 kadar kente yayıldı. Yurttaş Hakları Hareketi eylemlerini 'sivil itaatsizlik' olarak niteliyordu.

1960 Başkanlık seçimlerinde her iki aday da (Kennedy ve Nixon) kampanya programlarına bu konuda federal bir yasa çıkarmayı koydularsa da, seçilen Kennedy kayda değer bir adım atmadı. 1963'te Başkent Washington D.C.'de büyük bir yürüyüş yapıldı.

Kennedy'nin 1963 Kasım'ında öldürülmesini takiben Başkanlığa gelen Johnson 1964'te Yurttaş Hakları Yasası'nı parlamentodan geçirdi, kamu hizmetlerindeki ırk ayrımcılığı yasaklandı, siyah öğrenci kabul etmeyen ırkçı okullara mali kaynak sağlamak da yasaklandı.

Yurttaş Hakları Hareketi'ndeki başarısından dolayı King'e 1964 Nobel Barış Ödülü verildi. 1966'da Edward Brooks Kongre'ye seçilen ilk siyahî siyasetçi oldu. Sonraki yıllarda başka Afrikalı-Amerikalılar hem eyalet parlamentolarına, hem Kongre'ye seçildiler.

Yurttaş Hakları hareketindeki işlevlerinin, boyun eğmeyen mücadelelerinin bedelini sadece hapisanelerde yatmakla ödemeyen Wylie Evers (Haziran 1963), Malcolm X (Müslüman olduktan sonraki ismi El-Hac Malik El-Shahbaz) (Şubat 1965) ve Martin Luther King (Nisan 1968) özgürlük için hayatlarını da vermişlerdir.

Yıl 2009... Küçük bir kasabada kendi halinde ama kişilikli, direngen bir kadının tutuşturduğu bozkır alevi Beyaz Saray'a kadar ulaşmıştır. ırkçı ön yargılar elbette sona ermemiştir (örneğin Obama Senatodaki tek Afrikalı-Amerikalıydı), ama 4 Kasım 2008'de ona oy kullanan 63 milyon seçmenin ancak 12 milyon kadarı Afrikalı-Amerikalıydı. 50 milyon beyaz bir kara deriliye Beyaz Saray için oy verdi. Daha da önemlisi, o beyazların büyük çoğunluğunu gençlerin oluşturmıştıydı.